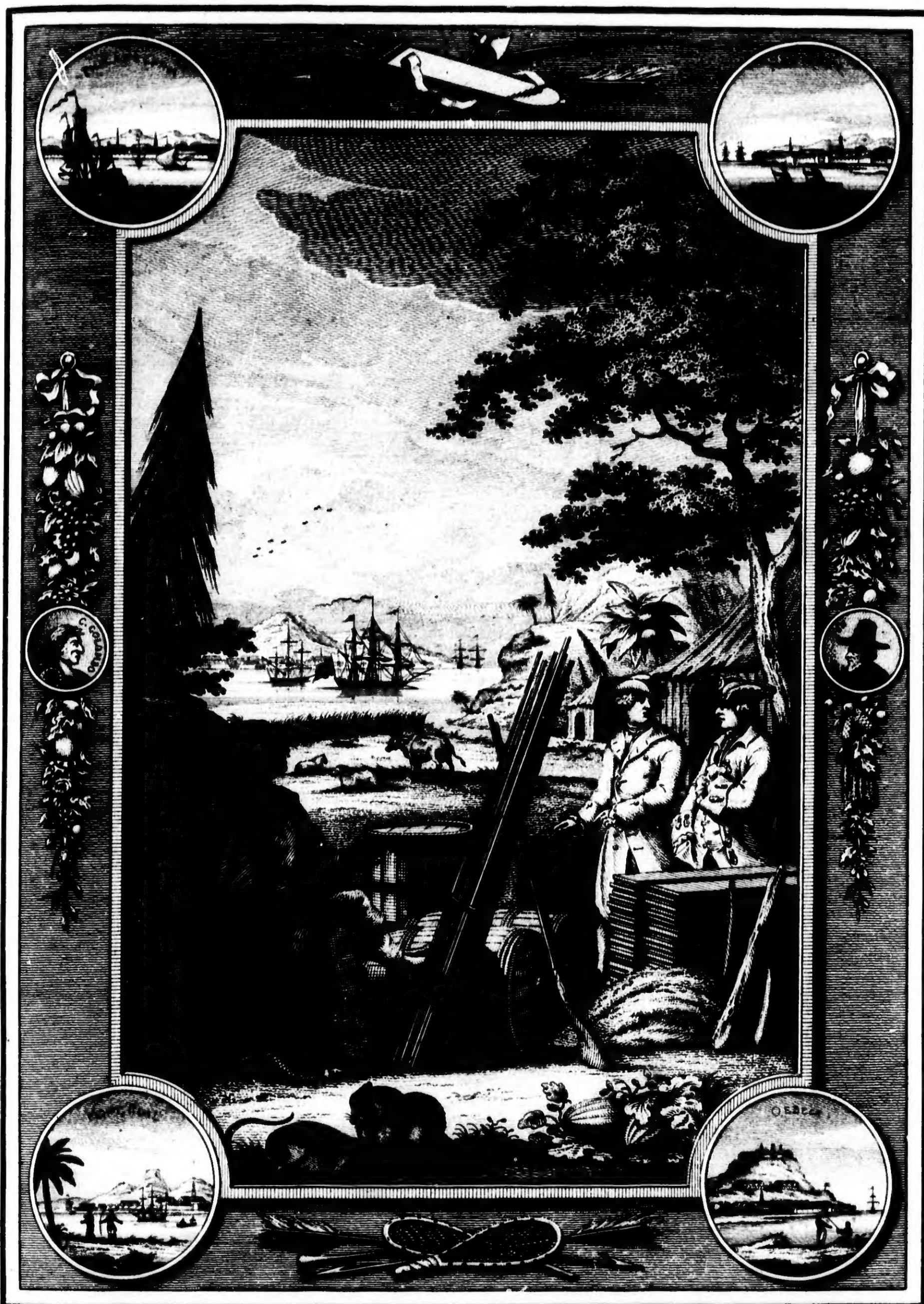
REIS
DOOR
NOORD
AMERIKA.
EERSTE DEEL.

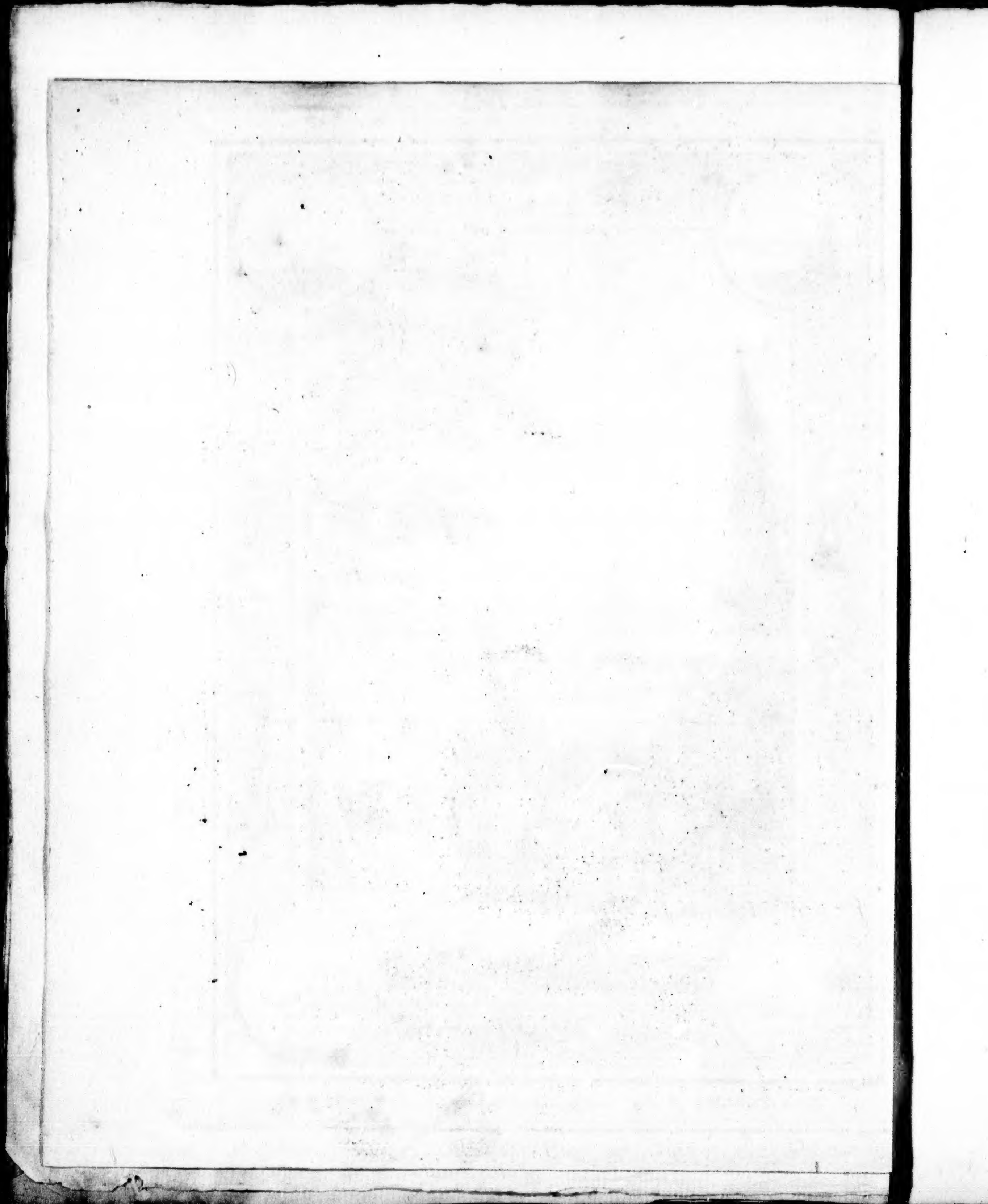

C. Philips, Jacobsz.

C. Philips Jacobsz. inv. del. et fec. 1772.

Te UTRECHT *by* J. v. Schoonhoven & Comp. *en* G. v. de Brink Jz.

REIS
DOOR
NOORD AMERIKA,
GEDAAN DOOR DEN

HEER

PIETER KALM,

Professor in de Huishoudingskonst op de Hoge School te Aobo, en Medelid der Koninglyke Zweedsche Maatschappy der Wetenschappen.

Vercierd met koperen Platen.

EERSTE DEEL.

Te UTRECHT.

By J. VAN SCHOONHOVEN en Comp.
EN
G. VAN DEN BRINK JANZ.
MDCCLXXII.

L Y S T

D E R

INTEKENAREN.

Aalst (*Mejuffr. de Wed.... van*) in 'sHage.
Aalmes (...) Te Rotterdam groot Papier.
Abbekerk tromp (*Florus*) Borgemeester en Raad der Stad Hoorn.
Abrahams (*W.*) Boekverkoper te Middelborg, 2 Exemplaren.
A. K.
Alphen (*Mr. D. van*) Griffier der Stad Leyd.
Alphen (*Mr. Hieronymus van*) te Utrecht.
Avink Junior (*Theodorus.*)
Baalde (*S. I.*) Boekverkoper te Amsterdam 20 Exempl.
Baalde (*Pieter*) oud Schepen der Stad Rott.
Baalen (*I.*) te Dordrecht.
Baerstecher (...) Boekverkooper te Cleef, 2 Exempl.
Baerselman (*Marcellus*) S. Min. Cand. te Amsterdam.
Barels (*I. M.*) J. U. D. te Amsterdam.
Beerthuyzen (*H.*) te Utrecht.
Beest (*P. van*) te Dordrecht.
Bergman (*Cornelis*) Boekv. te Amsterdam.
Biesterbos (*Jan*) Mr. Beeldhouwer te Amst.
Billborg (*C. F.*) te Amsterdam.
Bleeker (*Daniel*) te Amsterdam.
Bles (*M,*) Heere van Moergestel te 's Bosch.
Blussé en Zoon (*Ab.*) Boekvs. te Dordrecht.
Boddaerd (*P.*) M. D. Oud Raad der Stad Vlissingen en Lid van verscheide Geleerde Genoodschappen enz. te Utrecht.
Bogaard (...) te Leyden.
Bogaerd (*Hermanus van den*) Coopman te Leyden.
Bois Hoolewerf (*Isaak du*) Oud Schepen en Raad der Stad Alckmaar.
Bokkenberg (*Johannes*) te Amsterdam.
Bold (*I.*) Boekv. te Groningen, 4 Exempl.
Bolte (*Gerrit*) te Deventer.
Bom (*G.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Bonn (*A.*) Professor Med. et Anat. te Amst.
Boom (*Mejuffr. Catharina*) Geb. van Drunen te Middelburg.
Boonen (*Mr. D.*) Borgem. der Stad Harderw.
Boreel Jansz. (*Mr. Jacob*) Raad en Advoct. Fiscaal in de Admiraliteit te Amsterd.
Bosch (*Jan*) Boekv. te Haarlem, 3 Exempl.
Bosch (*Jacobus*) Boekverkop. te Rotterdam.
Bosch (*Jan Servaas*) Boekverk. te Utrecht.
Bosch (*J. C. ten*) Boekv. te Utr. 10 Exempl.
Bosch (*W. van den*) te Amsterdam.
Bosch (*Reyer van den*) te Amsterdam.
Bosch (*Dirk van den*) te Ysselsteyn.
Bosvelt (*Mr....*) in 'sHage.
Braam (*P. van*) Boekverkoper te Dordrecht, 2 Exemplaren.
Bractearius (*Abraham*) Notaris te Amsterd.
Brakenburgh (*Albert*) te Alckmaar.
Brink (*Rudolph Arend ten*) Predicant te Amsterdam.
Brink Jansz. (*G. van den*) Boekverkoper te Utrecht 17 Exempl. voor verscheiden.
Brink (*Jan van den*) Horologiemaker te Parys.
Broes (*P.*) Predicant te Amsterdam.
Broes (*Anthony*) te Amsterdam.
Bronckhorst (Mr. *Adriaan van*) Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht.
Brughman (*Johannes*) Clerq in de Stads Bank van Leeninge in 'sHage.
Bruin (*I. de*) te Dordrecht.
Bruyn (*Petrus de*) Apotheker te Utrecht.
Bruyn (*M. de*) Boekv. te Amsterd. 7 Exemp.
Bruyn (*Joris*) te Amsterdam.
Buma (*Wybe*) te Sneek.
Burgh (*I. van der*) Boekv. te Amsterdam.
Busch (*L.*) Makelaar te Amsterdam.
Cambier (*Mr. Jacob*) Kanonik in 't Capittel van St. Pieter te Utrecht.

Ca-

Capellen (*de Hoog Wel Gebooren Heer R. J. Baron van der*) Heer van de Marsch en Lashmer, Lid der Edelen en Ridderschap des Graafschaps Zutphen.
Chastelain (Mr. *C. P.*) te Leyden, best Papier.
Cleef (*Pieter van*) Boekverkoper in 'sHage 3 Exempl.
Cocq (*Cornelius*) Med. Candid. te Leyden.
Conradi (*Petrus*) Boekverk. te Amsterdam.
Corbach (*T. S. van*) te Amsterdam.
Corbelyn (*Thomas*) Boekverk. te Vlissingen.
Coster (*P.*) Secretaris van Tilborg en Goirle.
Craeyvanger (*Cristiaan Engelbert*) te Amsterdam.
Cramer (*Hendrik Willem*) Coopman te Amsterdam.
Cramer (*I. H.*) Boekverkoper te Bremen.
Daalen (*N. van*) Boekverkoper in 'sHage 3 Exemplaren.
Dahlberg (*C. G.*) te Amsterdam, best Pap.
Damme (*Pieter van*) Directeur van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, Lid van de Koninglyke Gottingsche Maatschappy der Wetenschappen, als mede van de Keurvorstelyke Maatschappy der Wetenschappen in Saxen, te Amsterdam.
Damme (*I. H. van*) Boekverkoper te Leyden 2 Exemplaren.
Dedel (*Jan Hudde*) Borgemeester in 'sHage.
Demter (*F...*) Boekverkoper te Amsterdam, 4 Exemplaren.
Dielen (Mr. *W. I. B. van*) te Utrecht.
Does (*Adriaan van der*) Capitein ter Zee ten dienste dezer Landen.
Dokkum (*R. v.*) Predicant der Doopsgezinde Gemeente te Huyzen.
Dominicus (*Dignus*) Secretaris te Yersike.
Doornick (*M. van*) Lid der Geswoore Gemeente der Stad Deventer.
Dornseiffer (*I. S.*) Hoog en Nederduische Boekverkoper in 'sHage, 2 Exemplaren.
Dreyhaupt (*C. I.*) J. U. Stud. te Amsterdam.
Drunen (*I. I. van*) Lid van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen en Predicant te 'sBosch.
Dusart (*H.*) Heere van Noordgouwe Secretaris &c. te Ooltgensplaat.
Dumas (.....) te Alphen.
Duuren (De Hoog Wel Gebooren Heer *D. van*) ordinaris Gedeputeerde der Staaten van Overyssel en Regeerend Borgemeester te Deventer.
Duvelaar (Mr. *Abraham*) Vryheer van Duinbeek, Gedeputeerde ter Provintiaale Reekenkamer des Graaflykheids van Zeeland wegens Middelborg, Bewindhebber der West-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland.
Dyk (*Jan van*) te Amsterdam.
D. W. V. M. Te Dordrecht.
Eck (*I. A.*) Predicant te Amsterdam.
Eelde (Mr. *K. M. van*) te Utrecht.
Eichhorn (*A.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Endt (*Ary van der*) te Rotterdam.
Engelbert (*E. M.*) Predicant te Hoorn.
Engelberts (*G. H.*) te Amsterdam.
Entrop (*P. I.*) Boekv. te Amsterd. 4 Exemp.
Essen (*Joh. Luiscius van*) Courant. te Delft.
Eys (*I. P. van*) Regeerend Schepen der Stad 'sBosch.
Faille (*Cornelis de la*) Coopman in 'sHage.
Falmouth (....,) te Utrecht.
Feith (Mr. *Rhynvis*) te Zwolle.
Focking Junior (*Cornelis*) te Amsterdam.
Fouw (*Leonard de*) Notaris en Procureur te Goes.
Floryn Math. (*Jacob*) te Rotterdam en Examinateur der Zee Officieren by 't Ed. Mog. Col. ter Admiraliteit aan de Maaze.
Franeks (*Andries Pieter*) te Middelburg.
Gaillard (*Johannes*) Boekverkoper in 'sHage, 3 Exemplaren.
Gartman (*H.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Gildemeester (Mr. *Daniel*) te Amsterdam.
Gillissen (*Pieter*) Boekverkoper te Middelburg, 6 Exemplaren.
Gobius (*Adriaan*) S. S. Th. Stud. te Utrecht.
Goor (*A. van*) Boekverkoper te Amsterdam.
Gorcum (.....) Raad in de Vroedschap en Borgemeester te Woerden.
Gorter (*David de*) Med. Doct. Oud Professor en Geweeze Lyf-Artz van haare Ruskeizerlyke Majesteit &c. &c. te Wyck.
Grenier verwont Noviaet (Mr. *David*) Schepen en Raad te Middelborg.
Groenewold (*A.*) Boekverk. te Groningen.
Gronovius (Mr. *Laurentius Theodorus*) Raad en Schepen der Stad Leyden, best papier.

Gu-

Guerin (*C. N.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Guillod (*Bernardus*) te Amsterdam.
Haakman (*Izaak*) te Amsterdam.
Hagen (*Nicolaas van der*) te Goes.
Habelius (*Augustinus Segius*) te Haarlem.
Hahn (*Johan David*) Med. Doct. en Professor te Utrecht, best papier.
Harreveld (*E. van*) Boekverk. te Amsterd.
Hemeryk (*Jan*) te Zierikzee.
Hennert (Dr. *Johannes Fredericus*) Mathes. & Astronom. Professor te Utrecht.
Henskes (*W.*) Kanonik van Oud Munster te Utrecht, best papier.
Heuvel (Mr. *Hendrik Hermanus van den*) Griffier in den Ed. Hove van Utrecht.
Hey (*V. D.*)
Hoobe (*Johannes*) te Amsterdam.
Hoevenaar (*Adolph Adriaan*) te Rotterdam.
Holswilders (G.) te Amsterdam.
Hooft (*Jacobus*) te Haarlem.
Houten (*Jan ten*) Boekverkop. te Amsterd.
Houttuyn (de Erven van *F.*) Boekverkoper te Amsterdam, 2 Exemplaren.
Hovendaal (*Martinus*) te Rotterdam.
Hovy (*Lodewyk*) te Amsterdam.
Hubert (*Herman*) Predicant te Amsterdam.
Huisingh (*Lubbartus*) Boekverkoper te Groningen, 12 Exemplaren.
Huydecoper (*Willem*) te Utrecht.
Huysman (*Jacobus*) Boekverkoper te Goes.
Huysteen (*I. van*) te Amersfoort.
Huyzer (*I. C. de*) Konst Graveur te Amsterd.
Jong (*P. de*) Drossaard van Vlierden en Secretaris te Vechel.
Jordens (*C. A.*) Lid der Geswoore Gemeente der Stad Deventer.
Josse (*Benjamin*) Stads Chirurgyn te Haarl.
Kaecks (*Izaak*) te Deventer.
Kanter en Zoon (*Jacobus de*) Boekverkopers te Zierikzee 5 Exemplaaren.
Kappelhoff (*I.*) Med. Doct. te Amsterdam.
Kelderman (*Abraham*) te Utrecht.
Kemenaar (G.) eerste Commies in het Post-Comptoir te Rotterdam.
Kemink (*Dirk*) Boekdrukker te Utrecht.
Kemink (*Hermannus Hendrikus*) te Utrecht.
Kerkhoven (*Constant van den*) Predicant te Poortegaal.
Keyzer (*François de*) Raad der Stad Goes.
Keyzer (*H.*) Boekv. te Amsterd. 3 Exempl.
Kleynhoff (*Cristiaan*) Heere van Enspyck Borgemeester &c. te Cuylemborg.
Klinkenberg (*I. van Nuys*) A. L. M. Phil. Doct. en Predicant te Emmenes Buytend.
Klockner (*I. C.*) Med. Doct. te Amsterdam.
Klopman (*H.*) Predicant te Ter Aa.
Klos (*Johs. van der*) Boekverkoper te Gouda.
Kock (*Wilh.*) Predicant te Papendrecht.
Koopman (*Wynand*) Fabriqueur en Koopman te Utrecht.
Kopersmit (*Kasparus*) Makelaar te Amsterd.
Kroe (*A. van der*) Boekverkoper te Amsterd.
Kroe (*A. van der*) —— (voor een ander.)
Kruyff (*Fr. de*) Boekv. te Amsterd. 6 Exemp.
Kuipers (*G.*) te Dordrecht.
Lafrens (*Johannes*) te Amsterdam.
Lambrechtsen (Mr. *Anthony Pieter*) Heer van Rithem Borgemeester en L. C. van Sonsbeeck, Pensionaris der Stad Vlissingen voor de Bibliotheek der Stad Vlissing. best pap.
Lange (Mr. *Bonaventura de*) Raad in de Vroedschap en Regeerend Schepen der Stad Gouda.
Lansbergen (*Arend*) te Amsterdam.
Landtmeter (*Henricus*) 4 Exempl.
Leermond (*P. H. van*) te Gouda.
Leescollegie in Wageningen.
Leesgezelschap te Hoorn.
Leesgezelschap onder de Zinspreuk Lust tot Wetenschap, te Dordrecht.
Leesgezelschap onder de Directie van J. C. van Hemert te Middelburg.
Leesgezelschap, Concordia te Hoorn.
Leesgezelschap te Heusden.
Lever (*Cornelis*) te Amsterdam.
Lexraven (*Gabriel*) te Amsterdam.
Leyden (De Hoog Wel Geb. Heer *Baron van*) van Westbarendrecht, Generaal Majoor van de Cavallerie.
Leyden (*Pieter Baron van*) Heere van Nieuwland, Gedeputeerde in de Raad van Staat.
Liendert (. . . *van*) te Rotterdam.
Linzen (*Joan Christoph*) Koopm. te Amster.
Loncq (*A.*) Planter te Demerary.
Losel (*A.*) Boekverk. te Rotterd. 3 Exempl.
Louwaard (*Jacobus*) te Goes.
Lubeley (*Hendrik*) te Amsterdam.
Maagh en Zoon (*Mejuffr. de Wed. J.*) Boekverkopers te Alckmaar.

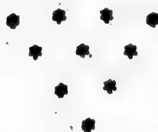
Maan

Maan (Reynoud) Notaris te Zierikzee best pap.
Manen (Arie van) Hovenier te Monnickendam.
Marinissen (Mr. *Johannes*) Rekenmeester der Provintie Zeeland en Schepen en Raad te Veere.
Marmé (I. W.) Stempelsnyder van Huune Ed. Mog. Munt te Utrecht.
Marre (Evert de) Regent van 't Oude zyds Huyszittenhuys te Amsterdam.
Martens (Jan Hendrik) Koopmaan te Amsterd.
M. D. W.
Meeling (Pieter) Notaris te Amsterdam.
Meer (Abraham van der) Koopman te Maassluis.
Meester (W. de) Borgemeester der Stad Harderwyk.
Mestre (Mr. *Philippus Matthias*) Borgemeester in 's Hage.
Metzedelaar (Johannes) Apotheker te Rotterdam, best pap.
Meulen (Willem van der) Regent van 't Oude zyds Huyszittenhuys te Amsterdam.
Mey (Jan Frederik de) Raad in de Vroedschap der Stad Alckmaar.
Meyer (Pieter) Boekverkoper te Amsterd.
Meyer (Adam) Boekverkoper te Amsterd.
Meyer (Willem) Apothecar te Amsterdam.
M. K. te Goes.
Moehring (P. H. G. van) Hoogvorstel. Anhalt Zerbtische Hofraad Lyfmedicus en Physicus van het Land Jevern.
Moeleman (I. H.) Boekverkoper te Aarnh.
Morlives van der Noot (Jan) in 's Hage.
Monde (G. van der) Apothecar te Amsterd.
Muilman Willemsz (Wigbold) Predicant in 's Hage.
Mulder (Jan) te Amsterdam.
Munnicks (Mr. *Gerard*) Raad Ordinaris in den Ed. Kamere van Justitie te Vianen en Kanonik ten Dom te Utrecht.
Muyden (Mr. *Steven Jacob van*) Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht.
Muyden (W. van) Predicant der Remonstranten te Leyden.
Myblberg (George Charle van) Luiten. Coll.
Nagel (Hendrik) te Amsterdam.
Nes (Jan Pieter van) Rentmeester van de Heeren Edelen en Ridderschappen te Utrecht
Nielo (F. A.) Koopman te Amsterdam.
N. M. C.
N. N. te Amsterdam.
Noemer (Pieter van) Med. Doct. en Raad te Zierikzee.
Noordbeek (P. G.) J. U. D. te Amsterdam.
Noteman (A.) Makelaar te Amsterdam.
Nyssen (Mr. *Willem*) Heer van Waarden mitsgaders Rentmeester van de Exploiten van den Hove van Vlaanderen en Rekenmeester der West-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland te Middelborg.
Oblet (I. P.) te Utrecht.
Ommeren (I. F. van) Geboore Evers Vieregvant te Aarnhem.
Oudemeyer (Robertus) te Utrecht.
Oudgaarden (O. van) te Leyden.
Paddenburg (G. T. van) Boekv. te Utrecht.
Paddenburg (Abraham van) Akademie Drukker te Utrecht.
Palier (J. en H.) Boekverkopers te 's Bosch, 2 Exemplaren.
Pauw (Mr. *Franco*) Raad en Borgemeester der Stad Delft, Hoog-Heemraad van Delfland, en van den Lande van Voorne, Leenman van [illegible]oorne voornt. Bewindhebber van de O[illegible]stindische Compagnie ter Kamer Delft [illegible] best pap.
Petræus (Johann[illegible] Balduwinus) te Goes.
Perponcher de S[illegible]lnitzky (De Hoog Wel Geboorne Hee[illegible] Mr. *Willem Emmery Baron de*) Raad [illegible] de Vroedschap der Stad Utrecht.
Persyn Colone[illegible] [illegible]n Capitein van een Compagnie ond[illegible] het Regiment Hollandsche Guardes t[illegible] [illegible]oet.
Pesters (Mr. [illegible]*icolaas*) te Utrecht.
Peterson (H[illegible] [illegible]Koopman te Utrecht.
Phelsum (M. [illegible]*an*) Stads Med: Doct. te Sneek.
Pla (P. A.) Griffier van de Kamer van Justitie en Leenhove van Vianen en Ameide, mitsgaders

gaders Hoogheemraad 's Lands van Vian.
Poll (*Johannes v. d.*) Pz. Oud Schepen der Stad Amsterdam.
Poll (*R. van der*) S. S. Theol. Stud. te Utrecht.
Pont (*A. du*) Lieutenant onder de Artillerie.
Poolsum (*Mejuffr. de Wed. J. J. van*) Stads Drukkeres te Utrecht 4 Exemplaren.
Pot (*I.*) Coopman te Rotterdam.
Ras (Mr. *Daniel*) Raad in de Vroedschap der Stad Alckmaar en wegens deselve Ords. Gedeputeerde ter vergaderinge van haar Ed. Groot Moogende.
Reessen (*Hendrik*) te Amsterdam.
Reguleth (*D. A.*) Predicant te Amerongen.
Renselaar (*A. van*) te Amsterdam.
Renselaar (*Cornelia Judecum van*) Geb. Cramer te Amsterdam.
Remmers (*Johannes*) te Amsterdam.
Repelius (*T.*) Boekverkoper te Thiel.
Resselaar (*I. A.*) Veertige te Dordrecht.
Ribaut (Mr. *G.*) Rekenmeester der West-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland te Middelborg.
Rietschooten (*Willem van*) Grutter te Utr.
Ripperse van Hoolwerf (Mr. *Jacob*) Schepen der Stad Hoorn.
Roelofswaart (*Benjamin*) te Amsterdam.
Romer (*D.*) Boekverkoper te Franeker.
Roos (*G.*) te Rotterdam.
Roosen Junior (*C.*) te Amsterdam.
Rotscheidt (*Ludolph*) te Leyden.
Rottermond (*Adriaan*) Vroedf. in 's Hage.
Ryckevorsel (Mr. *C. van*) in 's Hage.
Sandelyn (*W.*) Boekverkoper te Wagen. 3 Exemp.
Schagen (*I. van*) te Amsterdam.
Scheltus (Mr. *Izaak*) Drukker van haar Hoog Mogende in 's Hage.
Schippers (Mr. *P. L.*) Heere van Bodegraven, Schepen der Stad Gouda.
Schoonhoven (*Pieter van*) Notaris en Makelaar te Utrecht.
Schoonhoven (*Steven van*) Confiturier te Utr.
Schoonhoven en Comp. (*J. van*) Boekverk. te Utrecht 34 Exempl. voor verscheiden.
Schmidt (*L.*) Boekv. te Schiedam 4 Exempl.
Schuttrup (*Abraham Coenraad*) te Amsterd.
Sepp (*I. C.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Slype de Boekhorst (*Ad. Hend. van*)
Smith (*Jacobus*) Koopman te Middelborg.
Smout (*Egbert van der*) Boekv. te Delft 4 Ex.
Spiering (*Hercules*) te Hoorn.
Stanhoffius (*I.*) Boekverkop. te Amsterdam.
Stoop (*A. B.*) te Dordrecht.
Stubbe (*Arent*) te Utrecht.
Swaanenburg (*Leendert*) in 's Hage.
Symonsen (*Symon*) te Middelborg.
Taddel (*Philippus*) te Amsterdam.
Tatum (Mr. *I. H.*) te Utrecht.
Temminck (*C. T.*) Advocaat in 's Hage.
Testas (*M. H.*)
Tounemans (*I.*) J. U. Stud. te Utrecht.
Thierry (*Johannes*) Boekverkoper in 's Hage.
Thol en Zoon (*Mejuffr. de Wed. O. van*) Boekverkoopers in 's Hage.
Thornbury (...) in 's Hage.
Tulleken (Mr. *Daniel*) Heere van Melis- en Marie-Kerk Oud Burgemeester en Regeerend Scheepen en Raad te Middelborg.
Turner (*Jan*) Koopman te Amsterdam.
Ummethun (*Hendrik*) te Amsterdam.
Valkenier de Jonge (Mr. *Gillis*) te Amsterd.
Vechelen (*Pieter van*) Secretaris en Stokhouder der Vryheid Etten Leuv en Sprundel.
Veer (*G. van der*) Boekverkoper te Utrecht.
Velden (*I. H. van den*) Captein ter Zee.
Vermande (*Lodewyk*) Boekverkoper te Hoorn 2 Exemplaren.
Verryst (*Dirk*) Raad in de Vroedschap en Regeerend Borgemeester der Stad Gouda.
Vin (*A. de*) Boekverkoper te Middelborg.
Visch (*Justus*) Boekverkoper te Utrecht.
Vingerhoedt (Mr. *I. H.*) Vroedschap der Stad Rotterdam.
Vlaeq (*Pieter*) te Gouda.
Vollenhooven (*Jan van*) te Amsterdam.
Vos (Mr. *Cornelis Anthony*) Oud Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, Secretaris van de Finantie en Rekenkamer 's Lands van Utrecht, en mede Secretaris van de Edele Mogende Heeren Staaten van Hoog gemelde Provintie.

Voyer

Voyer (Theodorus) Med. Doctor en Borgemeester der Stad Buuren.
Vries Abrahamsz. (G. de) te Amsterdam.
Vry en Zoon (*Mejuffr. de Wed. Gysbert de*) Boekverkopers te Gouda.
Waal (Samuel de) Boekverk. te Utr. 3 Exe.
Waal (Justus de) Koopman te Utrecht.
Wagtels (Dirk) Dierecteur der Commercie Compagnie te Middelborg.
Waller (Pieter van de) te Rotterdam.
Warin Antonisz. (*N.*) J. U. D. te Amsterd.
Wedding (Justus) Coopman te Amsterdam.
Weege (David) Boekverkop. te Amsterdam.
Wessing Willemz (Joh.) Boekv. te Amsterd.
Wibbert (Jan) Coopman te Delft.
Wild (Bartholomæ) te Utrecht.
Willemsen (Jacobus) Hoogleeraar in de H. Godgeleerdh. en Predicant te Middelb.
Winckelman (O. R. F. W.) te Utrecht.
Wint (Pieter de) te Goes.
Wttewaal (Mr. F.) Kanonik ten Dom te Utr.
Wysman (P.) te Amsterdam.
Zeylstra (R.) Boekverkoper te Sneek.

AAN DEN

WEL EDELEN HEER

PIETER CRAMER,

KOOPMAN

TE AMSTERDAM,

DIRECTEUR VAN HET ZEUW-
SCHE GENOOTSCHAP DER
WETENSCHAPPEN TE
VLISSINGEN,

BEMINNAAR VAN

KONSTEN EN WETENSCHAPPEN,

WORDT

DE NEDERDUITSCHE VERTALING

DEZES WERKS,

TEN BLYKE

VAN ERKENTENIS

EN

HOOGAGTING,

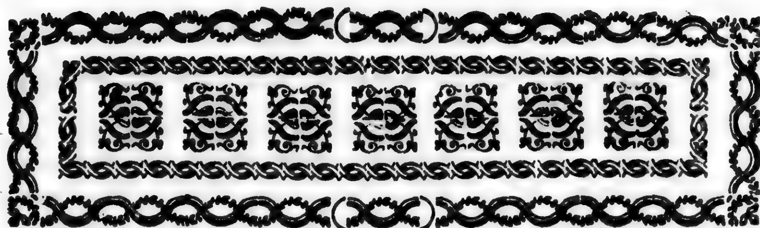
OPGEDRAGEN

DOOR

ZYN WEL EDELENS

ZEER OOTMOEDIGE DIENAREN,

JOANNES VAN SCHOONHOVEN EN COMP.

VOORREDEN
VAN DEN
VERTALER.

Het was de Baron Bielke, *Vice preſident van het Hofgerigt van Finland*, die den eerſten voorſlag deed aan de *Koninglyke Maatſchappy der Wetenſchappen* te *Stokholm*, om enen man van bekwaamheid naar *Siberie*, *Ysland*, en andere geweſten, die op dezelve breedte met *Zweden* leggen, te zenden, ten einde daar zodanige waarnemingen te doen, en zulke verzamelgen van in zaden en planten te maken, als dienſtig zouden kunnen zyn om den landbouw, de handwerken, de konſten en wetenſchappen in *Zweden* te volmaken. De Ridder Linnæus keurde den voorſlag goed, dog oordeelde dat ene Reis door Noord Amerika van nog uitgebreider nut wezen zoude, dewyl de *Amerikaanſche* gewaſſen in dien tyd weinig bekend' en niet volgens de konſt beſchreven waren, en om verſcheiden redenen ſcheen het zeer waarſchynlyk te zyn, dat de *Noord Amerikaanſche* planten zeer wel de winters in *Zweden* zouden kunnen uitſtaan; dus dat zeer velen van die gewaſſen van een zeer groot gebruik ſchenen te zullen zyn voor den landbouw en de geneeskonſt.

Tot

Tot dus verre was die Reis niet meer dan een ontwerp, dat egter op nieuws op het tapyt gebragt werd by gelegenheid dat de Kapitein TRIEWALD, een Man in *Engeland* van wegens zyne bekwaamheden wel bekend, zyne waarnemingen omtrent de zydeteelt uitgaf, en daarin gewag maakte van een soort van Moerbeziebomen, door den Heer LINNÆUS ontdekt, die de gestrengheden van de lugt in *Zweden* zo wel konden doorstaan als een sparreboom. En de Graaf TESSIN, een Heer van ene alomme bekende verdienste zo wel in de staatkundige als geleerde wereld, Voorzitter van de Koninglyke Maatschappy geworden zynde, bragt te wege dat men eenpariglyk besloot den Heer PIETER KALM, *Professor in de Huishoudingskonst te Aobo*, en *Medelid van de Koninglyke Zweedsche Maatschappy der Wetenschappen*, naar *Noord Amerika* te zenden. De kosten, die op zulk ene reis lopen zouden, waren in 't eerst een grote hinderpaal; dog de Koninglyke Maatschappy schreef aan de drie Hoge Scholen in het Ryk om onderstand tot ene zo grote en nuttige onderneming. *Aobo* zond ene geringe somme, *Lund* kon niets geven, maar *Upsala* maakte dit gebrek goed door ene ryke gift.

De Graaf PIPER werd verzogt ene somme gelds, die uit zyn geslagt jaarlyks aan de Hoge School van *Upsala* gemaakt was, tot onderstand van deze onderneming ten behoeven van den Heer KALM te bestemmen. De Graaf stond het verzoek geredelyk toe. Dog de Maatschappy van de Hoge School van *Upsala* nog ene jaarlyksche somme gelds, door het geslagt van HELMSFIELD aan dezelve gemaakt, ten behoeven van den Heer KALM verkregen hebbende, weigerde de Graaf PIPER zyne belofte gestand te doen, als zynde het strydig met de wetten der Hoge School, en zonder enig voorbeeld, dat een de zelve persoon twee jaargelden genieten zoude. De laatst overleden Koning van *Zweden*, toen Kroonprins en Kanselier der Hoge School, schreef over deze zaak, en verklaarde te wenschen dat uit de Schatkist der Hoge School ter bevordering van zo nuttige onderneming duizend *Platen*, dat is omtrent zestienhonderd guldens

dens *Hollandsch* geld, geschikt werden. Het verzoek van den Prins werd door de Hoge School ingewilligd, en het geld der Koninglyke Maatschappy ter hand gesteld. Het *Komptoir der Handwerken* gaf driehonderd *Platen*, of omtrent vierhonderdentagtig guldens. De Heer KALM verteerde op zyne Reis zyne onderstandgelden, behalven nog wel vyfduizend daalders koperen munt, dat is ruim dertienhonderd guldens, uit zyn eigen zak, zo dat hy op zyne terugkomst zyne huishouding op enen zeer bekrompenen voet moest inrigten. De overige kosten moest de Maatschappy uit hare eigene schatkist goed maken.

ZIE daar in korte woorden een uittreksel uit de breedvoerige *Voorreden* van den Heer KALM zelven, waaruit men zien kan, met welken yver voor het gemene belang men in een land is aangedaan geweest daar het geld zo schaarsch is, en welk ene loffelyke drift voor de bevordering der wetenschappen in 't algemeen, en voor de Natuurlyke Historie en de Huishouding in 't byzonder, de Hoge Scholen in *Zweden*, en zelfs byzondere persone in dat Ryk bezield heeft, zo dat zy hunne eigene inkomsten liever hebben willen verteren, dan zulk een nuttig ontwerp optegeven. Diergelyk een voorbeeld hebben wy gezien omtrent den Heer HASSELQUIST, die, met een ziekelyk en teringagtig lichaam naar *Klein Asia*, *Egypte* en *Palestina* reisde, en zulke schatten van nieuwe planten en dieren verzamelde, dat het *Zamenstel* van den Heer LINNÆUS noit zo vele soorten zou bevat hebben, indien die grote Natuurkundige deze rykdommen niet tot zyn gebruik had kunnen aanwenden, welken de Koningin van *Zweden* zeer milddadiglyk gekoft heeft door het betalen van de nagelaten' schulden van den Heer HASSELQUIST, die overleed in 't midden zyner nuttige navorschingen. De Heer OSBECK heeft ook op zyne Reis naar *China* zeer vele nuttige navorschingen op zyn' eigen' kosten gedaan, en die wereldkundig gemaakt op kosten van zyn Kerspel. De Heer TOREEN stierf op de Reis, en heeft zyne brieven, in het werk van den

Heer OSBECK, tot bewyzen van zyn uitmuntend vernuft en zyne pryswaardige begeerte ter bevordering van nuttige wetenschappen, nagelaten. In dit Land ziet men op het verspillen van ene matige somme gelds als op niets, dog zo is het niet in *Zweden*. Zo dat men deze pogingen moet beschouwen als zeer roemrugtig voor het *Zweedsche* Volk en den groten LINNÆUS, die in alles wat opzigt heeft op de Natuurlyke Historie de eerste dryfveer is in dat Ryk.

DE Heer KALM, verlof van den Koning verworven hebbende om voor enigen tyd ontslagen te zyn van het waarnemen van zyn ampt als Hoogleraar, en paspoorten, nevens brieven van voorschryving aan verscheiden' Staatsdienaars van wegen *Zweden* aan de Hoven van *Londen*, *Parys*, *Madrid*, en in den *Haag*, gekregen hebbende, vertrok van *Upsala* den 16. October 1747. Den 11. December ging hy onder zeil van *Gothenburg*, dog wierd door enen geweldigen storm gedwongen te *Gromstad* in *Noorwegen* intelopen, van waar hy den 8. Februari 1748. onder zeil ging, en den 17. van die maand te *Londen* aankwam. Hy bleef in *Engeland* tot den 15. Augustus, doende ondertusschen een reisje naar *Woodford* in *Essex*, en naar *Little Gaddesden* in *Hertfordshire*, de verblysplaats van WILLIAM ELLIS, enen Man zeer bekend door zyne uitgegeven' werken over den Landbouw, dog wiens werkdadige Huishouding de Heer KALM niet vond te beantwoorden aan zyne leerstellingen daaromtrent in zyne werken. Ook bezogt hy *Ivinghoe* in *Buckinghamshire*, *Eaton*, en verscheiden andere plaatsen, en beschouwde alle de zeldzaamheden en de tuinen in en omtrent *Londen*. Eindelyk ging hy naar *Philadelphia*, waar hy den 26. September aankwam. Het overige van dat jaar besteedde hy tot het verzamelen van zaden, en het doen van verscheiden springtogtjes rondom *Philadelphia*. Den winter bragt hy onder de *Zweden* door, die te *Rakoon* in *New Jersey* woonagtig waren. Het jaar 1749. reisde hy door *New Jersey* en *New York*, langs de Rivier *Hudson* naar *Albany*, en van daar naar *Montreal* en *Quebec* in *Kanada*, toen in de magt der *Fran-*

schen

schen. Tegens den winter van dat zelve jaar keerde hy weder terug naar *Philadelphia*, en zond ene nieuwe lading van zaden, planten, en andere zeldzaamheden naar *Zweden*. In 't jaar 1750. bezogt hy de westelyke delen van *Pensylvanie* en de kust van *New Jersey*. Zyn Reisgezel LARS JUNGSTROM bleef den gehelen zomer over in het eerst genoemde Landschap om zaden te vergaderen, terwyl de Heer KALM zelf door *New York* en over de *Blauwe Bergen* heen naar *Albany* toog, en van daar, langs de Rivier de *Mohawk*, naar het Land der *Iroquoizen* of der *vyf Volken*, waar hy kennis maakte met de *Mohawks*, de *Oneidas*, de *Tuskaroras*, de *Onandagas* en de *Kayugaws*. Hy bezogt en bevoer toen het grote Meer *Ontario*, en zag den beroemden *Waterval van Niagara*. Op zyne terugreis trok hy de *Blauwe Bergen* op ene andere plaats op nieuws over, en bereikte *Philadelphia* weder in de maand van October.

IN het jaar 1751. den 13 Februari begaf onze Reiziger zig te *Newcastle* aan boord, en landde, naar enen zeer gevaarlyken togt van wegens allergeweldigste stormwinden, den 29. Maart te *Londen* aan. Den 5 Mai ging hy op reis naar *Gothenburg*, bereikte die plaats den 16. van die zelve maand, en den 13 Juni *Stokholm*, na op dezen waarlyk nuttigen togt drie jaren en agt maanden te hebben toegebragt. Hy keerde van daar weder naar *Aobo*, waar hy in zynen eigenen tuin enige honderden van *Amerikaansche* planten aankweekt, dewyl 'er nog in die plaats geen openbare tuin is ten dienste der Hoge School. Hy gaf het verhaal van zyne Reis by tusschenpozingen uit, ter oorzake van de kosten, die te hoog lopen zouden indien hy het gehele werk op eens gemeen maakte, in een Land daar men slegts weinig Boekverkopers vindt, en daar de Schryver zelf dikwyls het werk van den Boekverkoper doen en merkelyke sommen schieten moet.

DE Reis van den Heer KALM kwam oorspronglyk in het *Zweedsch* in 't ligt. De Voorreden van zyn eerste Deel was gete-

tekend te *Aobo* den 13. Juli 1753. Twee Broeders, MURRAY genoemd, zetteden het Werk in het *Hoog Duitsch* over, in drie Delen in groot *Octavo*, waarvan het eerste in 't jaar 1754. het twede in 1757. en het derde in 1764. te *Gottingen* het ligt zagen. De Heren MURRAY zyn *Zweden*, en een van hun is Leerling geweest van den Ridder LINNÆUS; zo dat men op hune overzetting zo wel als op het oorspronglyke kan staat maken. In *Engeland* vond deze fraye Reisbeschryving enen uitmuntenden Vertaler, in den persoon van den Heer JOHN REINHOLD FORSTER, enen Man wiens kundigheden, byzonderlyk in de Natuurlyke Historie, en alle de Wetenschappen daartoe betrekkelyk, uit meer dan een van zyne Werken bekend zyn. Deze gaf deze Reisbeschryving insgelyk in drie Delen in groot *Octavo* in het jaar 1770. en 1771. uit, voorzien met verscheiden fraye en geleerde aantekeningen, en met agterlating van vele zaken, die den *Engelschen* Lezer niet zeer aangenaam of nuttig zouden geweest zyn. De Heer KALM geeft in zyn *Eerste Deel* ene zo breedvoerige beschryving van den Landbouw en de Huishoudingskonst in *Engeland*, dat de Reis naar *Noord Amerika* eigenlyk niet dan op *Bladzyde* 112. van het *Twede Deel* der *Hoog Duitsche* Overzetting begint. Dit was van veel nut voor zyne Landsgenoten de *Zweden*, dog zou van gering voordeel voor den *Engelschen* Lezer geweest zyn. Ook is de Heer KALM vry wydlopig in het beschryven van zyne overvaart uit *Engeland* naar *Amerika*, tekenende, ten gevallen zyner Landslieden, tot de minste omstandigheden der Reis aan, welken hun, die deze togten zelden doen, nieuw en van belang konden wezen, dog die in *Engeland* vervelend zouden geweest zyn. De Heer FORSTER heeft om die reden alle die byzonderheden rakende *Engeland*, en verscheiden' anderen, aangaande den overtogt over den *Atlantischen Oceaan*, agtergelaten. Van de aankomst des Reizigers te *Philadelphia* af heeft hy den Schryver stipt gevolgd, alleen in enige weinige byzonderheden uitgenomen, die van zeer weinig belang waren, als, by voorbeeld, de manier van oesters te eten, van appelen in te leggen, en diergelyken.

Wy

Wy hebben ons van beide de Uitgaven, de *Hoog Duitſche* en de *Engelſche*, naarſtiglyk bediend, de ene met de andere zo nauwkeurig vergelykende als het ons mogelyk was. De redenen, waarom de *Engelſche* Vertaler het Werk omtrent een derde bekort heeft, zo wel van kragt ten opzigte van den *Neder Duitſchen* als van den *Engelſchen* Lezer zynde, zyn wy daarin voor 't grootſte gedeelte het voorbeeld van den Heer Forster gevolgd, en hebben onzen Lezer het verdriet willen ſparen van breedvoerig de beſchryvingen te moeten lezen van het maakſel van enen ploeg of ene egge in *Engeland*, en diergelyke dingen meer. Wy hebben maar een kort berigt gegeven van des Schryvers Reis van *Upſala* tot *Londen*. Zynen overtogt uit *Engeland* naar *Penſylvanie* hebben wy ook verkort, dog egter enigſins breedvoeriger dan de Heer Forster doet gelaten. Maar ſedert de aankomſt van den Reiziger te *Philadelphia* hebben wy niets overgeſlagen, of het moeſt de ene of andere byzonderheid wezen die ons van geen belang ter wereld toeſcheen, of die de Schryver by herhaling zynen Lezer geeft, gelyk ettelyke reizen gebeurt, en waartoe zyne wyze van ſchryven by een Dagverhaal aanleiding gegeven heeft.

De Heer Kalm ontſchuldigt zig in zyne Voorreden aangaande de geringe ſierlykheid van zynen ſtyl. „Deze toont," zegt hy, „op vele plaatſen de afgematheid aan met de welke ik „ dikwyls zeer laat des avonds de pen gevoerd hebbe." Het afbreken van 't verhaal, dat noodwendig door op iederen dag het aangemerkte te gewagen moeſt veroorzaakt worden, en de herhalingen die daar uit ontſtaan moeſten, dienen voorzeker niet om den ſtyl enen aangenamen zwier by te zetten. Wy hebben egter hierin gene verandering willen maken, alleenlyk hebben wy het melden van den dag op zulke plaatſen agtergelaten, waar het van genen dienſt tot verſtand des verhaals was den juiſten dag te weten waarop elke zaak is aangetekend.

De Heer Kalm heeft zig by het meten bediend van *vademen*, *ellen*, en den *Zweedſchen voet*, die tot den *Engelſchen voet*

ſtaat als 1134. tot 1350. en de *Engelſche voet* ſtaat tot den *Rheinlandſchen* als 11264. tot 11599.

Tot het doen zyner Waarnemingen aangaande het Weder, welken wy aan 't einde van ons *Twede Deel* by malkander geplaatſt hebben, gebruikte hy den Thermometer van Celsius, van den welken men zig in *Zweden* gemeenlyk bedient, en de zyne was door den Heer Celsius zelven gemaakt. De tuſſchenruimte op den zelven tuſſchen het punt van vorſt en dat van kokend water is in 100. gelyke delen verdeeld.

Op het voetſpoor van den *Engelſchen* Overzetter hebben wy in 't noemen der Planten ons van de namen bediend die men in het *Specimen Plantarum* en 't *Syſtema Naturæ* van den beroemden Linnæus vindt. Wy hebben niet dan by de allerbekendſte Planten de *Neder Duitſche* namen gebruikt, eensdeels om dat de namen van Linnæus by de Kruidkundigen, voor wie voornamelyk dit gedeelte des Werks van belang is, het beſt bekend zyn, en dat de Planten, by hare gemene namen genoemd, evenwel den meeſten anderen daarom niet beter bekend zouden wezen, en anderdeels om dat de konſtnamen, ſedert het algemene aannemen van het zamenſtel van Linnæus, by de meeſte Kruidkundigen ook de algemene namen geworden zyn, daar de gemene namen der gewaſſen dikwyls niet dan op ene zekere plaats verſtaan worden.

De beſchryvingen, die de Heer Kalm van Dieren, Planten en Delfſtoffen geeft, ſchoon vry breedvoerig, dog egter, in 't oog van zulk enen Natuurkundigen als hy is, niet zo uitgebreid zynde als hy ze oordeelt te moeten wezen, verontſchuldigt hy zig daar omtrent, met den Lezer naar een *Latynſch* Werk te wyzen, waarin hy dat gebrek belooft opzettelyk te vergoeden.

Wy hebben gedagt den Verzamelaars van Reisbeſchryvingen vermaak aan te doen met dit Werk in groot *Quarto* uitte-

tegeven, vermits de meeste Reisbeschryvingen in het *Neder Duitsch* in dat formaat gedrukt zyn.

In de *Hoog Duitsche* Uitgave ontbreekt ene Landkaart, een hoog nodig vereischte om ene Reisbeschryving wel te verstaan. De Heer Forster heeft ene grote en uitmuntende Landkaart in zyne Overzetting ingevoegd, welke men nagesneden en vertaald aan 't hoofd van onze Uitgave vinden zal. Ook heeft men in ons Werk verscheiden' Platen geplaatst, die insgelyks, alleen de Waterval van *Koboes* uitgenomen, in de *Hoog Duitsche* Uitgave gemist worden, en uit de *Engelsche* overgenomen zyn.

Wat de aantekeningen onder aan de Bladzyden aangaat, dezen zyn meest allen van den Heer Forster, alleen enige weinigen uitgenomen. Onderscheidshalven hebben wy die welken van dien Heer zyn met een F. getekend.

Dit *Eerste Deel* staat binnen kort van het *Twede* gevolgd te worden, het welk reeds geheel vertaald, en voor een gedeelte afgedrukt is.

BERIGT
AANDEN
BINDER.

De Kaart moet geplaatst worden tegen over Bladz. 1. van 't Eerste Deel.

Plaat I. tegen over . . . Bladz. 140.

Plaat II. tegen over . . . Bladz. 204.

Plaat III. tegen over . . . Bladz. 206.

REIS

R.

.I.

140.

204.

206.

EIS

Uitgegeven te UTRECHT by

Nieuwe en Nauwkeurige KAART van een gedeelte van NOORD AMERIKA,

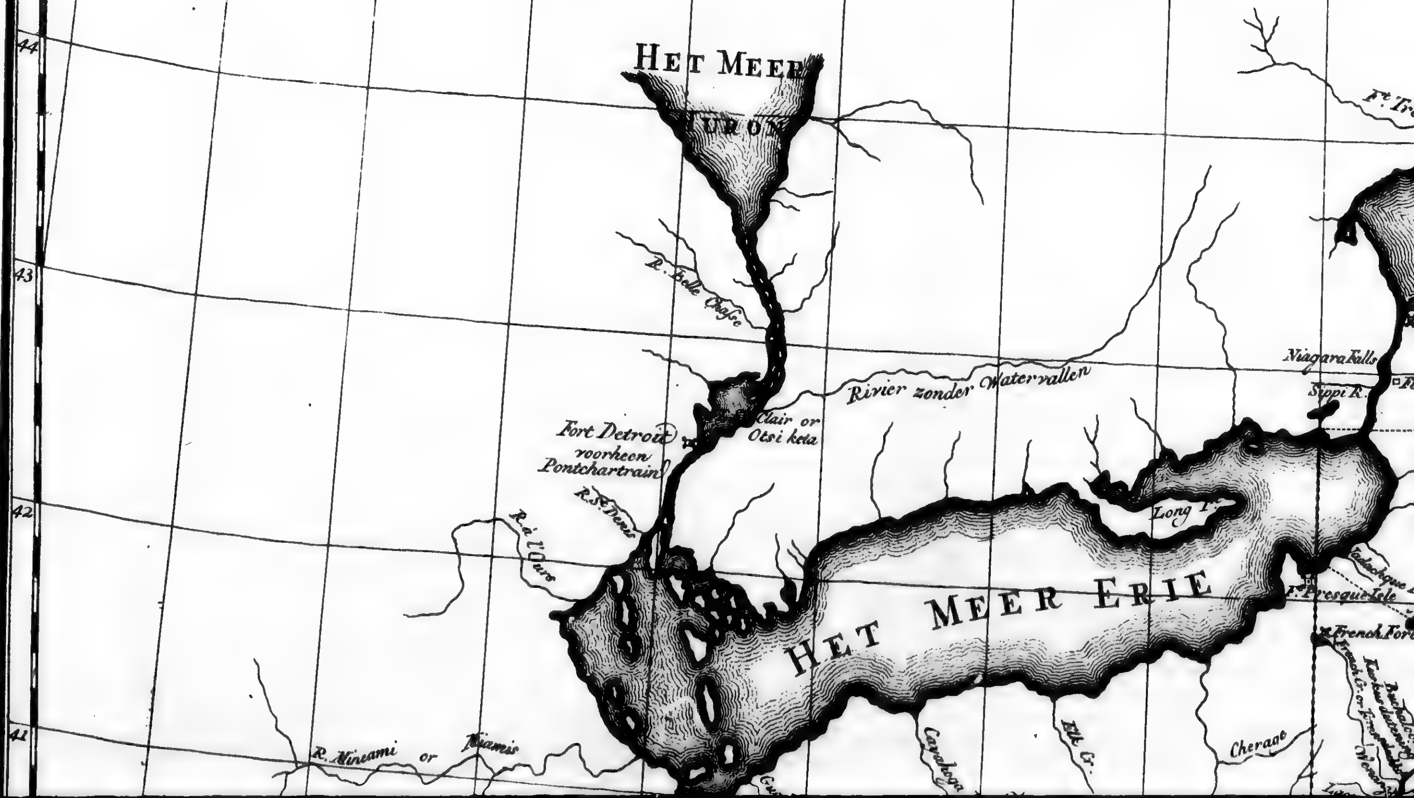
behelzende

NIEUW ENGELAND, NEW YORK, PENSYLVANIA, NEW JERSEY, Connecticut, Rhode Island, een Stuk van Virginia, KANADA en HALIFAX,

ter opheldering der Reizen van den Heer

P. KALM.

Schaal van 100. Engelsche Mylen.

...voren te UTRECHT by de Boekverkoopers J.v. SCHOONHOVEN & COMP. en G.v.d. BRINK. JZ.

OMP. en G. v. d. BRINK. JZ.

LANDSTREEK
VAN
SAGAHADOCK
L. Keseben
Jefferys
Bank
St. Georges Bank
Cod
Barnstable
Bay
Crab
Bank
Passamaquoddy
Bay
Campobello Isle
Mount Desart I.
Mt. Desart Rock
Monhegun I.
Merimack R.
Ann Harbour
Boston
Harbour
Brunswick
Richmond
Frank Ft.
Kashkcok Falls
Ft. Western
Taconet Falls
Ft. Halifax
Kennebeck R.
St. Johns R.
R. St. Croix
Medansta
C. Salmon
Eagles Cape
Mal Bay
Kerfisunger L. & R.
L. Panaun
Machias R.
Seal Is.
Grand Menan I.
Machias Ft.
Penobscot or Pentagoet R.

Het Meer Erie

Niagara Falls
Sippi R.
Rivier zonder Watervallen
Clair or Otsi keta
Fort Detroit voorheen Pontchartrain
R. St. Denis
R. à l'Ours
Long I.
F. Presqu'Isle
French Fort
Cherage
Elk Cr.
Cayahoga R.
Vrugtbare Gronden vermengd met Moerassen.
Salt Springs
Shaningo's T.
West Branch
Kishkuskes
Tawas
French House
Mingoes T.
White Clay
Tuscarawas
Coals & Whet Stones
Three Legs
Shingoes Town
Shanopins
F. du Quesne
Mohiccons
White Womans
Muskingum
The two Licks
Pipe Hills
R. Mineami or Miamis
Ft. Sandowski
Wiandots
Junundat
Guahadahuri R.
South Branch
The Cross
Rocky R.
The English Tawichtwi
Lime Stones
Mad Cr.
Gr. Mineamis R. or Assereniet
Delawares
Hockhocking or French Margarets
Hockhocking R.
Lick Branch
The Strait Reach
Fishing Cr.
Ohio R.
Free Stones
Coals
Zoutbronnen
Hurricane Toms
Sioto or Sikoder R.
White & Red Bole
R. zonder Watervallen
West Branch
Little Mineamis R.
Zoutbronnen
Elk R.
Lower Shawane T.
Wyandachales
Kishkeminetas old T.
Free Stones
The big Bent
Shawane T.
Salt
Coal
Ohio R.
Olifants Beenderen gevonden
Gr. Salt Lick R.
Lime Stone
Gr. Buffaloe Lick
White Clay
Kentucke R.
Totteroy R.
Gr. Totteroy or big Sandy R.
Gr. Kanhawa or New River
Coals
Walkers Cr.
Ft. Keeny
Howard Cr.
Green Briar R.
Laurel Hill
Yochio Geni
Stewarts
Gists
Red Stone

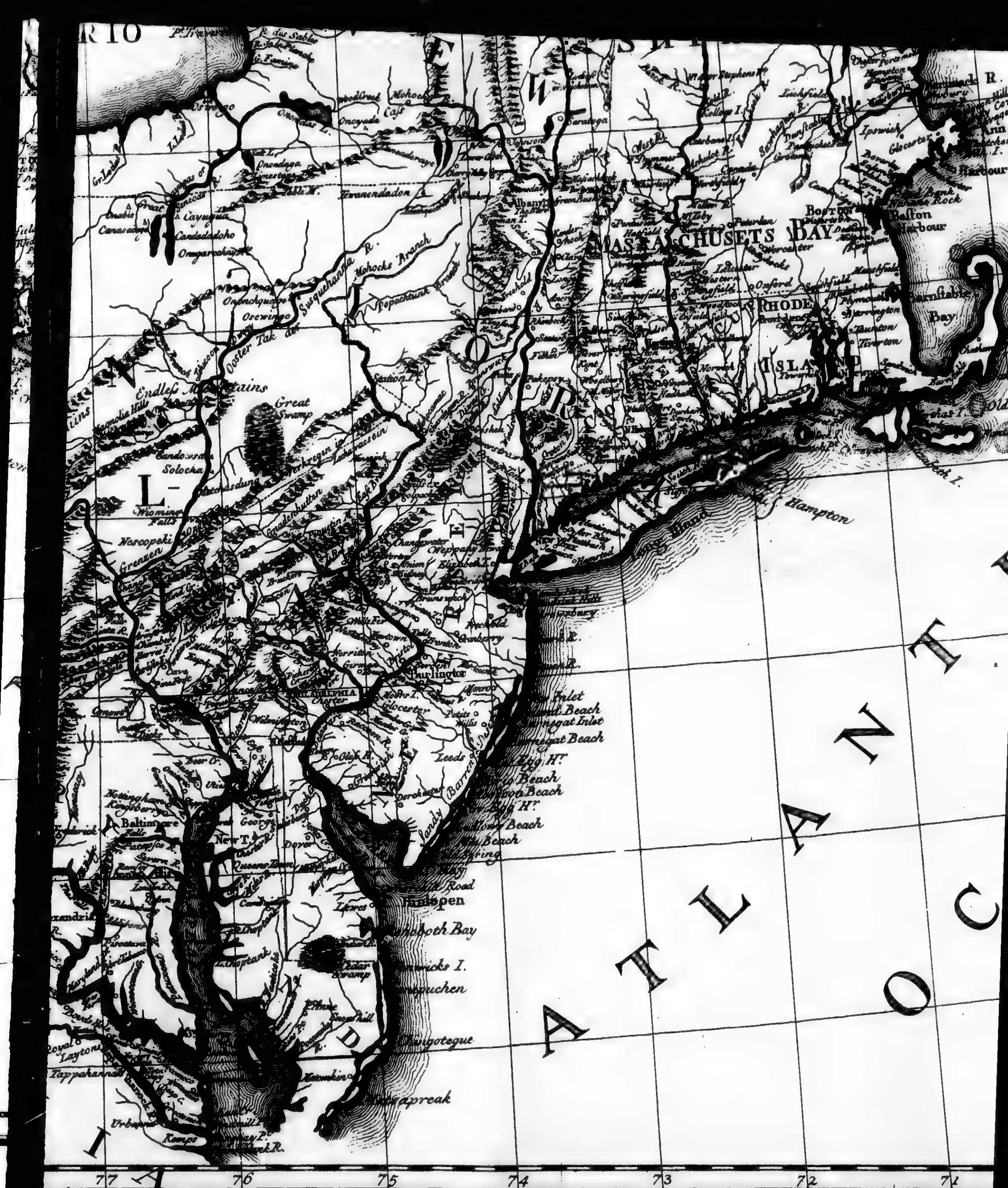
87 86 85 Lengte ten 84 Westen van 83 Londen. 82 81 80

42 41 40 39 38

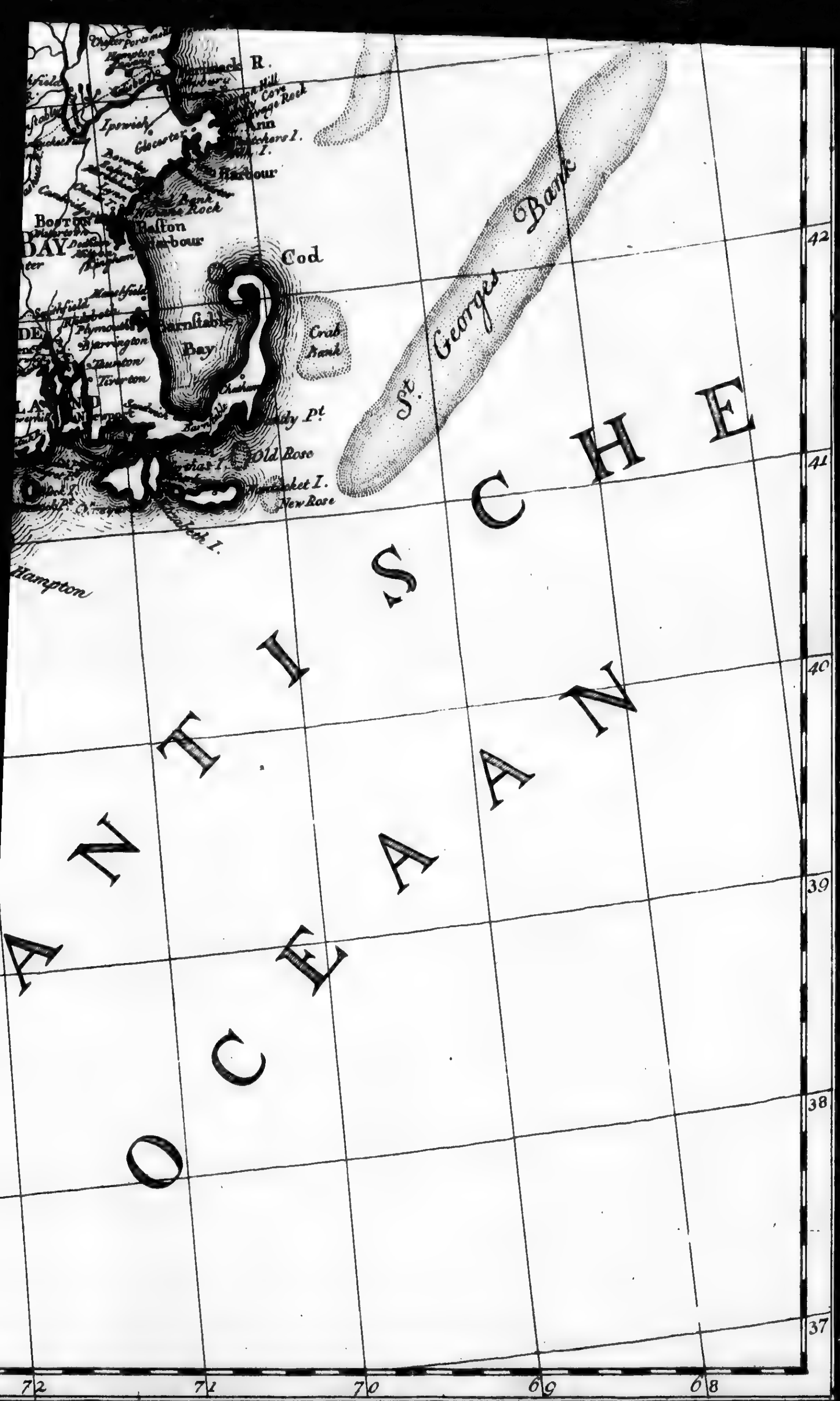
C. J. de Huyser Direx: 1772.

Het oorspronglyke volgens acte van't Parlement den 7 Maart 1771.

RIO
MASSACHUSETS BAY
RHODE
ISLAND
Boston
Baston Harbour
Barnstable Bay
Hampton
Long Island
Albany
Saraloga
Ipswich
Glocester
Oxford
Norwich
Great Swamp
Endless Mountains
Ooster Tak der Susquehanna R.
Mohocks Branch
Onondaga
Cayuga
Oswego
Wioming Falls
Solocha
Grenzen
Brunswick
Elizabeth T.
Trenton
Burlington
PHILADELPHIA
Wilmington
Glocester
Leeds
Baltimore
New T.
Alexandria
Tappahannock
Urbanna
Inlet
Beach
Egg Hr.
Hinlopen
Rehoboth Bay
Cedar Swamp
Assawoman
Chesapeak
Sandy Barren
A T L A N T
O C
77
76
75
74
73
72
71
n't Parlement den 7 Maart 1771.

P. Mol geletterdt

C. J. de Kuyser Direx: 1772.

REIS
DOOR
NOORD
AMERIKA.

IK vertrok den 16. October 1747 van *Upsal*, met my nemende den Tuinier LARS JUNGSTROM, enen man die zig in de kennis der bomen en planten zeer geoeffend had, en daarenboven de tekenkonst en de werktuigkunde verstond. Ook geloof ik niet dat oit iemant hem in onvermoeidheid op de reis en in trouw overtreffen kan. Wy spoedden ons van *Upsal* naar *Gothenburg*. Hier hield ons een aanhoudende tegenwind tot den 11. December op. Dien dag gingen wy onder zeil; dog een gevaarlyke storm dwong ons te *Gromstad* in *Noorwegen* intelopen, van waar ik een togtje naar *Christiansand* deed. Den 8. Februari 1748. gingen wy weder onder zeil naar *Engeland*, en bereikten *Londen* den 17. derzelver maand. Dog wy konden gene gelegenheid vinden om naar *Amerika* op reis te gaan voor de maand Augustus. Den tyd van ons verblyf in *Engeland* besteedden wy om enige delen van dat Ryk te bezien. Eindelyk gingen wy den 5. Augustus aan boord van de MARY GALLY, Kapitein LAWSON, bestemd naar *Philadelphia* in *Noord Amerika*. Om zes uren na den middag ligtten wy het anker van voor *Gravesend*, en zeilden een goed eind de *Theems* af eer wy het anker vallen lieten.

Vertrek van *Upsal*.

WY bereikten den 6. na enige uren zeilens den mond der *Theems*, wendden naar het *Kanaal*, houdende gestadig de kust van *Kent* in 't gezigt, die wy somtyds onder 't laveren zeer naby kwamen. Zy bestaat uit hoge en genoegzaam loodregt steile krytbergen, waarin men vele bedden van vuurstenen ontdekken kan. Op deze bergen leggen voortreffelyke akkers, meest van weit, dewelke reeds begon ryp te worden.

Vertrek uit *Engeland*.

OM zes uren des avonds kwamen wy voor *Deal* ten anker, ene klei-

Deal.

ne Stad of een vlek, gelegen aan het inkomen ener Bai, welke, voor de zuiden en oosten winden openleggende, gene zeer goede Haven maakt. De Schepen voorzien zig hier gemeenlyk van voorraad. Deze handel, de visschery, en de kapery in den laatsten oorlog, hebben de inwoonders merkelyk verrykt. De Schepen die naar *Londen* willen nemen hier loodsen in.

Log-worms. Den volgenden dag zag ik ene menigte van Visschers, by ebbende zee, naar sommige ondiepe plaatsen varen, waar men een fyn zand op den bodem vindt, om een soort van *Zeewormen* (*) te vangen, die onder 't zand hun verblyf hebben, somtyds agttien duimen diep, en welken de Visschers uit het zand graven met ene kleine drietandige yzeren vork. Deze wormen, hier *Logworms* geheten, gebruikt men tot een aas voor de visschen.

Het *Kanaal.* Den 8. Augustus, 's morgens om drie uren, volgden wy den stroom het *Kanaal* in, voeren voorby *Dover*, en zagen duidelyk de gedagte van den vermaarden Camden in zyn *Britannia* bevestigd, dat op die plaats *Engeland* voorheen door ene landengte aan *Frankryk* en *Vlaanderen* vast geweest is. Beide de kusten maken hier tegen overmalkander twee uitstekende punten; beiden bestaan uit het zelve soort van krytbergen, die dezelve gedaante hebben, zo dat men de *Engelsche* kust kennende, en naderhand de *Fransche* naderende, zonder te weten waar men was, dezelven voor de *Engelsche* kust nemen zou. (†)

Dungness, enz. Van den 9. tot den 12. Augustus dreven wy voor stroom en zeilden by beurten door het *Kanaal* voorby *Dungness*, *Fairlight*, het Eiland *Wight*, *Portsmouth*, *Portland*, en *Bolthead*.

De Bai van *Biskaye*. Den 13. geraakten wy buiten 't *Kanaal*, en kwamen in de *Bai van Biskaye*.

Zware Golven. Den 14. hadden wy tegenwind, het welk het stampen van 't Schip vermeerderde, want men merkt in 't algemeen aan, dat in de *Bai van Biskaye* de zwaarste en breedste baren gaan, van gelyke grootte als in de zee tusschen *Europa* en *Amerika*; zy zyn dikwyls ene halve *Engelsche* myl breed en hoog naar evenredigheid. De *Oost* en *Noord Zee* integendeel hebben korte en gebroken golven.

Wanneer 'er een beest aan boord geslagt wordt, hangt het bootsvolk

(*) *Lumbrici.* De Ridder Linnæus heeft dezen Worm beschreven in zyne *Westgothische Reisbeschryving* Bl. 109. en in zyne *Fauna Suecica* No. 1279. afgebeeld.

(†) Deze gedagte heeft ook de Heer Buffon bevestigd in zyne *Histoire Naturelle*.

volk enige varsche stukken enigen tyd in zee, het welk het vleesch, zegt men, goed houdt.

Den 15. begonnen de golven wat zagter te gaan, en een schuim, dat zig 'er op vertoonde, wierd gehouden by stil weder een voorbode te zyn, dat zy enige dagen agtermalkanderen in den zelven toestand blyven zullen. Kleinder Golven

Omtrent den middag stak een noordoosten koeltje op, 't welk nadenmiddag aanwakkerde, en ons ene fraije vertoning gaf, dewyl de zware golven het water naar ene streek dreven, en de noordoosten wind de baren in ene geheel andere rigting boog. Door het geweldig slaan van de ene tegens de andere baar, konden wy merken dat wy door enen sterken stroom voeren, welks streek de Kapitein niet bepalen kon.

Van den 16. tot den 21. bleef dezelve gunstige koelte aanhouden tot ons groot genoegen en onze verwondering, want de Kapitein merkte aan, dat het iets zeer ongewoons is, enen oosten of noordoosten wind tusschen *Europa* en de *Azores*, welken het Scheepsvolk de *Wester Eilanden* noemt, langer den twee dagen aan een te ontmoeten, dewyl de gewone wind hier de westen is. Dog aan gene zyde der *Azores* waijen allerhande winden, vooral om dit jaargetyde, ook houden daar de westen winden niet lang aan; waarom de Zeelieden rekenen, dat als zy de *Azores* voorby zyn, zy de helft van den weg tusschen *Europa* en *Amerika* hebben afgedaan, schoon het inderdaad nog maar een derde van den weg is. Men krygt deze Eilanden zelden in 't gezigt, want men houdt 'er van af ter oorzaak van de gevaarlyke verborgen klippen, die 'er rondom heen leggen. Aanmerking.

Den 22. Augustus verzekerde ons de Kapitein omtrent den middag, dat wy binnen vierentwintig uren enen zuidwesten wind hebben zouden. Ik vroeg hem de reden van deze voorzegging, en hy wees op zekere wolken in 't zuidwesten, welker spitsen zig naar 't noordwesten keerden, en zeide my dat zy veroorzaakt wierden door enen wind komenden uit de overgestelde streek. Ik hoorde dat wy thans omtrent half weg van *Pensylvanie* waren. Tekens aangaande den wind.

Den 23. omtrent 's morgens ten zeven uren ontstond de verwagte zuidwesten wind, en versnelde onze vaart zo zeer, dat wy omtrent agt *Engelsche* mylen wegs in een uur afleiden. Dog den volgenden dag ging de wind leggen en was ons tegen, zo dat wy nauwlyks iets vorderden. Men voorzei ons een stormpje, dewyl de bovenste wolken zeer dun en als in strepen verdeeld waren, gelyk uitgekamde wol of garen, het welk men altyd voor een teken van storm houdt. De strekking van deze wolken was noordoost en zuidwest, volgens de streek van den wind dien wy hadden. Tegen den nagt ging de wind leggen, en wy hadden

ene volmaakte stilte, het welk een teken is van ene aanstaande verandering van wind.

Den 25. en 26. ontstond de westen wind en wierd hoe langer hoe sterker, zo dat de Zee op ons dek sloeg. Den morgen van den 27. kregen wy enen beteren wind, die verscheiden streken doorliep, en tegen den avond enen storm gaf uit het noordoosten.

Waarnemingen. De Kapitein deelde my ene waarneming mede, die op ene langdurige ondervinding gegrond was. Namelyk, dat, schoon de winden in den *Atlantischen Oceaan* dikwyls veranderen, vooral des zomers, egter de gemeenste wind de westen is; en dit is de reden dat de overtogt uit *Amerika* naar *Europa* gemeenlyk in korter tyd geschiedt, dan van *Europa* naar *Amerika*. Behalven dat zyn de winden in den *Atlantischen Oceaan* gedurende den Zomer zeer aan sommige oorden bepaald, zo dat het op de ene plaats kan stormen en op den afstand van enige mylen geheel stil zyn. 's Winters zyn de winden veel standvastiger, strekken zig verder uit, en zyn heviger; zo dat dan dezelve wind langen tyd over den gehelen Oceaan regeert, en zwaarder golven doet gaan dan des Zomers.

Den 30. Augustus, den nagt te voren enige zware weerligten gezien dog geen donder gehoord hebbende, vroeg ik den Kapitein, of hy my daar enige reden van geven konde. Hy zeide my, dat dit verschynsel zeer gemeen en een gevolg van ene voorgaande hette in de lugt was; maar dat, wanneer men het in den winter zag weerligten, voorzigtige Zeelieden gewoon waren zeil te minderen, dewyl zy binnen weinig uren enen geweldigen storm verwagten. Even zo is het ook als in deze wateren om dit Jaargetyde zig een wolk in 't noordwesten komt opdoen, want de ondervinding doet hen dan ook enen gewissen storm te gemoet zien.

Den 1. September hadden wy tegenwind; den 2. liep de wind noordelyk, was ons den 3. weder tegen, en den 4. en 5. was hy goed. Wy bevonden ons den 5. op 40. *graden* 3. *minuten Noorderbreedte* en tusschen 53 *en* 54 *graden West van Londen*.

Behalven de golven die met den wind voortgingen, ontmoetten wy 'er den 4. en 5. die uit het zuidwesten kwamen, het welk de Kapitein aanmerkte als een teken van enen voorbyzynden storm, naar den zuidwester hoek in de nabuurschap.

Den 8. September waren wy op de hoogte van 38. *gr.* 24. *min. N.* en omtrent 65. *gr. W. van Londen*. Wy ontmoetten met tamelyken wind de zwaarste golven die wy op den gantschen togt hadden, waaruit de Kapitein opmaakte, dat hier de scheiding wezen moest tusschen den *Oceaan* en de *Amerikaansche Zeeboezems*, en kort daaraan kregen wy kleine baren, schoon de wind even sterk bleef.

Den

DEN 9. wierden wy gewaar dat op sommige plaatsen de kleur van 't water, dat tot nog toe van een donker blauw geweest was, wat bleker wierd. Somtyds troffen wy lange dog smalle strepen aan, omtrent van twaalf of veertien vademen in de breedte, waar het water helder groen, en daardoor van het overige geheel onderscheiden was. Men schryft dit toe aan het zand der zee of aan een zeker wier. Kleur van 't Zeewater.

DEN 12. ontdekten wy met stilte een zeil, dat wy voor enen *Spaanschen* Vrybuiter hielden, dus wy niet weinig in angst waren; dog wy zagen het zelve Schip enige dagen na ons te *Philadelphia* aankomen, hebbende het Scheepsvolk van hetzelve de zelve vrees voor ons als wy voor hun gehad.

KAPITEIN LAWSON, die den meesten tyd van de reis het bed om ziekte had moeten houden, zeide ons dat wy niet ver van *Amerika* konden wezen; dog de Stuurman was van ene andere mening, en men vernam den volgenden dag des avonds nog geen Land van de grote mast; ook vond men geen grond op de diepte van verscheiden vademen. Dus moest het de Kapitein opgeven. Wy vervolgden dan des nagts langzaam onze reis. Om drie uren des morgens beval de Kapitein het lood uittewerpen, en de matroos riep ten eersten *tien vadem*, waarop een geweldig geschreuw aan boord ontstond. De Stuurman peilde zelf, dan tien dan veertien vadem, maar hoe hy gemeten heeft weet ik niet, want een ogenblik nadat hy *veertien vadem* geroepen had stiet het Schip, en daarop kreeg het agtermalkander nog vier zeer hevige stoten. De ontsteltenis was onbeschryflyk. Het was nu 's morgens om half vyf, 't was nog donker, schoon de maan een weinig ligt gaf. Daar waren meer dan tagtig menschen aan boord, en wy hadden maar enen boot. Gelukkiglyk geraakten wy weder los. Wy wendden, en ontkwamen dus het gevaar. Toen het dag wierd zagen wy het vaste Land van AMERIKA voor ons. De kust ziet 'er witagtig uit, is laag, en wat hoger op met dennebomen bedekt. Wy wierden gewaar dat de bank, waarop wy gestoten hadden, vlak over *Arkadie* in *Maryland* lag, op 37. *gr.* 50. *min. N.* omtrent ene kleine *Zweedsche* myl van de kust. Het Schip stoot.

Wy volgden de kust van *Maryland*, die wy steeds in 't gezigt hielden; dog Kaap *Hinlopen* dien avond niet kunnende bereiken, daar wy enen loots dagten inte nemen, kruisten wy den gantschen nagt voor de *Bai van Dellaware*. Wy verwagtten regen, om dat het zo donker was, maar na den ondergang der Zon viel 'er alleen een zware dauw, zo dat onze klederen, zo wel als enige boeken, die 't Scheepsvolk op 't dek had laten leggen, zo nat wierden als of 'er water op gegoten was. De *Engelschen* voorspellen hieruit in *Engeland* Aankomst in *Amerika*.

land ene zware hitte voor den volgenden dag, en dit, zeide de Kaptein, had ook plaats in *Amerika*.

De Kust. DEN 14. zetteden wy met eenen gunstigen wind onze reis voort; wy hadden aan bakboord altyd land. De Kust was laag en bedekt met een fyn wit zand. Dieper landwaards in was het vol van dennebomen. Om half agt des morgens kwam de loots aan boord, die van zelven van Kaap *Hinlopen* gekomen was. Dit is een uitstek lands ten westen der BAI VAN DELLAWARE, waarop een Dorp legt. Het land behoort hier geheel tot PENSYLVANIE, dog het geen ten oosten de Bai is tot NEW JERSEY. Van Kaap *Hinlopen* tot *Philadelphia* rekent men honderd en vyftig *Engelsche* mylen, dog van den mond der *Dellaware* af maar negentig. Wy staken de Bai over, hebbende nu vier en dan elf vadem waters. Hier leggen verscheiden banken, waarop menig Schip verongelukt is.

Scheepstimmerhout. DE Oever was landwaards in met schone Bomen bedekt, en de Loots zo wel als de Stuurman, die te *Philadelphia* geboren was, verzekerden, dat het land hierom heen vol is van het schoonste Scheepstimmerhout. De *Engelschen*, vooral de Kooplieden, laten in deze Volkplantingen zeer veel Schepen bouwen. Dit geschiedt gemeenlyk des Winters, zo dat de Schepen met het Voorjaar in Zee kunnen gaan.

De *Dellaware*. EEN weinig na den middag kwamen wy aan den mond der *Dellaware*, daar wel drie mylen breed, dog die hoe langer hoe smaller wordt, zo dat zy voor *Philadelphia* nauwlyks ene *Engelsche* myl breedte heeft. Zy ontspringt veel hoger landwaards in. Het land was laag, en op den Oever met zware Eiken en andere Bomen bedekt. Tusschen de Bosschen vertoonden zig Akkers, Landhoeven, en Weiden voorzien van vee. Hier en daar stonden Hoibergen. De wind voerde ons van het strand enen aangenamen reuk toe, ontstaan uit het gemaide gras en andere kruiden.

Newcastle. WY zeilden vry diep in den nagt de Rivier op, en voeren by het vallen van den avond voorby *Newcastle*, ene kleine Stad, op den westelyken Oever der *Dellaware* Zy is de oudste Stad van het gehele Land, en is door de *Hollanders* aangelegd. Zy heeft minder handel dan *Philadelphia*, schoon zy boven die plaats vele voordelen heeft, waar onder dit geen van de minsten is, dat de Rivier voor haar zelden toevriest, daar zig voor *Philadelphia* elken Winter het Ys vastzet, zo dat 'er de Scheepvaart voor enige weken door afgebroken wordt. Maar rondom *Philadelphia* is het Land zeer sterk bebouwd, en de meeste waren vlieten daar te zamen.

Voorgaande bezitters. DE *Hollanders* drongen zig hier uit nyd in, ten tyde dat het Land *Zweden* nog toekwam. Het gelukte hen den *Zweden* allengskens den

voer

voet te ligten. Het kwam zelfs tot enen openlyken kryg, waarin de *Hollanders* den zegen behaalden. Dog hunne vreugd was van korten duur; want enige jaren daaraan namen hun de *Engelschen* het Land weer af. Wy wierpen het anker een weinig later.

Chester. Den 15. Sept. voeren wy al hoger den stroom op. Het Land was aan beide de Oevers byna overal bewoond, dog de Landhoeven lagen tamelyk wyd van malkander. Om agt uren des morgens zeilden wy voorby *Chester*, ene kleine Stad op den westelyken Oever der Rivier. De Stuurman wees ons al de plaatsen aan waar nog *Zweden* woonden.

Philadelphia. Eindelyk kwamen wy om tien uren te *Philadelphia*, na tusschen *Gravesend* en deze plaats nog niet een en veertig volle dagen onderweg geweest te zyn. Onze reis werd voor zeer gelukkig gehouden, want men brengt anders in den Winter dikwyls veertien, ja negentien en meer weken, in den overtogt door. Wy hadden weinig stormen en veel schoon weder gehad. Kapitein *Lawson* verklaarde het nooit zo gezien te hebben. De Zee sloeg nooit over de kajuit heen, en de vensters bleven altyd open. Verscheiden *Duitschers*, die aan boord waren, sliepen op het dek. En Kapitein *Lawson's* vriendelykheid, die hy niet groter aan enen bloedvriend had kunnen betonen, vermeerderde my zeer het aangename van de reis.

Natuurkundige waarnemingen. Wy hadden op reis verscheiden aanmerkingen gemaakt rakende de Natuurlyke Historie. (*) Wy zagen den 16. en 17. Aug. een soort van Zeewier, *Fucus* by Linnæus, dat veel geleek naar ene rist uyens, zo dik als een vuist, en wit van kleur. Digt by *Amerika* en in de *Amerikaansche Golf* ontmoetten wy den 11. Sept. nog verscheiden soorten van wier, een van welke soorten het Scheepsvolk *Rockweed* noemde. Een ander zag 'er uit als een snoer parelen, en een ander was wit, omtrent een voet lang, smal, overal even breed en regt. Van den 24. Aug. tot den 11. Sept. zagen wy geen ander wier, dan het geen gemeenlyk *Golfwier* genoemd wordt, (**) om dat men veronderstelt dat het uit de Golf van *Florida* komt. Anderen noemen het *Sargazo*, en Linnæus *Fucus natans*. De steel is zeer teder, rondagtig hoekig, van een donker groen; het heeft verscheiden takken, en ieder tak heeft vele bladeren staande op ene ry, zeer dun, getand, en ene of anderhalve lyn breed, zo dat zy veel gelyken naar de bladen van het *Ysland(ch* mos; de kleur is geelagtig groen. De

(*) In de *Hoogduitsche* Uitgaaf vindt men die aanmerkingen hier en daar verspreid. Wy hebben, op het voetspoor van den *Engelschen* Vertaalder, het gevoeglyker gedagt, dezelve hier by malkander te geven.
(**) *Gulfweed.*

De vrugt heeft veel gelykenis naar de onrype Jeneverbes, is rond, groenagtig geel, glad van buiten, en wast onder de bladen op korte steeltjes van twee of drie lynen lengte; onder ieder blad zyn van een tot drie bessen; ik zag 'er noit meer aan. Sommige bessen waren klein, en doorgesneden zynde geheel hol, en bestonden alleen uit ene dunne schil. Dit scheen de plant des te bekwamer te maken om op 't water te dryven. De bladeren worden aan 't einde der takken al smaller en smaller. De bovenste zyde is glad, de beneden zyde heeft ribben; (†) en hier vindt men dunne worteltjes, twee, drie of vier lynen lang. Men zeide my dat dit Golfwier, gedroogd en tot poeder gestoten, barende Vrouwen gegeven wierd. Ook bediende men 'er zig van in koortsen; dog waarom en op welke wyze, kon ik niet te weten komen. Wat meer zuidwaards is de Zee op sommige plaatsen vele mylen ver geheel van dit Zeegras bedekt. Veel kleine gepunte hoorns en Hoornwier vindt men op dit gewas; en zelden ontmoet men 'er ene rist van waarin niet enige kleine garnaal of een klein krabje, by LINNÆUS *Cancer minutus*, gevonden worde. Ik vergaderde 'er agt van de laatsten en drie van de eersten, en zettede ze in een glas met water. De garnaaltjes bewogen zig zo gauw als alen, rondom in 't glas, maar somtyds langzaam en hielden zig stil op den grond of aan den kant van 't glas. Wanneer 'er een der kleine krabjes by kwam, namen zy het by de voorste pootjes, doodden het, en aten 't op. Dezen vermydden daarom hunne vyanden. De krabjes geleken veel naar de garnalen; zy zwommen altyd op ene zyde, de zyden en de staart zig beurtelings bewegende. Zy konden hunne voorpoten in den mond steken; de sprieten waren in gedurige beweging. 's Morgens daaraan vond ik alle de krabben opgegeten van de garnalen. Als deze laatsten op den grond van 't glas waren, kwamen zy dikwyls, met ene beweging gelyk die van ene Waterluis of de *Podura* van LINNÆUS, in een ogenblik boven op het water. In 't zwemmen bewogen zy al hun poten digt by een, en zodra zy die stil hielden zonken zy. De overgebleven garnalen bewaarde ik in sterk water, en 't verlies van myn krabjes werd haast geboet door anderen, die men menigvuldig in de Bossen van 't Zeewier vind. Ik wys den Lezer naar een ander Werk, dat ik voor heb uittegeven, waar ik deze Dieren nauwkeuriger beschryven zal. Op sommige plaatsen zagen wy ene krab zo groot als ene vuist, welke zwom door de gestadige beweging van hare poten, die zy zodra niet stil hield of het Dier begon te zinken. Eens zag ik enen groten kreeft, zwemmenden op de oppervlakte van het water.

Blubbers. WY vonden drie soorten van de *Medusæ* van LINNÆUS, by de *Engel-*

(†) *Nervi longitudinales.*

Engelschen Blubbers genaamd. De eerste is de *Medusa Aurita*; zy is rond, purperagtig, opent zig gelyk een zak, waar, als ware het, drie witte kringen binnen in zyn; hare grootte verschilt van een tot zes duimen middellyns. Zy hebben die stekende en brandende eigenschap niet die de andere *Medusæ* bezitten, gelyk by voorbeeld die welken men op de Kust van *Noorwegen* en in den *Oceaan* vindt. Dezen vonden wy voornamelyk in het *Kanaal* en de Bai van *Biskaye*.

Na meer dan de helft van den *Oceaan* te zyn doorgelopen, ontmoetten wy een ander soort van *Blubbers*, bekend onder 't Zeevolk by den naam van het *Spaansche* of *Portugeesche Oorlogschip*. Zy zien 'er uit als ene grote blaas, of als de longen van een Beest, plat op beide de zyden, omtrent zes duim over 't kruis, schoon purperrood van kleur; en wanneer men ze met de blote hand aanraakt veroorzaken zy ene grot[e] branding dan enige andere *Medusa*. Zy worden dikwyls van de golven het onderste boven gekeerd, dog regten zig in een ogenblik weer op, met het spitse eind naar boven.

In de *Amerikaansche* Golf zagen wy behalven dit nog een ander soort, het welk het Zeevolk genen anderen naam gaf dan dien van *Blubber*. Het was van de grootte van een tinnen bord, bruin in 't midden. De rand was ligter van kleur, en in ene gedurige beweging.

De Ganzemossel.

Den 30. Aug. zag ik in den Oceaan een stuk houts dryven geheel bedekt met de *Ganzemossel*, de *Lepas anatifera* van Linnæus (*). In 't *Kanaal* zag ik in 't gezigt van 't Eiland *Wight* verscheiden witte Kapellen, zeer gelyk aan de Koolkapel, de *Papilio brassicæ* van Linnæus. Zy gingen noit zitten, en wy verwonderden ons dat zy zig zo ver van land waagden.

Vliegen.

Sommige gemene Vliegen bleven in onze kajuit de gehele reis over in 't leven; en gevolglyk kan men niet beslissen of dit soort ook oorspronglyk aan *Amerika* eigen, dan door de *Europeanen* derwaards medegebragt is.

Bruinvisschen.

Den *Delphinus Phocæna* van Linnæus, by de Zeelieden het *Zeevarken* geheten, (†) ontmoetten wy eerst in het *Kanaal*, en ver-

volgens

(*) Zie *de Uitgezogte Verhandelingen*. 2. D. bl. 576.

(†) De *Italianen* noemen dezen Visch *Porcopesce*, waarvan daan de *Engelschen Porpesse*, en de *Duitschers Purpoisen* gemaakt hebben. De meeste volken van *Europa* noemen hem *Zeezwyn*. In de *Duitsche Zee* heet hy *Schwein*, by de *Hollanders Zeevarken* of *Bruinvisch*; by de *Zweden*, *Denen* en *Noorwegers*, *Marsuin*, waarvan de *Franschen Marsouin* gemaakt hebben. De *Yslanders* noemen hem *Suinhual*, dat is *Zwynwalvisch*. De *Sklavonische* volken zeggen *Swinia Morskaya*. Of deze algemene benaming daar van daan komt dat hy in 't zand der Zee wroet om Zandwormen en ander aas te vinden gelyk het Varken, dan om dat hy zo spekagtig is, is onzeker. F.

volgens overal aan deze zyde de *Azores*; maar voorby die Eilanden ziet men hem zelden, tot dat men op de Kust van *Amerika* komt, daar wy hem in den mond der *Dellaware* menigvuldig zagen. Zy verschynen altyd in scholen, zomtyds meer dan honderd sterk. Zy zwemmen zeer snel; en schoon zy veel langs het Schip zwommen, als hadden ze vermaak in 't bruisschen van het water tegens het Schip, verdwenen zy in een ogenblik daarna. Zy hebben de lengte van vier tot agt voeten; hun snoet gelykt naar de snep van een Gans; de buik is wit. Somtyds springen ze vier voet in de hoogte en van vier tot agt voet in de langte uit het water; maar hun geblaas toont dat hun dit moeite kost. De Matrozen tragtten dikwyls te vergeefs hun van den boeg met een harpoen te treffen, dog hun gauwigheid was groter dan de handigheid van 't bootsvolk.

De *Bottlenose*. EEN ander Visch van het soort der Zeevarkens, (*) welken wy ontmoetten, wordt by de *Engelsche* Matrozen *Bottlenose* genoemd, en zwemt in grote scholen. Men doodt hem dikwyls met den harpoen, en eet hem. Hy is somtyds ruim twaalf voet lang. Van gedaante en wys van zwemmen gelykt hy zeer naar het Zeevarken. Men vindt ze overal, van het *Kanaal* af tot in *Amerika* toe.

Andere visschen. EENEN Walvisch zagen wy op enigen afstand water spuiten.

EEN grote Hai volgde het Schip enen korten tyd, en was schielyk uit het gezigt, zonder dat wy in staat waren te bepalen tot welk soort hy behoorde. Dit was de enige Visch van het kraakbenige geslagt, dien wy zagen.

VAN het Beenagtige zagen wy 'er velen aan gindsche zyde der *Azores*, dog genen aan deze zyde dier Eilanden. Enen zagen wy op enigen afstand die zeer groot was. De Matrozen noemden hem *Albecor*; het is de *Scomber Thynnus* van LINNÆUS.

De *Dolphin*. DE *Dolphin* der *Engelschen* is de *Dorado* der *Portugezen* en de *Coryphæna Hippuris* van LINNÆUS. Hy is omtrent twee en een halven voet lang, by den kop zes duimen dik en drie duim breed. Hy wordt van den kop naar den staart toe aan smalder, waar zyn dikte over 't kruis anderhalven, en zyn breedte pas enen duim is. Digt by 't hoofd is hy van een schoon zilveragtig groen, maar by den staart donker blauw. De buik is wit, somtyds gemengd met een donker geel. Op de

(*) De Heer KALM vergist zig zekerlyk als hy den *Bottlenose*, den *Bottlenens*, tot het geslagt der Bruinvisschen brengt. Hy heeft geen tanden, gelyk alle die tot dat geslagt behoren hebben. En derhalven hoort hy onder de Walvisschen van het eerste of tandeloze soort. Zie PENNANT's *British Zoology* vol. 3. p. 40. Misschien zou men hem gevoeglyk noemen de *Balæna ampullata*. F.

de zyden vindt men enige ronde ligt bruine vlakken. Hy heeft zes, en niet zeven vinnen, gelyk men dagt; twee op de borst, twee aan den buik, ene aan den staart strekkende tot aan den aars, en ene langs den gehelen rug van een frai blauw. Hunne beweging in het water digt by het Schip was niet snel, en gaf gelegenheid ze met den harpoen of met een angel, waar men een stuk ingewand, een klein Vischje, of enen vliegenden Visch, aan deed, te vangen.

De *vliegende Visch* is hun voornaamste voedsel; en de vrees voor den *Dolphin* dwingt dien zyn natuurlyk element te verlaten, en in de lugt zyne veiligheid te zoeken. De *Dorado* springt somtyds een vadem hoog uit het water, en houdt veel van by stukken hout of tonnen, die in zee dryven, te zwemmen. Men kookt of fruit hem, en eet hem met boter, wanneer hy tamelyk goed, dog wat droog van smaak is. In den buik van enen dezer visschen vonden wy verscheiden andere visschen, byzonderlyk een visch *Ostracion* geheten, die nog leefde, moetende het ogenblik te voren eerst ingezwolgen zyn. Hy had blauwe ogen, en was twee duim lang. Nog vonden wy 'er een ander klein vischje, een zeldzaam zeeinsekt, en enen vliegenden visch in. Alle dezen, nog niet verteerd en geheel onbeschadigd zynde, heb ik in sterk water bewaard.

De *Vliegende visch*, *Exocoetus volitans* by Linnæus, zwemt altyd by grote scholen, somtyds van meer dan honderd stuks, allen te gelyk uit het water opvliegende, wanneer zy door andere visschen, inzonderheid den *Dolphin* gejaagd worden. Zy verheffen zig wel een vadem hoog uit het water, wanneer zy van het hoogste van een golf afvliegen; en men zegt dat ze somtyds op het dek der Schepen vallen. De grootste afstand dien zy in de lugt blyven is een goede snaphaanschoot, en dien doen zy af in minder dan ene halve minuut. Ik vond dat zy altyd tegens den wind in vlogen; en schoon my hier in het bootsvolk tegensprak, beweerende dat zy in allerhande strekkingen hunne vlugt namen, wierd ik in myne mening bevestigd door de ondervinding gedurende de gantsche reis. Vliegende Visschen.

Wy zagen insgelyks den visch genoemd *Bonito*, *Scomber Pelamys* by Linnæus. Zy zwommen ook in scholen, jagt makende op kleine visschen, welke jagt een geluid in 't water maakte als dat van enen waterval, vermits zy als in een lichaam op een gedrongen zwemmen. Dog zy hielden zig altyd buiten 't bereik van het harpoen. De *Bonito*.

Uit die Dieren welken op 't land en in 't water leven, ontmoetten wy tweemalen ene Schilpad. Zy waren beiden omtrent twee voet in de middellyn.

Vogels ziet men genoeg in de *Atlantische Zee*, maar meerder Zee- dan Landvogels. Vogels.

De *Stormverkondiger*, by de *Engelschen Petrel*, by Linnæus *Procellaria Pelagica*, verzelde ons van het *Kanaal* af tot in *Amerika*. Gantsche vlugten van dezelven waren gestadig rondom het Schip, voor al daar de Zee, door het Schip gesneden, ene gelyke oppervlakte maakte; alwaar zy schenen neer te vallen, hoewel ze altyd aan 't vliegen bleven. Zy pikken op alles wat buiten boord valt, of bekyken het ten minsten. Kleine vischjes schynen hun voornaamste voedsel te wezen. By dag maken zy geen geluid, maar schreuwen des nagts geweldig. Men houdt ze voor voorbodens van storm, dus het bootsvolk hun gezelschap niet gaarne heeft en ze *Heksen* noemt; maar men ziet ze niet minder by schoon weder als anders, zonder dat 'er storm opvolgt. 'T kwam my voor, en men zeide my dat het ook zo was, dat zy somtyds langer dan een half uur onder water bleven. Zy gelyken naar Zwaluwen; en 't was als of zy iets van de oppervlakte des waters oppikten.

De *Shearwater* der *Engelschen*, by Linnæus *Procellaria Puffinus*, is een andere Zeevogel, dien wy overal op onze reis zagen van het *Kanaal* af tot op de Kust van *Amerika*. Hy heeft de grootte en gedaante byna van een Zeemeuw of een End. De rug is bruin. Hy heeft gemeenlyk om den hals een witten ring. Zyn vlugt is zonderling en langzaam. Wy zagen duidelyk sommigen van deze vogels op visch azen.

Den *Phaëton Æthereus* van Linnæus, anders den *Keerkringvogel*, zagen wy het eerst omtrent den 50. *gr. N.* en 49. *of* 50. *gr. ten west. van Londen.* Hy is van gedaante als een Meeuw, en heeft twee lange vederen in zyn staart, die hem genoeg van alle andere vogels onderkennen doen. Hy vliegt dikwyls zeer hoog.

De gemene *Meeuw*, by Linnæus *Larus canus*, zagen wy op de hoogte van *Ierland*.

De *Zeezwaluw*, by Linnæus *Sterna*, schoon wat donkerder van kleur dan de gemene, vonden wy menigvuldig zodra wy op 41. *gr. N. en* 47. *gr. ten westen Londen* waren. Somtyds waren het troepen van enige honderden, waarvan er enigen op het Schip kwamen zitten.

In de *Amerikaansche* Golf zagen wy enen Zeevogel digt by het Schip, dien 't bootsvolk een *Zeehen* noemde.

Landvogels ziet men nu en dan, en somtyds zeer ver van land, zo dat men dikwyls moeite heeft te begrypen hoe zy zo ver komen. Den 18. Aug. kwam 'er een vogeltje op 't Schip zitten, gelykende volmaaktelyk ene *Mees*, by Linnæus *Parus major*.

Den 4. Sept. vlogen 'er enige Landvogels rondom het Schip, die de *Strandzwaluwen*, by Linnæus *Hirundines riparia*, zeer gelyk zyn.

Zy

Zy kwamen somtyds op de zeilen zitten. Op den rug waren ze grysbruin, op de borst wit, de staart was een weinig verdeeld. Een zware regenbui dreef ze van ons van daan. Den 2. Sept. zworf ene zwaluw tegens den avond rodom het Schip, en kwam somwylen op de mast zitten. Zy scheen zeer vermoeid te zyn. Enige malen kwam zy aan de vensters der kajuit, als zogt zy daar hare toevlugt.

Den 10. Sept. zettede zig een grote vogel, dien wy voor een Uil hielden, op onze zeilen. Het zelve deed ook een klein vogeltje.

Den 12. kwam 'er een Boomspegt op ons want zitten. Zyn rug was grauw gespikkeld. Een andere landvogel uit het mosschengeslagt kwam ook ene toevlugt by ons zoeken.

In het *Kanaal* en in den *Oceaan* zagen wy des nagts het water ligt geven, vooral daar het in beweging werd gebragt; somtyds zwom een enkelde vonk meer dan een gehele minuut lang voor datze verdween. Men ziet dit het meest gedurende of kort na enen storm uit het noorden. Dikwyls is de zee als ware het vol vuurs; en deze blinkende vonken zetten zig niet zelden tegens de masten of de zeilen. Somtyds heeft dit ligt niet de gedaante van vonken, maar gelykt eer naar het ligt dat verrot hout geeft. (*) Zeevuur.

Het *Theemswater*, dat onzen voorraad van varsch water uitmaakte, wordt gehouden voor het beste dat men hebben kan. In eiken tonnen opgesloten wordt het schielyk een weinig stinkende en bezinkt, dog die kwade reuk gaat 'er schielyk af, wanneer men het in grote stenen kruiken twee uren lang in de open lugt laat staan. Dikwyls vatten de dampen welken uit een ton komen, die lang toegeweest is, vuur, als 'er een kaars by komt wanneer men de ton opent; en het Theemswater wordt geagt dit meer te hebben dan enig ander, schoon my gezegd wierd dat het met alle ander water even eens is.

Maar om den draad van het verhaal weer optevatten. Zodra wy 't anker voor *Philadelphia* hadden gesmeten, kwamen velen van de Inwoonders aan boord, om te horen of 'er ook brieven voor hun waren. Ik ging met den Kapitein aan den wal. Eer hy 't boord verliet, beval hy den Onderstuurman striktelyk, van genen der *Duitsche* Vlugtelingen naar land te laten gaan, voor hy zyne vragt, of zelfs, of iemant anders voor hem, betaald, of dat hem iemant gekoft had. Vervolg van het Dagverhaal.

By myn vertrek van *Londen* had ik brieven van voorschryving gekregen van de Heren *Abraham Spalding*, *Peter Collinson*, *Doctor Mitchell* en anderen aan hunne Vrienden alhier. Dus was het my ligt kennis- Brieven van voorschryving.

(*) Hierover kan men nazien de *Uitgezogte Verhandelingen* D. 6. Bl. 405, en D. 7. bl. 106. en 255.

nissen te maken. De Heer BENJAMIN FRANKLIN, aan wien *Pensylvanie* voor hare welvaart, en de geleerde wereld voor zyne nieuwe ontdekkingen in de Elektriciteit, zo grote verpligting hebben, was de eerste die my bekend deed worden. Hy gaf my alle nodige onderrigtingen, en bewees my alle mogelyke diensten.

De Landsgestelte.

IK ging, vergezeld van den Heer *Jakob Bengtson*, een lid van den *Zweedschen* Kerkeraad, en den Schilder *Gustavus Hesselius*, om de Stad en het land te zien. Ik bevond my in ene nieuwe wereld. Waar ik op den grond myne ogen sloeg vond ik planten die ik niet kende. Wanneer ik enen boom zag, moest ik blyven staan, en vragen hoe hy heette. De eerste plant die myn ogen trof was een *Andropogon*, of een soort van gras; en het gras is dat stuk der Kruidkunde waarin ik altyd het grootste vermaak vond. Ik schrikte als ik bedagt dat ik zo veel nieuwe en onbekende stukken der Natuurlyke Historie in order brengen moest. In 't eerst bezag ik alleen de planten, zonder het te wagen my in een nauwkeuriger onderzoek in te laten.

IK nam by een Winkelier, die een *Quaker* was, myn intrek. Ik ontmoette daar in huis goede en eerlyke menschen, gelyk my de meesten van die sekte schenen te zyn. Ik had hier, nevens mynen *Jungstrom*, kamer, ligt, bed, oppassing en driemaal eten, indien wy wilden, voor twintig schellingen, naar den loop van 't *Pensylvanisch* geld, in de week. Maar brand, waschgeld en wyn, moest buiten dat betaald worden.

Beschryving van *Philadelphia*

EER ik verder myne reis verhale, wil ik ene korte beschryving geven van de Stad *Philadelphia*, van de welke ik in 't vervolg dikwyls gewagen zal.

PHILADELPHIA, de hoofdstad van PENSYLVANIE, een Landschap dat voorheen een deel van NIEUW ZWEDEN uitmaakte, is ene der voornaamste steden van NOORD AMERIKA, en naast *Boston* de grootste. Zy legt genoegzaam in 't midden der *Engelsche* Volkplantingen, op de breedte van 29. *gr.* en omtrent 50. *min. N.* en de lengte van 75. *gr. West van Londen.*

DEZE Stad werd in den Jare 1683. of zo als anderen willen 1682. door den bekenden *Quaker* WILLIAM PEN het eerst aangelegd, die dit gantsche Land van Koning *Karel den II.* van *Engeland* ten geschenk verkreeg, nadien *Zweden* van zyn regt op het zelve had afgestaan. Zy moest, volgens *Pens* ontwerp op een punt leggen, dat de Rivieren *Dellaware* en *Skilkull* by hare t'zamenvoeging maken, in ene vierkante gedaante, en twee *Engelsche* mylen lang en ene breed zyn. De oostzyde moest tegens de *Dellaware* en de westzyde tegens de *Skulkill* geraakt hebben. Men had werkelyk op beide de Ri-

Rivieren begonnen te bouwen. Agt hoofdstraten, ieder twee *Eng.* mylen lang, en zestien dwarsstraten, elke van ene myl, werden afgestoken, allen lynregt, en zeer breed. De oord was toen genoegzaam ene volkomene woesteny, bedekt met zware bosschen, en hoorde drie *Zweedsche* Broeders, *Svensson* genoemd, toe, die 'er zig hadden neergezet. Zy verlieten met tegenzin de plaats wegens hare voordelige legging. Dog op 't laast bewoog *Pen* 'er hun toe, die hun enige mylen verder tweemaal zo veel gronds gaf dan zy bewoond hadden. In 't vervolg heeft *Pen* zelf, en zyne opvolgers na hem, den gegevenen grond merkelyk ingekort, onder voorgeven dat de *Svenssons* zig meer toegeëigend hadden, dan hun was toegestaan.

Maar voor zulk ene uitgestrekte plaats, als de Stad volgens het ontwerp wezen moest, was het onmogelyk een genoegzaam getal van Ingezetenen te vinden. Het ontwerp derhalven van op de *Skulkill* te bouwen wierd ter zyde gelegd, tot dat 'er beter kans zoude zyn om het te vervullen, en men bouwde alleen langs de *Dellaware.* Deze Rivier, die langs de oostzyde der Stad stroomt, brengt haren handel groot voordeel toe, en maakt een schoon gezigt. De huizen die reeds langs de *Skulkill* gebouwd waren, wierden allengskens naar de *Dellaware* verplaatst. De Stad legt in enen zeer aangenamen oord, van 't noorden tot het zuiden langs het water. Zy is iets meer dan ene *Eng.* myl lang, en op sommige plaatsen ene halve myl of iets meer breed. De grond is gelyk, en bestaat uit zand gemengd met een weinig klei. De ondervinding heeft getoond dat de lugt hier zeer gezond is.

De straten zyn regelmatig, frai, en de meesten vyftig *Eng.* voeten breed. *Archstreet* is zes en zestig, en *Marketstreet*, welke de voornaamste straat is, waar de markt gehouden wordt, byna honderd voeten breed. Zeven lopen 'er van het noorden naar het zuiden, of naar de langte der Stad, uitgenomen ene, die langs de Rivier, ten zuiden van de markt loopt, en *Waterstreet* genoemd wordt. Agt waren 'er geschikt om in 't dwars van de ene Rivier naar de andere te gaan. Zy lopen niet volkomen oost en west, maar een weinig van die strekking af. Al de straten zyn lynregt, en maken te zamen regte hoeken op de snydingen, uitgenomen twee, die naast aan 't water zyn. Sommigen zyn bestraat, anderen niet, en dit schynt minder noodzakelyk om dat de grond zandig is, en dus het water intrekt. Dog in de meesten is 'er eene bestrating naast de huizen van gelyke stenen, volgens *Engelsch* gebruik, een vadem, en somtyds meer, breed, met palen op den afstand van drie of vier vadem afgezet. Op de steenen gaan de voetgangers, rytuigen en paarden moeten midden op de straat blyven. Onder de daken lopen ge-

ene

ten met pypen daaraan, zo dat de menschen die langs de straat gaan, by regen of 't smelten der sneeuw niet kunnen bedropen worden.

De Huizen.

De huizen geven een goed aanzien, zyn gemeenlyk enige verdiepingen hoog, en van gebakken of gehouwen stenen gebouwd; dog de eersten worden het meest gebruikt, en worden even buiten de Stad en zeer wel gebakken. De gehouwen steen, dien men voor andere huizen gebezigd heeft, wordt in menigte in het Land gevonden, is ligt te bearbeiden, en heeft de goede eigenschap van in nat weder het vogt niet aantetrekken. (*) Men brandt hier overal enen zeer goeden kalk om te metselen.

De huizen zyn met planken gedekt. Het hout neeemt men van een boom dien de *Zweden* den *Witten Jeneverboom*, en de *Engelschen* den *Witten Ceder* noemen. (§) De moerassen waren 'er voorheen vol van, dog tegenwoordig zyn deze bomen meest gekapt, en men heeft nog gene nieuwen geplant. (†) Het hout is zeer ligt, rot niet zodra als ander hout in dit Land, maar duurt een 's menschen leven lang, en is daarom uitmuntend voor de daken. Ook bezwaart het de muren niet. Dog velen beginnen te vrezen, dat men met den tyd deze daken zal aanzien als zynde de Stad zeer nadelig, om dat, dezelven zo ligt zynde, de meeste muren ook zeer ligt zyn opgemetseld, en dat hout nu begint te ontbreken, zo dat men in 't toekomende genoodzaakt wezen zal gebruik te maken van zwaarder stoffen, pannen, of iets diergelyks, welke zwaarte de muren niet zullen kunnen dragen. Om deze reden hebben reeds velen sedert enigen tyd begonnen zig van pannen te bedienen.

Kerken.

Onder de openbare gebouwen zullen wy eerst spreken van de Kerken, waarvan 'er verscheidenen zyn, want God wordt hier op velerhande wyzen gediend.

De *Engelsche Kerk* staat in 't noorden der Stad, een weinig van de markt af. Zy is de fraiste van allen. Zy heeft enen kleinen toren, die niet veel zeggen wil, waarin ene klok hangt om te luyen by kerktyd of begrafenissen. Ook heeft zy een uurwerk. Dit gebouw, genoemd *Christ Church*, wierd gestigt omtrent het laast der voorgaande euw, dog is

(*) Dit is niet al te wysgerig uitgedrukt. Geen steen trekt het vogt uit de lugt tot zig, ten zy bezwangerd met zoutdeeltjes. Maar als de steen kouder is dan de lugt, verdikt hy het vocht van de lugt op zyn oppervlakte. De poor-agtige stenen slorpen het vogt terstonds in, maar zy die geslotener zyn, gelyk het marmer, behouden 't op hun oppervlakte, tot dat het door uitwaasseming verdwynt. F.

(§) *Cupressus thyoides* Linn.

(†) Evenwel gebruikt men nu, meer dan twintig jaar na dat dit geschreven is, dit hout in *Pensylvanie*, en heeft 'er genoeg van om het naar de *West Indische* Eilanden uittevoeren. F.

is onlangs herbouwd en verbeterd. Zy heeft twee Predikanten, die hun jaargeld grotendeels uit *Engeland* krygen.

De *Zweedsche Kerk*, anders de Kerk van *Weekacko*, staat in 't zuiden der Stad, genoegzaam buiten dezelve, aan de Rivier, 't welk hare legging de aangenaamste van al de Kerken maakt. Ik zal 'er breder van handelen wanneer ik van de *Zweden* hier woonagtig spreken zal.

De *Duitsche Lutbersche Kerk* staat aan het noordwesten der Stad. By myn aankomst in *Amerika* had zy een klein torentje; dog het zelve gebouwd zynde voor dat de muren van de Kerk volkomen droog waren, begonnen die te zakken, zo dat men den toren in den herfst van het jaar 1750. moest afbreken. Omtrent dien tyd kreeg de gemeente een frai orgel uit *Duitschland*. Zy heeft maar enen Predikant, die den enen zondag in de *Lutbersche* Kerk te *Germantown*, en den anderen te *Philadelphia* preekt. De eerste Predikant der *Lutherschen* alhier was de Heer *Muhlenberg*, die in 't Jaar 1743. den grond voor deze Kerk gelegd heeft, en sedert van daar naar ene andere gemeente geroepen zynde, opgevolgd is door den Heer *Brunholz*, van *Sleeswyk* geboortig, die hier nog staat. Beiden zyn zy van *Halle* in *Saxe* herwaards gezonden, en hebben, door hunne byzondere gaven van stigtelyk te preken veel nuts gedaan. Kort voor dat deze Kerk gebouwd was, hadden de *Duitschers* genen Predikant voor hun zelven, zo dat de *Zweedsche* Predikant, de Heer *Dylander*, te *Weekacko* voor hun predikte. Na zynen dood in 1741. schreven zy naar *Duitschland* om een Predikant. Deze gemeente is thans zeer talryk, zo dat alle zondagen de Kerk zeer vol is. Zy heeft twee koren, dog geen Sakristie. Voor den altaar wordt niet gezongen, maar alles gelezen.

De *Oude Presbyteriaansche Kerk* is niet ver van de markt op zuidzyde van *Marketstreet*. Zy heeft ene middelmatige grootte, en is gebouwd in 't jaar 1704. gelyk het opschrift in den gevel aan de noordzyde aantoont. Het dak is van buiten een halve cirkel, of maakt ten minsten enen halven zeshoek. Het gebouw zelf staat noord en zuid, want de *Presbyterianen* zien 'er niet op, gelyk anderen, naar welke windstreek hunne Kerken gebouwd zyn.

De *Nieuwe Presbyteriaansche Kerk* wierd in 't jaar 1750. in het noordwesten der Stad, door de zogenaamde *Nieuwverligten* (*) gebouwd. Deze *Nieuwverligten* zyn menschen, die uit verscheiden Godsdiensten leerlingen geworden zyn van den welbekenden WHITEFIELD, die in de jaren 1739. en 1740. en naderhand wederom in 1744. en 1745. genoegzaam alle de *Engelsche* Volkplantingen doorreisde. Zyne wel-spre-

(*) *Newlights*.

sprekendheid, zyn ongemene yver, en andere gaven, maakten, dat hy dikwyls, vooral in de twee eerste jaren, agt, ja zelfs twintigduizend toehoorders, in 't open veld had. Zyn inzigt met zyn reizen was geld voor een Weeshuis te verzamelen, dat in *Georgie* zou worden opgeregt. Hy kreeg dikwyls op ene reis zeventig ponden Sterlings by een; zelfs verzamelde hy by twee predikatien, die hy in 't jaar 1740. op enen zondag deed, honderd en vyftig pond. De aanhangelingen van dezen man, nu de *Nieuwverligten* geheten, zyn tegenwoordig ene sekte van *Presbyterianen*. Want schoon *Whitefield* eigenlyk een Geestelyke van de *Engelsche Kerk* was, week hy allengskens af van derzelver leer; en, in 't jaar 1744. te *Bosten* zynde aangekomen, zintwistte hy zo lang met de *Presbyterianen*, tot dat hy zelf hunne gevoelens aannam. *Whitefield* was geen groot zintwister, en kon dus door deze doorslepene lieden geleid worden waar zy hem hebben wilden. Dit veroorzaakte ook dat gedurende zyn laatste verblyf in *Amerika* zyn' toehoorders zo talryk niet waren als de eerste maal. De *Nieuwverligten* bouwden het eerst in 1741. een groot huis in 't westen der Stad, om den Godsdienst daarin waartenemen. Dog alzo zy na het vertrek van *Whitefield* onder malkander in scheuring geraakten, behalven om nog andere redenen, wierd het gebouw in het jaar 1750. aan de Stad verkoft, en tot een school geschikt. De *Nieuwverligten* bouwden toen ene Kerk, die ik de *Nieuwe Presbyteriaansche* genoemd heb. Voor den oostelyken gevel zyn de volgende woorden in 't Latyn in vergulde letters te lezen, *Presbyteriaansche Kerk, onder Gods zegen in 't jaar des Heren 1750. gestigt.*

De *Oude Duitsche Hervormde Kerk* staat in het westnoordwester deel van de Stad, en gelykt veel naar de Kerk in *Ladugaordslande* te *Stokholm*. Zy is nog niet geheel af, schoon 'er al verscheiden jaren dienst in gedaan is. Deze *Duitschers* gingen by 't leven van den Heer *Dylander* in de *Zweedsche* Kerk. Dog toen, na den dood van dien Heer, de *Lutherschen* enen Predikant uit *Duitschland* komen lieten, maakten de *Hervormden* ook toestel om 'er een van *Dordrecht* te ontbieden, en de eerste dien men hun zond was de Heer *Slaughter*, dien ik daar by myn aankomst ontmoette. Maar deze had in 't jaar 1750. het ongenoegen, dat een ander Predikant, die nieuwlings uit *Holland* aangekomen was, zig, door list, zo by een gedeelte der Gemeente wist intedringen, dat meer dan de helft 'er van gewonnen werd. De twee Predikers betwistten malkanderen verscheiden zondagen den Predikstoel. Men verhaalt, dat de laatstgekomene eens des zaterdags avonds reeds op stoel ging, en 'er den gantschen nagt op bleef. De ander dus voorgekomen zynde, geraakte de beide partyen handgemeen, en klopten malkander wakker af, ten algemenen spotte en tot ergernis der gehele Stad. De

zaak kwam voor den Magistraat, die ze ten voordele van den Heer *Slaughter* uitwees.

De *Nieuwe Hervormde Kerk* wierd niet ver van de Oude gebouwd door de aanhangelingen van den laatst gekomenen Prediker, nadat zy in het ongelyk gesteld waren. Egter wist deze het zo ver te brengen, dat genoegzaam het gantsche gehoor van zynen tegenstrever verliep. De *Quakers* hebben twee kerken of zogenoemde *Vergaderplaatsen*, (*) de ene op de markt, en de andere in het noorden der Stad. Men vindt hier, volgens 't gebruik van deze menschen, nog altaar, nog predikstoel, nog enig ander Kerksieraad, maar alleen zitplaatsen en enige armblakers. Zy verzamelen zig elken zondag driemalen, en behalven dat nog ieder week en maand op zekere tyden. Ik zal in 't vervolg breder van hun spreken.

De *Wederdopers* komen te zamen in het noordelyk gedeelte der Stad.

De *Roomsgezinden* bezitten tegens het zuidwesten een tamelyk groot huis, dat van binnen frai versierd is, en een orgel heeft.

De Aanhangers des Graven van *Zinzendorf*, anders *Hernhutters*, hebben een huis in het noorden der Stad gehuurd, waar zy in het *Hoog Duitsch* en 't *Engelsch* dienst plegten te doen, niet alleen twee of driemaal ieder zondag, maar ook elken avond in de week als het donker was. Dog in den winter van 1750. werden zy genoodzaakt van hunne avondbyeenkomsten af te laten, door enige dartele jongens, die hun verscheiden malen kwamen storen, door uit een donkeren hoek, by 't slot van elk vers, met een werktuig dat het geluid van een Koekoek maakt, waarmede de kinderen gewoon zyn te spelen, zulk een geweld onder het zingen te maken, dat de Gemeente schrikkelyk geërgerd werd.

Die van de *Engelsche Kerk*, de *Nieuwverligten*, de *Quakers* en de *Duitsche Hervormden* hebben ieder hunne begraafplaatsen buiten de Stad, en niet by hunne Kerken, schoon de eersten somtyds wel eens ene uitzondering hier van maken. De anderen begraven op hunne Kerkhoven, en de *Hernhutters* waar zy maar konnen. De *Zwarten* worden op ene zekere plaats buiten de Stad begraven.

Ik ga nu over om van de overige openbare gebouwen te gewagen. Andere Openbare Gebouwen.
Het *Stadhuis*, of het huis voor de Vergaderingen der Provincie, legt in het westen der Stad, is een schoon gebouw, dat het grootste sieraad van de Stad uitmaakt. Het heeft enen toren met ene klok. In het zelve komen de Afgevaardigden van het gewest gemeenlyk in October t'zamen, of wel dikwyler, indien het de nood vereischt, om over 't al-

(*) *Meetings*.

't algemene welzyn raad te plegen, en hunne kleine Parlementen of Ryksdagen te houden. Hier overzien zy de oude wetten, en maken des noods nieuwen.

TERZYDE van dit gebouw staat de *Boekery*, die in 't jaar 1742. eerst is aangelegd geworden, volgens een bestek van den Heer *Franklin*. Deze bewoog eerst de vermogendste lieden van de Stad om veertig Schellingen voor een begin te geven, en vervolgens jaarlyks tien Schellingen, om allerhande soorten van boeken te kopen. De Intekenaars hebben het regt de boeken te gebruiken. Anderen mogen ze ook voor enen zekeren tyd lenen, dog moeten een onderpand geven, en 's weeks agt *pence* voor een *folio*, zes voor een *quarto*, en vier *pence* voor een kleinder boek betalen. Zodra de tyd dat men een boek houden mag om is, moet het 'er weder zyn, of men wordt beboet. Het geld dat op deze wys verzameld wordt, is geschikt om den *Bibliothecarius* te betalen en nieuwe boeken te kopen. Daar is reeds ene fraije verzameling van uitmuntende werken, meest *Engelschen*, verscheiden *Franschen* en *Latynschen*, dog weinigen in andere talen. De Intekenaars hadden de beleefdheid van den *Bibliothecarius* te bevelen my, zo lang ik hier zyn zoude, alle de boeken te lenen, die ik begeren zou, zonder enig geld 'er voor te nemen. De Boekery stond open alle zaterdagen 's namiddags van vier tot agt uren. Behalven de boeken is 'er ene ruime verzameling van natuurlyke zeldzaamheden en van wiskundige en natuurkundige werktuigen. Verscheiden andere kleine boekeryen zyn 'er in de Stad aangelegd, op den zelven, of byna den zelven voet als deze.

HET *Raadhuis* (*) staat in het midden van *Marketstreet*, ten westen der Markt. Het is een frai gebouw, met een klein torentje, waarin een klok is. Rondom en onder het zelve wordt eigenlyk de markt iedere week gehouden.

DE *Akademie* staat in het westen der Stad. Het was voorheen, gelyk gemeld is, ene verzamelplaats voor de aanhangers van *Whitefield*; maar zy verkoften het in 't jaar 1750. en het wierd tot ene Akademie, of liever tot een school geschikt. De jeugd wordt hier alleen in zulke dingen onderwezen, die zy by ons in de lage scholen leert; maar men denkt hier met den tyd zulke lessen te zullen geven, als eigenlyk aan ene Akademie passen.

OP het einde van den laatsten oorlog wierd hier op de zuidzyde der Stad aan de Rivier ene schans aangelegd, om den *Franschen* en *Spaanschen* Kapers het landen te beletten. Dog dit geschiedde niet dan na een hevigen twist. De *Quakers* verwierpen alle vestingwerken, als strydende met hunnen Godsdienst, die den Christen allen

kryg

(*) *The Court-House.*

kryg verbiedt, het zy aanvallenden of verwerenden, maar alleen wil dat men op God vertrouwen zal. Men wisselde verscheiden schriften voor en tegen. Dog de vyandlyke Kapers enige vaartuigen de Stad toebehorende hebbende weggenomen, vonden de meeste, zo niet alle de *Quakers*, het raadzaam de versterking, ten minsten door geld te schatten, te bevorderen.

Lugtsgesteldheid.

Onder alle de voordelen dezer Stad is hare aangename lugtgesteldheid het voornaamste. De Winter is niet zeer gestreng en tamelyk kort, en de Zomer niet te heet. Het land rondom brengt allerhande akkervrugten in grote menigte voort. De September en October zyn hier gelyk aan het begin van Augustus in *Zweden*, en de eerste dagen van Februari zyn veeltyds al zo aangenaam als het laatst van April en het begin van Mai in *Zweden* is. Zelfs zyn de koudste dagen in sommige Winters niet kouder dan de laatste herfstdagen in het midden van *Zweden* en het zuiden van *Finland*.

Philadelphia heeft schoon en helder water. Want schoon 'er in de Stad gene bronnen zyn, vindt men in ieder huis enen put, en op de straat zyn 'er ook verscheiden, die zeer goed water geven om te drinken, te wasschen, te koken, en voor ander gebruik. Gemeenlyk moet men veertig voet diep graven eer men water vindt. Het water der *Dellaware* is ook goed. Maar by het maken van putten begaat men dikwyls enen misslag, die het water op verscheiden plaatsen der Stad bederft. In 't vervolg zal ik gelegenheid hebben hier verder van te gewagen.

De *Dellaware.*

De *Dellaware* bevordert den Koophandel uitermate. Het is ene der grootste Rivieren van de Wereld. (*) Zy is drie *Eng.* mylen breed aan haren mond, twee mylen voor de Stad *Wilmington*, en drie vierden van ene myl voor *Philadelphia*, het welk tusschen de negentig en de honderd mylen van Zee, of van de plaats waar zig de *Dellaware* in den zeeboezem van dien naam stort, aflegt. Egter is zy nergens minder dan vyf of zes vadem diep, dus de grote Schepen tot voor de Stad kunnen komen, en naast aan de brug op vyf vadem ankeren. Hier is het water niet meer brak. Dit maakt dat al de wormen, die op Zee aan het Schip gekomen zyn, en 'er gaten in gemaakt hebben, sterven of afvallen, zodra het hier enigen tyd gelegen heeft.

Het enige ongemak, waaraan de handel hier onderworpen is, is dat de Rivier alle Winters ene maand of meer toevriest. Gedurende dien

(*) Hier schynt de Schryver om verscheiden Rivieren die veel groter zyn niet te denken. F.

dien tyd is de vaart gestopt. Dit gebeurt niet te *Boston*, te *New-York*, en op andere plaatsen digter aan Zee.

De vloed doet zig zelfs nog dertig *Eng.* mylen boven de Stad te *Trenton* bemerken. Het verschil van hoog en laag water te *Philadelphia* is agt voet.

De watervallen, die by *Trenton* in de *Dellaware* en een weinig boven *Philadelphia* in de *Skulkill* zyn, maken die Rivieren meer landwaards in onbruikbaar om goederen naar of van *Philadelphia* te voeren. Men moet dan daartoe Wagens of Karren gebruiken. Men heeft al op middelen gedagt om beide die Rivieren, ten minsten voor grote Schuiten, vaarbaar te maken.

Scheeps-timmer-werven.

Alle jaren worden 'er verscheiden Schepen gebouwd van *Amerikaansch* eikenhout op de werven, die in en nevens de Stad aangelegd zyn. Dog zy kunnen in deugd en duurzaamheid by die welken van *Europisch* eikenhout gebouwd zyn niet vergeleken worden.

De Stad dryft enen zwaren handel, zo wel met de Inwoonders van het Land, als naar andere gewesten, vooral op de *West Indien*, of *Zuid Amerika*, de *Antilles*, naar *Engeland*, *Ierland*, *Portugal*, en verscheidene *Engelsche* Volkplantingen in *Noord Amerika*. Dog gene andere dan *Engelsche* Schepen mogen in de Haven komen.

Koop-handel.

Philadelphia trekt de grootste winst uit haren handel op de *West Indien*, waar heen de Inwoonders dagelyks ene menigte van meel, boter, vleesch, en andere eetwaren, timmerhout, planken, en diergelyken zenden. Daar tegen ontvangen zy suiker, syroop, *rum*, *indigo*, *mahoganyhout*, en andere waren, of baar geld. Het regte *Mahoganyhout*, 't welk in *Jamaika* valt, is tegenwoordig meest al weg.

Naar *Engeland* worden ten dele waren die in de *West Indien* vallen, ten dele die het Land voortbrengt, gezonden. Tot de laatsten behoren allerlei hout, inzonderheid zwart walnotenhout, en eiken planken voor den Scheepsbouw, gehele hier gebouwde Schepen, yzer, pelteryen, en teer. De teer word eigenlyk te *New-Jersey* gemaakt, zo dat de bosschen in dat gewest meest weg zyn. Eindelyk zendt men ook veel baar geld naar *Engeland*. Hier voor krygt men daar van daan allerlei daar gemaakte goederen, fyne en grove lakens, linnens, yzer- en ander metalenwerken, en *Oost Indische* waren. Want men moet aanmerken dat *Engeland Philadelphia* van byna alle de handwerken en stoffen voorziet, die daar gebruikt worden.

Naar *Ierland* gaat jaarlyks een grote menigte van lynzaad, te gelyk met verscheiden hier gebouwde Schepen. *Portugal* trekt koorn, meel en ongemaalde *mais*. *Spanje* ook enig koorn. Maar

al

al het geld dat men uit die landen krygt moet ten eersten naar *Engeland* ter betaling der waren die men van daar trekt, en die veel meer bedragen dan dit geld.

Dog om te nauwkeuriger te tonen wat de Stad en het gantsche Landschap jaarlyks uit *Engeland* ontvangen heeft, zal ik hier een getrouw uittreksel uit de *Engelsche* Tolboeken invoegen, dat ik van den Ingenier *Lewis Evans* te *Philadelphia* gekregen heb. Deze Heer had iemant zyner vrienden te *Londen* verzogt hem ene lyst te zenden van alles wat in verscheiden jaren uit *Engeland* naar *Pensylvanie* gezonden was. Hy kreeg die lyst, en schoon de waren 'er niet op waren uitgedrukt, is derzelver waarde in geld berekend. Diergelyke uittreksels uit de Tolboeken heeft men voor alle de *Amerikaansche* Provincien gemaakt, om daardoor het Parlement in *Engeland* te overtuigen, dat deze gewesten meer waren uit het Ryk getrokken hebben, sedert zy hun geld in briefjes veranderd hebben.

Ik heb het uittreksel uit het oorspronglyke zelf afgeschreven. Alleen moet men daarop aanmerken, dat het met Kersmis van het jaar 1722. begint en eindigt om dien zelven tyd in 1747. Deze tafel begrypt de waren niet die jaarlyks, in grote menigte, uit *Schotland* en *Ierland* naar *Pensylvanie* gezonden worden, waaronder byzonderlyk veel linnen is.

* * * *
* * *
* *
*

Waarde

Waarde der goederen jaarlyks uit *Engeland* naar *Pensylvanie* gezonden.

	Vreemde waren, waarvan de regten betaald zyn, en maar de quitanties gevorderd worden.			*Engelsche* Handwerken.			Somme der twee kolommen t'zamengeteld.		
Jaren.	L.	S.	D.	L.	S.	D.	L.	S.	D.
1723.	5199.	13.	5.	10793.	5.	1.	15992.	19.	4.
1724.	9373.	15.	8.	20951.	0.	5.	30324.	16.	1.
1725.	10301.	12.	6.	31908.	1.	8.	42209.	14.	2.
1726.	9371.	11.	6.	28263.	6.	2.	37634.	17.	8.
1727.	10243.	0.	7.	21736.	10.	0.	31979.	10.	7.
1728.	14073.	13.	9.	23405.	6.	2.	37478.	19.	11.
1729.	12948.	8.	5.	16851.	2.	5.	29799.	10.	10.
1730.	15660.	10.	11.	32931.	16.	6.	48592.	7.	5.
1731.	11838.	17.	4.	32421.	18.	9.	44260.	16.	1.
1732.	15240.	14.	4.	26457.	19.	3.	41698.	13.	7.
1733.	13187.	0.	8.	27378.	7.	5.	40565.	8.	1.
1734.	19648.	15.	9.	34743.	12.	1.	54392.	7.	10.
1735.	18078.	4.	3.	30726.	7.	1.	48804.	11.	4.
1736.	23456.	15.	11.	38057.	2.	5.	61513.	18.	4.
1737.	14517.	4.	3.	42173.	2.	4.	56690.	6.	7.
1738.	20320.	19.	3.	41129.	5.	0.	61450.	4.	3.
1739.	9041.	4.	5.	45411.	7.	6.	54452.	11.	11.
1740.	10280.	2.	0.	46471.	12.	9.	56751.	14.	9.
1741.	12977.	18.	10.	78032.	13.	1.	91010.	11.	11.
1742.	14458.	6.	3.	60836.	17.	1.	75295.	3.	4.
1743.	19220.	1.	6.	60120.	4.	10.	79340.	6.	4.
1744.	14681.	8.	4.	47595.	18.	2.	62214.	6.	6.
1745.	13043.	8.	8.	41237.	2.	3.	54280.	10.	11.
1746.	18103.	12.	7.	55595.	19.	7.	73699.	12.	2.
1747.	8585.	14.	11.	73819.	2.	8.	82404.	17.	7.
Somme	343789	16.	0.	969049	1.	6.	1312838.	17.	6.

Hoe sterk de gehele handel in *Pensylvanie* is kan men omtrent uit het getal der grote en kleine Schepen opmaken, die jaarlyks voor de Stad komen of 'er van afvaren. Ik zal hier maar ene lyst van enige weinige jaren plaatsen, die ik uit de Koeranten dier Stad getrokken heb. De Schepen worden gerekend van den 5. Maart van het ene tot den 5. Maart van het volgende jaar.

'T jaar.	Ingekomen Schepen.	Uitgevaren Schepen.
1735.	- - 199.	- - 212.
1740.	- - 307.	- - 208.
1741.	- - 292.	- - 309.
1744.	- - 229.	- - 271.
1745.	- - 280.	- - 301.
1746.	- - 273.	- - 293.

Maar het is zeer te vrezen dat de handel van *Philadelphia* en al de *Engelsche* Volkplantingen eer af dan toenemen zal, indien men daar geen zorg voordraagt. Ik zal dit in 't vervolg duidelyk aantonen.

De Stad voorziet niet alleen de meeste Inwoonders van *Pensylvanie* van de waren die zy van noden hebben, maar 'er komen hier nog dagelyks vele menschen van *New-Jersey*, die hier enen sterken handel dryven.

Ieder jaar, in Mai en November, worden 'er twee grote markten gehouden, ieder den 16. der maand. Behalven deze grote, zyn 'er nog twee gewone markten, 's Woensdags en 's Zaterdags, wanneer de Boeren van *Pensylvanie* en *New-Jersey* allerhande eetwaren en voortbrengselen des Lands komen te koop veilen, het welk een groot voordeel voor de Stad is. Het zou te wenschen zyn dat zulk ene nuttige zaak ook in de *Zweedsche* Steden konde ingevoerd worden. Men is hier verzekerd op de marktdagen alles wat men van de landwaren nodig heeft te zullen vinden. Dog tusschen beiden zoekt men 'er vergeefs naar. Markten.

Men kan hier altyd varsschen voorraad krygen, en om die reden koopt niemant op eens meer dan wat genoeg zal zyn tot den volgenden marktdag. Des Zomers is het byna alle dagen markt, want dan kunnen de waren om de hitte niet lang duren. Daar zyn twee plaatsen in de Stad waar deze markten gehouden worden, dog de voornaamste is by het *Raadhuis*. Zy beginnen 's morgens om vier of vyf, en eindigen om negen uren.

De Stad legt open; en 'er is geen ander Tolhuis dan de grote Zeetol.

Gouverneurs. De *Gouverneur* van het gantſche Landſchap woont hier. Hy wordt door de nakomelingen van *Pen* benoemd, dog kan zyn ampt niet aanvaarden, zonder door den Koning van *Engeland* beveſtigd te zyn.

De *Quakers* uit genoegzaam alle de delen van *Noord Amerika* houden hier eens in 't jaar hunne grote vergadering.

Maatſchappy van Wetenſchappen. In 't jaar 1743. wierd hier ene *Maatſchappy van Wetenſchappen* opgerigt. Haar voorwerp waren alle de zeldzaamheden uit de drie Ryken der Natuur, de Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde, Huishoudingskonſt, en Handwerken. Dog de daarop volgende kryg ſtuitte alle oogmerken van dezen aard; en ſedert heeft men niets van deze natuur op nieuws ondernomen.

Afwyking der Naald. De afwyking der Naald was hier in het jaar 1750. den 30. October O. S. 5. *gr.* 45. *min. Weſt.* De waarneming geſchiedde volgens de nieuwe middagslyn, die in den herfſt van dat jaar te *Philadelphia* getrokken werd, en ene *Eng.* myl lang was. De ondervinding heeft geleerd dat de afwyking omtrent in agttien of twintig jaren enen graad vermindert.

Hoogte van den Barometer. Het grootſte onderſcheid tuſſchen de hoogte en de laagte van den Barometer is, volgens de waarnemingen van vele jaren door den Heer *James Logan* gedaan, 28″ 59 en 30″ 78. gevonden.

Boekdrukkeryen. Hier zyn drie Boekdrukkeryen; en alle week komen 'er twee *Engelſche* en ene *Hoog Duitſche* Koerant uit.

Aardbevingen. In het jaar 1732. den 5. September O. S. gevoelde men hier, omtrent den middag, ene ligte aardbeving, de welke men op den zelven tyd ook te *Boſton* in *Nieuw Engeland* en te *Montreal* in *Kanada* gewaar wierd, welke plaatſen meer dan zeſtig *Zweedſche* mylen van malkander leggen.

Prins van den Berg *Libanon*. In November 1737. kwam de wel bekende Prins van den Berg *Libanon*, *Scheich Sedi*, te *Philadelphia*, bezig zynde een groot deel der *Engelſche* Volkplantingen te doorreizen. Dat zelve jaar werd 'er wederom ene aardbeving gevoeld, 's morgens om elf uren, op den 7. December. Zy duurde niet boven ene halve minuut. Volgens de Koeranten had men ze op den zelven tyd ook gevoeld te *Newcaſtle*, *New-York*, *New London*, *Boſton*, en andere plaatſen in *Nieuw Engeland*. Dus had deze zig ook vele mylen uitgeſtrekt.

Graaf van *Zinzendorf*. De Graaf van *Zinzendorf* landde hier in December 1741. aan, en verbleef 'er tot de volgende Lente. Zyn vreemd gedrag deed velen, zelfs uit de voornaamſte *Engelſchen*, vermoeden, dat zyne harsſenen ontſteld waren.

Inwoonders. Ik heb het juiſte getal van de Inwoonders van *Philadelphia* niet konnen te weten komen. In 't jaar 1746. rekende men 'er meer dan tien duizend. Sedert is de Stad ongelooflyk ſterk toegenomen. Uit de

de lyſten der geſtorvenen kan ook niets zekers beſloten worden, dewyl zy in alle de Kerken niet juiſt worden opgemaakt. Ik zal die hier plaatſen welken in de Koeranten of afzonderlyk zyn uitgegeven.

In 't Jaar.	Geſtorven	In 't Jaar.	Geſtorven	In 't Jaar.	Geſtorven.
1730.	227.	1741.	345.	1745.	420.
1738.	250.	1742.	409.	1748.	672.
1739.	350.	1743.	425.	1749.	758.
1740.	290.	1744.	410.	1750.	716.

Het blykt ook uit deze lyſten dat de ziektens, waar hier de meeſte menſchen aan ſterven, zyn teringen, koortſen, ſtuipen, borſtonſtekingen, bloedvloeyingen, waterzugt.

Het getal der Geborenen kan men niet bepalen, aangezien in enige Kerken daar geen ordentelyke lyſten van worden gemaakt. De *Quakers*, die hier het grootſte getal uitmaken, dopen hunne Kinderen noit, ſchoon zy nauwkeurig genoeg de geborenen aantekenen.

Insgelyks is het onmogelyk uit het getal der geſtorvenen naar het getal der levenden te giſſen, om dat ieder jaar de Stad zulk enen toevloed van vreemden heeft. In den Zomer van het jaar 1749. kwamen 'er byna twaalf duizend *Duitſchers* over, waarvan 'er velen te *Philadelphia* zig nederzetteden. Dat zelve jaar telde men daar de huizen, en bevond het getal te zyn twee duizend zes en zeventig.

De Stad is nu vol van Ingezetenen, die ten opzigte van hun vaderland, van hunnen godsdienſt, en van hunne neringen geheel verſchillend zyn. Verſcheidenheid. Men vindt 'er byna in alle konſten voortreffelyke meeſters, en vele dingen worden hier zo goed gemaakt als in *Engeland*. Dog Fabrieken, byzonderlyk van fyne lakens, zyn 'er nog niet. Miſſchien is hier van de reden, dat men ze zo gemakkelyk uit *Engeland* krygen kan, en dat de Schapen, die in dit Land overgebragt worden, allengskens veraarden.

Aan etenswaren is hier een grote overvloed, en zy zyn redelyk goedkoop. Men weet hier geen voorbeelden van enen duren tyd.

Een ieder die maar God voor den Schepper, den Onderhouder en Vryheid. Regeerder aller dingen erkent, en niets ſtrydigs met de algemene ruſt leert of onderneemt, heeft vryheid zig hier neder te zetten, en zynen handel te dryven, hoe vreemd ook zyne beginſelen mogen zyn. Niemant wordt om zyne dwalingen gemoeid, als hy de bovengeſtelde grenzen maar niet te buiten gaat. En hy is zo wel, door de wetten, voor zynen perſoon en zyne goederen in veiligheid, en geniet

zulk ene vryheid, dat men zeggen kan, dat een Borger van *Philadelphia* in zyn huis gelyk een Koning leeft.

Luister. UIT al het geen ik tot nog toe gezegd hebbe, kan men ligtelyk begrypen hoe deze Stad zo spoedig uit het niet kon opkomen en tot zulk ene aanzienlykheid geraken, zonder dat 'er enig magtig Vorst ware die 'er de hand toe leende, het zy door de zulken die 'er hinderlyk in waren te straffen, of geld te schieten. En evenwel wykt zy voor weinigen, zelfs van de oudste Steden in *Europa*, ten opzigt van een schoon voorkomen, goede inzettingen, aangename legging, natuurlyke voordelen, handel, rykdommen en vermogen. 'T was niet nodig de menschen te dwingen om hier te komen wonen; integendeel, vreemden van verschillende talen hebben hun land, huizen, eigendom en vrienden verlaten, en zig op ene gevaarlyke zee gewaagd, om hier te komen. Andere landen, schoon al over lang bevolkt, klagen over gebrek van inwoonders; en *Pensylvanie*, dat in 't jaar 1681. niets anders dan ene woesteny was, en nauwlyks vyf honderd menschen bevatte, wykt nu in getal van bewoonders niet voor sommige Koningryken van *Europa*. Het heeft troepen van menschen opgenomen, die andere landen, tot hunne onherstelbare schade, veragt of verstoten hadden.

Oud Overblyfsel. EEN bedroefd oud houten huis, op ene hoogte digt by de Rivier, wat ten noorden de *Weekacko Kerk*, toebehorende aan enen van de *Svensons*, words nog als een gedenkteken bewaard van den armoedigen staat dezer plaats, eer dat de Stad gebouwd was. De oudheid van dit gebouw geeft het een soort van voorrang boven de andere huizen in de Stad, schoon het het slegtste van allen is. Deze hut was bewoond, toen nog de herten, elanden en bevers by ligten dage op de aanstaande markten, straten en kerkhoven van *Philadelphia* verkeerden. In dit huis hoorde men reeds het geluid van 't spinnewiel, eer men om de handwerken, die hier sedert geoeffend zyn, dagt, en voor dat *Philadelphia* zelfs bestond. Maar met dit alles staat dit huis om te vallen; en binnen weinig jaren zal het al zo moeilyk zyn te vinden waar het stond, als het onwaarschynelyk was in den tyd dat het gebouwd wierd, dat ene van de grootste steden van *Amerika* in 't kort daar vlak by staan zoude. Maar laat ons ons dagverhaal hervatten.

Een vogel door een slang betoverd. DEN 7. September verhaalde my de Heer *Peter Kock*, een Koopman in deze Stad, dat hy de vorige week zelf gezien had hoe ene slang enen vogel inzwolg. Deze vogel, om zyn geschreeuw de *Katvogel* genoemd, (*) vloog van den enen tak op den anderen, en maakte, naar zyn.

(*) *Muscicapa Carolinensis*. LINN.

zyn gewoonte, een naar geluid. Onder den boom, omtrent enen vadem van den ſtam, lag ene grote zwarte ſlang, haren kop geſtadig om hoog houdende, kykende naar den vogel, die gedurig heen en weer vloog, en nu en dan op enen tak ging zitten. In 't eerſt hield hy zig op de bovenſte takken. Allengskens kwam hy lager en lager, en eindelyk ſtortte hy zig op den grond neder, en huppelde naar de plaats daar de ſlang lag, die terſtonds haren bek opende, den vogel greep en doorzwolg. Dog de Heer *Kock* overviel en doodde ze op 't ogenblik. Men verhaalde my naderhand dat men dit van dit ſoort van ſlangen dikwyls waargenomen heeft. Het zelve is al lang van de Ratelſlang bekend geweeſt.

Ik wandelde dien dag naar buiten, om naar planten te zoeken. Ik vond 'er verſcheiden *Europiſchen* en zelfs *Zweedſchen*, maar zulken die aan *Amerika* alleen eigen zyn, waren de talrykſten.

De *Virginiſche Aborn* (†) is zeer gemeen op de oevers van de *Delaware*. De *Engelſchen* noemen hem *Buttonwood* of ook *Waterbeuk*, welke laatſte naam de gemeenſte is. Hy groeit meeſt maar op lage plaatſen, vooral op den kant van rivieren of beken, maar kan ligt op droger plaatſen verplant worden, als 'er de grond maar goed is. En, om dat zyn blad groot en dik is, plant men hem veel omtrent de huizen en in tuinen, om 'er in de hitte ene aangename ſchaduw onder te vinden. Met dit inzigt zet men 'er wel banken onder. Sommigen van de *Zweden* hadden dozen, emmers, en diergelyke dingen, gemaakt door de *Amerikaanſche Wilden* uit den baſt van dezen boom. De ſchors is ene lyn dik. Deze boom groeit ook in moeraſſen en vogtige weiden, waar de Eſſchen en de rode Ahorn waſſen. Hy is gemeenlyk al zo hoog en dik als de Denneboom. Het zaad blyft 'er tot in de lente op zitten; in 't midden van April gaan de huisjes open en verſpreiden de zaden. Misſchien om dat het zaad niet eerder ryp is. Deze boom is aanmerkelyk om zyn ſpoedig groeijen, waarin hy alle andere bomen overtreft. Daar is zulk ene menigte van op vele plaatſen in de lage weiden tuſſchen *Philadelphia* en het veer te *Glouceſter*, op beide zyden van den weg, dat men daar des zomers als door ene digte laan rydt. Ik zag in 't jaar 1750. den 15. Maart de knoppen 'er nog aan zitten, en in 't jaar 1749. begonden zy den 8. Mai te bloeijen. Men vindt verſcheiden van deze bomen te *Chelſea* by *Londen* geplant, die in hoogte en dikte voor den eik niet wyken.

Bemen en planten.

Den 18. ging ik 's morgens vroeg met den *Zweedſchen* Schilder, den

De Landſtreek.

(†) Linn. *Platanus Occidentalis*. Catesby *Nat. Hiſt*. of *Carolina*. vol. 1. p. 56. t. 56.

den Heer *Hesselius*, naar het Landgoed van den Heer *Bartram*, vier *Eng.* mylen ten zuiden *Philadelphia*, een weinig bezyden den groten weg naar *Maryland*, *Virginie* en *Karolina* gelegen. Nu had ik eerst gelegenheid den staat des Lands te leren kennen, welk ene vlakte was, bedekt met allerhande soorten van bomen, die hun blad laten vallen. De grond was zand vermengd met klei, dog het zand had de overhand. Hier en daar zag men plaatsen waar het hout weggehakt was, bewoond door boeren, die hunne akkers rondom hunne huizen hadden. De bosschen waren vol moerbezie- walnoot- kastanje- sassafras- en andere bomen; verscheiden soorten van wilden Wyngaard slingerden zig tot in de toppen van het hoogste geboomte. Op andere plaatsen omvlogten zy de heiningen zo sterk, dat die byna onder de zwaarte bogen. De *Persimon*, een soort van Mispelboom, groeide in natte gronden en omstreeks watersprongen. Zyn kleine appeltjes zagen 'er reeds wel uit, dog zyn niet eetbaar voor dat ze bevroren zyn, en dan zyn ze zeer smakelyk. De Heer *Hesselius* vergaderde 'er sommigen van, en verzogt mynen *Jungstrom* van de vrugten des Lands te proeven; dog de goede hals had 'er pas in gebeten, of hy gevoelde wat eigenschap zy hebben voor dat zy tot hare volle rypheid gekomen, en door de vorst aangedaan zyn. Zy trokken zyn mond t'zamen, zo dat hy kwalyk spreken kon. Dit maakte hem 'er zo afkerig van, dat hy met moeite bewogen worden konde om 'er, gedurende ons verblyf in *Amerika*, van te proeven, schoon zy in den herfst en tegens den winter al hare bitterheid verliezen.

Bomen en planten.

Om de nieuwsgierigheid te voldoen van zulken die gaarn weten willen wat hout in deze gewesten valt, en of men 'er bomen vindt die ook in onze bosschen wassen, zal ik hier ene korte lyst invoegen van die bomen welken in de bosschen het digst by *Philadelphia* in 't wild groeijen. Ik zal dien boom de eerste plaats geven die de menigvuldigste is, en zo vervolgens, zo dat zulke bomen waarvan men maar enen enkelden, schoon digt by de Stad, vindt, de laatsten zullen zyn.

1. *Quercus alba*, de Witte Eik, wast in goede gronden.
2. *Quercus rubra*, Zwarte of Rode Eik.
3. *Quercus Hispanica*, de Spaansche Eik, een soort van den voorgaanden.
4. *Juglans alba*, de *Hickory*, een soort van walnoot. Men vindt 'er drie of vier soorten van.
5. *Rubus occidentalis*, de *Amerikaansche* Braamstruik.
6. *Acer rubrum*, de Ahorn met roden bloeisem. Hy wast in moerassige gronden.

7. *Rhus*

(*) *Diospyros Virginiana* LINN. Spec. plant.

7. *Rhus glabra*, de gladbladige *Sumach*. Men vindt deze plant in de bosſchen, en op oude koornvelden.

8. *Vitis Labrusca & Vulpina*, wilde Wyngaarden van verſcheiden ſoorten.

9. *Sambucus Canadenſis*, de Amerikaanſche Vlierboom. Deze groeit langs de hagen en betuiningen.

10. *Quercus Phellos*, de Moeras eik.

11. *Azalea lutea*. Zy waſt in de bosſchen en op droge plaatſen.

12. *Crategus Crus galli*. Men vindt hem in de bosſchen.

13. *Vaccinium*, een ſoort van blauwbesſeſtruik.

14. *Quercus prinus*, de Kaſtanje eik. Hy waſt op goede gronden.

15. *Cornus florida*, de Kornoeljeboom. Men vindt hem in allerlei gronden.

16. *Liriodendron Tulipifera*, de Tulpeboom. Hy groeit in allerlei aarde.

17. *Prunus Virginiana*, de wilde Kersſeboom.

18. *Vaccinium*, een Blauwbesſeſtruik. Hy vereiſcht enen goeden grond.

19. *Prinos verticillatus*. Hy groeit in moerasſen.

20. *Platanus occidentalis*, de *Waterbeuk*.

21. *Nysſa aquatica*, (*) groeijende op de velden en de bergen.

22. *Liquidambar ſtyraciſlua*, ſtaande aan fonteinen.

23. *Betula Alnus*, de Els, ene verſcheidenheid van den *Zweedſchen*. Het was maar een ſtruik.

24. *Fagus Caſtanea*, de Kaſtanjeboom, voortkomende op koornvelden, weiden, en in kreupelbosſchen.

25. *Juglans nigra*, de zwarte walnootboom. Hy waſt op de zelve plaatſen als de voorgaande.

26. *Rhus radicans*, de zig omwindende *Sumach*. Deze klimt tegens de bomen op.

27. *Acer Negundo*, de Ahorn met Eſcheloof. Hy groeit op moerasſige plaatſen.

28. *Prunus domeſtica*, de wilde Pruimboom.

29. *Ulmus Americana*, de witte Olm.

30. *Prunus Spinoſa*, de Doornſtruik. Deze komt voort op lage gronden.

31. *Lau-*

(*) LINNÆUS gewaagt maar van een ſoort van *Nysſa*, namelyk de *Nysſa aquatica*. De Heer KALM noemt den naam niet van het ſoort. Maar indien de zyne niet een verſchillend ſoort is, moet het ten minſten ene verſcheidenheid zyn; dewyl deze, volgens hem, op de bergen, en de *aquatica* in 't water groeit.

31. *Laurus Sassafras*, de Sassafrasboom, groeijende in ene losse met zand gemengde aarde.
32. *Ribes nigrum*, een soort van Mispelboom, wassende op lage gronden en in moerassen.
33. *Fraxinus excelsior*, de Essche. Deze groeit op lage gronden.
34. *Smilax laurifolia*, wassende in de bosschen en om de tuinen.
35. *Kalmia latifolia.* Deze plant groeit tegens de noorder zyden der bergen.
36. *Morus rubra*, de Moerbezieboom. Men vindt hem op 't veld, op de bergen, en by de huizen.
37. *Rhus vernix*, de vergiftige *Sumach*, wassende op vogtige plaatsen.
38. *Quercus rubra*, de rode Eik; een byzonder soort.
39. *Hamamelis Virginica*, de toveragtige Hazelaar.
40. *Diospyros Virginiana*, de *Persimon*, of Mispelboom.
41. *Pyrus coronaria*, de Ankerboom.
42. *Juniperus Virginiana*, de Rode Jeneverboom. Deze groeit op schrale gronden.
43. *Laurus æstivalis*, *Spicewood* by de *Engelschen*, groeijende overal.
44. *Carpinus ostrya*, de Steenbeuk, vereischende enen goeden grond.
45. *Carpinus betulus*, de Haagbeuk, vorderende enen goeden grond.
46. *Fagus sylvatica*, de Beuk. Deze komt voort op alle gronden.
47. Een soort van Walnootboom, wassende op de bergen by de Rivieren, by de *Zweden* genoemd *Butternutstrae*. (*)
48. *Pinus Americana*, de *Pensylvanische* Pynboom, wassende op de noordelyke zyden der bergen en in de vallyen. (†)
49. *Betula lenta*, een soort van Berk. Op de oevers der Rivieren.
50. *Cephalantus occidentalis.* Deze groeit op natte gronden.
51. *Pinus Taeda*, de Den van *New-Jersey*. Men vindt hem op dorre heiden.
52. *Cercis Canadensis*, de Salaadboom. Hy vereischt goede gronden.
53 *Robinia pseudacacia*, de Krekelboom. Men vindt hem op de koornvelden.
54. *Magnolia glauca*, op natte gronden.
55. *Tilia Americana*, de Linde. In goede aarde.
56. *Gleditsia triacanthos.* Hy wast in goede aarde.

57. Cel-

(*) Is dit de *Juglans Baccata* van LINNÆUS? F.
(†) Dit soort vindt men niet in LINNÆI *Spec. Plant.* F.

57. *Celtis occidentalis.* Op vrye velden.

58. *Annona muricata*, by de *Zweden Papawtrae.* Deze wast in ene vrugtbare aarde.

WY bezogten enige *Zweden*, die hier zig in vry voordelige omstandigheden bevonden. Wy zagen gene andere tekens van den herfst dan dat sommige vrugten van dat jaargetyde reeds ryp waren, want al de bomen waren nog zo groen, en de grond nog zo bedekt met bloemen, als in *Zweden* in den zomer. Duizenden van kikkers schreeuwden den gantschen nagt over in de poelen en moerassen. De krekels en sprinkhanen maakten ook zulk een geraas dat men malkander kwalyk verstaan kon. De bomen waren ook vol van allerlei soorten van vogels, die door de verscheidenheid hunner vederen het oog streelden, terwyl zy de lugt aan alle kanten van hun gezang deden weergalmen. De Landsdouwe.

DE *Boomgaarden*, die wy voorbykwamen, waren alleen afgesloten met lage tenen horden, schoon 'er de fynste soorten van vrugten in wiessen. Wy waren in 't eerst verwonderd onzen geleider over de heining te zien henen springen, en sommige vrugten voor ons halen; maar wy waren nog meer verwonderd, toen wy zagen dat de menschen in den boomgaard dat niets agtten, en zelfs niet eens naar ons keken. Dog men zeide ons dat men hier niet zo veel zag op, een weinigje vrugten als in andere landen, daar zulk een overvloed niet is. Wy ondervonden naderhand dat de boeren in *Zweden* en *Finland* hunne rapen zorgvuldiger bewaarden, dan men hier de keurigste vrugten doet. Boomgaarden.

IK merkte den 19. Sept. 's morgens vroeg wandelende, dat 'er een sterke dauw gevallen was, want het gras was zo nat als of het geregend had. De bladen van de bomen en de planten dropen. Ik vond by die gelegenheid dat de dauw niet alleen boven op, maar ook onder aan de bladeren zat. Ik beschouwde dan zorgvuldig verscheiden bladeren, zo van de bomen als van de planten, zo die ver van den grond als die 'er digt aan waren. Dog ik vond by allen, dat beide de oppervlaktens der bladeren, uitgenomen die van het *Verbascum Thapsus* of het witte wollenkruid, welken, schoon de bovenzyde vry nat was, maar weinig water van onderen hadden. Dauw.

BY elke landhoeve, al was zy maar van enen gemenen Boer, had men enen groten of kleinen boomgaard, waarin allerhande vrugten, als persiken, appelen, peren, kersen en anderen in overvloed wiessen. De persiken waren nu byna ryp. Zy zyn zeldzaam in *Europa*, vooral in *Zweden*, waar het niemant dan den ryken gebeuren mag 'er van te proeven. Maar hier heeft ieder landman enen boomgaard vol persikebomen, die zo vol waren, dat wy nauwlyks in den boomgaard wandelen konden zonder op de afgevallen persiken te trappen, waarvan men altyd een gedeelte maar leggen laat, want men konde zulk ene menigte 'er van niet Vrugten.

E nut-

nuttigen. Een deel wordt in de Stad verkoft, en de overigen worden gegeten, niet alleen van de eigenaars, maar ook van anderen, want ieder voorbyganger mag in den boomgaard komen en 'er zo velen afplukken als hy luft. Zelfs fnyt men hier die fchone vrugt voor de varkens.

Perfiken ingemaakt. MEN bewaart de perfiken op de volgende wys voor den winter. Men fnydt de vrugt in vier delen, fnyt den fteen weg, en rygt de ftukken aan enen draad, hangt ze in de zon, tot dat ze droog zyn. Dan legt men ze in een aardenvat. Dog dit is de befte manier niet. Anderen doen het op deze wys, en die is beter. Men fnydt, gelyk te voren, de perfiken in vier ftukken, rygt ze aan enen draad, of legt ze op een bord in de zon te drogen. Droog zynde, en hare fappen zynde kwyt gemaakt, worden zy in den oven gezet, na dat 'er zo even het brood is uitgenomen, waar men ze enen korten tyd in laat. Dan neemt men ze 'er uit, en brengt ze in de open lugt. Daar na zet men ze nog eens in den oven, en dit wordt zo dikwyls herhaald, tot dat zy zo droog zyn als zy wezen moeten. Want als ze op eens in den oven gedroogd wierden; zouden ze rimpelen, en een deel van hare aangenaamheid verliezen. Men maakt 'er taarten van, of kookt en maakt ze gereed als de peren en appelen in *Europa*. Sommige menfchen drogen, en bewaren hier hun appelen op de zelve wys als hun perfiken.

DE Perfikeboom is hier, gelyk men my zeide, het eerft door de *Europers* geplant. Tegenswoordig vereifchen zy gene grotere zorg dan een Appel of Peerboom.

Andere vrugten. IN de boomgaarden vindt men zelden andere vrugten dan appelen en perfiken. Perebomen vindt men hier weinig, en zy, die ze hebben, hebben ze in hunne boomgaarden geplant. Men vindt in de zelven ook Kersfebomen, dog het meeft digt by de huizen of langs de heiningen. De moerbeziebomen ftaan op heuveltjes digt by de huizen. De zwarte Walnoot (*) waft gedeeltelyk op hoogtens en velden digt by de Landhoeven, en gedeeltelyk langs de heiningen, dog het meeft in de bofschen. Buiten dezen heeft men hier ook gene anderen van dit foort ten gebruike. De Kaftanjebomen had men op de akkers laten ftaan. Hier en daar ftond 'er ook een enkelde op een fchraal land of in een bofch.

De Okra. DE *Hibiscus esculentus* of de *Okra*, (†) ene bloem, waft in de *Weft Indien* in 't wild, dog hier wordt ze in de tuinen gekweekt. De vrugt, die uit ene lange fchel beftaat, wordt, terwyl ze nog groen is, in ftukken gefneden, en in foupen gekookt, die 'er zo dik van worden als bry. Dit

(*) *Juglans nigra.*
(†) In MILLER's Tuinwoordeboek hiet zy *Ketmia Indica, folio ficus, fructu pentagono recurvo esculento, gracilioria & longiori.*

Dit geregt wordt by enigen, en vooral by de zwarte slaven, voor iets lekkers gehouden.

De *Spaansche Peper* (*) wordt insgelyks in de tuinen geplant. Als de vrugt ryp is ziet zy 'er meest geheel rood uit. Men gebruikt ze by 't gebraad of by gekookt vleesch, waarop men 'er een weinig van stroit, of in de saus mengt. Men doet ze ook by ingemaakte augurken. Ook snydt en stampt men de schil, terwyl ze nog zagt is, geheel klein; mengt dat met zout, en bewaart het in enen pot. Men bestroit 'er gekookt of gebraden vleesch, of gesmuiten visch mede. De vrugt in haar zelve is scherp gelyk de gemene peper. *Spaansche Peper.*

Men vindt hier verscheiden byzondere soorten van de plant, welke Linnæus *Rhus* noemt. De gemeenste is die met gladde bladeren. (†) De *Engelschen* noemen ze *Sumach*. De bessen, of hare vrugten, zyn rood. Men gebruikt ze om rood te verwen. Men ziet hier deze plant aan als een onkruid; want als een akker enige weinige jaren onbebouwd blyft leggen, groeit zy 'er in menigte op, vermits de vogels de bessen overal heen verspreiden. Wanneer men het land dan wil omploegen, hinderen de wortels den ploeg niet weinig. De vrugt blyft den gantschen winter over op den boom zitten, maar de bladen vallen vroeg in den herfst af, nadat zy roodagtig geworden zyn. De takken, met de bessen 'er aan gekookt, geven ene verw als inkt. De kinderen eten de bessen, die zeer zuur, dog niet ongezond zyn. De boom wordt zelden hoger dan vierde halve el. Als men den stam doorsnydt vindt men 'er byna niets in dan merg. Ik heb dit aan velen gedaan, en gevonden dat sommigen meer dan tien, de meesten meer dan een jaar oud waren. Als men 'er insnydt, komt 'er een geel sap van tusschen den bast en het hout voort. Een of twee van de buitenste kringen zyn wit, maar het binnenste is geelagtig groen; 't is gemakkelyk ze van malkander te onderkennen. Zy hebben een groot merg, welks middellyn dikwyls een halven duim is, en meer. Het is bruin, en zo los, dat het met enen steek uitgestoken kan worden, gelyk in den Vlierboom. Deze *Sumach* groeit digt by de heiningen rondom de koornvelden, dog vooral op braaklanden. Het hout scheen wel te branden, en geen groot gekraak in 't vuur te maken. *Sumach.*

Den 20. Sept. gingen wy des morgens op de velden en in de bosschen digt by de Stad wandelen, ten dele om zaden, en ten dele om planten voor myn' verzameling te zoeken, het welk onze groot-

(*) *Capsicum annuum* Linn.

(†) *Rhus glabra*, of *Rhus foliis pinnatis serratis lanceolatis, utrimque nudis.*

ſte bezigheid was. Wy zonden in den herfſt dezes jaars een deel onzer verzameling over *Engeland* naar *Zweden*.

Vergiftboom. Een ſoort van *Rhus*, gemeen in de moeraſſen hieromſtreeks, werd door de *Engelſchen* en *Zweden* den *Vergiftboom* genoemd. Ook noemde men hem wel *Swamp-ſumach* (*). Als men 'er in ſnydt komt 'er tuſſchen den baſt en het hout een wit geelagtig ſap voor den dag, dat enen lelyken reuk geeft. Deze boom is bekend, niet om zyne goede hoedanigheden, maar om zyn vergift, het welk dit zonderlinge heeft, dat, ſchoon het ſommige menſchen kwaad doet, het op anderen gene uitwerking in 't geheel heeft; zo dat de een den boom kan behandelen zo als hy maar wil, 'er in ſnyden, hem ſchillen, den baſt of het hout tuſſchen de handen wryven, het ſap op de hand ſtorten, het ruiken, en 'er andere proeven mede doen, zonder het minſte ongemak; daar integendeel een ander den boom niet durft te behandelen zo lang zyn hout nog friſch is; zelfs kan hy gene hand aanraken die het hout behandeld heeft, of zig aan den rook van het brandende hout bloot ſtellen, zonder daar ten eerſten de kwade uitwerking van gewaar te worden; want zyn aangezigt, zyne handen, en dikwyls zyn gantſche lichaam zwelt ſchrikkelyk, en wordt zeer pynelyk. Somtyds ontſtaan 'er vele blazen, welken 'er den lyder doen uitzien als of hy ſchurftig was. By ſommigen vervelt de opperhuid geheel in weinige dagen, als of men zig gebrand had. Zelfs kunnen ſommige menſchen de plaats niet naderen daar de boom ſtaat, of zig aan den wind bloot ſtellen die de uitwaaſſemingen van den zelven naar hun toejaagt, zonder hun het ongemak van het zwellen te doen ondervinden. Somtyds wordt hun aangezigt zo dik, dat zy twee of drie dagen hunne ogen niet openen kunnen. Ik ken twee broeders, waarvan de een den boom zo veel als hy maar wil behandelen kan, daar de ander 'er niet omtrent kan komen zonder te zwellen. Somtyds weet men niet dat men den boom heeft aangeraakt, of 'er digt by geweeſt is, voor dat de handen en het aangezigt het door hun zwellen tonen. Ik heb oude menſchen gekend die banger voor dezen boom waren dan voor enen adder; en ik weet dat iemant door deze kwade uitwaaſſemingen zo is gezwollen geweeſt, dat hy zo ſtyf was als een paal, en men hem in een laken omkeren moeſt.

Toen ik in den Winter van 1750. mynen *Jungſtrom* de vergiftige eigenſchappen van dezen boom verhaalde, lachte hy 'er om, en hield het voor een vertellingje, wordende in zyn gevoelen beveſtigd doordien hy den laatſten herfſt den boom dikwyls behandeld, 'er takken afgeſneden, en die lang, om het zaad te bewaren, in zyn hand gedra-

(*) Linnæus noemt hem *Rhus Vernix* Spec. Plant.

dragen, en 'er vele zaden van in zyn kruidboek gelegd had, zonder het minste ongemak. Hy wilde dan, als een Wysgeer op zyn' manier, niets voor waar aannemen, waarvan hy gene genoegzame bewyzen had, vooral daar zyne ondervinding voor het tegendeel pleitte. Dog den volgenden Zomer begon zyne Wysgeerte te wankelen. Zyn' handen zwollen, zyn' ogen wierden pynlyk en begonnen sterk te jeuken, zo dikwyls hy iets van den boom aantastte. Zelfs had hy dat ongemak niet alleen van dit soort van *sumach*, maar nog van dat soort dat zig om de stammen slingert, en op verre na zo vergiftig niet is als de eerste. (*) Hier door wierd hy van de kragt des *Vergiftbooms* zo overtuigd, dat ik op 't laatst moeite had hem te bewegen my 'er meer zaad van te verzamelen. Hy bespeurde dit ongemak niet alleen des zomers als hy zweette, maar ook des winters als hy en de boom koud waren. Hieruit ziet men dat iemant, schoon hy lang voor dat vergift onaandoenlyk geweest is, ten laatsten, zo wel als een zwakkere, daar van kan worden aangedaan.

Ik heb ook op my zelven allerlei proeven met den *Vergiftboom* genomen, en niets verzuimd om zelf zyne werking te beproeven. Ik heb my met zyn sap bestreken, de takken 'er van afgebroken of afgesneden, de schel 'er afgeplukt, dezelve tusschen de handen gewreven en 'er aan geroken, de stukken lang in myn' blote handen gedragen, en dit alles dikwyls herhaald, en ben egter van alle schadelyke gevolgen vry gebleven, schoon ik eens ondervond dat het vergift niet gantsch kragteloos op my was. Ik had namelyk, op enen heten zomerdag, terwyl ik zweette, een takje van den boom afgesneden, het omtrent een half uur in de hand gehouden, en 'er onderwylen aangeroken. Ik gevoelde dien dag geen ongemak, als een weinigje des avonds. Des morgens daar aan bespeurde ik ene sterke jeukte aan myn' oogleden en daar rondom, zo dat ik nauwlyks 'er de handen van afhouden konde. Dog het verdween toen ik de ogen enigen tyd met yskoud water gewasschen had. Myn' oogleden waren egter den gehelen dag nog styf. Tegen den avond voelde ik de jeukte een weinigje; dog den volgenden morgen, toen ik wakker wierd, had ik de jeukte weer zo sterk als den eersten dag. Ik gebruikte het zelve middel 'er tegen. Evenwel hield het byna ene geheele week aan; myne ogen waren zeer rood en de leden byna onbeweeglyk. Het ongemak ging daarna geheel over. Ik streek naderhand ene menigte van het sap om myn' hand, zo dat het 'er dik op zat. Drie dagen daarna kwamen 'er kleine blaasjes op te voorschyn, dog zy verdwenen spoedig zonder nadeel te hebben gedaan. Meer heb ik van de werkingen van dit wonderlyke gewas

(*) *Rhus radicans* LINN. Spec. Pl.

was niet ondervonden, en ook geen verlangen gehad om 'er meer proeven mede te doen. Dit had ik beproefd dat het zyne kragt op my oeffenen konde wanneer ik zweette.

Ik heb noit gehoord dat iemant van dit vergift gestorven is. De pynen gaan gemeenlyk na enige dagen over. De *Wilden* waren voorheen gewoon hunne fluiten van dit hout te maken, om dat het zo groot een merg heeft. Enigen verzekerden dat een middel tegens de uitwerkingen van dit hout is, daarvan wat tot kolen te branden, en die met spek gemengd op de gezwollene plaatsen te leggen. Sommigen zeiden het zelve beproefd te hebben. Op enige plaatsen roeit men den boom vlytig uit, op dat zyn vergift de arbeidslieden niet hindere.

Delfstoffen. Ik kreeg dien dag verscheidene stukken uit het *Ryk der Delfstoffen*, die in het land verzameld waren, ten geschenke. De volgenden zyn de aanmerkelykste. Het eerste was een wit en gantsch doorschynend *Bergkrystal*. (*) Diergelyk vindt men veel in *Pensylvanie* in verscheiden soorten van steen, byzonderlyk in den ligtgrauwen kalksteen. De stukken zyn meest van de dikte en langte van den pink, en somtyds volmaakt doorschynend. Dog ik heb 'er ook gekregen die omtrent een voet lang en zo dik waren als het been van een middelmatig man. Zy waren zo doorschynend niet als de kleinen.

De *Teerlingsche Pyrites* (†) van den Bisschop Browallius was van een zeer regelmatig beloop, dog de grootte was onderscheiden, want in enigen waren de zyden maar een vierde van een duim, en in de groteren waren zy twee volle duimen. Sommigen waren zeer glinsterend, zo dat men zien kon dat zy uit ene zwavelige stof bestonden. Maar in anderen glom maar ene der zyden, en de anderen waren donker bruin. Dog de meesten van deze Markasieten hadden die kleur op alle hare zyden. Als men ze aan stukken sloeg vond men 'er den zuiveren *Pyrites* in. Men vindt ze hier digt by de Stad *Lancaster*, dikwyls boven den grond. Maar gemeenlyk ontmoet men ze in 't graven van putten of andersins, op de diepte van agt en meer voeten. De Heer *Hesselius* bezat verscheiden' stukken van dit soort van stenen, waarvan hy zig in zyn werk bediende. Eerst brandde hy ze, stampte ze dan tot poeder, en wreef ze vervolgens nog fynder op de gemene manier; en dit verschafte hem ene schone roodagtige bruine kleur.

Zwar-

(*) *Nitrum Chrystallus montana* Linn. Syst. Nat. *Chrystallus hexagona, pellucida, non colorata*. Waller. Mineral. *Crystallus montana*, colourless crystal. Forster's Introd. to Mineralogy p. 13.

(†) *Pyrites cubicus. Marchasitæ hexaedricæ tessellares*. Waller. *Mineral*. p. 211. *Pyrites crystallinus* Linn. Syst. Nat. *Marcasitæ vel crystalli pyritacei*, Marcasites. Forster's Introd. to Mineral. p. 39.

Zwarte Keiſtenen worden hier ook, dog zeldzaam gevonden. Maar het land levert meer dan een ſoort van *Marmer*; byzonderlyk vindt men op den afſtand van enige *Eng.* mylen van *Philadelphia* een wit Marmer, met bleekgrauwe blauwe vlakken. Dit Marmer laat zig wel bewerken, ſchoon het niet van het fynſte ſoort is. Men houwt 'er grafzerken, tafels, ſchoorſteenmantels en deurramen, vloerſtenen, en diergelyke dingen uit. Ene menigte van deze waar wordt naar verſcheiden oorden in *Amerika* verzonden. Marmer.

Het Marieglas (*) vindt men hier op verſcheiden plaatſen; en ſommige ſtukken 'er van zyn tamelyk groot, en zo ſchoon als het *Rusſiſche* zyn kan. Ik heb 'er enigen gezien die een halve el en meer lang waren; en ik bezit 'er die byna negen duimen lang en even zo breed zyn. De *Zweden* gebruikten dit natuurlyke glas by hunne eerſte aankomſt in de venſters. *Moskoviſch* glas.

Een ligt grauwe en digte *Kalkſteen*, waaruit men enen goeden kalk brandt, legt op verſcheiden plaatſen. Enige ſtukken daarvan zyn zo vol van een fyn doorſchynend bergkryſtal, dat de halve ſteen byna daaruit beſtaat. Behalven dit brandt men langs de zeekuſten nog ene grote menigte van kalk uit oeſterſchelpen, en 's winters brengt men ze hier naar toe. Deze laatſte kalk is zo goed niet om te metſelen als de ſteenkalk, dog beter om wittepleiſteren. Kalkſteen.

Steenkolen heeft men nog in *Penſylvanie* niet gevonden. Men beweert ze egter verder landwaards in onder de *Wilden* gezien te hebben. Daarentegen worden zy hoger op naar 't noorden omtrent *Kaap Breton* (†) in overvloed gevonden. Steenkolen.

Sommige Vrouwen maken *Wyn* uit enigen van de vrugten des lands. Daartoe worden gewoonlyk de rode en witte Aalbeſſen gebruikt, die men zeer overvloedig heeft. Een oude Zeeman, die dikwyls in *Newfoundland* geweeſt is, verhaalde dat de rode aalbeſſen daar in menigte in 't wild waſſen. Ook perſt men wyn uit Aardbeſſen, die zeer talryk in de boſſchen zyn, dog wat zuurder dan de *Zweedſchen*. Nog gebruikt men daartoe de *Amerikaanſche* Braam, (§) die overal op de koornvelden in zo grote menigte als by ons de diſtelen waſt, en zeer aangenaam Wyn

(*) Of *Moskoviſch glas*, *Mica membranacea* by Linn. Syſt. Nat. V. 3. p. 58. *Mica membranacea pellucidiſſima flexilis alba*, by Wallerius Min. p. 120. *Vitrum Ruthenicum*, *vitrum Mariæ* by Forster Intr. to Min. p. 18.

(†) Dit is beveſtigd geworden ſedert dat *Kaap Breton* in de handen der *Engelſchen* is. Men zegt dat de beddingen der Kolen het gantſche Eiland doorlopen; zo dat men hiervan daan enen groten overvloed zou kunnen krygen, indien de Regering het oorbaar agtte ze te laten graven. F.

(§) *Rubus occidentalis* Linn.

naam is. In *Maryland* wordt ook een wyn gemaakt uit de wilde Druiven, die daar de bosſchen voortbrengen. Eindelyk gebruikt men hier ook Kersſen en Brambozen toe, die men vlytig aankweekt. De Wyn dien zy geven is ſchoon. Ik behoef niet te beſchryven hoe men den Aalbesſewyn maakt; die konſt verſtaat men in *Zweden* zelfs beter dan in *Amerika*.

Liguſtrum. HET gemene *Liguſtrum* waſt tuſſchen het lage hout. Dog ik kan niet bepalen of het een inlandſch gewas, dan of het uit *Engeland* overgebragt, en door het verſtroijen van het zaad door de vogels gemeen geworden is. De meeſte ſchuttingen en heiningen om tuinen en akkers zyn hier van planken en palen. Dog ſommigen, bedagt op het ſparen van het hout, hebben hier en daar begonnen hagen te planten, en hier toe nemen zy 't Liguſtrum, dat zy op ene daartoe opgeworpene hoogte zetten. De grond is hier klei, met wat zand vermengd, en dus tamelyk ligt. De liguſtrumhagen zyn alleen hier goed daar het vee zeer tam is, want de varkens moeten hier allen een driekantig juk dragen, en 't andere vee is zeer mak. Maar als zy gewoon waren door de heiningen doortebreken, zouden hagen van dit ſoort weinig baten. Digt by *Philadelphia* mogen gene varkens los lopen.

Bomen. DES namiddags van den 21. Sept. reed ik, met den Koopman *Peter Kock*, geboortig van *Karlskron* in *Zweden*, naar zyn' landhoeve, omtrent negen *Eng.* mylen van de Stad noordweſtwaards. De bomen waren allen van het ſoort die hunne bladeren verwiſſelen; ik ontdekte niet enen enigen denne- of pynboom; ſchoon de weg aan beide zyden door bosſchen loopt. De meeſte bomen waren Eiken, van verſcheiden ſoorten, waartuſſchen egter Kaſtanjebomen, Walnoot- Kornoelje- Appelbomen, Hickory, Braamſtruiken, en diergelyke gevonden werden. De grond begon hier wat heuvelagtig te worden. Dan reden wy ene hoogte op en dan weer af, en zo vervolgens. Bergen en grote ſtenen troffen wy niet aan, en het hout was van onderen dun en de grond zo vlak, dat wy ver van ons afzien en tuſſchen de bomen doorryden konden, want daar waren geen ſtruwellen. Op ſommige plaatſen, daar de grond opgegraven was, en ook hier en daar boven op, lagen van die kleine glinſterende ſtenen, waarvan men hier de huizen bouwt. Ik denk ze in 't vervolg te beſchryven.

Landsdouwe. WAT verder in het boſch gevorderd zynde, zagen wy gemeenlyk kleine ſtukken lands, waar men het hout weggehakt, en ene landhoeve of weide aangelegd had. De landhoeven waren voor een gedeelte zeer ſchoon, en dikwyls ging 'er ene laan van den groten weg naartoe. De huizen waren allen van dien ſteen, waarvan wy zo even ſpraken. Ieder Landman, zelfs de geringſte Daghuurder, heeft om zyne woning enen boomgaard van appelen, kersſen, perſiken, kaſtanjes, walnoten, en andere

ſcho-

schone vrugten. Daar tusschen zag men ook wynranken. In de dalen stroomde heldere beekjes. De akkers waren meest gemaid, alleen stond 'er nog wat *Mais*, anders *Turksch koorn*, en Boekweit. De Mais wierd meest, in groter of kleiner hoeveelheid, digt by de hoeven gevonden; wies frisch, van zes tot tien voeten hoog, en had boven aan kleine groene blaadtjes. Boekweit was 'er ook op vele plaatsen gezaid, en zy was ook op sommigen al ryp. In 't vervolg zal ik van den aard en het gebruik dezer gewassen breder handelen.

NA zes *Eng.* mylen ver gereden te zyn kwamen wy te *Germantown*. Deze Stad heeft maar ene straat, dog is byna twee *Eng.* mylen lang. Zy wordt voor 't grootste deel bewoond door *Duitschers*, die van tyd tot tyd overkomen, en zig hier neer zetten, om dat zy hier zulk ene vryheid genieten als zy bezwaarlyk ergens in de wereld vinden zouden. Zy zyn meest allen handwerkslieden, en maken alles in zulke menigte en volkomenheid, dat dit gewest binnen kort weinig meer uit *Engeland* zal behoeven te trekken. De huizen waren meest allen van den glinsterenden steen gebouwd, die naar den kant van *Philadelphia* overal gevonden wordt, dog anders zeldzamer is. Sommigen waren evenwel van gebakken stenen. De meesten waren van twee verdiepingen, anderen nog hoger. De daken waren met planken van den witten Ceder beschoten. Van gedaante geleken zy naar de daken in *Zweden*, maar de hoeken die zy boven aan maakten waren of scherp, of regt, of stomp, naar mate zy meer of min hoog waren. Gedeeltelyk maakten zy enen halven agthoek of enen halven twaalfhoek uit. Sommige daken waren zo gemaakt dat men 'er op kon gaan wandelen, hebbende ene leuning rondom. Ook hadden sommigen balkons, waar van men op straat zien kon. De vensters, zelfs omhoog, hadden luiken. Ieder huis had enen schonen tuin. De Stad heeft drie kerken, ene *Luthersche*, ene *Hervormde*, en ene *Quakerkerk*. Zy was zo volkryk dat de straten van volk grimmelden. Ook hebben hier de *Mennonieten* hunne vergaderplaats. *Germantown.*

DEN 22. na den godsdienst by gewoond te hebben, bragt ik den dag door in het gezelschap van de voornaamste lieden der Stad, die hier lang gewoond hadden, by wie ik naar de byzonderheden der plaats vernam.

DE Heer *Kock* had enen fraijen put vlak by zyn landhuis, die uit enen zandheuvel komt, en water genoeg verschaft voor ene kleine beek. Over dezen put had hy uit den glinsterenden steen een gebouw doen maken, geschikt om eetwaren te bewaren. In de beek zelve, die langs het huis heen liep, stonden kruiken en aardenvaten vol melk, welke zig in 't koude water by de grote zomer hette zeer goed houdt. Ik vond in 't vervolg nog meer gebouwen boven putten, geschikt om spyzen te bewaren. Putten.

BYNA alle de heiningen om de koornvelden en de weiden waren Heiningen.

hier overal van planken in de langte geslagen. Maar op ene plaats vond ik ene haag, die meest van ligustrum was. De heiningen waren niet gemaakt gelyk de onzen. Men had palen genomen van vier tot zes voeten langte, daar vier of vyf gaten in geboord, zo dat 'er een tusschenwydte overbleef van twee voeten of meer. Zulk een paal doet den dienst van twee of drie by ons. De palen stonden op ene ry in den grond, op twee of drie vadem afstands. In de gaten lagen de dwarsplanken, die negen duim of een voet breed waren, en boven malkander tot de hoogte van den paal lagen. Dus zag 'er zulk ene schutting van verre uit, als onze heiningen om de Schapen in te sluiten. Ook waren ze niet digter als die, want zy dienden alleen voor koeijen, paarden en schapen. De varkens worden omstreeks *Philadelphia* digt by de hoeven gehouden, en daarom behoeven de tuiningen niet digter te zyn. Men gebruikte daarvoor gemeenlyk kastanjenhout, om dat dat zeer lang duurt, en ene schutting daarvan kan dertig jaren en meer staan. Dog waar men dat hout niet krygen kon, bediende men zig van eikenhout. Van alle soorten duurt het rode cederenhout het langste. Het meeste daarvan wordt hier gekoft, want digt by *Philadelphia* wast 'er niet genoeg van. Evenwel zyn 'er rondom die Stad vele tuinen van gemaakt.

Brandhout. HET beste brandhout dat hier valt is de Hikory, een soort van Walnoot. Het geeft enen sterken gloed. Dog om te omtuinen deugt het niet, om dat het in de open lugt gauw verrot. Daarna volgen in deugd om te branden de witte en zwarte Eik. Men zou denken dat te *Philadelphia*, rondom in bosschen gelegen, het hout goed koop wezen moet, maar het tegendeel is waar. Dit komt daarvandaan, dat het hoge hout, 't welk om de Stad staat, aan vermogende menschen toebehoort, die om geen geld verlegen zyn. Zelfs laten zy zo veel niet vallen als voor hun eigen gebruik vereischt wordt, zo veel te minder zullen zy het anderen verkopen. Zy sparen de bomen voor het toekomende, wanneer misschien het hout nog duurder worden zal. Evenwel verkopen zy het aan schrynwerkers, rademakers, en diergelyke konstenaars, die 'er rykelyk voor betalen. Men gaf toen voor enen stapel Hikoryhout, van agt voet lang en vier hoog, agttien Schellingen, *Pensylvanisch* geld. Voor zulk enen stapel van eikenhout betaalde men 'er maar twaalf. Die genen, die hout ter markt bragten, waren boeren die ver af woonden. Men klaagde overal dat de brand zo veel duurder was dan voorheen. En hiervan zeide men de oorzaak te wezen, dat de Stad zelve in korten tyd zo aanzienlyk toegenomen was, dat zy thans vier of zesmaal groter en volkryker is dan vele menschen in hunne kindschheid ze hadden gezien. Voorts zyn 'er veel tegelbakkeryen aangelegd, die veel houts ver-

slin-

ſlinden. Ook is het land meer bebouwd, zo dat 'er gehele boſſchen omgehakt zyn, om 'er koornvelden en landhoeven van te maken. Die landhoeven vernielen ook veel houts. Eindelyk, 'er zyn verſcheiden yzerhutten opgeregt, en dezen zyn in gedurigen arbeid. Men maakte hier uit op, dat het hout met den tyd te *Philadelphia* zeer duur worden moeſt.

Braambeſſewyn.

De *Wyn van braambeſſen*, die zeer aangenaam is, wordt op deze wys gemaakt. Men perſt het ſap uit de beſſen, en vergadert dat in een vat. By ene kan daarvan doet men ene kan waters, en mengt het wel. Men doet 'er dan drie pond bruine ſuiker by, en laat het zo enigen tyd ſtaan. De drank is dan goed. *Wyn van kersſen* maakt men op dezelve manier; alleen moet men oppaſſen dat de ſtenen onder 't persſen niet mede gebroken worden, want zy geven den wyn enen kwaden ſmaak.

Perſikebrandewyn.

Uit de *perſiken* maakt men *brandewyn* op deze wys. Men ſnydt de vrugt in twee ſtukken en goit den ſteen weg. De ſtukken legt men in een vat, en laat ze 'er drie of vier weken in, zo dat zy regt aan 't verrotten zyn. Dan doet men ze in de diſteleerketel, en ſtookt'er den brandewyn uit, die daarna nog eens overgehaald wordt. Dog men kan hem genen lieden van enen fynen ſmaak voorzetten, maar hy is goed genoeg voor het werkvolk.

Op dezelve wys maakt men brandewyn uit *appelen*. Hiertoe neemt men vooral zulken, die afgevallen zyn voor dat ze volkomen ryp waren.

Nagtſchaduw.

De *Amerikaanſche Nagtſchaduw* (*) waſt by de landhoeven, op de wegen, in de hagen, de boſſchen, en in 't open veld hier en daar, in overvloed. Overal door 't gehele Land vindt men ze rykelyk. De meesten hadden zeer ſchone beziën, die aan troſſen groeiden, en 'er zeer wel uitzagen, ſchoon zy niet eetbaar zyn. Dog ſommigen waren nog eerſt in bloei. Op ſommige plaatſen, als in de hagen en by de huizen, klimmen zy tot twee vadem hoogte. Maar in 't veld blyven ze altyd laag; dog ik kon nergens merken dat 'er het vee van gegeten had. Een *Duitſcher*, zynde een ſuikerbakker, verhaalde my, dat de verwers de wortelen 'er van vergaderden, en 'er ene rode verw uit trokken.

Eekhoorns.

Men vindt hier verſcheiden' ſoorten van *Eekhoorns*. De kleinen (†) worden veel in koijen gezet, om dat ze zeer aardig zyn, dog zy worden noit geheel mak. De groten (§) doen den landlieden veel ſchade op de akkers, voornamelyk in de mais. Zy klouteren tegen de ſtelen der

F 2

(*) *Phytolacca decandra*. Linn. Syſt. Nat.

(†) *Groundsquirrel*, by de *Engelſchen*; *Sciurus ſtriatus* by Linn. Syſt. Nat.

(§) *Sciurus cinereus* Linn. Syſt. Nat.

der mais op, byten de airen aan ftukken, en eten maar alleen de loffe en zoete kern, die in het midden zit. Dikwyls komen zy met enige honderden op zulk een veld, en dan kunnen zy in enen nagt den gantfchen oogft vernielen. Om deze reden is ieder in *Maryland* verpligt 's jaars vier eekhoorns te brengen, die men den kop affnydt, welken de Opzigter behoudt, om bedrog voor te komen. Op andere plaatfen krygt men voor elken gefchoten eekhoorn twee *pence*. Hun vleefch wordt gegeten en voor lekkerny gehouden. De huid wordt verkoft, dog niet veel geagt. De eekhoorns zyn hierde voornaamfte fpys der ratel- en andere flangen. Ook was het een algemeen gevoelen hier te lande, dat wanneer de ratelflang, op den grond leggende, hare ogen op enen eekhoorn geveftigd hield, deze daardoor als betoverd wierd, en, fchoon hy op de bovenfte takken van enen boom zat, langzamerhand naar beneden komen en der flange in den mond fpringen zou. Dan likt de flang het diertje 't gehele lyf, en maakt het door haar fpeekfel geheel nat, op dat het haar des-te gemaklyker door de keel glijen mogt. Dit gedaan zynde zwelgt zy in eens den gehelen eekhoorn door. Na zulk een maal legt de flang als dood te ruften.

De *Rakkoon* of *Hefpan*. HET viervoetige dier, dat de Heer LINNÆUS in de *Verhandelingen der Koninglyke Maatfchappy der Wetenfchappen* onder den naam van *Langgeftaarten Beer* (*) befchreven heeft, noemt men hier *Rakkoon*. Het wordt veel gevonden, en vernielt veel hoenders. Men jaagt het met honden, wanneer het op enen boom gewoon is te klouteren; in welk geval iemant het na klimt, en het van de takken affchudt, zo dat het van de honden wordt doodgebeten. Het vleefch wordt, als ene goede fpys, gegeten. Het been der roede gebruikt men voor tabaksftoppers. De hoedemakers maken hoeden van het hair, welken byna zo goed zyn als de beverhoeden. Den ftaart draagt men 's winters om den hals, en is dus ook iets waard. De *Rakkoon* wordt ook veel van de flangen gegeten.

Hopen van Schelpen. ENIGE *Engelfchen* verzekerden dat by de Rivier *Potemack* in *Virginie* ene grote menigte van *Oefterfchelpen* gevonden wordt, en dat zy 'er zelfs gantfche bergen van gezien hadden. De plaats zou twee *Eng.* mylen van zee af zyn. De eigenaar der zelver brandt 'er kalk uit. De beddingen dezer fchelpen zyn twee vadem en meer diep. Zulke hopen van fchelpen heeft men ook op andere plaatfen, byzonderlyk in *New York*, by 't graven gevonden; en op ene zekere plaats, vele mylen van zee, was men op ene fchrikkelyke menigte van fchelpen, ten dele van oefters, ten dele van andere zeedieren, gekomen. Sommigen wa-

(*) *Urfus cauda elongata*, in *de Verband. van* 1747. *Urfus lotor* in 't *Syft. Nat.*

waren van oordeel, dat de *Wilden* daar voorheen gewoond, en de schelpen der oesters, die ze gebruikt hadden, op zulke hopen hadden gesmeten. Dog anderen konden niet begrypen, waarom die in ene zo verbazende menigte alleen op ene plaats zouden weggeworpen wezen.

ALLEN stemden daarin over een, dat de *Wilden* van dit land goedaardige menschen zyn, indien zy niet worden beledigd. Niemant houdt getrouwer zyn woord dan zy. Wanneer vreemdelingen, die hunne bondgenoten zyn, onder hen komen, betonen zy hun meer goedheid en grotere dienstvaardigheid, dan zy van hunne eigene landsgenoten verwagten kunne. De Heer *Kock* verhaalde my, ten bewyze hunner opregtheid, het volgende geval. Een *Engelsch* Koopman voor twee jaar onder de *Wilden* reizende, om handel te dryven, wierd daar dood geslagen, zonder dat men wist van wien. Maar byna een geheel jaar daarna ontdekten de *Wilden* wie het uit hun gedaan had. Ten eersten grepen zy den moordenaar; bonden hem de handen op den rug, en zonden hem onder een geleide naar *Philadelphia* aan den Gouverneur. Zy hadden, lieten zy zeggen, enen booswigt, die zulk een stuk aan enen *Engelschman* begaan had, niet langer voor hunnen Landsman kunnen erkennen, en wilden ook niets meer met hem te doen hebben; dog gaven hem den Gouverneur over, om hem volgens de *Engelsche* wetten naar verdienste te straffen. De moordenaar werd daarop te *Philadelphia* gehangen. De *Wilden*.

HUNNE natuurlyke scherpzinnigheid blykt uit het volgende, het welk my vele menschen verzekerd hebben waar te zyn. Wanneer zy afgevaardigden naar de *Engelsche* Volkplantingen zenden, om over zaken van gewigt met den Gouverneur te handelen, gaan zy, zo dra zy tot zyn gehoor gekomen zyn, op den grond zitten, en horen zyne voorslagen met aandagt aan, die somtyds een tamelyk groot getal uitmaken. Zy hebben maar een stokje in de hand, en maken daar met een mes enige tekens op, zonder verder iets opteschryven. Maar wanneer zy den volgenden dag wederkomen, om hun antwoord op de gedane voorslagen te geven, beantwoorden zy den Gouverneur ieder punt, in die order waarin hy ze hun voorgesteld heeft, zonder 'er een overteslaan, of van de order aftewyken, en dat alles zo nauwkeurig, als of zy 'er een schriftelyk opstel van gehad hadden. Hunne natuurlyke vermogens.

DE Heer *Sleidorn* verhaalde my nog een voorval, dat my zeer veel genoegen gaf. Hy had te *New York* onder andere *Wilden* een eerwaardig oud man in ene herberg gevonden. Deze een weinig door den drank verheugd liet zig in een gesprek met *Sleidorn* in, en beroemde zig *Engelsch* te kunnen spreken en lezen. *Sleidorn* vroeg hem daarop verlof hem ene vraag te doen, het welk de oude man geredelyk toestond. Hy vroeg hem toen of hy wel wist wie zig het eerst had laten besnyden. De gryzaard antwoordde ten eersten, *Vader Abraham*. Toen ver-

verzogt hy ook 'ene vraag te mogen doen. *Sleidorn* bewilligde, en de vrang was, "wie de eerste *Quaker* geweest was." *Sleidorn* antwoordde dat de een dezen, en de ander genen daarvoor hielden. "Neen," zeide de oude slimme gast, "*Mordechai* was de eerste *Quaker*, want " hy wilde den hoed voor *Haman* niet afnemen." Velen van de nog *Heidensche Wilden* worden gezegd ene verwarde kennis van den zondvloed te hebben, dog men vindt ze by allen niet, gelyk ik zelf ondervonden heb.

Reuzen. DAAR waren hier menschen die zig voor vast overtuigd hielden, dat 'er eertyds Reuzen in deze la..den moesten gewoond hebben, en zy gaven deze redenen op voor dat gevoelen. Voor enige jaren had men in 't delven een graf gevonden, waarin menschebeenderen van ene ontzaglyke grootte lagen. Het scheenbeen alleen zou omtrent viertien, en het dybeen ook zo veel voeten lang geweest zyn De tanden waren naar evenredigheid geweest. Dog meerder wierden 'er niet gevonden. Lieden, die de Ontleedkunde verstonden en die benen gezien hadden, verzekerden dat ze van menschen waren. Een van de tanden wierd naar *Hamburg* aan enen Verzamelaar van natuurlyke zeldzaamheden gezonden. Onder de *Wilden*, die in de nabuurschap, daar deze gebeentens gevonden zyn, wonen, was een oud zeggen, dat daar omstreeks aan ene Rivier een zeer groot en sterk man in overoude tyden zig opgehouden had, die de menschen, die over den stroom wilden, op zynen rug door het water plegt te dragen, en, schoon het zeer diep was, het door waadde. Elk gaf hem voor dezen dienst wat Mais of enige vellen. Op deze wys won hy den kost, en speelde voor veerman van dezen stroom.

Beenderen.

De grond. DE grond is hier meest zand, hierendaar meer of min met klei vermengd. Het zand en de klei zyn beiden van ene bleke steenkleur. Op 't uiterlyke schynt de aarde niet zeer vet te zyn. Dit bekragtigen ook de inwoonders. Wanneer een akker drie jaren aan een met het zelve soort van koorn bezaid wordt, brengt het niets van belang op, indien het niet wel gemist wordt of een jaar braak leggen blyft. Dog de mist is hier bezwaarlyk te krygen. Om die reden laat men het liever onbebouwd. In dien tusschentyd bewast het met allerlei planten en kruiden, en de landman bebouwt een veld dat enigen tyd braak gelegen heeft, of kiest van den nog onbebouwd leggenden grond ene nieuwe streek om te bearbeiden. In beide gevallen kan hy zig enen goeden oogst beloven. Deze handelwys slaagt hier zeer wel, want de aarde is lugtig, zo dat ze gemakkelyk kan omgeploegd worden, en ieder landman heeft gemeenlyk ene grote ruimte in eigendom. De gewoonte, die men hier heeft, van het vee de winters over in 't land te laten lopen, maakt dat men niet veel mist winnen kan.

Vee. AL het vee dat men hier kweekt is oorspronglyk uit *Europa*. De

Wil-

Wilden hadden noit enig vee; en nog geven zy 'er niet om. Ook veraardt het vee hier allengskens, en wordt kleiner. De ossen, paarden, schapen en varkens zyn in *Engeland* groter; en 't zyn dezen evenwel die herwaards zyn overgebragt. Het eerste geslagt neemt een weinig af, en het derde of vierde is reeds van die grootte welke hier het vee gemeenlyk heeft. De lugtagesteldheid, de grond en het voedzel zullen hier elk het zyne te zamen toe doen.

Vroegtydigheid der Inboorlingen.

HET is ook aanmerkelyk, het geen men eenparig van de Inboorlingen des Lands zegt, namelyk dat zy gemeenlyk eerder tot hunne rype jaren komen, eerder verstand krygen, dog ook eerder oud worden, dan in *Europa*. Het is hier niet zeldzaam kleine kinderen te zien, die op de gedane vragen zo levendige en aardige antwoorden weten te geven, dat men 'er niet genoeg over kan verwonderd staan, ja zo als of zy oude menschen waren. Dog zy komen noit tot de jaren waartoe de *Europeanen* wel geraken. En 'er is hier geen voorbeeld dat een inboorling tagtig of negentig jaar bereikt heeft. Dog ik spreek alleen van zulken die uit *Europa* oorspronglyk zyn; want de *Wilden*, of de eerste inwoonders van het land, worden dikwyls zeer oud. Maar dit is tegenwoordig onder hen ook zeldzamer dan voor dezen. Men kan het sterk brandewyn drinken, dat zy van de *Europeanen* geleerd hebben, als ene hoofdoorzaak hier van aanmerken. Die in *Europa* geboren zynde, zig hier nedergezet hebben, bereiken ook gemeenlyk hogere jaren, dan die van *Europische* Ouders hier te lande geboren zyn. In den laatsten oorlog heeft men ook ondervonden, dat de menschen in *Amerika* geboren zo wel de ongemakken van den oorlog, by belegeringen en lange togten, niet uithouden als die uit *Europa* komen, maar in menigte sterven. Zy kunnen zig aan gene vreemde lugtstreek gewennen. De Vrouwen houden hier ook vroeger op te baren als in *Europa*, na haar veertigste of vyfenveertigste jaar zyn zy gemeenlyk niet meer vrugtbaar, en sommigen reeds na haar dertigste. Ik vernam naar de oorzaak hiervan, dog men wist 'er de ware niet van aantewyzen. Enigen schreven dit toe aan den overvloed dien men hier heeft. Anderen aan de onbestendigheid van het weder, gelovende dat 'er bezwaarlyk een land in de wereld te vinden is daar het weder op denzelven dag zo dikwyls verandert als hier. Op de zwaarste hette volgt somtyds binnen weinige uren ene gevoelige koude. Ja, het weder verandert den zelven dag dikwyls vier, vyf en zesmalen.

En der bomen.

MET de bomen is het hier even eens als met de menschen gelegen. De Schepen van *Amerikaansch* hout gebouwd zyn niet te vergelyken met die welken in *Europa* getimmerd worden. Dit erkent men eenparig. Een schip hier gebouwd deugt niet veel meer zo dra 't een jaar of twaalf oud is; en vindt men 'er een ouder dat nog bruikbaar is, zo word het voor een wonder gehouden.

Het

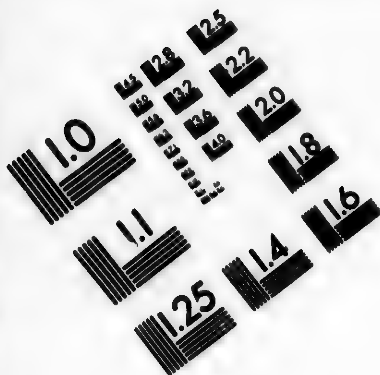
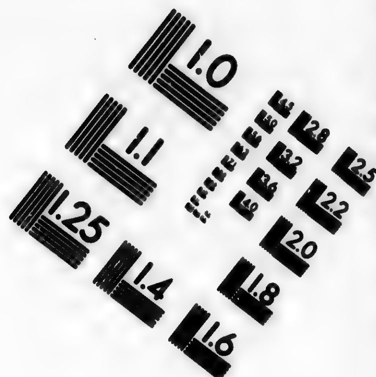
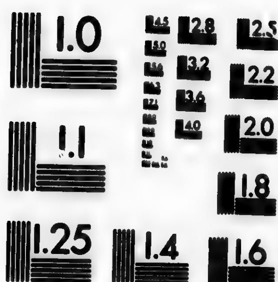
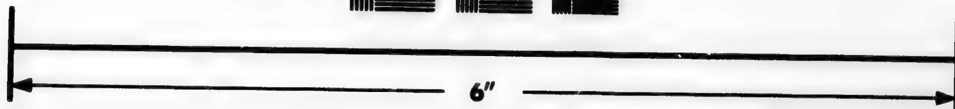

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

Het is niet gemakkelyk de reden hiervan uittevinden. Enigen gaven de schuld hier van aan het hout, anderen aan de manier van bouwen, om dat men zig hier meest van nieuw gehakt hout bedient, dat nog niet volkomen droog is. Ik denk dat beide deze oorzaken t'zamenlopen, want ik vond eikebomen, die op zyn best twaalf jaren gehakt waren geweest, welken met enen harden bast overtrokken waren, onder den welken het hout byna verrot en tot een meel geworden was, zo dat men 't tusschen de vingers tot poeder wryven kon. Hoe lang daarentegen duren onze eiken stammen niet eer zy vermolmen?

Des avonds keerden wy naar *Philadelphia* terug.

Hazen.

Hazen zyn 'er eigenlyk in dit land niet, maar wel een soort van dieren, die tusschen onze Hazen en de Konynen een middelsoort zyn, en in de kool- en raaplanden ene schrikkelyke verwoesting aanregten.

Waarom vele planten hier zo laat bloeijen.

Velen hebben zig verwonderd, dat de planten, die uit *Noord Amerika* naar *Europa* gevoerd en daar geplant worden, grotendeels zo laat bloeijen, en zelden rype vrugten voortbrengen voor dat de vorst ze overvalt, daar het uit de Reisbeschryvingen bekend is, dat in *Pensylvanie*, en nog meer in *New York*, in *Nieuw Engeland* en in *Kanada*, de winters wel zo gestreng als in *Zweden*, en gestrenger dan in 't *Europisch Engeland* zyn. Het wierd my door verscheiden verstandige lieden opgelegd dit te onderzoeken; maar in plaats van te antwoorden, wil ik hier enige aanmerkingen opgeven, die ik over de lugtstreek en de gewassen van *Noord Amerika* gemaakt heb, en het mynen Lezer overlaten zelf daar gevolgen uittetrekken.

Het is waar, dat de winter in *Pensylvanie*, en nog meer in de noordelyker Landschappen, al zo gestreng als in *Zweden*, en bygevolg veel kouder dan in *Engeland* en de zuidelyker landen van *Europa* is. Ik vond dat in *Pensylvanie*, het welk nog meer dan twintig graden zuidelyker legt dan verscheiden landschappen van *Zweden*, de Thermometer van den Heer Celsius des winters tot op 24. *gr.* onder het punt van vorst viel; en die winter was, zo als men my verzekerde, niet buitengewoon koud. Dit konde ik daaruit ook opmaken, dat de *Dellaware*, ten tyde ik daar was, niet zo sterk toevroor dat men 'er te *Philadelphia* over ryden kon, het welk dikwyls genoeg gebeurt. Als men nu de breedte van de Rivier overweegt, en dat het gewoonlyk verschil van eb en vloed daar agt voeten bedraagt, zal men ligt beseffen, dat 'er een gestrenge vorst vereischt moet worden om de *Dellaware* met zo sterk een ys te bedekken.

Dog het is te gelyk waar, dat, zo de winters hier somtyds hard zyn, zy niet lang duren. Men kan zeggen dat zy in *Pensylvanie* zelden

zelden meer dan twee maanden, en ſomtyds niet boven ene maand aanhouden; want het is iets zeer ongewoons als zy drie maanden duren, en dan wordt het in de Koeranten als iets byzonders aangetekend. Digter by den Pool zyn de winters wat langer, en in de Noordelykſte delen zullen zy onze *Zweedſchen* in lengte niets toegeven. De waarnemingen aangaande het weder, die ik in myn verblyf in *Amerika* dagelyks voor alle maanden gemaakt heb, en die ik hier agter zal invoegen, zullen hier meer ligts omtrent geven.

Des zomers is de hitte hier doorgaans zwaar en aanhoudend. Ik beken dat ik den Thermometer te *Aobo* byna zo hoog heb zien ryzen als in *Penſylvanie*, dog dit onderſcheid was 'er in, dat, zo de Thermometer van Celsius in *Finland* in twee of drie jaren miſſchien eens tot den 30. *gr.* boven het vriespunt ryſt, dezelve niet alleen in *Penſylvanie*, maar ook in *New York*, te *Albany*, en in een groot deel van *Kanada*, meeſt dagelyks, drie maanden lang, tot dien graad, zo nog niet hoger, ſtygt. Te *Philadelphia* is hy in de zomers, die ik daar heb doorgebragt, twee of driemaal tot 36. *gr.* geſtegen. Men kan dan zeggen dat in *Penſylvanie* een groot deel van April, Mai, en de volgende maanden tot October toe, aan de maanden van Juni en Juli in *Zweden* gelyk zyn. Ene zo ſterke en aanhoudende hette moet noodzakelyk grote uitwerkingen voortbrengen. Aan deze doordringende en langdurige warmte moet men het ook toeſchryven dat de gemene meloenen, de watermeloenen, en de pompoenen van velerlei ſoorten op het open veld gezaid worden, en zonder enige bedekking of glazen in Juli volkomen ryp zyn, dat de kerſſen te *Philadelphia* den 25. Mai reeds goed zyn, en dat men dikwyls in *Penſylvanie* de weit in 't midden van Juli mait.

De gantſche maand van September, en de halve maand van October, of wel geheel October, maken in *Penſylvanie* het aangenaamſte jaargetyde uit. De vroegere zomermaanden zyn al te heet. Dezen zyn gelyk in warmte aan onzen Juli en half Auguſtus. Ook ſtaan in September de meeſte gewaſſen in den beſten bloei, en velen beginnen al diep in die maand eerſt te bloeyen. En ik twyffel niet of dit onvergelyke jaargetyde, geholpen door enen helderen hemel en enen matiglyk warmen zonneſchyn, doet hier veel toe. Maar ſchoon de gewaſſen zo laat eerſt beginnen, krygen zy dog hunne volkomenheid voor dat het grootſte deel van October verlopen is. Dog waarom ze zo laat in den herfſt eerſt voortkomen, is iets dat ik niet kan beantwoorden, en vraag veel liever, waarom bloeyen de *Centaurea Jacea*, de *Gentiana*, de *Amarella* en het *Centaureum* van Linnæus in *Zweden* eerſt op het laatſt van den zomer? Waarom vertonen

het Leverkruid, (*) de violier, (†) het *Daphne Mezereum*, en andere planten zig reeds in de lente in allen haren luister? Het heeft den Schepper van alle dingen behaagd de zaak dus vast te stellen. Wat weder het te *Philadelphia* in die maanden is, kunnen myne waarnemingen aanwyzen. Ik heb omtrent dezelven alle zorgvuldigheid aangewend, en, zo veel ik kon, vermyd, den Thermometer op zulke plaatsen te hangen, waar hem de zonnestralen of lynregt of door weeromkaatsing verwarmen konden.

Daar zyn nog in *Pensylvanie* onder de wilde gewassen enigen, die niet alle jaren hun zaad tot rypheid brengen voor dat de koude invalt. Hiertoe behoren enige soorten van de *Gentiana*, van *Asteres* en anderen. Dog de wysheid des Scheppers heeft het een naar het ander geschikt. Byna alle die gewassen welken de eigenschap hebben van zo laat hunne bloemen voort te brengen zyn *overblyvende*, (§) of zulken die by gebrek van zaad door uitspruitsels kunnen voortgeplant worden. Veelligt kan men egter van deze vertraging in de planten ene natuurlyke oorzaak opgeven. Voor dat de *Europeanen* herwaards kwamen werd het Land door wilde volken bewoond, die geen of weinig land bebouwden, dog zig voornamelyk van de jagt en de visschery geneerden. De bosschen wierden dan niet aangeraakt; alleen verteerde het vuur, by toeval in de wouden ontstoken, 'er een gedeelte van. Ook vonden de eerste hier aanlandende *Europeanen* al het land met zware bosschen bedekt. Hieruit volgt, dat, als men de grote bomen, en de gewassen die in of aan 't water staan, uitzondert, de overigen merendeels enige duizend jaren lang in de schaduw, onder of tusschen 't geboomte hebben moeten groeyen, en dit maakt dat zy natuurlyk tot die behoren welken boschryke en schaduwagtige oorden vereischen. Nu laten de bomen hier in den herfst hunne bladeren in zulk ene menigte vallen, dat zy den grond onder zig vier of vyf duim dik bedekken. Dit loof blyft tot diep in den volgenden zomer leggen eer het vergaat. Het moet dan de planten, die onder het zelve wassen, zeer vertragen. Daarby berooft het ze van die weinige zonnestralen, welken 't geboomte nog doorlaat. Deze omstandigheden t'zamengenomen maken dat de gewassen veel later bloeyen, dan zy anders doen zouden. En zou men niet zeggen konnen, dat zy op deze wys de hebbelykheid aangenomen hebben van zo laat voort te komen, zo dat zy nu enen langen tyd nodig hebben om zig te gewennen spoediger te groeyen?

DEN

(*) *Anemone Hepatica*. LINN. Fl. Suec.
(†) *Viola martia* LINN. Fl. Su.
(§) *Perennes*.

Den 24. Sept. bragten wy door met planten te verzamelen, en de zeldzaamſten in het Kruidboek te leggen.

Verſteend hout.

Den 25. ſchonk my de Heer *Heſſelius* een klein ſtuk verſteend hout, dat men hier in den grond gevonden had. Het was vier duimen lang, enen duim breed, en drie lynen dik. Men kon zeer duidelyk zien dat het voorheen hout geweeſt was, want daar men het glad gemaakt had kon men alle de langwerpige draden onderkennen, zo dat het ſcheen een glad gesneden ſtuk eiken hout te wezen. Het was een ſtuk van enen groteren brok. Men hield het hier voor een ſtuk *Hikory*. Ik kreeg naderhand van anderen meer daar van. De Heer *Lewis Evans* verhaalde my, dat men op de grenzen van *Virginie* in den grond een groot blok van verſteenden *Hikory* gevonden had, waaraan men de ſchors nog onderkennen konde, die egter ook ſteen geworden was.

De Heer *J. Bartram.*

De Heer *John Bartram* is een *Engelſchman* die omtrent vier *Eng.* mylen van *Philadelphia* op het land woont. Hy is zeer ervaren in de Natuurkunde en de Natuurlyke Hiſtorie, en ſchynt voor die wetenſchappen regt geboren te zyn. In zyne jeugd heeft hy gene gelegenheid gehad van regelmatig te ſtuderen. Maar door zyne vlyt en enen onvermoeiden arbeid is hy, zonder vreemde wegwyzing, zo ver in het *Latyn* gekomen, dat hy al de boeken in die taal lezen en verſtaan kan, zelfs die waarin men veel kruidkundige konſtwoorden vindt. Hy heeft gedurende verſcheiden jaren dan naar het ene nu naar het andere geweſt van *Amerika* gereisd, alleen met inzigt om allerlei weinig bekende planten te verzamelen. Hy heeft 'er ſommigen van in zynen tuin geplant, en vele zaden of friſſche wortels naar *Engeland* gezonden. Men is hem voor de kennis aan verſcheiden' der zeldzaamſte gewaſſen verpligt, die hy het eerſt gevonden heeft. Dog men kan hem van traagheid en nalatigheid beſchuldigen, daar hy verzuimd heeft zyne velerhande en aanmerkelyke waarnemingen op 't papier te brengen. Zyne vrienden te *Londen* verzogten hem eens hun een kort begrip zyner reizen toe te zenden, en zy waren, 't is waar, met een goed oogmerk, dog met geen genoegzame omzigtigheid, zeer haaſtig om het afgedwongene handſchrift ter drukpers te bezorgen. Daardoor benadeelden zy den Man merkelyk, want, daar hy niet houdt van het geen hy weet aantetekenen, vond men zyn werk mager in nieuwe ontdekkingen. Dog men zou hem groot ongelyk doen hem hiernaar te beoordelen. Hy heeft in dat werk niet het duizendſte deel van het geen hy weet, vooral aangaande *Noord Amerika*, gezet. Ik ben hem zeer verpligt; want hy bezat de pryslyke eigenſchap van het geen hy wiſt anderen wel te willen mededelen. Ik wilde van hem gewagen, op dat men my niet mogt konnen verwyten, dat ik my zelven had

willen toeeigenen het geen ik van hem geleerd heb, en zynen naam verzwygen.

Mosselen. IN de kleiputten, ten noordwesten der Stad, waaruit men aarde voor de tegelbakkery haalt en die thans vol water stonden, wierden vele Mosselen gevonden. Zy schenen daar door den vloed, langs een beekje dat in de putten komt, heen gevoerd te zyn, want deze putten zyn maar onlangs gemaakt. Somtyds gaan de arme jongens uit de Stad in het water om de mosselen te zoeken, waar voor zy kopers genoeg vinden, alzo zy voor ene lekkerny gehouden worden.

DE *Cratægus crus galli* van LINNÆUS is een soort van Hagedoorn, en wordt, aan sommige oorden daar men de regte Hagedoorn niet heeft, voor hagen gebruikt. De bessen zyn rood, en hebben de grootte, den smaak en de gedaante als onze hagedoornbessen. Dog deze boom schynt niet de beste hagen te geven, want hy was zyn blad al kwyt, schoon de andere bomen nog allen groen waren. Anders heeft hy ontzaglyk lange doornen, van wel twee of drie duim. Men maakte 'er een gering gebruik van. Iedere bes heeft twee korrels.

De Eiken. DE Heer *Bartram* verzekerde my dat de *Amerikaansche* Eiken op ver na zo duurzaam niet zyn als de *Europischen*. Om die reden worden de Schuiten, die langs de *Hudson Rivier* de waren van de bovenlanden afvoeren, van twederlei hout gemaakt. Voor het deel dat altyd onder het water is neemt men den zwarten Eik; voor het andere dat nu onder dan boven 't water is, en des te meer voor het vergaan bloot staat, gebruikt men den zogenaamden Roden Ceder, (*) welks hout van byna alle de bomen des lands voor het duurzaamste gehouden wordt. De kiel maakt men deswegens van zwarten Eik, dewyl dit een tai hout is. Want daar de stroom zeer vol van stenen is, en de vaartuigen dikwyls stoten, geeft het eikenhout mede, en bekomt dus zo ligt geen scheuren. De Ceder zou daartoe niet deugen, om dat hy te hard is en ligt in stukken springen zou. Ook vergaat het eikenhout zo ligt niet als het altyd onder water blyft.

Peren. MEN kan hier in den herfst goede *Peren* kopen; dog men zeide overal dat die vrugt in dit Land niet wel slagen wilde.

De Ratelslang. AL wat ik aangaande de *Ratelslang* by myn verblyf in *Amerika* heb opgemerkt, staat in de *Verhandelingen van de Koninglyke Zweedsche Maatschappy der Wetenschappen* voor de jaren 1752. en 1753. werwaards ik den Lezer wyze.

Beren. BEREN worden 'er hoger op in het Land in tamelyke menigte gevonden, en doen dikwyls schade. De Heer *Bertram* verhaalde my, dat

(*) *Juniperus Virginiana* LINN. Spec. Pl.

dat als een Beer enen Os gevangen heeft, hy hem een gat in de huid byt, en daar zo lang met al zyn kragten inblaaſt, tot dat het beeſt geheel opzwelt en ſterft, want de lugt zet zig tuſſchen het vleeſch en 't vel kragtig uit (*). Een oude *Zweed*, een man van een en negentig jaren, vertelde dat in zyne kindſchheid hier ongemeen veel Beren geweeſt zyn, dog zy deden het vee zelden ſchade. Als men 'er enen geſchoten had leefde men met zyn vleeſch als met dat van een zwyn. Het was zeer goed van ſmaak. Aan de Rivier *Morris* maakt men van het Berevleeſch hammen. Tegenwoordig vindt men omſtreeks *Philadelphia* en in geheel *Penſylvanie* weinig Beren, vermits zy allengskens uitgeroeid zyn. In *Virginie* doodt men ze op verſcheidenerlei wyzen; en hun vleeſch eten zo wel de Ryken als de Armen, om dat men denkt dat het ruim zo goed is als varkens vleeſch. Op vele plaatſen van dat Landſchap, waar men gene varkens houden kan, om dat 'er zoo veel Beren zyn, jaagt men op die dieren, om hun vleeſch in plaats van varkens vleeſch te gebruiken. Men wil dat de *Amerikaanſche* Beren zo boosaardig en gevaarlyk niet zyn als de *Europiſchen*.

Den 26. Sept. zagen wy het *Weegbree* (†) in overvloed op de wegen, in de weiden en in de boomgaarden waſſen. De Heer *Bartram* had deze plant op zyn reizen dikwyls aangetroffen. Egter wiſt hy niet of zy tot de *Amerikaanſche* gewaſſen behoorde, dan of ze uit *Europa* overgebragt was. Deze twyffeling was daaruit by hem ontſtaan, dat de *Wilden*, die van oudsher grote kennis hadden gehad van de gewaſſen des lands, beweerden, dat voor de komſt der *Europeanen* deze plant in 't land niet wies. Zy noemen haar daarom ook den *Engelſchmans voet*; want daar de *Europers* heen gingen, zeggen zy, daar wies deze plant in zyne voetſtappen. Weegbree.

De *Ganzevoet met uitgeſneden bladeren* (§) ſtond rykelyk in de tuinen, dog zy was zeldzaam by de huizen, op de wegen, en koornvelden. Dit ſchynt te bewyzen, dat zy ook niet oorſpronglyk uit *Amerika* is, maar met andere zaden uit *Europa* is overgevoerd. Het zelve denkt men van het *Tanacetum vulgare*, 't welk hier en daar aan de hagen, op de wegen, en om de huizen wies. Andere gewaſſen.

(*) Dit ſchynt een volksſprenkje te zyn. Ook beweren ſommige Reizigers dat de Beren niet verſcheurende zyn. Dog dit kan men t'zamen overeenbrengen. In *Europa* heeft men drie ſoorten van Beren, een daarvan is verſcheurend, de anderen leven van gras. De grote bruine Beren worden voor vleeſchvretend gehouden, de zwarten niet. Zo 'er nu van beide de ſoorten in *Noord Amerika* zyn, kan men ligt de verhalen overeenbrengen.

(†) *Plantago latifolia glabra.* Linn. Fl. Suec.

(§) *Chenopodium album, folio ſinuato.*

Het gemene *Yzerkruid met blauwe bloemen* (*) wierd my door den Heer *Bartram* getoond, staande niet ver van zyn huis op ene vlakte by *Philadelphia*. Dit was de enige plaats waar het in *Amerika* te vinden is. En dus moet het te gelyk met andere zaden uit *Europa* zyn overgekomen.

Beddingen van aarde. De Heer *Bartram* was voornemens een huis te *Philadelphia* te doen bouwen. Men was bezig met een kelder te graven. Ik bemerkte daar de volgende beddingen. De bovenste lugtige aarde was ene tuinaarde, maar enen halven voet dik, en donker bruin. Daar onder lag ene klei, sterk met een zeker zand vermengd, zo dat het meest zand was, ter diepte van agt voeten. Dit zag 'er steenkleur uit. Daarop volgden kleine keizelsteentjes, zo groot als een vingerlid, vermengd met grof zand. De stenen bestonden uit een deel donkeren en uit een deel helderen quarts, (†) waren van buiten geheel glad en rond, en lagen een halve el hoog. Eindelyk kwam de met zand vermengde steenkleurige klei weer boven. Hoe diep deze reikte, kon men niet bepalen. Zoude ook de Rivier zig voorheen tot hier toe uitgestrekt en de beddingen gemaakt hebben?

Zeeschelpen in de aarde. De Heer *Bartram* had niet alleen oesterschelpen in menigte op het veld gevonden, maar had ook mosselschalen en andere schelpen, die ongetwyfeld tot de zee behoren, meer dan honderd *Eng.* mylen ver van de zee af aangetroffen. Zelfs had hy ze op de bergen waargenomen, die de *Engelsche* planteryen van de woonplaatsen der *Wilden* afgescheiden.

De Blauwe Bergen. Dit gebergte, by de *Engelschen de Blauwe Bergen* genoemd, is vry hoog en strekt zig in ene keten uit van het Noorden naar het Zuiden, of van *Kanada* naar *Karolina*. Op sommige plaatsen zyn openingen, die met voordagt schynen gemaakt te zyn, om aan de grote stromen uit de hoger landen enen doortogt te geven. De Heer *Bartram* verzekerde dat de lugt op deze bergen genoegzaam altyd kouder was dan in de dalen.

De *Cassia Chamæcrista* wies op de paden door de bosschen, en somtyds ook op onbebouwde akkers, vooral als zy met klein hout bezet waren. Haar blad gelykt veel naar die van de *sensitiva* (*), en heeft de zelve eigenschap, van zig op 't aanroeren t'zamen te trekken.

De Kraijen zyn hier weinig van de *Zweedschen* onderscheiden; dog haar geschreeuw is zo grof niet, maar wat meer kirrende.

Reuzepotten. De Heer *Bartram* verhaalde, dat hy, op zyne reizen naar de noorde-

(*) *Verbena communis flore excoeruleo.*
(†) *Quartzum hyalinum* Linn. Syst. Nat. *Quartzum pellucidum* Waller. Min.
(§) *Mimosa*; *Sensitiva.*

delyke Volkplantingen, by de Rivieren zekere holen in de bergen ontdekt had, welken, volgens zyne beschryving diergelyke *Reuzepotten* moeten geweest zyn, gelyk men in *Zweden* vindt, en ik 'er enigen van in de *Verhandelingen der Koninglyke Maatschappy* beschreven heb. (*) Hy had over dit onderwerp enige brieven aan de Koninglyke Maatschappy geschreven. Enigen beweerden dat deze holen door de *Wilden* gemaakt waren, om in tyd van oorlog hun koorn en andere goederen te bergen. Dog dit gevoelen zogt hy te wederleggen. Volgens hem waren zy op deze wys ontstaan. Wanneer zig des winters het ys vastzet, blyven 'er vele keizelsteentjes inzitten. Als dan in de lente de sneeuw smelt, zo zwelt het water in de Rivieren zo sterk, dat het hoger komt dan de plaatsen daar nu deze gaten gevonden worden. Het ys moet gevolgelyk ook zo hoog komen; en dan gebeurt het dikwyls dat enigen der keizelstenen, die in het ys vastgevroren waren, uit het ys zelve op den berg vallen, en daarna door het water in ene kloof of kleine ongelykheid van den grond gevoerd worden. Het water drait deze steentjes vervolgens in die kloven rond, en holt ze dus, allengskens hoe meer, uit. Het water slypt te gelyk, door zyne kringswyze beweging, den steen glad, en helpt het hol rond maken. 'T is zeker, dat door dit drayen en stoten de steen hiertoe op het laatst onbekwaam wordt; dog de stroom werpt alle voorjaren weder andere stenen in derzelver plaats, die even op de zelve weder rond gedraid worden. Het gene dus van de bergen of de stenen afgeslepen wordt is een meer of min grof zand, 't welk door het water, wanneer het hoog staat, en zyne golven in de holen slaat, weg gevoerd wordt. Dit waren de gedagten van den Heer *Bartram*. De *Londensche* Maatschappy had dezelve goedgekeurd. (†) De aanmerkingen, die ik by myn verblyf te *Landsort* in 't jaar 1743. gemaakt heb, tonen dat ik toen van 't zelve gevoelen was. Ik heb het zelve in enen brief aan de Koninglyke Maatschappy, die onder hare ongedrukte schriften bewaard wordt, verder ontwikkeld. Evenwel is 'er grote reden om te twyffelen of alle de holtens van dit soort op deze wys wel ontstaan zyn.

VAN de *Moerbeziebomen* treft men hier verscheiden soorten aan, die in Moerbeziebomen.

(*) De Heer FOTSTER tekent hier op [illegible]: "In *Zweden* en het noorden van " *Duitschland* worden zekere ronde holen in de Rivieren, wier bed steen- of " rotsagtig is, door het draijen van het water op ene en de zelve plaats daarin " gemaakt, *Reuzepotten* genoemd. Van deze holen vindt men ook gewaagd " in GROSLEY's *New observations on Italy* Vol. 1. p. 8.

(†) Hoe ver dit verstaan moet worden, kan men opmaken uit de Bekendmakingen gesteld aan 't hoofd van ieder nieuw deel van de *Philosophical Transactions* F.

in *Noord* en *Zuid Amerika* in de bosſchen wasſen. Hier zyn de roden zeer menigvuldig. De Heer *Bartram* verzekerde egter dat hy de witten ook in 't veld gezien had, ſchoon zy zeldzamer zyn. Ik vroeg, waarom men hier gene zydeſabrieken aanlag, daar hier de moerbeziebomen zo wel tierden; dog het antwoord was dat de daglonen 'er te duur toe waren. Een mansperſoon wint dagelyks drie *Eng.* ſchellingen en meer, en de vrouwlieden winnen naar evenredigheid. Dus dagt men dat het telen van allerlei koorn, hennip en vlas, beter betaald werd, en zo veel oppaſſens niet vorderde als het kweken van zydewormen. Dat evenwel de zydewormen hier wel voort willen, en dat deze moerbeziebomen zeer goed voor hun zyn, bleek uit de proeven door enen Gouverneur van *Konnektikut*, dat nog noordelyker dan *New York* legt, genomen. Deze fokte zo vele zydewormen aan, dat zy hem met zyn huisgezin van hunne zyde kleedden.

Wyngaarden. VERSCHEIDEN ſoorten van *Wyngaarden* waſſen hier ook. Zy omwinden op zeer vele plaatſen de bomen, zo dat zy ze byna geheel bedekken, en 'er aan de zyden by neer hangen. Dit maakt omtrent de zelve vertoning als wanneer by ons de hopranken tegens de bomen opklimmen. Ik vroeg ook, waarom men hier gene wynbergen aanleide en uit de wilde druiven wyn maakte, dog ik kreeg het zelve antwoord, als omtrent de zydeſabrieken. De menſchen willen te duur betaald zyn. Dus was het voordeliger zig op den akkerbouw boven al toeteleggen. Dog de voornaamſte oorzaak is wel deze, dat de wyn, die uit de *Amerikaanſche* druiven geperſt wordt, zuur en ſcherp is, en in lang zo aangenaam niet ſmaakt als de *Europiſche*.

Het *Arum*. DE *Virginiſche Kalfsvoet* (*) waſt op natte plaatſen. De Heer *Bartram* verhaalde, dat de *Wilden* den ſteel der bloem en de besſen kookten, en als iets lekkers aten. Zo lang de beſſen nog rood zyn zyn zy ſcherp en wreed, dog dit gaat 'er in het koken af.

Sarotbra. DE *Sarotbra Gentianoides* waſt overvloedig buiten *Philadelphia* op de velden, onder 't hout, in ene droge zandige aarde. Zy geleek onze blaauwbeſſeſtruiken zeer wel als zy eerſt beginnen groen te worden en de ſpitſen der bladeren nog rood zyn. De Heer *Bartram* had deze plant aan *Doctor Dillenius* gezonden, dog deze wiſt niet tot welk een ſoort hy ze brengen moeſt. Men wil dat zy wondhelend is, en dit heeft de Heer *Bartram* zelf ondervonden, toen hy, eens van 't paard gevallen en daarvan geſlagen zynde, de beide dyen zwaar gekneuſd had. Hy kookte de *Sarotbra*, en lag ze op de gekneusde plaatſen. De pyn, die in 't eerſt zeer heftig geweeſt was, verdween ſpoedig, en hy was binnen kort volkomen herſteld.

IN

(*) *Arum Virginicum.*

In het *Kruidkundig Woordenboek* van den Heer *Miller* gelezen hebbende, dat de Heer *Peter Collinson* in zynen hof enen *Lorkeboom* gehad had van een byzonder soort, die hem uit *Amerika* gezonden was, vroeg ik den Heer *Bartram* of die boom by hem bekend was. Hy antwoordde my, dat hy zelf dien boom aan den Heer *Collinson* gezonden had; dog dat hy in 't oostelyke deel van *Jersey* in 't wild groeide; dog dat hy hem anders nergens in de *Engelsche* Volkplantingen voorgekomen was. Hy is daarin van de andere Lorkebomen onderscheiden dat zyn zaadhuisjes veel kleinder zyn. Dog ik heb naderhand dezen boom in grote menigte in *Kanada* gezien. Lorkeboom.

De Heer *Bartram* dagt dat de *Appelboom* uit *Europa* herwaards overgevoerd was, dog hy hield de *Persik* voor ene *Amerikaansche* vrugt, die daar in 't wild wast. Anderen daarentegen meenden dat de *Europeanen* ze mede gebragt hadden. Dog de *Franschen* in *Kanada* zeiden dat de Persiken in menigte omstreeks de Rivier de *Missisippi* in 't wild gevonden wierden. Appelbomen.

De *Persimon* der *Engelschen*, *Dyospyrus Virginiana* by Linnæus, noemen de *Zweden Mispelboom*. Hy wast op de meeste vogtige plaatsen. Ik heb reeds boven gezegd dat de vrugten van dezen boom, eer dat ze volkomen ryp zyn, bitter en t'zamentrekkend waren, dog wanneer ze volkomen hare rypte hebben, het geen niet eer geschiedt dan wanneer de vorst ze aangedaan heeft, zyn zy zeer aangenaam om te eten. Men eet ze zeldzaam anders dan rauw. Dog uit een groot boek, behelzende ene beschryving van *Virginie*, onder het woord *Persimon*, kan men zien dat de Mispelen op meer dan ene wys bereid worden. De Heer *Bartram* verhaalde, dat men ze hier tot een schoteltje op het nageregt gebruikte, en dat 'er menschen waren die 'er enen zeer aangenamen wyn uit maakten. By hem waren 'er verscheiden op den grond gevallen, die door de zonnestralen byna ryp geworden waren. Wy proefden 'er enigen van, en ik moet bekennen, dat zy gelyk hebben die zeggen dat zy aangenaam zyn. Zy verdienen onder de smakelykste vrugten van dit land gerekend te worden, wanneer de vorst haar scherpte heeft weggenomen. De Mispelboom.

Het *Verbascum Thapsus*, of *grote witte Wolkruid*, staat overal in menigte, op de wegen, aan de tuinen, in droge gronden, op hoge weiden, die enen zandigen bodem hebben. De *Zweden* noemden het *Tabak der Wilden*; egter erkenden zy niet te weten of de *Amerikanen* dit kruid als Tabak gebruikten. De *Zweden* plegten in hete koortsen de bladeren 'er van om de armen en voeten der zieken te binden. Men maakte ook een thee van de bladen tegens den buikloop. Ook zeide my een *Zweed*, dat men den wortel in water Wolkruid.

H kook-

kookte, en het dan in de wonden van het vee spoot, dat vol van wormen was, waardoor de wormen stierven en 'er uit vielen. (*)

Het gras. DEN 28. Sept. hadden de tusschen de bosschen gelegen, afgemalde weilanden nog een levendig groen gras. In tegendeel op zulke weiden, die tegens de hoogtens, in 't vlakke veld, en zeer voor de zonne bloot lagen, zag het gras 'er bruin en droog uit. Verscheiden menschen uit *Virginie* verhaalden my dat daar, wegens de grote hette, de weiden 'er meest altyd bruin en verbrand uit zagen. Dus heeft men daar het vermaak niet, gelyk in *Europa*, van de weiden met een schoon groen bekleed te zien.

Nagtschaduw. DE *Amerikaansche Nachtschaduw* (†) wast overvloedig onder het geboomte en op kleine heuvelen. Hare zwarte bessen waren reeds ryp. Wy bemerkten dat kleine blauwe vogeltjes, van de grootte als onze *Emberiza citrinella* uit de bomen op de Nagtschaduw kwamen vliegen en hare bladeren aten.

TEGENS den avond ging ik naar het Landgoed van den Heer *Bartram*.

Gnaphalium. HET *Gnaphalium margaritaceum* staat in verbazende menigte op alle onbebouwde velden, heuvels, en anders. Men vind deze plant van verschillende langte naar mate van den grond. Somtyds heeft zy veel en somtyds weinig takken. De reuk is sterk dog lieflyk. De *Engelschen* noemen ze het *Euwige leven*, (§) om dat hare bloemen, die grotendeels uit droge, glinsterende, zilveragtige blaadjes (**) bestaan, niet veranderen als ze gedroogd worden. Deze plant was thans overal in haren vollen bloei; hoewel 'er waren die al hare bloemen verloren en begonnen hadden haar zaad te stroijen. De *Engelsche* vrouwen vergaderden veel van deze plant, plukten ze met den steel af, en zetteden ze, met andere schone bloemen, die zy van de velden of uit de tuinen hadden, in potten, tot een sieraad voor de kamers. In 't algemeen waren zy daar zeer op gesteld van den gehelen zomer over, allerlei zo voor het oog als den reuk aangename bloemen onder of op den schoorsteen, ook wel op de tafel of in de vensterbanken te hebben. Het *Gnaphalium* hielden zy den winter in hare kamers over, om dat de bloemen

(*) Deze wormen zyn de popjes van den *Oestrus*, of *Paardevlieg*, die hare eitjes in 't hair van 't vee legt. De eitjes zynde uitgekomen, maken de popjes grote holen, waarin zy blyven tot dat zy veranderen. In 't zuiden van *Rusland* gebruikt men ten zelven einde een afkooksel van *Veratrum* of *witten Nieswortel*. F.

(†) *Phytolacca decandra.*

(§) *Life everlasting.*

(**) Foliis calycinis.

men 'er van niets veranderen. De Heer *Bartram* verhaalde my nog een ander gebruik van deze plant; te weten, men bedient zig van een afkookfel van de bloem en den fteel, of van de plant zelve in enen zak gebonden, om 'er kneuzingen mede te beftryken.

Wilde hennip.

In plaats van vlas gebruiken vele menfchen hier een foort van het *Apocynum cannabinum* van Linnæus. Men bereidde den fteel gelyk het hennip en het vlas. Men fpint het en weeft 'er allerlei goed van. Men wil dat de *Wilden*, van overoude tyden af, zakken, vifchnetten, en diergelyke dingen 'er van gemaakt hebben.

Aanwas van het land.

Ik vroeg den Heer *Bartram* of hy ook opgemerkt had of de zee lager geworden was, en voorheen plaatfen bedekt had die nu land waren. Hy zeide my, dat naar zyne waarnemingen het grootfte deel van dit Land, vele mylen ver, voorheen moeft onder water geftaan hebben. De redenen voor dit gevoelen waren dezen.

I. In 't graven op de *Blaauwe Bergen*, die meer dan drie honderd *Eng.* mylen van de zee af zyn, had men hier en daar loffe moffel-oefteren andere fchelpen gevonden; welken men insgelyks in de vallyen tusfchen die bergen ontmoet.

II. Men vind daar ook in kalkftenen, vuurftenen en anderen, ene verbazende menigte van verfteende moffelfchelpen. Hy verzekerde dat het nauwlyks te geloven was hoe vele duizenden daarvan in de verfchillende foorten van ftenen, waaruit het gebergte beftond, zaten.

III. Even zulke fchelpen graaft men geheel en onveranderd op in *Virginie*, *Maryland*, *New York* en *Penfylvanie*.

IV. By 't graven naar wellen, niet alleen te *Philadelphia*, maar ook op andere plaatfen, ter diepte van agtien voeten, zyn ftammen, wortelen van bomen, ja zelfs eikenbladeren, voor 't groter deel nog onverrot gevonden.

V. De vetfte en befte aarde legt hier in de dalen. Dezen worden gemeenlyk door enen kleinen ftroom of ene beek doorfneden. Aan derzelver afdalende zyde ryft merendeels een berg, die, waar 'er het water tusfchen door vliet, 'er uitziet, als of hy met voordagt zo doorgraven was. De vallyen waren, dagt de Heer *Bartram*, voorheen allen meren geweeft, en het water had allengskens de bergen uitgehold, en 'er zig enen weg door gemaakt. De menigte van modder, dien men in 't water vindt, en die eertyds op den grond van het meer gelegen had, was, naar zyn oordeel de aarde van de tegenwoordige landen, die zulk ene vrugtbaarheid bezit. Zulke dalen en doorgefneden' bergen vindt men hier te lande zeer veel. Dusdanig is de zonderlinge opening tusfchen twee bergen, door de welke een rivier op de grenzen van *Penfylvanie* en *New York* doorftroomt. Men zegt hier fchertsgewyze, dat

de Duivel die opening gemaakt heeft om uit het ene landschap in het andere te komen.

VI. Men kan aan de *Blauwe Bergen* duidelyk bespeuren dat zy voorheen ten dele onder water zyn geweest, want velen van dezelven zyn op ene zonderlinge wys afgebroken, dog de hoogsten niet.

VII. Wanneer men de *Wilden* zegt dat 'er op deze hoge bergen mosselschelpen gevonden worden, en dat men daaruit opmaakt dat de zee voor dezen daarover heen gegaan heeft, antwoorden zy, dat dit hun niet verwonderbaar voorkomt, vermits 'er onder hun ene overlevering is, dat de zee in oude tyden rondom deze bergen gestaan heeft.

VIII. Het water in de Rivieren en de poelen neemt ook af. Molens, die zestien jaar geleden op de Rivieren gebouwd waren, en waters genoeg hadden, hebben nu zo weinig water dat zy niet malen konnen, ten zy na enen zwaren regen, of in 't voorjaar als de sneuw smelt. Dit afnemen van het water komt daarvan daan, dat 'er thans zo veel land bebouwd wordt, en 'er zo vele bosschen zyn uitgeroeid.

IX. Het strand neemt ook jaarlyks toe. Dit komt van de grote menigte van zand, 't welk de golven uit den bodem der zee op het strand werpen.

De Heer *Bartram* agtte dat het opmerking verdiende, dat de schelpen, die op de noordelyke gebergtens versteend gevonden worden, van een soort zyn diergelyken men in de zee op die Poolshoogte vindt, en niet gezien worden voor dat men in *Zuid Karolina* komt. Hierin meende hy grond te vinden om de mening van Dr. Thomas Burnet te verdedigen, dat namelyk de aarde voor den zondvloed ene andere neiging jegens de zon gehad heeft. Bewyzen dit ook niet, zeide hy, de zwa[illegible] beenderen die men in *Siberie* vindt en voor Elefants beenderen houdt? Tegenwoordig kunnen die dieren in zulk een koud land niet in 't leven blyven. Maar indien volgens *Burnets* stelling de zon voorheen gantsch anders ten opzigte der verscheiden landen van den aardbodem gestaan heeft, kan men ligt begrypen dat de Elefant in *Siberie* heeft geleefd. (*) Egter schynt

(*) De beenderen van Elefanten worden niet alleen in *Rusland*, maar ook in het *Zwitsersche Canton Basel*, [illegible] 't gebied van den Markgraaf van *Bareuth*, en op andere plaatsen gevonden, g[illegible] men zien kan in de *Protogæa* van den beroemden Leibnitz. Onlangs heeft men digt by de Rivier de *Ohio* een groot getal van Elefants tanden en geraamtens ontdekt, en zeer grote kiezen, nog in hunne kaakbenen zittende, zyn in het *Britsch Museum* te zien. De Heer *Littleton*, Bisschop van *Carlisle*, heeft ook verscheiden tanden met de kaakbenen in het *Museum* der Koninglyke Maatschappy geplaatst, die uit *Peru* geko-

fchynt het dat van dit alles verfcheiden oorzaken kunnen worden opgegeven. Hiertoe behoort de algemene Zondvloed, de aanwas van land, het welk een zuiver werk van den tyd is, en de veranderingen in den loop der rivieren, die by het fmelten der fneeuw of in grote overftromingen hare oude beddingen verlaten en zig nieuwe maken.

Reuze-potten.

Op enigen afftand van het huis van den Heer *Bartram* loopt een beekje door het bofch, het welk over ene rots henen ftroomt. Hier toonde my myne opmerkzame Geleider verfcheidene kleine zo genaamde *Reuzepotten*. En wy konden duidelyk zien dat zy op die wys, welke ik boven befchreven heb, moeten ontftaan zyn. Want als wy de hand in die holen ftaken, bemerkten wy dat 'er vele keizelfteentjes in zaten, die van bui-

komen waren. Op de Rivieren *Khatunga* en *Indigbirka* in *Siberie* heeft men ene ontzaglyke menigte van Elefants tanden en beenderen gevonden, die daar door de fterke vorft voor bederf bewaard worden, terwyl in de korte zomers van maar enige weken daar weinig regen valt; dus deze tanden gemeenlyk zo frifch zyn, en in *Rusland* zo menigvuldig gebruikt worden als het gemene yvoor, aangezien 'er zo grote menigte van wordt aangevoerd. Sommigen van deze tanden zyn agt voeten lang, en wegen drie honderd ponden. Men heeft kiezen gevonden van negen duim middellyns. Maar de kiezen by de *Obio* gevonden zyn nog aanmerkelyker, vermits derzelver toppen veel gelyken naar die van vleefchvretende dieren, daar die der Elefanten, welken tegenwoordig van gras leven, gantfch andere toppen hebben. Livius, 't is waar, maakt een onderfcheid tuffchen *Afrikaanfche* en *Afiatifche* Elefanten, en merkt aan dat de eerften kleinder zyn dan de laatften; dog men heeft nimmer onderzogt of de tanden van die twee foorten zo veel verfchillen. Dit verfchil tuffchen de gegraven Elefants kiezen en die welken men in de Elefanten vindt, zo wel als de plaatfen waar die geraamtens gevonden worden, als *Siberie*, *Duitfchland* en *Amerika*, waar tegenswoordig gene Elefanten zyn, dit alles opent een wyd veld voor gisfingen naar de wys hoe deze dieren op die plaatfen gekomen zyn, waar men nu hunne geraamtens ontmoet. Misfchien heeft de Zondvloed hunne lyken derwaards gevoerd. Ook is het ftrydig nog met de reden, nog met de gefchiedeniffen, nog met de openbaring, te geloven, dat deze geraamtens overblyffels zyn van dieren, die op de aarde geleefd hebben voor de fchepping, waarvan Moses gewaagt, de welke men kan aanzien als maar ene zekere verandering in de Schepfelen, waardoor ze bekwaam gemaakt wierden voor hunnen tegenswoordigen ftaat, waarin zy zullen blyven tot dat de omftandigheden ene nieuwe verandering vorderen zullen. En dan zal onze aardbol door ene nieuwe fchepping of omkering gefchikter worden gemaakt voor zynen nieuwen toeftand, en bevolkt met nieuwe foorten van dieren, gefchikt naar dien toeftand. Ieder, die gewoon is natedenken, zal vinden dat dit beftek een zeer verheven denkbeeld geeft van den Schepper, en zyne huishouding met de Schepfelen. F. Wy wyzen nopens dit onderwerp onzen Lezer naar een fraai ftukje te vinden in de *Nieuwe Vaderlandfche Letteroeffeningen* 3. Deel. bl. 7. van 't *Mengelwerk*.

buiten zo glad en rond waren als of ze gedraid waren. En diergelyke stenen vonden wy in elk gat.

Planten. De Heer *Bartram* toonde my ene menigte van planten die hy in zyn kruidboek verzameld had. Onder dezelven waren de volgenden, die ook in de noordelyke delen van *Europa* wassen, van de welken hy of de gehele plant bewaard had, of alleen de takken.

De *Betula alba*, of de gemene Berkeboom.

De *Betula nana*, een soort van Berk, dat op lage plaatsen tegens de hoogtens aan wast.

Het *Comarum palustre*, of *Watervyfvingerkruid*, groeijende in de weiden tusschen de heuvelen in *New Jersey*.

De *Gentiana lutea* of de *Gele Kruiswortel*, voortkomende op de velden digt by de bergen. Hy gelykt veel naar den onzen, maar heeft zo veel bloemen niet onder elk blad.

De *Linnæa borealis*; deze wast op de bergen in *Kanada*. Zy kruipt langs den grond.

De *Myrica Gale*; omstreeks de Rivier *Susquehanna* op natte gronden.

De *Potentilla fruticosa*, wordende gevonden in moerassige streken en lage weiden tusschen de *Dellaware* en de Rivier van *New York*.

De *Trientalis Europæa*, wassende op de *Catsbills*.

Het *Triglochin maritimum*, voortkomende by de zoute bronnen naar den kant van 't Land der Vyf Volken.

Een Grafzerk ontdekt. De Heer *Bartram* vertoonde my enen brief uit *Oost Jersey*, behelzenden het volgende verhaal van ene ontdekte *Amerikaansche* Begraafplaats. In April 1744. was men in het graven eens kelders op enen groten steen, gelyk aan een grafzerk, gekomen, welken men ten laatsten met veel moeite boven gehaald, en vier voeten dieper ene menigte van menschebeenderen en enen gehelen koek van mais gevonden had. De koek was nog onbeschadigd, zo dat verscheidenen der omstanders uit nieuwsgierigheid 'er van proefden. Uit deze omstandigheden besloot men, dat hier een aanzienlyk persoon uit de *Wilden* moest begraven wezen. Want zy zyn gewoon eetwaren en andere dingen, daar de overledenen zeer veel van gehouden heeft, met hem te begraven. De steen was agt voet lang, vier voet en enige duimen op de dikste plaatsen breed, en vyftien duim aan het ene en twaalf aan het andere einde dik. Hy bestond uit een grof soort van steen, dien men hier vindt. Daar waren gene letters nog karakters op te zien.

De *Mais* en *Squasbes*. Het graan dat de *Wilden* het meest bouwen is de *Mais*. Zy bebouwen 'er kleine velden mede. Buiten dat planten zy ook ene menigte van *Squashes*, een soort van pompoenen of meloenen, die zy al aangekweekt hebben voor dat de *Europeanen* in dit Land waren. De *Europe-*

piſche Amerikanen hebben ze ook in hunne tuinen geplant, die 'er nu vol van zyn. De vrugt is aangenaam als zy wel klaar gemaakt wordt. Gemeenlyk kookt men ze, ſtoot ze aan ſtukken, en doet 'er wat peper en andere ſpeceryen by. De *Wilden* zaijen ook verſcheiden ſoorten van bonen, die zy meeſt van de *Europeanen* gekregen hebben. Maar de erwten, die zy ook bouwen, hebben zy al gekend voor dat de *Europers* hier waren. De *Squasbes* behoren tot de vroege kawoerden. Zy zyn goed, maar duren niet lang. Egter heb ik ze tot vry diep in den winter zien goed houden.

Omtrent het laatſte van September zaide men de Weit en de Rogge, en deze granen worden gemeenlyk ryp omtrent het einde van Juli. Somtyds gebeurt het wel dat men ze al in 't midden van Juni maijen kan, zelfs zyn 'er voorbeelden dat dit in 't begin dier maand geſchiedde. De Garſt en Haver wordt in April gezaid; en zy beginnen gemeenlyk tegens 't einde van Juli. De Boekweit wordt gezaid in 't midden of op 't einde van Juli, en is omtrent het einde van September, of iets later, in ſtaat van ingeoogſt te worden. Indien men ze vroeger zait geeft zy wel bloemen, dog weinig of geen koorn.

Weit en Rogge.

Garſt en Haver.

Boekweit.

De Heer *Bartram* en anderen verzekerden my, dat het meeſte rundvee dat de *Engelſchen* hebben afkomſtig is van beeſten die zy de *Zweden* gekoſt hebben, toen die nog in 't bezit van het land waren. De *Engelſchen* zelven, wil men, dat 'er maar weinig hebben overgebragt. De *Zweden* bragten hun vee herwaards uit hun Land, of koſten het van de *Hollanders*, die toen hier geveſtigd waren.

Vee.

Digt by de Stad zag ik een *Klimop* of *Hedera Helix* tegens den muur van een ſtenen huis ſtaan, het welk geheel onder het groen der bladeren onzigtbaar was. Deze plant is zekerlyk uit *Europa* overgebragt, want ik heb 'er nergens anders ene van in *Amerika* gezien. Maar in plaats van dit gewas zag ik dikwyls wilde Wyngaarden die tegens de muren opklommen.

Klimop.

Ik vroeg den Heer *Bartram* of hy ook opgemerkt had, dat de bomen en planten verbaſteren naar mate ze meer noordwaards gevoerd worden, gelyk Catesby beweert. Hy antwoordde, dat deze mening waar was, indien men ze met onderſcheid voorſtelde. Daar zyn ſommige bomen die beter in de zuidelyke landen voortkomen, en die verminderen naar mate men het noorden nadert. Wanneer hunne zaden door de vogels of by andere toevallen naar kouder lugtſtreken worden overgebragt, worden de bomen hoe langer hoe kleinder, tot dat zy op 't laatſt in 't geheel niet meer voortwillen. Maar daar zyn ook bomen en planten, welken de wyze Schepper voor de noordelyke landen geſchikt heeft, en die daar tot ene verbazende hoogte waſſen. Hoe meer dezen het zuiden naderen zo veel te meer nemen zy af, tot dat zy op 't laatſt in 't geheel

Of de bomen en planten verbaſteren als zy het noorden naderen.

heel ophouden te groeyen. Andere planten eifchen ene gematigde lugtftreek; en wanneer zy meer noord- of zuidwaards gevoerd worden, willen zy niet voort, maar nemen af. Dus zyn 'er, by voorbeeld, in *Penfylvanie* bomen die uitermate wel waffen, dog altyd afnemen naar mate zy verder naar het noorden of naar het zuiden gevoerd worden.

Ik heb dit naderhand op myne reizen dikwyls bekragtigd gevonden. De *Sasfafras*, die in *Penfylvanie* op 40. *gr.* N. een tamelyk hoge en zware boom wordt, waft by *Oswego* en *Fort Nicholfon*, tuffchen de 43. *en* 44. *gr.* nauwlyks drie of vier voet hoog, en had nauwlyks de dikte van een pink. Het zelve had plaats omtrent den *Tulpeboom*. Deze wordt in *Penfylvanie* zo zwaar als onze grootfte Eiken, maar by *Oswego* is hy niet meer dan twaalf voet hoog en enen arm dik. De *Suikeraborn* (*) is een der gemeenfte bomen in de boffchen van *Kanada*, en wordt daar zeer zwaar. Maar in de zuidelyke Landfchappen, als *New Jerfey* en *Penfylvanie*, waft hy alleen maar op de noordelyke zyden van de *Blauwe Bergen*, en op de fteile heuvelen langs de rivieren, welken tegens 't noorden gekeerd zyn. Dog hier komen ze niet tot een derde of vierde van de hoogte die zy in *Kanada* bereiken. Meer voorbeelden wil ik hier niet bydoen.

Muggen.

De *Muggen*, die ons des nagts zeer plaagden, worden hier *Musquetoes* genoemd. Zy zyn volkomen gelyk aan de Muggen in *Zweden*, alleenlyk wat kleinder, en de befchryving, die 'er de Ridder Linnæus van, in zyn *Syftema Naturæ* en zyne *Fauna Suecica*, geeft, paft ook zeer wel op de *Amerikaanfchen*. Zy komen by dag of by nagt in de huizen, en wanneer men te bed is beginnen zy haar onaangenaam gebrom, naderen de menfchen hoe langer hoe meer, en zuigen hun op 't laatft zo veel bloeds af als zy kunnen. Haar beet veroorzaakt bulten by menfchen van een teder geftel. Als het weder enige dagen koel is geweeft verdwynen zy; maar als het verandert, en vooral na enen regen, vergaderen zy dikwyls in zulk ene menigte rondom de huizen, dat het verbazend is. De fchoorftenen der *Engelfchen*, die gene klappen hebben, geven den Muggen vryen ingang. By hete avonden begeleiden zy het vee met grote zwermen van de boffchen naar de huizen of naar de Stad, en vliegen in de huizen in, als ze maar kunnen. In 't heetfte van den zomer zyn zy zo menigvuldig op fommige plaatfen, dat de lugt 'er vol van fchynt, vooral omtrent poelen en ftaande wateren, gelyk de Rivier *Morris* in *New Jerfey*. Om die onaangename gaften door den rook te verdryven, leggen de Inwoonders vuren voor hunne huizen aan. De oude *Zweden*, die hier waren, zeiden dat de Mug-

(*) *Acer Saccharinum*, foliis quinque partito-palmatis acuminato-dentatis Linn. Sp. Pl.

Muggen voorheen hier nog veel menigvuldiger geweest waren; dat zy nog zeer menigvuldig langs het strand zyn, en die van *Philadelphia* van een vergiftiger soort zyn dan de anderen. Dit laatste bleek uit de bulten die zy maakten. In *Zweden* gevoelde ik noit ander ongemak van haren beet dan een weinig jeukte terwyl zy nog zogen. Maar als zy my hier des nagts staken wierd myn aangezigt zodanig met rode vlakken en bulten toegesteld, dat ik 'er zelf over beschaamd was.

Betuiningen.

Ik heb alreeds iets van de Tuinen hier te lande gebruikelyk gezegd, ik voeg 'er nu by, dat de meeste planken die overdwars gesteld worden, en waaruit de schuttingen rondom *Philadelphia* voornamelyk bestaan, van rood Cederhout zyn, dat hier voor duurzamer dan enig ander gehouden wordt. Maar wanneer men dat niet vinden kan, neemt men wit of zwart Eikenhout. Men houdt ook veel van de palen van rood Cederhout te hebben, of anders gebruikt men wit Eiken-of Kastanjenhout. Dog het schynt dat dit soort van hout hier niet lang goed in de aarde blyft. Ik zag palen van Kastanjenhout gemaakt, die pas een jaar oud waren, reeds van onderen grotendeels vergaan.

Sassafras.

De *Sassafrasboom* groeit hier tamelyk veel, en staat hier en daar in de bosschen, by de hagen en de tuinen. Op oude akkers, die men onbebouwd laat leggen, is hy een van de eersten die opkomen, en is zo menigvuldig als de Berkebomen in *Zweden* op de gronden van afgebrande bosschen. (*) De Sassafras wast in ene droge losse aarde van ene bleke steenkleur, die grotendeels uit zand bestaat, vermengd met een weinig klei. Die gronden schenen vry mager te zyn. De bergen rondom *Gothenburg* zouden op vele plaatsen goed voor dien boom wezen, zo zy nog niet te vet zyn. Ik zag hem hier in de bosschen onder andere bomen, maar nog meer op zig zelven langs de heiningen staan. Op beide plaatsen schynt hy evenwel te tieren. Noit heb ik hem gezien op lage of natte plaatsen. Men verzamelt hier zyn bladeren, en gebruikt ze als thee. Maar het hout deugt nergens toe, want het kraakt te sterk in 't vuur en brandt niet wel. De boom spreidt zyne wortels zeer ver uit, en uit dezelven schieten nieuwe spruiten op; dog deze scheuten zyn niet goed om te verplanten, om dat zy

zo

(*) *Laurus Sassafras* Linn. In de *Uitgezogte Verhandelingen* 7. D. bl. 364. vindt men enige waarnemingen omtrent dien boom.

(†) In de Reis van den Heer Osbeck naar *China* 1. D. wordt in ene aanmerking ene beschryving gegeven van dit soort van land, 't welk de *Zweden* *Swedjeland* noemen; waar aangemerkt wordt, dat de bomen, dus verbrand zynde, derzelver asch ene mist oplevert genoegzaam voor drie jaren, waarna men het land weer woest laat leggen, tot dat, twintig of meer jaren daaraan, een nieuw gewas van bomen tot tamelyke hoogte gekomen is, welken de boeren dan weder verbranden, en het land op nieuws drie jaren bebouwen. F.

zo weinig vezelen buiten den ſtamwortel hebben, dat zy zig in de aarde niet regt vaſtzetten kunnen. Om den Sasſafrasbomen te planten moet men de beſſen gebruiken, dat egter ongemakkelyk is, om dat ze de vogels al op hebben eer zy half ryp zyn. De koeyen zyn zeer geſteld op de nieuwe tedere uitſpruitſels van dezen boom, en zoeken ze overal op.

De Vrouwen gebruiken den baſt van dezen boom om de wol ene ſchone oranjekleur te geven, welke in de zon niet verſchiet. Zy gebruiken pis in plaats van ajuin in 't verwen; koken de verw in enen koperen ketel, omdat zy in enen yzeren gekookt zynde zo ſchoon ene kleur niet geeft. Ene Vrouw in *Virginie* had de beſſen van den Sasſafras gebruikt tegens ene pyn in enen harer voeten, die zy drie jaar lang zo ſterk had gehad dat ze niet gaan kon. Men raadde haar de beſſen in ene pan te braden, en de pynelyke plaatſen met de daar uit komende olie te ſtryken. Zy deed het, dog het deed haar braken. Egter hield zy met het middel aan, ſchoon zy, zo dikwyls zy het deed, 'er de zelve uitwerking van gewaar wierd. De pyn verdween op 't laatſt geheel, en zy wierd volkomen herſteld.

Spegten. Een zwarte *Spegt*, met enen roden kop, (*) is menigvuldig in de boſſchen van *Penſylvanie*, en blyft 'er den winter over, gelyk ik zelf ondervonden heb. Hy wordt gerekend onder het gevogelte dat de Mais vernielt, omdat hy zig op de rype airen zet, en ze doorbyt. De *Zweden* noemen hem *Fillkroka*; maar alle andere Spegten, alleen die uitgenomen die goudgele vleugels hebben, heten zy *Hackspikar*. Ik zal ze allen te zamen nauwkeuriger in een byzonder werk beſchryven. Alleen merk ik hier aan, dat byna al de ſoorten van Spegten zeer nadelig voor de Mais zyn, wanneer zy begint te rypen. Zy pikken gaten rondom de airen, waardoor de regen indringt, en het koorn doet rotten.

Reis naar *Wilmington*. Ik vertrok den 3 October 's morgens vroeg naar *Wilmington*, voorheen by de *Zweden Chriſtina* genoemd, dertig *Eng.* mylen zuidweſt van *Philadelphia*. Drie mylen van *Philadelphia* wierden wy over de *Skulkill* gezet. Het land begint hier onophoudelyk uit heuvelen en dalen te beſtaan. De bergen zyn van alle kanten gloyend, en de dalen worden gedurig doorſneden van kriſtallyne beekjes. Het veld is grotendeels bedekt met geboomte dat 's winters zyne bladeren laat vallen, want ik zag nauwlyks enen enkelden boom uit het geſlagt der Dennen, uitgenomen enige weinige rode Ceders. Het hout was hoog, dog van onderen kaal, zo dat het een frai doorzigt aan het oog verſchafte; ook kon men vry tuſſchen de bomen doorryden, zelfs op vele plaat-

(*) *Picus pileatus* Linn.

plaatſen met wagens, te meer daar de grond zeer effen was. Op ſommige plaatſen zag men kleine vlakke velden, waar men weiden, en koornlanden had aangelegd. Van de laatſten waren ſommigen bebouwd, anderen niet. Op enige plaatſen ſtonden verſcheiden huizen digt by malkander, maar de meeſten ſtonden alleen. Een deel der landen was alreeds met Weit bezaid, op zyn *Engelſch*, zonder gruppen, maar met watervoren digt by malkander. Op anderen zag ik het volk wakker bezig om de Rogge in den grond te brengen. Digt by ieder huis was een klein veld met *Turkſch* koorn. De Inwoonders in deze ſtreek waren of *Engelſchen* of *Zweden*.

Ik zag den gehelen dag verſcheiden ſoorten van bomen, Walnootbomen van meer dan een ſoort vol van noten, kaſtanjebomen geheel bedekt met vrugten; Moerbezie-, Saſſafras-, Liquidambar-, Tulp- en andere bomen. Bomen.

Verscheiden' ſoorten van wyngaarden groeiden welig, en klommen op tot in toppen van de bomen, bedekkende de ſtammen met hunne druiſtroſſen en bladeren. Ik zag zelfs enige jonge Eiken, vyf of zes vadem hoog, om de welken zy zig gewonden hadden. De grond is hier, gelyk meeſt in deze ſtreek, een mengſel van zand en klei, bedekt met ene ryke bovenkorſt. De Wyngaarden ziet men meeſt op bomen, die alleen op de koornvelden ſtaan, en daar de boſſchen ophouden, en de weiden of akkers beginnen; ook langs de heiningen, waar zy hunne ranken om de bomen ſlaan die daar groeyen. Het bovenſte droeg zelden vrugten, dewyl de winden dit verhinderen; maar het onderſte is vol van troſſen, die onder de bladen uithangen, en nu byna ryp waren. Zy hadden een aangenaam zuur. De Boeren verzamelen ze in menigte en verkopen ze in de Steden. Men eet ze rauw, en zet ze gemeenlyk voor wanneer men bezoek krygt. Wyngaarden.

De vette aarde ſcheen hier niet zeer diep te zyn, want zy had niet veel meer dan twee duimen diepte. Ik had gelegenheid dit te zien zo wel op zulke plaatſen daar gegraven was, als op anderen, waar de regenvlagen ſcheuren gemaakt hadden, het welk zeer gemeen hier omtrent was. De opperſte aarde was donker van kleur, en die daarop volgde was bleek. Ik heb overal, waar ik in *Amerika* geweeſt ben, gevonden, dat de dikte der bovenſte vette aarde op ver na niet zo groot is als ſommigen rekenen. En nogthans kan men verzekerd zyn dat zy ſedert den zondvloed op ſommige plaatſen niet geroerd is. Ik zal hier van in 't vervolg nader ſpreken (*). De *Datura Stramo-* De zwarte vette aard.

(*) De geleerde Dr. Wallerius, in zyne *Mineralog*. §. 8. in de aantekening op het woord *Humus communis atra*, zegt, dat ſommigen van mening zyn,

monium waſt omtrent alle de dorpen in overvloed. Hy wordt groter naar dat de gronden zyn. In ene vette aarde komt hy tot agt of tiên voeten

zyn, dat de mulle tuinaarde van onzen aardkloot by trappen vergroot wordt door het jaarlykſch rotten der planten, byzonderlyk op zulke plaatſen die ſedert den Zondvloed onbebouwd gelegen hebben, en dat dus in honderd jaar een halve duim van tuinaarde wierd voortgebragt. Dog hy merkt te gelyk aan, dat deze waarneming niet juiſt is, dewyl die aarde gemeenlyk niet dieper is dan een voet, en 'er ſedert den Zondvloed meer dan 2400. jaren voorby zyn, ja zelfs, volgens de Tydrekening der H. Schrift, meer dan 4000. jaren. Behalven dat merkt hy aan, dat de mulle aarde altyd hoe langer hoe gepakter wordt waar zy bedekt legt voor ſneeuw en regen; en waar zy bloot legt voor den regen wordt zy naar lager plaatſen gevoerd, en gevolglyk waſt zy aan of neemt zy af naar de gelegenheid der plaatſen. Nog meer. De gewaſſen komen het beſt voort daar deze aarde gevonden wordt. Maar, dewyl 'er gewaſſen over den gehelen aardbodem geweeſt zyn reeds ſedert den Zondvloed, moeten zy overal ene mulle aarde gehad hebben om in te groeyen. Gevolgelyk is het zeer waarſchynlyk dat 'er zulk ene mulle aarde geweeſt moet zyn van den eerſten oorſprong van den aardkloot af. Daar zyn nog andere redenen die my doen twyffelen aan het toenemen van deze vrugtbare aarde. In *Rusland* aan deze zyde der *Volga*, leggen hoge en ruim uitgeſtrekte vlaktens, welken genoegzaam van den Zondvloed af onbebouwd gelegen hebben. Want wy weten uit de Geſchiedeniſſen dat de *Scythen*, de *Sarmaten*, de *Hunnen* en de *Mogols*, na malkanderen, in 't bezit van die landen geweeſt zyn, welken allen wandelende volken geweeſt zyn, die genen akkerbouw oeffenden. Het land is ſedert onheuglyke tyden zonder hout geweeſt, en 'er kan ook geen hout waſſen, om dat de zwervende Inwooners alle voorjaren het droge gras in brand ſteken, het welk ik in 't laatſt van Mai gevonden heb dat tot myn middel reikte. Nu, deze grote woeſte landen zag ik overal bedekt met ten minſten twee voet tuinaarde, ja, op ſommige plaatſen vier voet. Dan, volgens de voorgaande rekening van enen halven duim ieder honderd jaar, zou dit, in 't eerſte geval als 'er twee voet mulle aarde was, 4800. jaar, en in 't twede als 'er vier voet was, 9600. jaar geven. Hieruit blykt dat deze veronderſtelling van den aanwas der mulle vette aarde op genen goeden grond ſteunt. De ſcheikundige ontbinding der planten wyſt aan, dat zy beſtaan uit water, aarde, een zuur en een alkaliſch zout, olie, en een ontvlambaar beginſel, onafhangelyk van de olie. Deze ſtoffen moeten ieder jaar in de nieuwe planten indringen, om hare zelfſtandigheid uittemaken, en worden, als ware het, tot nieuwe planten herſchapen, na dat ze vry geraakt zyn van 't lichaam der plant van het voorgaande jaar, 't zy door verrotting, 't zy door het verbranden derzelver. De vette mulle aarde, ſcheikundig onderzogt, heeft dezelve eigenſchappen. Een zuur zout en een brandbaar beginſel zyn overvloedig in de lugt, en kunnen dus gemakkelyk aan de mulle aarde teruggegeven worden, en dus in de nieuwe planten komen. Het water komt insgelyks van den regen en de ſneeuw uit den dampkring; alkaliſche en oliagtige deeltjes, of een ſoort van zeep, alleen ontbreken 'er nog aan; welken, wanneer zy, gevoegd by de voorgaanden, aan ene mulle aarde worden medegedeeld, ene zeer goede tuinaarde zullen voortbrengen. Nu, deze beginſels worden voortgebragt uit verrotting of

ten, maar in ene magere zal hy pas zes duim hoog worden. De *Datura* nevens de *Amerikaansche* Nagtschaduw wast hier op die plaatsen digt by de tuinen, de huizen, en de wegen, waar in *Zweden* de Brandnetels en de Ganzevoet groeyen, welke *Europische* gewassen zeldzaam in *Amerika* zyn. Maar de *Datura* en de Nagtschaduw zyn hier het grootste onkruid, van de welken men geen nut ter wereld weet te trekken.

Rapen. HIER en daar zag men een veld met rapen bezaid. Op het midden van den groten weg wierd ik ene dode zwarte slang gewaar, die vier voet en zes duim lang, en anderhalven duim dik was. Zy behoorde tot het geslagt der Adders.

Kring om de Maan. 's AVONDS laat verscheen 'er een kring om de Maan. Het volk voorspelde 'er storm of regen, of wel beiden te gelyk, uit. Hoe kleinder de kring is des te eer verwagt men slegt weder. Dog niets van dit alles volgde 'er op; maar de kring had koude voorspeld.

Chermes alni. IK zag dien dag op de Elzebomen in menigte de *Chermes alni* op de takken zitten, welken daar door geheel wit, en op enigen afstand geheel beschimmeld schenen.

De Landsdouwe. IK vervolgde den 4. October myne reis in den vroegen morgen, en het land bleef 'er nog al even eens uitzien. Het was een gedurige keten van tamelyk hoge bergen, ligt van alle zyden te beklimmen, en van dalen tusschen dezelven. De grond bestond uit ene steenkleurige tuinaarde, die met klei vermengd was, en hier en daar kleine keizelsteentjes bevattede. Ik reed somtyds door bosschen van allerlei soorten van hout, en somtyds tusschen kleine velden door, daar men het hout vernield had, en die nu tot koornakkers of weiden dienden. De Landhuizen stonden op hun zelven, somtyds digt by de wegen, somtyds 'er wat van daan, zynde dan tusschen dezelven en den weg koornvelden of weiden. Sommige huizen waren van steen, twee verdiepingen hoog, en

of verbranding van groeibare of dierlyke zelfsstandigheden, en zyn de grote bevorderaars der groeying.

Maar de grote vraag is, van waar deze voor de groeying zo noodzakelyke beginsels oorspronglyk gekomen zyn. Te zeggen, dat zy van verrotte planten gekomen zyn, is de zelve vraag op nieuws te doen. Daar is dan niets op, dan te stellen dat zy oorspronglyk van den groten Schepper van het Heelal zyn voortgebragt, en met die eigenschappen voorzien, welken hen bekwaam maken om door verschillende mengingen nieuwe lichamen voort te brengen. En wanneer zy door de vogtigheid in de zaden der planten worden ingebragt, ontzwagtelen zy de zaadtjes, en brengen een nieuw wezen voort, bekwaam om de dierlyke schepping te voeden. 'T is klaar, dat de Heer KALM zag op de gemelde mening van het toenemen der mulle tuinaarde; en dit gaf my gelegenheid om deze grote vraag, waarvan de Landbouw, de nuttigste der konsten, zo zeer af hangt, eens voortestellen. F.

en gedekt met witte cederplanken. De meesten waren egter van hout, en de scheuren gevuld met klei. De schoorstenen hadden nergens klappen, waarvan men hier niet weet. De ovens waren gemeenlyk op enigen afstand van de huizen gemetseld, en waren somtyds overdekt, somtyds niet. De velden stonden ten dele met Boekweit, die nog niet gemaid was, ten dele met Mais, ten dele met Weit, die eerst gezaid was, en ten dele lagen zy braak. De Wyngaarden klommen tot op de toppen van verscheidene bomen, en hingen 'er aan beide zyden af. Anderen waren bedekt van den vyfbladigen klimop, (*) die ook zeer hoog opklom. De *Smilax laurifolia* was altyd by den klimop, en wond zig met denzelven te gelyk om de bomen. De bladen van den klimop waren ten dezen tyde meest roodagtig, dog die van den Wyngaard waren nog groen. De bomen die met deze gewassen omwonden waren vertoonden zig van verre even gelyk die waarom by ons de Hop wast. Walnoot- en kastanjebomen kwamen overal voor, en waren vol van vrugten. De *Persimon* was ook menigvuldig langs de wegen en in de bosschen. Zyne vrugten, nog niet bevroren zynde, waren nog niet eetbaar, dog zy waren overvloedig. Op eenigen afstand van *Wilmington* trok ik over ene brug, die over een klein riviertje legt, het welk zig noordwaards in de *Dellaware* stort. Voor elken persoon en zyn paard betaalt men hier twee *pence*. Ik kwam tegens den middag te *Wilmington* aan.

Wilmington. WILMINGTON is een klein Steedtje omtrent dertig *Eng.* mylen zuidwest van *Philadelphia*. Het wierd in 't jaar 1733. aangelegd. Een deel daarvan staat op den grond van de *Zweedsche* Kerk, welke jaarlyks daarvoor enige inkomsten trekt, waaruit de Predikant zyn jaargeld heeft, en het overige wordt tot iets anders besteed. De huizen zyn van steen, en zien 'er wel genoeg uit; dog zy staan niet digt by malkander. Tusschen beiden zyn grote open vlekken. De *Quakers* hebben hier ene Vergaderplaats. De *Zweedsche* Kerk, waarvan straks nader, staat ene halve *Eng.* myl buiten de Stad. De Pastory is met de Kerk onder het zelve dak. Ene kleine Rivier, genoemd *Christina-kill*, loopt voorby de plaats, en valt drie mylen lager in de *Dellaware*. Men wil dat ze in staat is de zwaarste schepen tot voor de Stad te brengen. Zy is by haren uitloop in de *Dellaware* het ondiepst, en nogthans heeft ze daar twee en enen halven vadem waters. Dog hoger op is zy tot vier vadem diep. Dus kunnen de grootste schepen met hunne lading by den vloed voor de Stad komen. Voor *Wilmington* ziet men zeer duidelyk een groot deel der *Dellaware* en de schepen die 'er op zeilen. Aan beide zyden van de *Christina-kill*, van de schans af tot haren uitloop in de *Dellaware*, leggen lage weilanden, die veel hoi

(*) *Hedera quinquefolia* LINN. Sp. Pl.

hoi opleveren. De Stad dryft enen aanmerkelyken handel, en zou groter wezen, indien *Philadelphia* en *Newcastle*, twee Steden die ouder zyn, haar van twee kanten niet zo na waren.

De Schans op de *Christina-kill* wierd dezen zomer eerst opgeworpen, op de tyding dat de *Fransche* en *Spaansche* Vrybuiters voornemens waren de Rivier opte zeilen, en ene landing te ondernemen. Zy staat op de zelve plaats waar de *Zweden* hunne Schans hadden. By 't opwerpen dezer versterking vond men een stuk *Zweedsche* zilvermunt. Men vereerde het my. Op de ene zyde stonden de wapenen van het huis van *Wasa*, met het omschrift, CHRISTINA D. G. DE. RE. SUE. en daarnevens het jaargetal 1633. Op de onderste zyde las men de woorden, MONETA NOVA REGNI SUEC. Ten zelven tyde ontdekte men ook ene menigte van oud yzeren huisraad. De Schans bestaat uit een plankwerk met enen aarden wal van buiten. Het kruidmagazyn is een stenen verwulf. By het opwerpen dezer Schans waren de *Quakers*, wier beginsels allen kryg afkeuren, even zo yverig aan 't werk als de overigen. De vrees van zig ieder ogenblik aangetast te zien had alle gemoederen ingenomen. Velen van hun maakten zwarigheid hunne handen aan het werk te slaan, dog bevorderden het door geld te schieten, en bezorgden alles wat 'er nodig was.

DEN 5. October was het myn voornemen de *Dellaware* overtesteken en my naar *New Jersey* te begeven, om dat gewest te zien. Maar alzo 'er geen veer was keerde ik weer te rug naar *Philadelphia*. Ik volgde gedeeltelyk den groten weg, en gedeeltelyk dwaalde ik wat bezyden af, om des te beter het land te leren kennen, en waarnemingen te doen. Vertrek.

HET *Turksch* koorn was op verscheiden' plaatsen gezaid. Op sommigen had men de stelen een weinig onder de airen afgesneden, gedroogd en op smalle dog hoge stapels gelegd, om 's winters tot voer voor het vee te dienen. Het onderste gedeelte van den steel had ook bladeren, maar dewyl die gemeenlyk van zelven drogen, gebruikt men die niet, om dat 'er al de kragt uit is. Dog het bovenste snydt men terwyl het nog groen is. Mais.

DE dalen tusschen de bergen hebben meest allen beekjes, dog die zyn niet breed, en wagens en paarden ryden 'er gemakkelyk door. Het water is zelden meer dan zes duim diep. Landsdouwe.

DE bladeren van de meeste bomen waren nog volkomen groen, gelyk die van den Eik, den Kastanjeboom, de zwarte Walnoten, de Hikory, den Tulp- en Sassafrasboom. De twee laatste soorten vond men menigvuldig op de zyden van kleine boschjes op de heuvelen, op de braaklanden, by de hagen en op de wegen. De Persimon had ook nog zyn loof, schoon sommigen het al kwyt waren. De bladen Het loof.

den van de *Amerikaansche* Braam waren thans byna geheel rood, hoewel zy op sommige struiken nog een levendig groen hadden. De Kornoelje had reeds ook al een mengsel van bruine en bleke bladeren. Het blad van den Roden Ahorn was gantsch rood.

Chichester. Ik zettede myne reis voort tot *Chichester*, een Vlek op de *Dellaware*, waar een Veer is. Hier worden alle jaren verscheiden kleine vaartuigen op den koop getimmerd. Men laadt hier ook veel yzer in, dat uit een yzerwerk komt wat hoger op gelegen.

Kanoos. Kanoos zyn schuiten uit een enkeld stuk houts gemaakt, en worden het meest van de Landlieden op de *Dellaware* en kleine rivieren gebruikt. Ten dien einde holt men enen dikken stam uit; de Rode of Witte Ceder, de Kastanje, de Witte Eik en de Tulpboom worden hier toe het meest genomen; maar den Witten en Roden Ceder houdt men voor het best, om dat dat hout ligt dryft en wel twintig jaren duurt. Dog van dezen is de Rode Ceder nog de beste. Kanoos van Kastanjenhout gemaakt duren ook vry lang. Dog die van den Witten Eik zyn nauwlyks langer dan zes jaar goed, en zinken te diep. De *Liquidambar* (*) is zwaar genoeg, dog niet goed om Kanoos te maken, vermits hy 't water indrinkt. Die van Tulpebomenhout gemaakt zyn duren nauwlyks zo lang als die van wit Eikenhout. De grootte der Kanoos is verschillend volgens het gebruik dat men 'er van wil maken. Zy kunnen zes menschen voeren, die evenwel heel stil op den grond zitten moeten, om niet om te slaan. De *Zweden* in *Pensylvanie* en *New Jersey* hebben geen andere schuiten om mede naar *Philadelphia* te gaan, het welk zy gemeenlyk tweemaal 's weeks op de marktdagen doen, schoon zy verscheiden' mylen van de Stad afwonen, en somtyds zware stormen ontmoeten. Egter hoort men niet dat 'er zo veel ongelukken gebeuren, als men van zulk een vaartuig verwagten zou. Daar wordt veel voorzigtigheid toe vereischt om ze te regeren als het hard wait, want zy zyn smal, rond van onderen zonder kiel, en slaan dus gemakkelyk om. Om die reden waagt men het niet lang op de *Dellaware* te blyven als de wind wat sterk opsteekt, maar zoekt het land.

Tuinkers. De gemene *Tuinkers* (*) wast op vele plaatsen op de wegen naar *Chichester*, en komt, naar alle gedagten voort, uit de zaden die uit de tuinen hierom heen weg gevoerd worden.

Braam. De *Amerikaansche* Braam is hier in overvloed. Als men een land onbebouwd laat leggen, is deze plant ene van de eersten die opkomt; zelfs heb ik ze gezien op landen die alle jaren omgeploegd en bezaid wier-

(*) *Liquidambar Styraciflua* Linn.
(†) *Nasturtium hortense.*

wierden. Waar zy eens geworteld heeft, kan men ze niet ligt uitroeyen. Een struik schiet dikwyls vier vadem van den wortel af langs de aarde voort, maakt dan een nieuwen wortel, zo dat, als men enen struik uittrekt, men aan deszelfs beide eindens wortels vindt. Op enige oude akkers, die lang verzuimd zyn, waren zo vele struiken van dit soort, dat het zeer moeilyk en gevaarlyk was 'er op te wandelen. De bessen worden gegeten en zyn goed als ze ryp zyn. Men maakt 'er ook enen wyn van, gelyk ik al gezegd heb. Zy dienen tot niets anders.

Wormkruid.

DEN 6. October zagen wy veel van het *Chenopodium anthelminticum* op den groten weg wassen, ook op den oever der Rivier, maar vooral op deze plaatsen in een los zand. De *Engelschen* noemden het *Wormzaad* (*) of *Jerusalemeik.* (†) Het ruikt onaangenaam. In *Pensylvanie* en *New Jersey* geeft men het zaad den kinderen tegens de wormen, en het is hiertoe uitmuntend. De plant wast daar in 't wild.

Boomgaarden.

RONDOM *Chichester* vindt men vele tuinen, die vol zyn van Appelbomen, welker takken onder 't gewigt der vrugten buigen. De meesten zyn winterappelen, en derhalven waren ze nog geheel zuur. Elke Landhoeve en boerdery heeft haren tuin. Zy waren tamelyk uitgestrekt, en verschaften den eigenaar het gehele jaar door groten onderstand in de huishouding. Ik was dikwyls verwonderd over de schrandere behandeling der Inwoonders van dit Land. Zo dra hebben zy niet een stuk gronds gekoft, dat nog woest legt, of zy zorgen jonge Appelbomen te hebben en een tuin te maken. Dan gaan zy aan het bouwen van een huis, en dan bearbeiden zy den grond om dien te bezayen. Zy weten dat de bomen enige jaren van noden hebben voor dat ze vrugt dragen, en daarom planten zy die het eerst. Ik zag naby de huizen molens, raderen en andere werktuigen om de appelen te perssen, om 'er vervolgens Cyder van te maken.

Weg van *Chichester* naar *Philadelphia.*

VAN *Chichester* reisde ik voort naar *Philadelphia.* De Eiken waren de talrykste van alle de bomen in de bosschen. Dog daar waren 'er verscheiden soorten van, allen verschillende van de *Europischen.* De varkens liepen nu in grote troepen in de eikebosschen, om de eikels te zoeken. Elk varken heeft een driekantig houten juk om den hals, om het te beletten door de tuinen en heiningen te dringen. Dit is de reden dat men de heiningen zeer ligt en gemakkelyk om op te nemen maakt, zo dat 'er ook weinig hout toe nodig is. In de eikebosschen ziet men ene menigte van Eekhoorns, ten dele op den grond lopende, en ten dele van den enen tak op den anderen springende. Om dezen tyd azen zy meest op de Eikels.

(*) *Wormseed* (†) *Jerusalem Oak.*

BEUKEN zag ik zeer weinig, dog die 'er waren zyn juist de zelven als de *Europischen*.

Mieren. IK weet niet enige andere dan de *Zwarte Mier* in *Amerika* gezien te hebben. Zy waren zo zwart als kolen en van twederlei soort, sommigen zeer klein, gelyk de kleinsten by ons, en anderen van de groote van onze gemene Roodbruinen. Ik had tot nog toe gene hoogtens ontdekt die haar tot nesten dienden, maar alleen 'er enigen zien lopen. In andere oorden van *Amerika* heb ik andere soorten van Mieren gezien, gelyk ik op zyn' plaats zal aantekenen.

Hagen. HET gemene *Ligustrum* diende op vele plaatsen voor hagen om de akkers en boomgaarden. Ook zag ik op deze reis 'er gene anderen als van Ligustrum, schoon men wel wist dat de doornen daar beter toe zyn. De Ligustrumhagen worden zeer digt; dog by gebrek van doornen keren zy de varkens en het ander vee niet wel. En als 'er eens een gat in is, duurt het ene goede wyl eer dat weer toe is.

Chester. OP den middag kwam ik door *Chester*, een klein vlek aan de *Dellaware*, in de welke daar ene kleine rivier, die door het vlek heen loopt, zig uitstort. Over deze was ene kleine brug. De huizen staan hier en daar verstroid. De meesten zyn van steen en twee verdiepingen hoog, enigen ook van hout. Hier is ene kerk en ene marktplaats.

Weit. DE Weit was hier al overal in den grond. Op sommige plaatsen was zy al schoon opgekomen, zynde reeds vier weken gezaid geweest. De akkers lagen meest op zyn *Engelsch* zonder gruppen, maar met watervoren vier of zes voet van malkander. Op de akkers zag men grote stompen van omgehouwen bomen, een teken dat dit land eerst onlangs tot bouwland gemaakt was.

DE wortels der bomen liepen hier meest langs den grond, gaande niet diep in. Dit had ik gelegenheid op verscheiden plaatsen optemerken. Zelden vond ik enen wortel die boven enen halven voet in den grond gegaan was, schoon de aarde hier zeer los was.

Yzer. OMTRENT twee *Eng.* mylen van *Chester* reden wy ene Yzerhut voorby. Zy kwam twee broeders toe. De oer wordt egter hier niet gegraven, maar wel dertig of veertig mylen verder gebroken, gesmolten, en vervolgens herwaards gevoerd. De blaasbalgen waren meest van leder, en, zo wel als de hamer en de vuurplaats, in vergelyking met de onzen, vry klein. Alles ging door middel van 't water. Het yzer werd hier tot staven gesmeed.

IK merkte op deze reis, en naderhand zag ik het zelve dikwyls, dat de paarden veel van appelen houden. Zy verkozen ze ver boven het frissche gras, als men ze in enen boomgaard, daar afgevallen appelen lagen, lopen liet. Dog men hieldze hun niet zeer dienstig. En behalven dat, dit voedsel valt wat duur.

DE

De *Roodbloemige Aborn* (*) is hier overvloedig, vooral in moerassige gronden. Uit zyn hout maakt men borden, spinnewielen, rollen, voeten voor stoelen en ledikanten, en ander huisraad. Met den bast verwt men linnen en wol donker blauw. Ten dien einde kookt men dien in water, en doet wat koperroods, diergelyk de hoede- en schoenmakers gebruiken, in den ketel, voor dat 'er de stof in komt. Ook maakt men 'er enen goeden zwarten inkt van. Als men in 't voorjaar in den boom hakt, zo loopt 'er een zoet sap uit, gelyk als uit onze Berken. Dit sap gebruikt men hier niet, maar in *Kanada* kookt men 'er syroop en suiker uit. Hier vindt men ene verscheidenheid van dezen boom welken men den *Bonten Aborn* noemt, (†) om dat zyn hout van binnen gespikkeld is. Men gebruikt het veel tot allerlei schrynwerk, en men zoekt het geen 'er van gemaakt is boven al ander werk. Het wordt veel duurder betaald dan het geen uit Walnoten of wilde Kersebomenhout (§) gemaakt is. Dog het kostbaarste huisraad is het geen van *Bont Zwart Walnotenhout* gemaakt wordt, want dit is over 't algemeen zeldzaam. De Bonte Ahorn wordt ook niet veel gevonden. Ook vindt men 'er wier buitenste gemarmeld is, dog het binnenste niet. Om die reden hakt men diep in den boom, eer men hem laat vallen, ten einde te ontdekken of hy van binnen wel geaderd is. Geboomte.

Des avonds kwam ik te *Philadelphia*. Den volgenden ogtend, zynde den 7. October, zettede ik de *Dellaware* in een schuit over. Hier was ik in New Jersey. Men betaalt vier *pence* voor 't overvaren van ieder persoon. Het Land is hier geheel anders gesteld als in *Pensylvanie*. De insekten en planten, welken ik dezen dag ontdekte, denk ik in een ander werk te beschryven. Reis naar *New Jersey*.

Men zou misschien denken dat op enen zo mageren grond als die van *New Jersey* is niets wassen moest. Evenwel stond 'er de Mais ongemeen wel. Wy zagen 'er gantsche velden van. De aarde was van dat soort waarin de Tabak byzonderlyk wel tiert, dog lang zo vet niet. De stelen van de Mais waren gemeenlyk agt voeten hoog. Zy waren vol van bladen. Men had de Mais als naar gewoonte, op ryen in vierkante vakken geplant, zo dat 'er ene opening van vyf voet en zes duim tusschen ieder kleine hoogte was, waarop zy stond, zo wel in de lengte als in de breedte. Uit elke hoogte kwamen drie of vier stelen te voorschyn. Men had ze hier nog niet tot voer van 't vee gesneden. Elke steel droeg tot vier airen toe, die groot en vol van koorn waren. Noit had men zulk enen zandigen grond Vrugtbaarheid.

(*) *Acer rubrum*.
(†) *Curled Mapple* by de *Engelschen*.
(§) *Prunus Virginiana* Linn. Sp. Pl.

grond beter kunnen gebruiken. Op andere plaatsen was de aarde tusschen de Mais omgeploegd om Rogge te zaijen, zo dat, als het *Turksch* koorn gemaid is, de Rogge op het veld staan blyft.

Aspersies. WY zagen veel *Aspersies* in ene losse aarde en op onbebouwde zandvelden wassen. Zy stonden ook veel tusschen de Mais, en waren vol van bessen. Dog ik kan niet zeggen of de zaden door den wind uit de naburige tuinen derwaards gebragt waren. Maar dit is zeker, dat ik ze op andere plaatsen in *Amerika* in het wild heb zien wassen.

Wormkruid. HET *Wormzaad* is ook menigvuldig op de wegen, op enen zandigen grond, gelyk dien vlak over het Veer van *Philadelphia*. Ik heb gezegd dat men dit den kinderen tegens de wormen ingeest. Dit geschiedt aldus. Men legt het in brandewyn, neemt het 'er een uur daarna weer uit, laat het drogen, en geeft het dan de kinderen in met wat zoet gemaakt bier, of eenigen anderen drank. Sommigen roemden de uitwerking van dit middel zeer, als dodende de wormen. Dog anderen waren van oordeel dat zy 'er van vermeerderden. Maar by ondervinding weet ik dat het zeer heilzaam geweest is.

Porselein. DE *Porselein* wast hier in 't wild overvloedig, in de blote lugtige aarde tusschen de Mais in. Zy kruipt daar langs den grond, en hare stelen zyn vry dik en sappig, schoon het kwalyk te begrypen was hoe zy in zo droog ene aarde haar voedsel kreeg. Men ziet ze ook in menigte in dat zelve soort van aarde op andere plaatsen in dit Land wassen.

Spaansche Netels. DE *Bidens bipinnata*, (*) by de Engelschen (†) *Spaansche Netels* genoemd, wast hier en daar, omtrent de landhuizen, op de wegen, by de tuinen, en langs de hagen. Zy bloeide ten dele nog; dog de meeste planten waren haren bloeisem al kwyt. Als het zaad ryp is wordt het zeer onaangenaam op zulke plaatsen te gaan daar zy staat, vermits het aan de kleren blyft zitten en die zwart maakt, en het is moeilyk die vlakken 'er uit te krygen. Elk zaadtje heeft drie doorns op zyn spits, en elke doorn heeft ook vele kleine omgebogene hoeken, waardoor het aan de klederen kleeft.

IN de losschen, en langs de heggen kropen hier en daar enige enkelde kleine rode Mieren, (§) wier sprieten zo lang waren als hunne lichamen.

Philadelphia. TEGENS den avond keerden wy weer naar *Philadelphia*.

OP de kust van *Pensylvanie* vindt men zeer veel schone *Oesters*. Men begon nu ze te *Philadelphia* te koop te brengen. Zy worden gehouden zo goed te zyn als de *New Yorkschen*, van de welken ik hierna byzonderlyk spreken zal. My scheen het egter, dat de laatsten groter en lek-

(*) By TOURNEFORT. (†) *Spanisch Needles*.
(§) *Formica rubra, antenna longitudine corporis*, LINN. Faun. Su.

lekkerder zyn. Men merkt aan, dat zy goed worden tegens den tyd dat de hete koortsen beginnen optehouden. Daar reden menschen met gantsche karren vol oesters langs de straten, schreuwden die te koop, daar het anders hier iets zeldzaams is waren langs de deuren te koop te zien veilen; dog te ***Londen*** is dit gemeen. Men eet hier den meesten tyd de Oesters op gloeijende kolen gebraden, tot dat de schelpen een weinig opengaan, en dan eet men den oester met wit tarwenbrood met boter besmeerd. Voorheen brandde men kalk uit de schelpen, dog thans heeft men ene betere stof daartoe. Men wees my enige huizen in de Stad die met schelpkalk gemetseld waren. De muren hadden de eigenschap van twee of drie dagen voor dat men regenagtig weder krygt, vogtig te worden, zo dat 'er tamelyk grote droppels aan hangen. Dus dienden zy voor Hygrometers. (*) Over het zelve ongemak klaagden vele menschen die in huizen gewoond hadden met schelpkalk gemetseld.

ERWTEN worden 'er in ***Pensylvanie*** niet veel gezaid, schoon voorheen, volgens het geen enige bejaarde ***Zweden*** ons verhaalden, ieder Boer een veld met erwten plegt te hebben. Even zo is het ook in ***New Jersey*** en het zuidelyke van ***New York***. Maar in het noorder gedeelte van ***New York***, of omtrent ***Albany***, en in alle de gedeeltens van ***Kanada***, die door de ***Franschen*** bewoond worden, zait men 'er veel van, en zy slagen ongemeen wel. Alleen is men door een klein gekorven diertje in de eerstgenoemde Landschappen genoodzaakt geworden, zo nuttig een gewas niet meer te kweken. Voorheen was dit diertje weinig bekend. Het paart in den zomer, omtrent den tyd van het bloeijen der erwten, en legt dan een eitje in byna iedere kleine erwt. Als de erwten ryp zyn, zoude men van buiten niet zeggen dat 'er wormen in zitten, dog men vindt ze als men de erwten doorsnydt. De worm blyft den gehelen winter en een deel van de lente over in de erwt als men hem laat begaan, en eet al het binnenste op, zo dat 'er weinig meer dan de schil overblyft. Ten laatsten verandert de worm in een schaalagtig insekt, kruipt door een gat, dat hy zelf maakt, uit de erwt, en vliegt weg, om naar nieuwe erwtelanden te zoeken, ten einde daar te paren en zyn geslagt voorttezetten.

Erwten.

Wormen in de Erwten.

DIT schadelyk gedierte heeft zig uit ***Pensylvanie*** naar het Noorden uit-

Oorsprong daar van.

(*) Gelyk de Oesterschelpen een dierlyk voortbrengsel van de zee zyn, en derzelver holtens vol van deeltjes van zeewater, vervliegt wel het nat, dog het zout blyft over. Als nu de schelp verbrand en de kalk gebluscht wordt, vermengt zig het zout met den kalk, en hoe droog ook het geen met zulken kalk gemetseld is wordt, trekken egter altyd de zoutdeeltjes de vogtigheid der lugt aan, en veroorzaken het zweten der muren. F.

uitgebreid; want *New York*, waar het nu menigvuldig is, wierd 'er voor twaalf of vyftien jaren niet van geplaagd, en voor dien tyd teelde men erwten in overvloed zonder het minste belet. Maar allengskens wierden deze kleine vyanden zo menigvuldig, dat men van het zaijen van erwten moest afzien. Men klaagde hierover op vele plaatsen. De Boeren rondom *Albany* hadden thans het genoegen dat hunne erwten nog vry waren van dit Insekt, maar vrezen 'er altyd voor, dewyl het ieder jaar nader aan die streek komt.

Ik weet niet of dit diertje in *Europa* voortkomen zou; en ik zou denken dat onze *Zweedsche* winters het doden zouden, hoe diep het ook in de erwt zitte. Maar in *New York* is het dikwyls al zo koud, en egter vermeerdert het daar ieder jaar, en nadert allengskens hoe meer het Noorden. Ik was op het punt van enigen van dit ongedierte in *Europa* over te brengen zonder het te weten. Op myn vertrek uit *Amerika* nam ik enige erwten mede naar *Europa* in een papier, welken 'er geheel frisch en groen uitzagen. Maar toen ik het papier den 1. Augustus 1751. te *Stokholm* opende, vond ik al de erwten hol, en zag 'er de koppen der Insekten uitkyken. Sommigen kropen 'er al uit, dog ik haastte my om hen te beletten zig te verspreiden. (*) Ik beken, dat, toen ik ze het eerst zag, ik 'er meer van schrikte dan indien ik enen adder gezien had, want ik besefte op eens al de schade welke myn lieve Vaderland 'er van gehad zou hebben, indien maar twee of drie van deze schadelyke diertjes ontkomen waren. De nakomelingen van verscheiden huisgezinnen, ja zelfs van gehele volken, zouden reden gehad hebben, my te verwenschen, als de oorzaak van zo zwaar enen ramp. Ik zond 'er naderhand enigen, dog wel bewaard, aan den Graaf Tessin en den Ridder Linnæus, tegelyk met een berigt van hunne schadelykheid. De laatste dier twee Heren heeft 'er reeds ene beschryving van gegeven in ene Akademische Verhandeling, onder hem verdedigd. (†) Hy noemt ze daar den *Bruchus van Noord Amerika.* (§) Het was iets zonderlings

(*) Hoe zorgvuldig ook de Heer Kalm ware om dit gedierte het verspreiden te beletten, verzekert ons egter de Heer Linnæus in zyn *Syst. Nat.* dat de zuidelyke delen van *Europa* alreeds 'er van besmet zyn. Scopoli spreekt 'er van onder zyne *Insecta Carniolica* p. 63. en Geoffroy heeft 'er in zyne *Insectes de Paris* Vol. 1. p. 267. t. 4. t. 9. ene afbeelding van gegeven. F.

(†) Diss. *de Noxa Insectorum.* Amoen. Acad. Vol. 3. p. 347.

(§) *Bruchus Americæ septentrionalis.* In zyn *Syst. Nat.* noemt hy hem *Bruchus Pisi*, of de *Erwtkever*; en zegt dat de *Gracula Quiscula* of de *Purpledaw* van Catesby dit gedierte vernielt; en dat men nu bemerkt, hoe onvoorzigtig het geweest is dien vogel in *Pensylvanie*, *New Jersey*, en *Nieuw Engeland* uitteroeijen, dewyl ene menigte van wormen die deze vogel plegt te verslinden thans de weilanden vernielen. F.

lings dat 'er niet ene erwt in het papier gevonden wierd die niet was opgegeten.

Wanneer men in *Pensylvanie* erwten zait van buiten in het Land gebragt, zyn die gemeenlyk het eerste jaar van dit gedierte vry, maar het twede komt het 'er al in. Het is zeer te wenschen, dat de schepen uit *New York* en *Pensylvanie* dit Insekt niet in *Europa* zullen overbrengen. Men ziet hier uit wat een verагtelyk gering Insekt vermag, en dat de studie van het Huishoudelyke en van de eigenschappen der Gekorvenen niet moet beschouwd worden als maar enkeld tydverdryf en ene nutteloze bezigheid. (*)

De *opklimmende Sumach* of *Rhus radicans* is een struik of boom, die zeer overvloedig in dit Land voortkomt, en heeft dit met den klimop (†) gemeen, dat hy niet groeit zonder enig steunsel te hebben, het zy enen boom, enen muur, of ene heg. Ik heb hem tot op de hoogsten der grote bomen zien klimmen. Zyne takken schoten overal kleine worteltjes, die zig op den boom hegtten, en, als ware het, 'er indrongen. Als men den stam afhouwt komt 'er een bleek bruin sap uit, van enen onaangenamen reuk. Dit sap is zo scherp, dat, als men 'er mede op lynwaat letters of vlakken maakt, die 'er niet uitgaan, maar des te zwarter worden hoe meer men het linnen wascht. De kinderen plegen met dit sap hunne namen op het linnen te tekenen. Als men 'er mede op papier schryft, zo gaan de letters noit uit, maar worden hoe langer hoe zwarter. *Rhus radicans.*

Dit gewas heeft de zelve kwade hoedanigheden als de *Vergiftboom*, dien ik boven beschreven heb, van schadelyk te zyn voor sommige menschen en niet voor anderen; dog de *Vergiftboom* heeft een sterker vergift. Evenwel heb ik menschen gezien die al zo sterk opzwellen van dezen boom. Ik weet ook twee Zusters, waarvan de ene dit gewas behandelen kon zonder het minste ongemak, schoon de andere ten eersten de uitwaassemingen 'er van gevoelde, zodra zy omtrent op den afstand van ene el den boom naderde, en zelfs als zy op ene plaats stond waar de wind over den boom henen naar toe woei. Dog op my had dit soort van Sumach noit enige kragt, schoon ik 'er meer als honderd proeven, zelfs met de zwaarste stammen, mede genomen heb, en het sap zelfs eens in myn oog sprong, zonder my enig letsel te doen. De huid van de hand van een ander mensch, welke ik zeer nat met dit sap gemaakt had, wierd weinig uren daarna zo hard als leder, en vervelde de volgende dagen zo sterk, dat het was als of 'er gantsche schalen van afvielen. *Vergiftigheid.*

Den

(*) Als men de erwt voor dat 'ze gezaid wordt in loog van kalkwater en enig ontbonden Rottekruid legt, wordt de worm die 'er in zit gedood. F.

(†) *Hedera arborea.*

De bosschen en 't hout. DEN 10. October des morgens vroeg verzelde ik den Heer KOCK naar zyn Landgoed, het welk omtrent negen *Eng.* mylen noordwaards van *Philadelphia* legt.

SCHOON de bosschen van *Pensylvanie* vele Eiken leveren, en men 'er meerder soorten van vindt dan meer naar het Noorden, bouwt men hier egter zo veel schepen niet als in de noordelyke Landschappen, byzonderlyk in *Nieuw Engeland.* De ondervinding heeft geleerd dat hoe meerder het hout naar het Noorden wast het des te duurzamer is, en dat de deugd afneemt naar mate men de warmte nadert. Ook is het zeker dat de bomen in het zuiden schielyker groeijen, en dikker kringen maken dan in het Noorden. Daarenboven, die in 't Zuiden wassen hebben grover sapbuizen voor den omloop der vogten. Om deze reden bouwt men zo veel schepen in *Pensylvanie* niet als in *Nieuw Engeland*, schoon meerder dan in *Virginie* en *Maryland.* In *Karolina* bouwt men 'er geen in 't geheel, en men laat ze daar uit *Nieuw Engeland* komen. Die men hier, zelfs uit de beste Eiken timmert, duren nauwlyks meer dan tien of ten hoogsten twaalf jaren, en dan zyn zy zo vergaan dat niemant 'er mede in zee durft steken. Daar komen schippers uit *Engeland* in *Amerika* om daar schepen te doen bouwen. De meesten gaan naar *Nieuw Engeland*, de noordelykste Provincie; en zo zy al met schepen naar *Philadelphia* geschikt overkomen, gaan zy egter gemeenlyk van daar naar *Nieuw Engeland.* De *Spanjaards* in de *West Indien*, wil men, dat hunne schepen van een byzonder soort van Ceders bouwen, die bestand zyn tegens het water en de verrotting; dog dit soort vindt men niet in de *Engelsche* Volkplantingen. Hier zyn meer dan negen verschillende soorten van Eiken, dog geen van die is zo goed als het ene soort dat wy in *Zweden* hebben. Om deze reden kost een schip van *Europisch* veel meer dan een van *Amerikaansch* Eikenhout.

Beet. VELEN, die zig hier op het tuinieren toeleiden, hadden, verscheiden jaren ondervonden dat die *Rode Beet*, welke voortkwam uit zaad van *New York* gekomen, zeer zoet en aangenaam wierd, dog dat zy alle jaar verminderde als zy uit zaad hier gewonnen werd gekweekt. Men moest dan ieder jaar zo veel zaad uit *New York* doen komen als men van noden had. Ook heeft men opgemerkt, dat gewassen uit *Engelsch* zaad voortkomende veel beter zyn, dan die uit zaad in *Amerika* gewonnen worden gekweekt.

Radys. IN den tuin van den Heer *Kock* was ene Radys (*) in de losse aarde zo groot geworden, dat zy zeven duimen middellyns had. Ieder verzekerde dat het iets zeldzaams was ze hier zo dik te zien.

HET gewas, (*) dat gemeenlyk *Batatas* genoemd wordt, heet men hier

*) *Raphanus major oblongus.*
(*) *Convolvulus radice tuberosa esculenta.*

hier *Bermudische Potatoes.* Aanzienlyken en gemenen planten ze in hunne tuinen. Dit geschiedt op dezelve wys als met de gemene Potatoes. Sommigen zetten ze op bedden. De grond moet een mengsel zyn uit zand en aarde, niet te vet nog te mager. Men snydt, als men ze planten zal, de wortelen, gelyk by de andere Potatoes, in kleine stukken, zo nogthans dat men een uitbotsel of twee aan iedere plant late. Hunne kleur is gemeenlyk rood van buiten, dog van binnen geel. Zy zyn gemeenlyk groter dan de gemene Potatoes. De smaak is zoet en aangenaam, zynde, naar myn gevoelen, de andere Potatoes, de Artisjokken, en zelfs alle andere bekende wortels daarin met hun niet te vergelyken. Zy smelten genoegzaam in den mond. Het is niet lang geleden dat zy hier geplant zyn. Men maakt ze gereed gelyk de andere Potatoes, en eet ze met dezelven of alleen. Zy groeijen hier zeer schielyk en zeer wel; maer het moeilykste is ze den winter over goed te houden, want zy kunnen nog tegens sterke koude, sterke hette, nog vogtigheid. Om die reden bewaart men ze 's winters in kasten met zand op ene warme plaats. In *Pensylvanie*, daar men gene klappen in de schoorstenen heeft, zet men ze in ene zandkast op enigen afstand van het vuur, waar zy veilig zyn voor de vorst en te grote hette. 'T is niet genoeg ze in droog zand in den kelder te leggen, gelyk gemeenlyk geschiedt met de gemene Potatoes. De vogtigheid der kelders zou door het zand heen dringen en ze doen rotten. Het zou waarschynlyk in *Zweden* wel te doen zyn, van ze in warme vertrekken den winter over te houden. Maar de zwarigheid is maar alleen hoe men ze zal overbrengen. By myn vertrek uit *Amerika* nam ik 'er een goed getal van mede, en droeg 'er alle mogelyke zorg voor. Dog wy hadden enen zwaren storm op zee, waardoor het schip zo beschadigd wierd. dat het sterk water in kreeg, zo dat onze klederen, bedden en ander goed zo nat waren dat wy ze uitwringen konden. Dus was het geen wonder dat myn' Potatoes verrotteden. Dog dewyl ze nu in *Portugal*, *Spanje*, en zelfs in *Engeland* aangekweekt worden, zal het niet bezwaarlyk zyn ze in *Zweden* ook te krygen. De drank, welken de *Spanjaards* in hunne *Amerikaansche* bezittingen uit het sap dezer Potatoes maken, is niet in gebruik in *Pensylvanie* (*).

De Heer *Kock* heeft enen Papiermolen op een klein beekje, daar allerlei grof papier gemaakt wordt. Zy wordt 's jaars voor vyftig pond st. *Pensylvanisch* geld verpagt. Papier.

Dit jaar, wierd my verteld, waren de Appelen schaarscher dan naar Schaarschheid van Appelen.

(*) De Heer Miller beschryft dezen drank in zyn *Tuinmans Woordeboek*, onder het woord *Convolvulus.* Soort 17. en 18.

naar gewoonte, het welk door de aanhoudende droogte in de maand van Mai veroorzaakt was, die de bloeisems had doen verwelken. De hitte was zo sterk geweest dat zy de planten en het gras op het veld verbrand had.

Het *Polytrichum commune*, een soort van mos, wast overvloedig in lage en vogtige Weilanden tusschen de bosschen, en bedekt ze op vele plaatsen, gelyk ons mos in *Zweden* doet. Ook was het gemeen op de hoogtens.

Land-bouw.

De Landbouw was hieromstreeks in enen slegten toestand. Wanneer iemant een stuk lands koopt, het geen misschien noit is bebouwd geweest, hakt hy een gedeelte van het hout omver, haalt de wortels uit den grond, beploegt dien, zait 'er koorn in, en heeft de eerste reis enen overvloedigen oogst. Dog dat zelve land verscheiden jaren agter een bebouwd wordende, moet het noodzakelyk zyne vrugtbaarheid verliezen. Men laat het dan braak leggen, en ontgint een ander stuk. Op deze wys gaat men voort tot dat men zyne geheele bezitting in koornlanden veranderd heeft, en put dus den grond uit. Dan komt men weer tot het eerste stuk lands, dat zig nu volkomen verhaald heeft, bebouwt het zo lang het iets geven wil, en gaat daarna weder aan een ander.

Gebrek aan Mist.

Het is hier onmogelyk veel mist te winnen, om dat men gewoon is het vee, zomer en winter, dag en nagt, altyd in 't veld te laten. Maar wanneer het land enige jaren braak legt groeit 'er velerhande onkruid op, en dit zet 'er zig zo vast op, dat 'er een geruime tyd vereischt wordt om het uitteroeyen. Dit is ook de reden dat 'er altyd zo veel onkruids tusschen het koorn staat. De grote vrugtbaarheid van den grond, die by de aankomst der *Europeanen* noit bebouwd geweest was, deed hen den Landbouw op deze wys veronagtzamen, waarin velen nog blyven voortgaan. Maar dezen bedenken niet, dat als de grond geheel en al uitgeput is, 'er een lange tyd en veel arbeids nodig is om dien weder in staat te brengen; vooral in deze gewesten, die alle zomers door de hitte zo worden uitgedroogd. De grond der koornlanden bestond uit ene dunne laag van tuinaarde, zeer vermengd met een soort van steenkleurige klei, en vele deeltjes van gebroken glinsterende aarde. Deze laatste kwam van de stenen, die men hier overal op de diepte van een voet vindt. Deze stukjes deden den grond glinsteren, als 'er de zon op scheen.

Glinsterende steen.

Byna alle de huizen hier omtrent waren van dien steen of van gebakken' steen, dog de eerste was gemeender. In *Germantown*, dat twee *Eng.* mylen lang is, zag men geen ander muurwerk dan van dien steen. Maar daar zyn 'er verscheiden soorten van. Somtyds bestond hy uit enen zwarten of gryzen glimmer, lopenden met golvende

de aderen, die hier en daar tusschen de kromtens met enen gryzen, lossen en fynen kalksteen opgevuld waren, welke ligt kon aan stukken gewreven worden. Sommige doorschynende deeltjes van Quarts waren 'er door verspreid. Dog het glinsterzand maakte het grootste deel van dien steen uit. Hy was vry gemakkelyk te bewerken, en kon met yzeren gereedschap in allerlei gedaantens gehouwen worden. Maar somtyds bestond hy uit enen zwarten glimmer met fyne korrels, enen witten fynen zandsteen, en enige Quartskorrels, zo dat de verscheidene delen wel door malkander gemengd waren. Somtyds vertoonden zig ook brede strepen van den witten kalksteen, zonder enig vermengsel van glimmer, dog meest waren zy sterk vermengd, en van ene gryze kleur. Eindelyk vindt men 'er op enige plaatsen die uit geheel fyne en zwarte glimmerstukken en enen grauwen, lossen en zeer fynen kalksteen t'zamengesteld zyn. Dezen waren ook gemakkelyk te bewerken.

Deze verscheidenheden van stenen vindt men gemeenlyk by malkander. Men trof ze byna overal aan als men een weinig diep groef, dog niet in gelyke menigte en van gelyke deugd. Ook waren ze niet allen even ligt uit den grond te krygen. Als iemant dan een huis wilde bouwen, vorschte hy eerst naar waar hy den besten steen kon vinden. Men vindt dien zo wel op de akkers als op onbebouwde velden, op ene diepte van twee tot zes voeten. De stukken zyn meer of min groot. Sommigen hielden van agt tot tien voeten in de langte, twee in de breedte, en enen in de dikte. Anderen waren veel groter, dog ook enigen kleinder. Zy lagen hier by beddingen op malkander, van omtrent een voet elk bed in de dikte. De langte en breedte waren verschillend, dog gemeenlyk zo als ik gezegd heb. Men moest meest drie of vier voet diep zyn eer men de eerste laag vond. De losse grond boven de lagen is vol van kleine stukjes van dezen steen. Deze grond is de steenkleurige aarde, die hier algemeen is, en uit zand en klei bestaat, schoon 'er het zand de overhand heeft. De losse stukken glimmer, die zo sterk in het zand glinsteren, schynen van den steen onder den grond afgebroken te zyn.

Men moet aanmerken, dat als men dezen steen tot metselen gebruikt men de platte zyde naar buiten keert. Maar de stenen zyn dikwyls ongelyk aan alle kanten, en dan maakt men ze gelyk, dat ligt te doen is. Dog evenwel blyven ze ongelyk in dikte, en kunnen zo net niet op een gevoegd worden als gebakken' stenen. Ook breken 'er wel stukken af als men ze bewerkt, en laten openingen in het buitenste van den muur. Men vult die met kleine stukken steens en kalk, en overpleistert ze, zo dat het niet kan gezien worden, ten minsten niet op enigen afstand. Eindelyk, smeren zy op de buiten- *[Gebruik daarvan.]*

L 2 kan-

kanten der muren kruisgewys lopende strepen van kalk, zo dat men zeggen zoude dat de muren uit even groten stenen bestonden, en dat die witte strepen de voegen der stenen waren. Het binnenste van de muren wordt glad gemaakt en gewit. Men heeft niet gemerkt dat dit soort van steen het vogt uit de lugt aantrekt. In *Philadelphia* en daaromstreeks zyn vele huizen op die wys gebouwd.

De Huizen zyn gemeenlyk op de *Engelsche* wys gemetseld.

Dassen. Een der Zwarten van den Heer *Kock* vertoonde my een vel van enen Das, (*) dien hy gedood had, en ik zag 'er uit dat de *Amerikaansche* Das de zelve met den *Zweedschen* is. Men noemt hem hier *Aardvarken*. (†)

De *Skulkill*. Tegens den avond keerde ik naar *Philadelphia* terug. Den 12. October gingen wy 's morgens naar de *Skulkill*, ten dele om zaden en planten te verzamelen, en ten dele om allerlei soorten van waarnemingen te doen. De *Skulkill* is een smalle stroom, die omtrent vier *Eng.* mylen ten zuiden van *Philadelphia* in de *Dellaware* valt. Maar hoe smal hy ook is, loopt hy wel twee honderd *Eng.* mylen ver, en ontspringt op de westzyde van de *Blauwe bergen*. Het is een groot nadeel voor dit Land dat 'er verscheiden' Watervallen in deze Rivier zo digt by *Philadelphia* zyn, waardoor zy onbevaarbaar is. Ik ontwierp dezen dag enige beschryvingen van zulke kruiden daar het vee naar zoekt, en van zulken die het laat staan.

Mollen. Men ontdekte op de velden hier en daar kleine onderaardsche gangen, lopende met allerlei bogten. De opening was groot genoeg voor een Mol. De aarde, die, als het ware, een verwulf 'er boven, en als een kleinen wal maakte, was omtrent twee duimen hoog, ene goede hand breed, en omtrent enen duim dik. Ik zag dikwyls deze onderaardsche gangen op de onbebouwde landen, die zig door de opgeworpen aarde ontdekten, en inzakten als men 'er optrapte, het welk het wandelen lastig maakte.

Deze gangen worden door een soort van Mol (*) gemaakt, dien ik in een ander werk nader beschryven zal. Zy azen op wortelen. Het diertje heeft groter kragt dan anders vele dieren, naar evenredigheid van hunne grootte, bezitten. Waar het dagt te graven hield het altyd de poten buitenwaards, gelyk men de riemen in een schuit houdt. Ik leide het myn neusdoek voor, om te zien wat het 'er mede doen zou, en ik vond dat het dien in den tyd van ene minuut vol gaten had gemaakt. Ik was genoodzaakt enige boeken op het deksel van de doos te leggen, waarin het diertje zat, of anders lag 'er dan ten

(*) *Ursus Meles*. (†) *Ground hog*.

(*) Dit dier is waarschynlyk de *Sorex cristatus* van Linnæus.

ten eersten af. Het was zeer kwaadaardig, en beet gaten in alles wat het in den weg lag. Ik hield het enen stalen pennekoker voor, waarin het in 't eerst zeer vinnig beet, maar de hardheid daarvan gevoeld hebbende wilde het nog daar nog ergens anders meer in byten. Deze Mollen maken gene hopen, gelyk de *Europischen*, maar alleen zulke gangen, als ik beschreven heb.

Talk-boom.

Hier wast ene plant, van welker bessen men een soort van wasch of talk maakt, waarom ze de *Zweden Talkstruik* noemen. De *Engelschen* geven ze den naam van *Candleberrytree* of *Bayberry-bush*, en de Ridder Linnæus heet ze *Myrica cerifera*. Zy groeit overvloedig in ene droge aarde, en schynt byzonderlyk in de nabuurschap der zee wel te tieren, want diep in het land heb ik ze niet gevonden. De bessen groeyen in overvloed op den vrouwelyken struik, en zien 'er uit als of 'er meel opgestroid was. Men verzamelt ze laat in den herfst, wanneer ze ryp zyn, smyt ze in een pot kokend water, zo dat haar smeer smelt, en boven op het water begint te dryven, het welk men dan met een schuimspaan 'er afneemt, en in een anderen ketel doet, zo lang tot dat 'er geen talk meer op het water dryft. Zo dra de talk styf is ziet hy 'er uit als gemene talk of als wasch, maar heeft ene morsfige groene kleur.

Kaarssen daarvan gemaakt.

Om deze reden wordt hy nog eens gesmolten en gezuiverd, zo dat hy ene schone doorschynende groene kleur krygt. Deze talk is duurder dan de gemene talk, maar beter koop dan wasch. Te *Philadelphia* gaf men ene schelling voor het pond, daar de gemene talk maar ene halve, dog wasch twee schellingen kost. Van dezen talk maakt men hier te lande op vele plaatsen kaarssen, waar men egter wat gemenen talk onder doet. Dit soort van kaarssen breekt niet ligt en smelt zo niet in den zomer als de anderen, brandt byna beter en langer, en geeft zulk enen damp niet, maar zy laten veel eer enen aangenamen reuk na wanneer zy worden uitgedaan.

Een oude *Zweed* van een en negentig jaar verhaalde my dat zyne Landslieden voorheen dit soort van kaarssen plegten te gebruiken. Tegenwoordig gebruikt men dezen talk zo veel niet, indien men beestevet krygen kan, om dat het zo veel moeite kost de bessen te verzamelen. Dog de arme menschen, die in oorden wonen waar deze bessen veel wassen, en niet veel vee hebben om te slagten, gebruiken dezen talk voor kaarssen. Ook maakt men van het vet van deze plant ene zeep, die aangenaam ruikt, en zeer goed is om den baard te scheren. Nog maken 'er de Heelmeesters pleisters van. Een Koopman van *Philadelphia* zond eens ene menigte van deze kaarssen naar de Roomschgezinde

Landen in *Amerika*, denkende ene goede winst 'er op te hebben; dog de Geestelyken wilden ze niet nemen. Een oude *Zweed* zeide dat de *Wilden* voorheen den wortel van deze plant gebruikten tegens de tandpyn, en dat hy zelf, den wortel, in stukken gesneden, rond om den tand gelegd hebbende, veel baat by dit middel gevonden had. Een andere *Zweed* verhaalde dat de schil van den wortel hem geholpen had. In *Karolina* maakt men van dezen talk niet alleen kaarssen maar ook zegellak.

Penny Royal. *Penny Royal* is de *Engelsche* naam van een gewas, dat enen zonderlingen sterken reuk heeft, en in overvloed op droge plaatsen groeit. De Kruidkenners noemen het *Melissa pulegioides* (*) of *Cunila pulegioides*. Men houdt het zeer gezond om als thee gedronken te worden in verkoudheden, als bevorderende de doorwaasseming. Ook wil men dat deze plant op enige plaats des lichaams, waar men pyn gevoelt, gelegd, dezelve verdryft.

Koopwaren van *Nieuw Engeland.* De *Waren* die men gewoon is uit *Nieuw Engeland* naar *Londen* te zenden zyn de volgenden. Allerlei Visch by *Terre Neuve*, anders *Newfoundland*, of elders gevangen; Traanolie, van verscheiden' soorten, Walvischbaarden, Teer, Pek, Masten, nieuwe Schepen, enige Pelteryen, en somtyds enig hout. De *Engelsche* Eilanden in *Amerika*, als *Jamaik*, en de *Barbados*, trekken uit *Nieuw Engeland*, Visch, Vleesch, Boter, Kaas, Talk, Paarden, Vee, allerlei Houtwerk, als kuipen, emmers, tobben en diergelyken; en zenden terug *Rum*, Suiker, Syroop, en andere voortbrengsels, of ook wel baar geld. Het meeste hiervan, byzonderlyk van 't geld, gaat verder naar *Londen*, om de goederen te betalen die men van daar ontvangen heeft.

Elzen. De Elzen wiessen hier in overvloed op natte en lage plaatsen, en zelfs somtyds nog al op vry hoge gronden, dog kwamen noit tot de hoogte der *Europische* Elzen, en stonden gemeenlyk als struiken van een of twee vadem langte. De Heer *Bartram* en anderen, die veel in deze gewesten gereisd hadden, verhaalden my, dat hoe meer men naar het zuiden trekt de Elzen zo veel te kleinder worden, dog dat zy meer noordelyk hooger en dikker waren. Ik vond zelf naderhand dat de Elzen in *Kanada* die van *Zweden* niet veel weken. Men gebruikt 'er den bast van om rood en bruin te verwen. Een *Amerikaansche Zweed* vertelde my, dat hy zig eens in het been tot op het gebeente toe gehouwen hebbende, zo dat de wonde zeer gevaarlyk was, hy zig daarvan genezen had door de kwetsuur met water te wassen, waarin hy den elzebast had laten koken.

Nagtschaduw. De *Phytocalla decandra* (†) wordt *Poke* by de *Engelschen* genoemd. Als

(*) Linn. Sp. Pl. (†) *De Amerikaansche Nagtschaduwe.*

Als men het ſap der beſſen op papier of iets diergelyks laat ſpringen, wordt het een hoog purper, zo ſchoon als men ergens in de wereld die kleur kan maken; en het is jammer dat men nog geen middel weet om te beletten dat deze verw op linnen of wol ten eerſten verſchiet. De Heer *Bartram* had eens zynen voet tegens enen ſteen geſtoten zo dat hy 'er zeer pynlyk van was, en had 'er een blad van deze plant opgelegd met dit gevolg dat hy zeer ſpoedig genezen was. De beſſen worden om dezen tyd door de vogels gegeten. De *Engelſchen* en *Zweden* eten de bladeren in 't voorjaar, als zy eerſt uitkomen en nog malſch zyn, klaargemaakt, gelyk wy de Kool of de Spinaad doen. Somtyds bereiden zy ze als wy de Kool, wanneer de ſtelen al wat langer zyn geworden, en nemen alleen maar de topjes, die malſch en niet ſtokkig zyn. Maar als men ze als Spinaad wil gebruiken moet men zorgvuldig zyn, dewyl als men de plant eet na dat de bladen al wreed geworden zyn, men ligt zyn laatſten maaltyd doen kan, want dan heeft de plant ene geweldig buikopenende kragt. Ik heb menſchen gekend die dit byna den dood gedaan had. Maar de beſſen worden in den herfſt zonder nadeel van de kinderen gegeten.

Verwen.

LINNEN en wollen goed wordt met den baſt van de *Hikory* geel geverwd. Het zelve geſchiedt met dien van den zwarten Eik. (*) De bloemen en bladen van de *Impatiens noli tangere* (†) verwen ook alle wollen ſtoffen ſchoon geel.

Collinſonia.

DE *Collinſonia Canadenſis* wordt in kreupelboſſchen op goede gronden overvloedig gevonden. De Heer *Bartram*, die het Land zeer wel kende, hield zig verzekerd dat *Penſylvanie* en alle de plaatſen van *Amerika*, die onder de zelve lugtſtreek leggen, het ware en regte land voor deze plant is. Verder naar het zuiden vond hy, nog de Heren *Clayton* en *Mitchel*, ze noit, ſchoon die laatſten zeer nauwkeurige waarnemingen in *Virginie* en een gedeelte van *Maryland* gedaan hebben. En uit eigene ondervinding wiſt hy dat zy in de noordelyke gedeeltens niet waſt. Ik heb ze noit noordelyker dan op 43. *gr.* 15. *min.* *N.* gevonden. De tyd van 't jaar dat zy in *Penſylvanie* opkomt is zo laat, dat haar zaad maar juiſt den tyd heeft van ryp te worden, en dus ſchynt zy verder noordwaards onmogelyk te kunnen ſlagen. De Heer *Bartram* was de eerſte die dit gewas ontdekte. Hy zond het naar *Europa*. De Heer JUSSIEU, gedurende zyn verblyf te *Londen*, en naderhand de Heer LINNÆUS, noemden het *Collinſonia*, naar den beroemden PETER COLLINSON, een *Londenſch* Koopman, en Lid van de Koninglyke Maatſchap-

py

(*) *Quercus Marilandica* CATESBY *Nat. Hiſt. of Carolina* vol. 1. tab. 19. *Ruercus nigra* LINN.

(†) *Springkraut* heeft de *Hoog Duitſche* Overzetting.

py in *Engeland* en *Zweden*. Hy verdiende de eer wel, dat 'er ene plant naar hem genoemd werd, want 'er zyn weinig menfchen die de Natuurlyke Hiftorie en alle nuttige Wetenfchappen met zulk enen yver getragt hebben te bevorderen, of die zo veel gedaan hebben als hy om allerhande foorten van planten te verzamelen, aantekweken, en te doen kennen. De *Collinfonia* heeft enen byzonderen reuk, die aangenaam, dog zeer fterk is. Ik had 'er altyd zware hoofdpyn van als ik voorby ene plaats ging daar zy menigvuldig was, vooral als zy in bloem ftond. De Heer *Bartram* kende ene betere hoedanigheid dan deze in dit gewas, namelyk van een uitmuntend middel te zyn tegens allerlei pyn in de leden en verkoudheden, door de leden met de plant te wryven. En de Heer *Koenraad Weifer*, een Tolk van de taal der *Wilden*, had hem ene nog wonderbaarder genezing verhaald. Hy was eens onder een troep van *Amerikanen*, waarvan 'er een door ene Ratelflang gebeten was, en door de *Wilden* reeds opgegeven werd. Dog hy beproefde de *Collinfonia* te koken en den gewonden te drinken te geven, het welk hem behield. Wat meer noordelyk en in *New York* wordt deze plant *Paardekruid* (*) geheten, om dat de paarden ze in de lente eten, voor dat 'er nog andere kruiden opgekomen zyn.

Toeneming van het land.

Ik vroeg den Heer *Franklin* en anderen, die het Land wel kenden, of zy 'er enige tekens ontmoet hadden waaruit men opmaken kon, dat voorheen fommige plaatfen, die nu land waren, onder water geftaan hebben, en ik kreeg het volgende antwoord.

Wanneer men van hier zuidwaards reift komt men op ene plaats waar de grote weg zeer diep tusfchen twee bergen doorgaat. Aan beide de zyden ziet men niets als oefter- en mosfelfchelpen, in ene oneindige menigte boven malkander leggende, fchoon het vele mylen van de zee af is.

Wanneer men in de Stad om putten te maken of om huizen te bouwen graaft, vindt men de aarde in verfcheiden' beddingen boven malkander leggen. Op ene diepte van viertien voet of meer ontmoet men klootronde ftenen, die van buiten zo glad zyn als die welken aan zee op het ftrand leggen, en daar zo glad worden door het fchuren der baren. Als men verders door gegraven en op de diepte van agttien of meer voeten gekomen is, ontdekt men op fommige plaatfen modder, diergelyken als de zee op 't ftrand fmyt, en als gemeenlyk op den bodem der zee en der rivieren legt. En deze modder is vol van takken, bladeren, riet, houtskolen, en andere dingen.

Somtyds is het gebeurd dat de huizen zeer fchielyk aan ene zyde begou-

(*) *Horfeweed.*

gonnen te zakken, zo dat men genoodzaakt was ze aftebreken. Dieper gravende, om enen vasten grond te vinden, kwam men op dat zelve soort van modder vol van hout, wortels en diergelyken.

Zyn nu deze redenen niet gewigtig genoeg om te doen besluiten, dat die plaatsen in *Philadelphia*, die nu viertien en meer voeten onder den grond zyn, voorheen de bodem der zee waren, en dat by verscheiden toevallen, zand, aarde en andere dingen daar op geraakt zyn? Of dat de *Dellaware* voor dezen breder was dan thans, of haren loop veranderd heeft? Dit laatste doet zy nog tegenwoordig dikwyls, daarzy den oever aan den enen kant afkabbelt en aan den anderen vergroot. En *Zweden* en *Engelschen* wezen my verscheiden plaatsen waar dit geschied was.

Den 18. October kon ik niet boven tien soorten van planten vinden, die nog in bloeisem stonden. Dezen waren de *Gentiana*, twee soorten van *Asters*, de *Solidago Virga aurea*, een soort van *Hieracium*, de *Oxalis corniculata*, de *Digitalis purpurea*, de *Hamamelis Virginiana*, het *Achillea Millefolium*, en het *Leontodon Taraxacum*. Alle andere planten hadden hare bloemen al laten vallen. Verscheiden bomen, vooral die vroeg in de lente bloeyen, hadden reeds zo dikke knoppen gezet, dat men ze openende alle de delen der bevrugtiging, als de kelk, de bloembladen, de helmstyltjes, en 't stampertje, (*) onderkennen kon. Dus was het gemakkelyk het geslagt te bepalen waartoe deze bomen behoorden. Zodanige waren de Rode Ahorn (†) en de Zomer Laurier (§) en anderen. Dus bereidde zig de natuur, met den aanvang van het aangename weder in het aanstaande jaar, wederom bloemen voorttebrengen. De knoppen waren tegenwoordig geheel hard, en alle derzelver delen op een gepakt, om voor de koude beveiligd te wezen. Bloeyende planten.

De zwarte Walnootboom had zyne meeste bladeren al laten vallen, en velen waren al geheel kaal. De Walnoten zelven waren ook afgevallen, en hare groene schil verwde de handen zwart als men ze behandelde, zo dat men lang werk had eer ze weer schoon waren. Walnoten.

De *Cornus florida* werd by de Engelschen *Dogwood* genaamd, en was overvloedig in de bosschen. Hy maakt ene schone vertoning wanneer hy in de lente vol witte bloemen staat. Het hout is zeer hard, en men maakt 'er weverspoelen, en ander schrynwerk van. Wanneer het gebeurt, dat het vee in de lente uit zwakheid neer valt, binden de Boeren het een stuk van dezen boom om den hals, zig verbeeldende dat dit helpen zal. *Cornus florida.*

De *Tulpeboom* staat hier overal in de bosschen. De kruidkundigen

(*) *Calix*, *Corolla*, *stamina*, *Pistillum*.
(†) *Acer rubrum*. (§) *Laurus aestivalis*.

noemen hem *Liriodendron Tulipifera*, om dat zyne bloemen en in groote en in gedaante en zelfs enigsins in kleur naar den Tulp gelyken. De *Zweden* noemden hem den *Kanoboom*, (*) om dat men 'er veel kanoos van maakt. De *Engelschen* in *Pensylvanie* heten hem *Poplar*. Men houdt hem voor den grootsten en zwaarsten boom van *Noord Amerika*. Evenwel wyken hem daar de Witte Eik en de Den weinig. Hy strydt met de zwaarsten van de *Europische* bomen om den voorrang. Het is zeer aangenaam tegen 't einde van Mai enen der zwaarste bomen geheel en al veertien dagen lang met bloemen bedekt te zien, die zo groot zyn als Tulpen, en 'er de gedaante en kleur ook meer of min van hebben. De bladen hebben ook iets byzonders, waarom de *Engelschen* den boom het *Oude wyvehembd* noemen, om dat zy 'er in hunne verbeelding enige gelykenis tusschen menen te bespeuren.

Men gebruikt het hout van dezen boom voor kanoos, delen, planken, blokken, schotels, borden, lepels, deurposten, en schrynwerk. Ik heb ene vry grote koornschuur gezien, welken geheel en al van enen enkelden boom, tot delen gezaagd, gemaakt was. Sommige schrynwerkers houden dezen boom beter dan den Eik, om dat die ligt buigt, dat de eerste noit doet en zig gemakkelyk laat bewerken. Dog anderen agten hem weinig. Het is zeker dat dit hout in het weder zo zeer krimpt, dat 'er grote reten in de planken komen, en in nat weder zwelt hy zo dat hy byna barsten moet, en nauwlyks is hier een hout bekend dat zo sterk krimpt en zwelt. Maar de schrynwerkers, die 'er veel in werken, zeggen dat 'er twee soorten van zyn; dog dit zyn eigenlyk maar twee Verscheidenheden, waarvan de ene met den tyd van binnen geel wordt, en de andere wit is. De eerste zegt men een losser hout te hebben. De bast laat zig, gelyk Marieglas, in dunne blaadtjes splyten, die veel naar *bast* gelyken. Men wil dat de bladeren gekneusd en tegens het voorhoofd gelegd goed zyn tegens hoofdpyn. Men geeft ook de schillen van den bast tot poeder gestampt den paarden droog tegens de wormen in. Sommigen beweren dat de wortelen even zo goed tegens de koorts zyn als de *Kina*. De boom wast in alle soorten van gronden, maar al te grote nattigheid is hem niet goed.

Beverboom.

De *Beverboom*, by Linnæus *Magnolia glauca*, zo door de *Engelschen* geheten om dat de Bevers de schors van dezen boom gaarn eten, wordt gevonden op verscheiden plaatsen van *Pensylvanie* en *New Jersey*, in enen schralen moerassigen grond, of in natte weilanden. Enige *Zweden* geven hem ook enen anderen naam, en sommige *Engelschen* heten hem wel ook *Swamp Sassafras* en *Witte Laurier*. Deze bomen

(*) *Canoeträ*, of by verkorting *Knuträ*.

men laten hun loof vroeg in den herfst vallen, uitgenomen enige jonge bomen, die het den gantschen winter blyven behouden. Ik heb ze zelden ten noorden van *Pensylvanie* gevonden, waar ze op 't laatst van Mai beginnen te bloeyen. De reuk der bloeisems is uitmuntend, en doet zig met enen gunstigen wind byna ene *Eng*. myl ver ruiken. De gantsche lugt wordt 'er van vervuld. Men kan niet beschryven hoe aangenaam het op dien tyd, vooral tegen den avond, in de bosschen is te reizen. De bloemen blyven drie weken op den boom, en zelfs meer naar dat de grond is, en al dien tyd verspreiden zy dien aangenamen geur. De bessen zien 'er ook zeer smakelyk uit als ze ryp zyn. Zy hebben een schoon rood, en hangen aan trossen met dunne steeltjes. De deugden van dit middel worden zeer verheven, en men pryst het in teringen aan. De bast op brandewyn gezet, of in andere vogten gekookt, wordt gezegd niet alleen borstkwalen, maar ook allerhande inwendige pynen en steektens te genezen; ook zou hy den buikloop stoppen. In verkoudheden gebruikt men de takken van den Beverboom in water gekookt. Volgens de vertelling van enen *Zweed*, was een van zyne kennissen, een oud man, die een open gat in zyn been had, dat hy te vergeefs door andere middelen getragt had te genezen, door enen *Amerikaan* op deze wys geholpen. Hy brandde wat van dit hout tot kolen, stampte dit tot poeder, mengde dat met varsch spek, en streek 'er de gaten verscheiden' malen mede. Dit droogde de gaten op, die van te voren altyd open geweest waren, en de man had sedert altyd gezonde benen. Men gebruikt dit hout ook tot schrynwerk.

Omtrent de Dieren, welken men in de bosschen van *Noord Amerika* vindt, heeft men bevonden dat de volgenden tamelyk mak gemaakt kunnen worden, zo dat zy weinig van de Huisdieren verschillen. Dieren die mak gemaakt kunnen worden.

De wilde *Stieren* en *Koeyen* worden in *Karolina* en andere plaatsen, die zuidelyker dan *Pensylvanie* leggen, gevonden. De Kalveren van deze beesten onder het makke vee opgebragt waren volkomen tam, maar egter dartel, zo dat 'er gene betuiningen digt genoeg voor hun waren als zy 'er door wilden; want zy waren zo sterk van nek dat zy de palen met hunne hoorns omversmeten; en zodra zy enen doorgang gemaakt hadden volgde al het ander vee. Zy teelden met het tamme vee voort, en 'er kwam als ware het een nieuw soort van. (*) Wilde Stieren.

De *Amerikaansche Reën* lieten zig ook mak maken, gelyk ik 'er velen gezien heb. Een Landman in *New Jersey* had 'er ene, die hy jong zynde gevangen had, en welke nu zo mak was dat zy by dag in 't bosch ging weiden en 's avonds t'huis kwam, dikwyls ene wilde Ree mede brengende, en haren Heer gelegenheid gevende die te schieten. Vele Reën.

(*) De Heer Forster voegt 'er by, „dit soort van Stier is de *Bos Bison* van Linnæus.

le lieden houden jonge makke Reën, en gebruiken ze om andere Reën te vangen, of om de wilden, vooral in den bronſtyd, met zig naar huis te brengen.

Bevers — De *Bevers* zyn dikwyls zo tam geworden dat zy op de viſchvangſt gingen, en den viſch dien zy gevangen hadden den menſchen bragten. Dit gebeurt dikwyls met *Otters*, waarvan ik 'er gezien heb die hunne Meeſters naliepen als honden. Als de Meeſter in ene ſchuit ging, ſprong de Otter in 't water, en kwam dikwyls kort daarna met enen viſch in den bek boven. De *Opoſſum* kan ook zo tam gemaakt worden, dat hy de menſchen als een hond naloopt.

De *Rakkoon.* — De *Rakkoon*, dien de Zweden *Sjupp* noemen, kan men met den tyd zo mak maken, dat hy als een Huisdier langs de ſtraat loopt, maar het is onmogelyk van hem zyn ſtelen te ontleren. 's Nagts kruipt hy in de hoenderhokken en byt 'er alles dood. Suiker en andere zoetigheden moet men zorgvuldig voor hem verbergen, en de kaſten en dozen wel ſluiten, of hy ſluipt 'er in, en ſnoept alles op. Dit maakt dat de Vrouwen alle dagen klagten tegens hem te doen hebben, en om deze reden willen vele menſchen dit gedierte niet hebben.

Eekhoorns. — De kinderen maken de grauwe en de *vliegende Eekhoorns* zo mak, dat zy hun op de ſchouders ſpringen, en hen overal volgen.

Kalkoenen. — In de boſſchen vindt men ook wilde *Kalkoenen*, die van de makken maar daarin verſchillen dat ze groter zyn, en een roodagtiger, dog ook lekkerder vleeſch hebben. Als men de eyeren dezer wilde Kalkoenen onder een makke hen laat uitbroeyen, worden de kiekens ook mak, ſchoon het wel eens gebeurt dat zy groot wordende wegvliegen, waarom men hun de vleugels als ze klein zyn knakt. Maar de makgemaakte kalkoenen zyn gemeenlyk kwaadaardiger dan de tammen. De Inlanders maken hun werk van ze te temmen en by hunne hutten te houden.

Ganzen. — Wilde *Ganzen* weet men ook mak te maken. Wanneer zy eerſt in 't voorjaar overkomen, en zig een wyl ophouden, want zy broeijen niet in *Penſylvanie*, ſchiet men ze in de vleugels, als het gelukken wil. Dan roeit men 'er naar toe en vangt ze. Men houdt ze vervolgens enigen tyd binnen. Op deze wys worden zy dikwyls zo mak, dat men ze daarna 's morgens kan uitlaten, en zy 's avonds wederkomen. Dog uit voorzorg kortwiekt men ze. Ik heb van dit ſoort van Ganzen gezien, die de Eigenaar zeide reeds twaalf jaren gehad te hebben. Dog, ſchoon hy 'er agt van had, had hy ze noit met de anderen zien paren, of eyeren leggen.

Veldhoenders. Duiven. — Men kan de *Patryzen*, die hier ook menigvuldig zyn, ook zo temmen dat zy met de kippen lopen, en komen om gevoerd te worden wanneer men ze roept. Ook heb ik wilde *Duiven* gezien, die zo mak geworden waren, dat ze met de tammen uitvlogen en wederom kwamen. Sommi-

mige winters is 'er ene ſchrikkelyke menigte van wilde Duiven in *Penſylvanie*.

De Hommel vogel, of het Bloemzuigertje.

Van alle de zeldzame Vogels van *Noord Amerika* is deze de merkwaardigſte dien de *Engelſchen Humming bird* (*) noemen. Verſcheiden' redenen doen my denken dat men op weinig plaatſen zyns gelyken vinden zal. De *Zweden* en ſommige *Engelſchen* noemen hem den *Koningsvogel*. (†) De Heer Catesby heeft hem met zyne natuurlyke kleuren en in zyne volle grootte afgebeeld en beſchreven. (§) Hy is niet groter dan een grote Hommel, en gevolglyk is hy een van de kleinſte vogeltjes der wereld, zo 'er al een kleinder ſoort ergens te vinden is. (**) Zyne vederen zyn van de allerſchoonſte kleuren, de meesten groen, anderen grauw, enigen maken enen glinſterenden roden kring om den hals. De ſtaart glimt, en verandert van groen in koperkleur. Deze vogeltjes komen hier in 't voorjaar, tegens dat het begint warm te worden. Zy maken hun neſt in den zomer, dog verhuizen tegens den herfſt naar de zuidelyker landen. Zy beſtaan louter van de zoete ſappen der bloemen, die zy met hunne lange bekjes opzuigen. Van alle de bloemen houden zy het meeſt van die welken diep zyn en enen langen hals (††) hebben, en ik heb opgemerkt dat zy het meeſt op de *Impatiens* en de *Monarda met karmozyne bloemen* vliegen. Men kan verzekerd zyn van den gehelen zomer velen van die moye vogeltjes voor zyn venſter te hebben, als men 'er een bed met allerlei ſoorten van bloemen onderplant. Het is zeker een vermakelyk gezigt, deze kleine zeer levendige ſchepſeltjes van de bloemen op en af, gelyk Byen te zien vliegen, en 'er den honing met hunne lange ſmalle bekjes uit te halen. De bloemen der *Monarda* zitten rondom den ſteel by iederen knoop, (§§) gelyk aan onze gemene Munte, (***) baſtaard Hennip, (†††) *Leonurus*, en *Lamium*. Het is dan zeer vermakelyk hen hunne bekjes in elke bloem rondom den ſteel te zien ſteken. Zo dra zy het ſap van de ene bloem op-

(*) *Hommelvogel*, of *Bromvogel*. Dit vogeltje noemen de *Hollanders* het *Bloemzuigertje*.

(†) Linnæus noemt hem *Trochilus Colubris*.

(§) *Nat. Hiſt.* of *Carolina* Vol. 1. p. 65. tab. 65. Men vindt hem ook in Edwards *Nat. Hiſt. of Birds* p. 38. tab. 38.

(**) Daar is nog een kleinder ſoort, by Linnæus genoemd *Trochilus minimus*. Dit is de kleinſte vogel die bekend is. Een dien de Heer Hans Sloane had woeg levendig maar twintig grein, en een van den Heer Edwards vyf en veertig. Dog deze laatſte was gedroogd. Hy is in 't werk van Edwards afgebeeld, in zyne natuurlyke grootte en met zyn ei. Tab. 150. F.

(††) *Tubus*.

(§§) *Flores verticillati*.

(***) Mentha. (†††) Canabis ſpuria.

ophebben vlodderen zy naar de naaste. Iemant, die het noit gezien heeft, zou kwalyk kunnen geloven in hoe kort enen tyd zy hunne snepjes in alle de bloemen van ene plant gehad hebben; en als die diep zyn, schynt 'er het vogeltje met zyn halve lyf in te kruipen.

Zo lang zy bezig zyn te zuigen gaan zy noit op de bloem zitten, maar vlodderen altyd gelyk Byen, steken de pootjes agterwaards, en bewegen de vlerkjes zo gezwind, dat men 'er kwalyk een oog op houden kan. Gedurende dat vlodderen maken zy een gebrom gelyk als Byen. (*) Na dus ene wyl zonder rusten gevlogen te hebben, vliegen zy op enen nabystaanden boom of enen paal, om hunne kragten wat te herhalen. Dan gaan zy weer aan 't brommen en 't zuigen. Zy zyn niet zeer schuw. Ik ben nevens meer menschen op minder dan zes voeten by de plaats geweest daar ze vlogen, wy spraken t'zamen en bewogen ons, zonder dat wy ze stoorden. Maar als iemant op hen toeliep vlogen ze, als een pyl, weg. Wanneer het gebeurde dat 'er verscheidenen van hun op dezelve plaats neervielen, ontstond 'er een hevig gevegt als zy malkander op de bloemen aantroffen. Zy vlogen dan met zulke hevigheid tegen elkander aan, dat men denken zou, dat zy malkander met hunne spitse bekjes doorrygen moesten. Zy schenen onder 't vegten in de lugt stil te staan, zig ophoudende door de onbegrypelyke rasheid waarmede zy hunne vleugels bewegen. Als de vensters open zyn vliegen zy dikwyls doormalkander in de kamers in, vegten een weinig, en vlodderen dan weer naar buiten. Somtyds komen zy op een verwelkte bloem, die geen sap meer heeft, en dan byten zy ze, als uit boosheid, af, en smyten ze op den grond, als ware het op dat zy naderhand 'er niet weder door bedrogen worden zullen. Wanneer 'er velen van deze vogeltjes in enen tuin zyn, plukken zy zo vele bloemen af dat 'er de grond van als bezaid legt; en men zoude zeggen dat zy dit uit nyd tegens malkanderen deden.

Gemeenlyk hoort men ze geen ander geluid maken dan het brommen hunner vleugeltjes; maar wanneer zy in de lugt malkander te keer gaan maken zy een geschirp gelyk een mos of een kieken. Zy zyn zo klein dat men ze ligtelyk voor grote hommels of kapellen aanzien zou. Hun vliegen gelykt naar dat van den hommel, en is ongelooflyk snel. Noit heeft men opgemerkt dat zy op vrugten of gekorven diertjes azen; de honing der bloemen schynt hun enig voedsel te zyn. Vele menschen hebben ze om hunne zonderlinge schoonheid gevangen en in koitjes gezet, maar zy stierven by gebrek van voedsel. Evenwel gelukte het den Heer *Bartram* 'er een paar van ene gehele week in 't leven te houden, door ze water te geven waarin hy wat suiker had doen smelten, en ik denk

(*) Dit gebrom is de reden dat zy *Humming bird*, dat zo veel als *bromvogel* zeggen wil, genoemd worden.

denk dat men ze op die wys wel enen gehelen winter over in ene broeikas zou kunnen houden.

Zy maken hunne nesten altyd midden op den tak van enen boom; en dezen zyn zo klein dat men ze van den grond niet zien kan, en dat men in den boom moet klimmen als men ze bekyken wil. Dus wordt het voor ene zeldzaamheid gehouden wanneer een nestje by toeval gevonden wordt, des te meer daar de bomen hier zo zwaar in 't blad zyn. Het nest is ook een van de kleinsten die van vogels gemaakt worden. Ik heb 'er een dat geheel rond is, van binnen van een zagt bruin dons, dat op de bladen van het mannelyke Wolkruid (*) verzameld schynt te wezen, die dikwyls met een zagt dons bezet zyn. Die plant is hier menigvuldig. Het nestje wordt van buiten met een groenagtig grauw mos bedekt, diergelyk men op alle oude bomen ziet. Het heeft over 't kruis nauwlyks enen halven duim boven aan, en onder enen halven. Men weet egter dat de *Humming bird* ook uit vlas, hennip, mos, hair, en andere buigzame dingen zyn nest maakt. Men wil dat zy twee eyeren leggen, elk zo groot als ene erwt.

Ik besteedde den 25. October en den volgenden dag met alle myne verzamelde zaden in te pakken, dewyl ik gelegenheid had ze naar *Engeland* te zenden. Van daar gingen zy verder naar *Zweden*.

Den 27. in den ogtendstond ging ik op een klein togtje naar *New York*, in gezelschap van den Heer *Kock*, met inzigt om het Land te zien, en te vernemen welke de veiligste weg ware om naar *Kanada* te gaan, door de wildernissen die men tusschen de *Engelsche* Volkplantingen en dat Landschap vindt. Reis naar *New York*.

De weg dien wy langs reden was aan beide zyden vry wel bewoond door *Engelschen*, *Duitschers* en andere *Europeanen*. Wy zagen vlaktens en hoogtens van onderscheiden uitgestrektheid. Bergen en stenen zag ik nergens, enige keyen uitgenomen. By elke Landhoeve genoegzaam was een grote boomgaard van Perzik- en Appelbomen, waarvan sommigen nog vol vrugten zaten. De weg.

De heiningen waren op vele plaatsen zo laag dat het vee 'er gemakkelyk overheen springen kon; om dit voortekomen dragen de varkens houten jukken, ene gewoonte die ik al aangemerkt heb over alle de *Engelsche* Volkplantingen algemeen te zyn. De paarden hadden aan den hals een stuk houts, waaronder een haak aan vast was, die in de heining bleef zitten als het paard zyne voorste voeten opligtte om 'er over te springen; dog ik twyffel of deze uitvinding wel goed is voor de paarden zelven. Hun wierd ook het overspringen belet door een stuk houts, waar van het ene eind aan enen der voorvoeten en het ander aan enen der agtervoe- Heiningen.

(*) *Verbascum Thapsus.*

voeten was vast gemaakt, waardoor zy gedwongen wierden, zeer langzaam te gaan en volstrekt verhinderd te springen. Het kwam my voor dat dit stuk houts de paarden aan velerlei gevaren bloot stelde.

Stenen bruggen. DIGT by *Nieuw Frankfort* reden wy over ene kleine stenen brug, en wat verder, agt of negen *Eng.* mylen van *Philadelphia*, over nog ene andere. Tot nog toe zyn 'er gene mylpalen in het Land opgeregt, en men rekent de afstanden by gissing. Wat later werden wy aan een Veer over enen stroom gezet, waar wy drie *pence* voor ieder mensch met zyn paard betaalden.

Mockingbird. OP ene plaats daar wy pleisterden hadden de menschen enen *Mockingbird* in ene koi. Hy wordt hier voor den besten zanger uit de vogels gehouden. Zyne vederen zyn niet frai. In dit jaargetyde zingt hy niet. De Heer CATESBY heeft, in zyne natuurlyke Historie van *Karolina*, dezen vogel ook naar het leven afgebeeld en beschreven (*) Men zegt, dat hy zyn nest in 't kreupelhout en de bomen maakt; dog daarin zo eigenzinnig is dat als iemant 'er by komt en de eijeren bekykt, hy het nest verlaat en noit weder komt. De Jongen vorderen veel oppassens. Als men ze der Moeder ontneemt en in ene koi zet, komt zy ze daar drie of vier malen 's daags voeren; maar eindelyk geen kans ziende om ze 'er uit te krygen zo verlaat zy ze; en dan sterven de Jongen dikwyls, vermoedelyk om dat zy aan 't voeder niet kunnen wennen dat hun de menschen geven. Maar het volk verbeeldt zig dat de Moeder ze, wanneer zy ze voor de laatste reis voert, weet te vergeven, om ze des te eer uit hunne slaverny en rampzaligheid te verlossen. Deze vogels blyven hier den gehelen zomer over, maar verhuizen tegens den herfst naar het zuiden. Men noemt ze *Mokkingbirds* of *Spotvogels*, om dat ze het geluid van byna alle de vogels weten na te doen. Hun eigen zang is uitmuntend, vol van veranderingen van toon, zo dat vele menschen ze voor de beste zangvogels der wereld houden. Zeker is het dat 'er weinigen zyn die tegen hun aan kunnen, en dit is het dat ze tamelyk duur maakt.

New Bristol. OMTRENT den middag kwamen wy te *New Bristol*, een klein vlek in *Pensylvanie*, op de *Dellaware*, omtrent vyftien *Eng.* mylen van *Philadelphia*. De meeste huizen zyn van steen en staan op hun zelven. De Inwoonders dryven enen kleinen handel, dog de meesten laten hunne waren van *Philadelphia* komen. Aan de overzyde der Rivier, omtrent vlak over *New Bristol* legt de Stad *Burlington*, waar de Gouverneur van *New Jersey* zyn verblyf houdt. *Burlington.*

Schrale grond. WY hadden nu Landhuizen aan beide zyden van den weg, en kwamen in ene laan aan weerszyden met palen afgezet, die tamelyk grote koornvel-

(*) Vol. 1. p. 27. tab. 27.

velden omgaven. Daarop volgde een bosch, en vier *Eng.* mylen ver zagen wy niets dan hout en enen mageren bodem, waarop de *Lupinus perennis* in overvloed wast. Ik was zeer verblyd ene plant zo wel op zo magere gronden te zien tieren, en begon zelfs te overleggen of men deze ontdekking niet ten nutte maken konde. Dog ik had naderhand het verdriet van te vinden dat het vee deze plant niet eten wil, schoon zy 'er zeer groen en frisch uitziet en malsch op het gevoel is. Misschien zal 'er een middel uittevinden zyn om ze het vee smakelyk te maken. Des avonds kwamen wy te *Trenton*, na dat wy aan een Veer de *Dellaware* waren overgezet.

Trenton. TRENTON is een lang smal vlek, wat van de *Dellaware* af, en leggende in ene zandige vlakte. Het behoort tot *New Jersey*, en wordt gerekend dertig *Eng.* mylen van *Philadelphia* te leggen. Daar zyn twee kleine kerken, ene voor de *Bisschoppelyken* en de andere voor de *Presbyterianen.* De huizen zyn gedeeltelyk van steen gebouwd, dog de meesten van hout, gemeenlyk twee verdiepingen hoog, hebbende enen kelder en ene keuken daar naast onder den grond. Zy staan tamelyk ver van malkander, aan den enen kant aan de straat en aan den anderen aan tuinen van verschillende grootte. In elken tuin is een put. De plaats wordt voor zeer gezond gehouden. Onze Waard vertelde ons dat twee en twintig jaren geleden, wanneer hy zig hier eerst nederzettede, 'er nauwlyks meer dan een huis was, maar sedert dien tyd is *Trenton* zo toegenomen, dat 'er nu omtrent honderd huizen zy. De huizen zyn van binnen in verscheiden' vertrekken door plankenbeschotten verdeeld. De Inwoonders dryven enen kleinen handel in waren die zy van *Philadelphia* krygen; maar hun voornaamste voordeel komt van de menigte van reizigers die van *Philadelphia* naar *New York* en terug gaan, want zy worden gemeenlyk met *Trentonsche* Jagten van *Philadelphia* te *Trenton*, of van daar naar *Philadelphia* gebragt. Maar van *Trenton* verder naar *Nieuw Brunswyk* gaat men met wagens, die elken dag op die plaats ryden. Velen van de Ingezetenen bestaan ook van het overvoeren van goederen, die alle dagen in menigte of van *Philadelphia* naar *New York*, of van *New York* naar *Philadelphia* gezonden worden. Tusschen *Philadelphia* en *Trenton* geschiedt dit te water, dog tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* te land; het welk gemeenlyk door menschen van *Trenton* verrigt wordt.

OP de Jagten tusschen *Philadelphia* en *Trenton* betaalt men ene schelling en zes *pence Pensylvanisch* geld voor ieder mensch, buiten zyn pakkadie. Ieder Reiziger moet voor zyn eten en drinken zorgen, of een vast gesteld geld betalen. Tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* is de vragt twee schellingen zes *pence*, de pakkadie daar buiten.

WY zetteden den 28. in den morgen onze reis voort. Het land was Landsdouwe.

meest effen, hier en daar egter vertoonden zig enige languitgestrekte hoogtens. Men vond enig hout, dog het meeste veld was zonder geboomte, maar nergens zag ik in *Amerika*, de steden uitgezonderd, het land zo bevolkt. Egter verzekerde my een oud man, die hieromstreeks woonde, en ons een deel van den weg verzelde, dat het hem zeer wel heugde dat 'er tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* maar drie Landhoeven waren; en dit was, dagt hy, nu omtrent vyftig jaar geleden. Den gehelen dag byna hadden wy uitgestrekte koornvelden aan weerskanten van den weg, en gemeenlyk daalde de grond tegens het zuiden. By elke Landhoeve is een schone boomgaard vol van Perzik- en Appelbomen, en in sommigen waren de vrugten in zulk ene menigte afgevallen dat zy den grond genoegzaam geheel bedekten. Overal mogten wy onze hoeden en zakken, zo veel wy wilden, vullen. Kersfebomen stonden 'er op den weg, by de Landhoeven en elders.

Schuren. DE Schuren waren hier op ene byzondere wys gebouwd. Het gebouw was zo groot als byna ene kleine kerk. Het dak was vry hoog, gedekt met planken, aan beide zyden afhellende, dog niet steil. De muren waren niet veel hoger dan een volwassen mansperfoon, maar de breedte van 't gebouw was aanmerkelyk. In 't midden was de dorschvloer, en daarboven, of op de zolder, leggen zy het ongedorschte koorn, het stroo, of andere dingen. Aan enen kant waren stallingen voor de paarden en de koeyen. Het kleine vee had ook zyne byzondere stalling. Aan beide de einden waren grote deuren, zo dat men de ene in en de andere uit kon ryden. Dit soort van schuren hebben vooral de *Hollanders* en de *Duitschers* (*). En men moet aanmerken dat tusschen *Trenton* en *New York* weinig *Engelschen*, maar vele *Duitschers*, dog vooral *Hollanders* wonen, welken laatsten hier zeer talryk zyn.

De Wilden. Eer ik verder ga, moet ik iets aanmerken rakende de zogenaamde WILDEN of Inboorlingen van *Amerika*, want sommige Lezers denken veelligt, gelyk vele menschen van myne kennis, dat geheel *Noord Amerika* byna bewoond wordt van wilde en heidensche Volken, en zouden het vreemd vinden dat ik van dezelven zo weinig gewag make. Anderen wederom zullen zig verbeelden, dat, wanneer ik in myne dagverhalen zeg dat het land wel bebouwd is, en dat op vele plaatsen huizen van steen of hout zyn, waarom heen koornvelden, tuinen, en boomgaarden leggen, ik van de bezittingen der oorspronglyke *Amerikanen* spreke. Om dit misverstand voor te komen, merk ik aan, dat het Land, byzonderlyk langs de kust, in de *Engelsche* Volkplantingen, door *Europeanen* bewoond wordt, die op sommige plaatsen reeds zo talryk zyn, dat wei-

(*) Zulke schuren zyn gemeen in *Holland*, het Noorden van *Duitschland* en *Pruissen*. F.

weinige delen van *Europa* meer volks bevatten. De *Wilden* hebben het Land aan de *Europeanen* verkoft, en zyn landwaards in geweken. Op de meeste plaatsen moet men honderd en twintig *Eng.* mylen (*) ver van de kust reizen eer men aan de eerste woningen der *Wilden* komt. Men kan langer dan een half jaar te *Philadelphia* en in andere zeesteden geweest zyn, zonder enen enkelden *Wilden* gezien te hebben. In 't vervolg zal ik omstandiger van hun spreken, gelyk ook van hunnen godsdienst, zeden en huishouding. Thans keer ik weder tot myn verhaal.

Omtrent negen *Eng.* mylen van *Trenton* begint de grond van kleur te veranderen, tot hiertoe bestaan hebbende uit ene helder grauwe klei. Nu wierd hy roodagtig bruin, somtyds purperagtig, en somtyds van een kleur als *Brazilienhout*. Deze kleur kwam van enen roden kalksteen, die veel geleek naar dien welken men vind op den berg *Kinnekulle* in *West Gotbland*, en ene byzondere bedding in de rots maakt. Dus schynt de *Amerikaansche* rode kalksteen maar ene verscheidenheid van den *Zweedschen* te wezen. Hy lag in beddingen van twee of drie vingers dik, dog was deelbaar in verscheiden dunner schyven, welker oppervlakte zelden gelyk was maar gemeenlyk oneffen. De beddingen zelven waren dikwyls door horizontale scheuren afgesneden. Wanneer deze stenen aan de lugt bloot gesteld worden, vallen zy allengskens, eerst in stukken, en naderhand tot stof. De menschen hieromstreeks wisten 'er geen gebruik van te maken. De grond boven deze stenen is somtyds ryk en somtyds schraal. Op de meeste plaatsen daar men gegraven had kon men merken dat het grootste deel der omgeworpene aarde uit dit soort van steengrond bestond. Wy hadden deze roodagtige aarde overal tot digt by *Nieuw Brunswyk*, waar zy overvloedig is. De oever der Rivier vertoonde op vele plaatsen niets dan beddingen van kalksteen, die niet horizontaal, dog meer of min naar beneden liepen. Kleur van den grond.

Omtrent 's morgens te tien uren kwamen wy te *Princetown*, een vlek gelegen in ene vlakte. De meeste huizen zyn van hout, en staan niet bymalkander, maar hebben tuinen en weiden tusschen beiden. Dit oord wierd eerder door *Europeanen* bewoond dan *Pensylvanie*; en dit is de reden dat de bosschen meer weg gehakt zyn, en dat het land meer bebouwd is, zo dat men denken zoude in *Europa* te zyn. *Princetown.*

Wy waren voornemens voort te reizen, dog een zware aanhoudende regen dwong ons hier tot den volgenden morgen te blyven.

Wy vertrokken den 29. October weder. Het land was tamelyk wel bevolkt. Schoon wy thans grote bosschen zagen, bestonden zy allen uit bomen die hun blad laten vallen, en ik zag niet enen boom van het Den- Landsdouwe.

N 2

(*) Dit is omtrent 40. van onze *Hollandsche* Uren gaans.

Dennegeslagt, tot dat ik te *Nieuw Brunswyk* kwam. De grond was effen, en scheen overal juist niet de rykste te zyn. Op sommige plaatsen waren kleine hoogtens, die zig ongevoelig in de vlaktens verloren, welken gemeenlyk door beekjes doorsneden werden. Byna elke Landhoeve had haren boomgaard. De huizen waren meest van hout, en op enigen afstand van de zelven stonden de bakovens, meest van klei gemaakt.

Rockhill. Op enen heuvel, die met hout bewassen en *Rockhill* genoemd was, lagen enige stukken van rots, zo zwaar dat drie man werk zouden gehad hebben ze naar beneden te rollen. Maar behalven dezen waren 'er weinig grote stenen in het Land te vinden, want de meesten die wy zagen konden ligt door een man worden opgetild. Op ene andere plaats ontdekten wy vele kleine keizelsteentjes, dog ontmoetten gene bergen of rotsen.

Nieuw Brunswyk. Omtrent den middag kwamen wy te Nieuw Brunswyk aan, een frai klein steedje in de Provincie van *New Jersey*, in ene vally op de westzyde der Rivier *Rareton*. Men kan het, om zyne lage legging, niet zien, voor dat men boven op den berg is, die 'er vlak by legt. De Stad legt zuid en noord, langs de Rivier. De *Duitsche* Ingezetenen hebben twee kerken, ene van steen, en de andere van hout. De *Engelsche* kerk is ook van hout; dog de *Presbyterianen* waren bezig 'er ene van steen te bouwen. Het *Raadhuis* heeft een goed aanzien. Sommige huizen zyn van gebakken steen, dog de meesten zyn van hout, of ten minsten van hout en steen te zamen. De houten huizen zyn los opgeslagen, bestaande uit planken, die van binnen met latten aan malkander vast zyn. Zulken die uit hout en steen t'zamen bestaan, hebben alleen stenen muren aan de straat, het overige is maar van planken. Dit zou enen Reiziger, die maar schielyk doorrydt, ligt doen denken dat alles van steen was. De huizen waren gedekt met houten berden. Voor elke deur is ene stoep van enige trappen hoog, met bankjes op zyde, waar de menschen 's avonds een lugtje scheppen en de voorbygangers zien. De Stad heeft alleen maar ene straat in de lengte, en aan haar noordeinde ene dwarsstraat, beiden tamelyk lang.

De Rareton. De Rivier *Rareton* vliet digt by de Stad voorby, en is diep genoeg voor grote Jagten. De breedte by de Stad is een musketschoot. De vloed komt tot enige mylen boven het steedtje. De Jagten worden in de langte by de brug geplaatst. De Rivier heeft hoge en steile oevers, dog by de Stad zyn zy laag. Ene van de straten

Hollanders. wordt byna alleen van *Hollanders* bewoond, die hier van *Albany* gekomen zyn, waarom zy *Albanystreet* genoemd wordt. Deze *Hollanders* houden alleen maar gezelschap onder malkander, en komen zelden

den of nooit by de andere Inwoonders. *Nieuw Brunswyk* behoort tot *New Jersey*; dog de meeste zo niet al de handel, dien het dryft is op *New York*, dat 'er omtrent veertig *Eng.* mylen van daan legt. Men zendt daar koorn en meel in menigte, brood, veel lynzaad, planken, houten vaatwerk en allerhande timmerwerk naar toe. Vele kleine Jagten gaan dagelyks van de ene plaats naar de andere. De Inwoonders winnen ook veel van de Reizigers, die alle uren door het plaatsje trekken.

De steile oevers der Rivier bestaan uit den roden Kalksteen, dien ik alreeds beschreven heb. Men kan hier duidelyk zien dat de beddingen niet horizontaal leggen, maar benedenwaards gaan, vooral tegens het zuiden. De lugt had den steen hier grotelyks ontbonden. Ik vroeg of men 'er geen gebruik van maken kon, en vernam dat hy tot het bouwen van huizen niets deugde, want, schoon hy hard en duurzaam onder den grond is, valt hy in stukken en tot gruis als men hem opgraaft en aan de lugt bloot stelt. Een der Inwoonders had beproefd 'er een huis van te bouwen, dog de buitenmuren begonnen schielyk zo te vergaan dat hy 'er planken overheen moest doen slaan, om te beletten dat zyn gantsche muur in stukken viel. Men wil dat de steen ene goede mist op het land maakt, en om die reden stroit men hem tot gruis geworden over de akkers, waardoor men zegt dat het onkruid sterft. Men gebruikt hem hier toe op de akkers en in de tuinen. (*) Grond. Stenen.

Tegen den avond vervolgden wy onze reis, en wierden over de *Rareton* gezet. In enen drogen zomer en by ebbende zee kan men zonder gevaar den stroom doorryden. Aan de overzyde was de Rode Jeneverboom vry overvloedig. Het land was wel bewoond en de grond keizelagtig. Vervolg der Reize.

Wy zagen op verscheiden plaatsen Poulepintades op enen vry verren afstand van de huizen in 't veld.

Omtrent agt *Eng.* mylen van *Nieuw Brunswyk* scheidde zig de weg. Wy sloegen links in. De weg aan de regterhand loopt naar *Amboy*, de voornaamste zeeplaats van *New Jersey*. Het land had een betoverend aanzien, men zag heuvelen en dalen, en alles zeer wel bebouwd. Van de hoogtens had men het gezigt over landhoeven, boomgaarden, koornvelden, bosschen, meren, eilanden, wegen en weilanden.

De grond was op de meeste plaatsen roodagtig. Ik twyffel niet of 'er waren lagen van den gemelden kalksteen onder. Somtyds zag 'er de aarde uit als Cinnabererts.

N. 3. Wood-

(*) Waarschynlyk is dit een steenmergel. Men vindt 'er een blaauw en gruisagtig soort van in het Graafschap *Bamff* in *Schotland*. Men gebruikt hem met veel voordeel tot misting. F.

Wood-bridge. WOODBRIDGE is een klein dorp, bestaande uit weinig huizen, en gelegen in ene vlakte. Wy hielden hier stil om onze paarden wat te laten rusten. De meeste huizen waren van hout, de muren van planken, die aan een eind rond en allen op dezelve ry leggende van dezelve langte waren. Sommige huizen hadden een *Italiaansch* dak, dog de meesten waren met gevels. De daken waren meest met houten berden gedekt. Putten en schepemmers werden meest overal gevonden.

Elizabeth-town. ELIZABETH-TOWN is ene kleine Stad, omtrent twintig *Eng.* mylen van *Nieuw Brunswyk*. Wy kwamen daar even na het ondergaan der zon aan. De huizen staan verstroid, dog zyn wel gebouwd, gemeenlyk van planken, met daken van houten berden, waarmede ook de muren overdekt zyn. Ook waren 'er enige stenen gebouwen. Een kleine stroom loopt door de Stad van het westen naar het oosten, de welke by de eb byna droog is, maar met den vloed kleine Jagten voeren kan. Hier zyn twee fraye kerken, die 'er veel beter uitzien dan 'er ene in geheel *Philadelphia* doet. Die van de *Engelsche kerk* was van steen, had enen toren met klokken, en ene leuning rondom, van waar men over het omgelegen land ziet. De vergaderplaats der *Presbyterianen* was van hout, dog had enen toren en klokken, en was, gelyk de andere huizen, met houten berden gedekt. Het *Raadhuis* zag 'er ook wel uit, en had ook enen toren met ene klok. De oever der Rivier was rood van wegens den kalksteen. In en rondom de Stad zyn vele tuinen en boomgaarden, en men kan met waarheid zeggen dat *Elizabeth-town* in enen tuin legt, zynde de grond rondom effen en wel bebouwd.

DE ganzen op enige plaatsen, daar wy dezen en den volgenden dag doortrokken, hadden drie of vier stokjes, van omtrent een voet lang, kruislings om den hals, ten einde ze te beletten door de half gebroken beheiningen te kruipen; het welk ze 'er regt grappig deed uitzien.

WY namen ons verblyf dien nagt in ene herberg, *Elizabeth-town Point* geheten, omtrent twee *Eng.* mylen van de Stad gelegen, zynde het laatste huis aan dezen kant 't welk tot *New Jersey* behoort. De man, die de herberg met het Veer daar by gepagt had, zeide ons dat hy daar 's jaars honderd en tien pond *Pensylvanisch* geld voor betaalde.

Voortreize. DEN 30. October waren wy reisvaardig by het opgaan der zon. Digt by de herberg, daar wy dien nagt doorgebragt hadden, wierden wy ene Rivier in een half verrot vaartuig overgezet. Deze Rivier kwam ver van 's binnens lands, en kleine schepen konden ze ligtelyk opzeilen, het welk een groot voordeel aan de Inwoonders van het na-

naby gelegen land aanbragt, en hun gelegenheid gaf van hunne waren gemakkelyk naar *New York* te zenden. Zelfs diende zy hun om handel op de *West Indien* te dryven. De landeryen aan weerskanten der Rivier waren laag en bestonden uit weiden. Maar men kon 'er geen ander hoi winnen als dat op moerassige gronden wast, want by den vloed worden deze weilanden somtyds onder water gezet. Men zegt dat de menschen en het vee hier des zomers door ontelbare menigtens van muggen geplaagd worden. Dit wierd aan de laagheid en moerassigheid van den grond toegeschreven, waarin de muggen hare eitjes leggen, die door de warmte worden uitgebroeid.

Staten Eiland. *New York.* Zo dra wy den stroom over waren bevonden wy ons op ***Staten Eiland***, dat geheel en al van zout water omringd is. Hier begint de Provincie van NEW YORK. De meesten der Ingezetenen alhier waren ***Hollanders***, of zulken die zig hier hadden nedergezet terwyl de ***Hollanders*** hier meester waren. Dog tegenwoordig waren zy verspreid onder de ***Engelschen*** en andere ***Europeanen***, en spraken voor het grooterdeel ***Engelsch***. Het gezigt over het land was zeer aangenaam, wordende niet zeer door bosschen belemmerd, en vertonende vele bebouwde landen. De heuvels en dalen gingen hier voort malkanderen aftewisselen.

Landhoeven. DE Landhoeven lagen digt by een. De meeste huizen waren van hout, dog sommigen van steen. Iedere Hoeve had haren boomgaard van appelbomen, wier vrugten reeds meest geplukt waren. Ik zag hier by ieder huis, gelyk op de gehele reis, ene Cyderpers, die op de ene of de andere wys gemaakt was. *Cyderperssen.* Het volk was bezig met de appelen te perssen, of had onlangs geleden daar mede gedaan gekregen. Sommigen gebruikten een wiel, gemaakt van dikke eiken planken, het welk om enen yzeren as door een paard getrokken werd, omtrent op de zelve wys als men wouw maakt, (*) met dit onderscheid alleen, dat het wiel hier over planken loopt. De Kerssebomen stonden rondom de heiningen om de koornvelden.

DE koornlanden waren uitmuntend wel gelegen, en met Weit of Rogge bezaid. Zy hadden gene sloten rondom, maar alleen watervoren, op zyn ***Engelsch***, meer of min van malkander gelegen.

WY zagen ergens enen watermolen zo aangelegd, dat wanneer het vloed was het water in enen vyver liep, maar als het ebde ging het verlaat open, en de molen wierd van het water rond gedreven.

De Stad New York. OM agt uren in den morgen kwamen wy op ene plaats daar wy het water over moesten om te *New York* te komen. Wy lieten de paarden daar

(*) De Heer LINNÆUS heeft, in zyne ***West Gothische*** Reisbeschryving, ene afbeelding van den Wouwmolen gegeven.

daar, en gingen in een Jagt. Wy hadden negen *Eng.* mylen afteleggen; egter waren wy al te elf uren te *New York.* Wy zagen een soort van wilde endvogels in menigte op het water. Het volk noemde ze *Blauwbekken.* (*) Zy schenen onze Pylstaarten (†) te zyn. Zy waren zeer schuw. Op het strand zagen wy schone in de schuinte leggende koornvelden, die gantsch groen waren van het opkomende koorn. Wy zagen verscheiden' visschers in schuitjes bezig met oesters van den bodem der zee optehalen, ten welken einde zy zig van harken met lange yzeren inwaards gebogene tanden bedienden. Zy gebruikten deze werktuigen of maar een alleen, of twee aan malkander gebonden, op zulk ene wys dat de tanden op malkander kwamen.

Oesters. OMTRENT *New York* wordt ene grote menigte uitmuntende *Oesters* gevonden, wiergelyken men, en voor de grootte, en voor den smaak, op weinige plaatsen vindt. Men maakt ze in, en zendt ze naar de *West Indien* en andere oorden. Het inmaken geschiedt op deze wys. Zo dra de Oesters gevangen zyn, maakt men ze open, en wast den visch schoon af. Dan giet men wat waters in een pot, waarin men de Oesters ene wyl kookt, daarna op een schotel legt, tot dat ze enigzins droog zyn. Vervolgens neemt men wat speceryen, wat peper, en zo veel azyn, als men oordeelt noodzakelyk te zyn. Dit mengt men met de helft van het vogt waarin de Oesters gekookt zyn, en hangt het over 't vuur. Men moet by 't koken wel op het schuimen passen. Eindelyk giet men het al te zamen in een glazen of aarden vat, doet 'er de Oesters in en maakt het wel toe, dat 'er geen lugt by kome. Op deze wys kunnen de Oesters een geheel jaar goed blyven, en naar ver gelegen plaatsen verzonden worden.

DE Kooplieden zenden om dezen tyd vele dus ingemaakte Oesters hier van daan naar de *West Indien*, waar by zy gemeenlyk ene aanzienlyke winst doen, want Oesters die hun hier ene schelling kosten verkopen zy den meesten tyd voor een pistool, of zesmaal zo veel als zy hun gekost hebben, en somtyds nog meer. De Oesters op deze wys ingemaakt zyn zeer lekker, en kunnen ook gebraden worden.

ENE andere manier van ze intemaken bestaat hierin. Men doet ze uit de schalen, braadt ze in een pan met boter, doet ze in een glazen of aarden vat, en giet 'er de gesmolten boter op, zo dat ze wel bedekt leggen, en 'er geen lugt bykome. Op deze wys ingelegt zyn zy even goed om te eten als op de voorgaande, en worden ook naar de *West Indien* en andere oorden verzonden.

MEN at ze hier ook rauw, met azyn en peper, dog zelden. Meest braadt men ze in ene pan met boter, of in de schalen zelven op kolen.
Ook

(*) *Blue bills.* (†) LINN. *Anas acuta.*

Ook kookt men ze in hun eigen water, dat zy in overvloed van zig geven, zo dra zy in de warmte komen. En men hield ze dan veel lekkerder als wanneer men ze in ander water kookte. Zy gingen hier voor ene gezonde spys. Arme menschen eten ze het gehele jaar door met een weinig broods.

De Oesters worden voornaamlyk op enen modderigen grond gevangen. Zy zyn zo talryk niet op het zand, en men vindt hier zelden rots of steen op den bodem der zee. De Oesterschelpen worden op grote hopen verzameld en tot kalk gebrand. Wy zagen vele zulke hopen by de Landhoeven leggen, die niet ver van zee waren; en omstreeks *New York* zagen wy de Boeren ze geheel en ongebroken op het land ryden, dat met weit bezaid was. De zee verschaft 'er hier ene schrikkelyke menigte van.

De *Wilden*, die voor de aankomst der *Europers* aan de zeekusten woonden, leefden voornaamlyk van oesters en mosselen. Nog vangen zy ze vlytiglyk, wanneer ze op plaatsen komen daar oesters zyn, en verkopen ze dieper in het land aan de andere *Wilden*. Dit is de reden dat men op die plaatsen daar men weet dat zy voorheen gewoond hebben ongemeen vele oester- en mosselschelpen op hopen vindt. En dit moet ons omzigtig maken in te beweren dat op alle plaatsen, digt by zee, of dieper landswaards in, waar men zulke hopen ontmoet, dezelven daar gelegen hebben sedert de tyden dat de zee over die landen stroomde.

Zeekreeften worden hier ook overvloedig gevonden, en byna op dezelve wys als de Oesters ingemaakt en verzonden. Ik heb dikwyls horen verhalen dat de kust van *New York* al reeds lang door de *Europeanen* bewoond was, zonder dat 'er kreeften te vinden waren, zo dat zy uit *Nieuw Engeland*, daar ze overvloedig waren, in grote vischkorven derwaards wierden gebragt. Maar het gebeurde eens dat een dezer korven by *Helgate* kwam te breken, omtrent tien *Eng.* mylen van *New York*, en alle de Kreeften raakten vry. Sedert dien tyd zyn zy hier zo vermenigvuldigd, dat ze in den grootsten overvloed gevangen worden. Kreeften.

Een soort van koude koorts, door de *Engelschen Fever and ague* genoemd, is zeer gemeen in velen van de *Engelsche* Volkplantingen. Dog in sommigen weet men 'er niets van. Ik zal in 't vervolg de eigenschappen dezer ziekte nader beschryven. Verscheidenen van de aanzienlykste Ingezetenen van *New York* verzekerden my, dat deze ziekte daar ver na zo gemeen niet is als in *Pensylvanie*, waar 'er tien tegen een in *New York* van worden aangetast. Om die reden waren ze van mening, dat deze ziekte veroorzaakt werd door de dampen van staande wateren, poelen, en rivieren; en dus konden de landschappen aan de kust gelegen zo ligt 'er niet van worden aangedaan. Evenwel wierd het gulzig eten van meloe- Koude Koorts.

loenen, watermeloenen, persiken, en andere sappige vrugten, ook gehouden den voortgang van deze ziekte veel te bevorderen; en vele voorbeelden bevestigden deze mening. De *Kina* wierd 'er een goed middel tegen gerekend. Egter wierd zy dikwyls gevonden ene verkeerde werking te doen, 't zy dan dat ze verbasterd was, 't zy dat men ze op ene verkeerde wys gebruikt had. De Heer *David van Horne*, een Koopman, vertelde my, dat hy zig en vele andere menschen van de koorts genezen had met de bladen der Tuinsaly. (*) Hy stampte ze in een vyzel, en drukte 'er het sap uit; dit deed hy zo lang tot dat hy 'er een lepel vol van had, en mengde 'er dan wat citroensap onder. Dit gebruikte hy tegens dat de huivering begon; en na dat het drie of vier malen genomen was, kwam de koorts niet weder.

Eikenbast. De bast van den witten Eik wierd voor het beste middel tegens den loop gehouden. Men maakt hem tot poeder. My wierd van sommigen verzekerd, dat 'er gevallen waren waarin niets had willen helpen, en waar in dit middel ene zekere en spoedige genezing veroorzaakt had. In *New York* gebruikte men dezen bast ook om wol bruin te verwen, zo dat zy naar thee *bobea* gelykt, en in de zon niet verschiet. Onder de ontelbare schelpen en hoorns die men op 't strand vindt, zyn 'er die veel

Clams. naar een menschenoor gelyken. De Engelschen noemen ze *Clams*. Zy zyn zeer dik, wit, uitgenomen alleen het spitse eind, dat van binnen en van buiten blauw is, trekkende wat naar het violet en het purper. Men vindt ze in groten overvloed op de kust van *New York*, *Long Island*, en andere plaatsen. De schaal besluit een vry groot dier, het welk, niet alleen de *Wilden*, maar ook de *Europers* gaarn eten.

Met dezen schelpvisch dryft men enen aanmerkelyken handel onder de *Wilden* binnen 's lands. Toen deze menschen nog op de kusten woonden, konden zy zelven hunne *Clams* vangen, waaruit hun voedsel voornamelyk bestond; maar tegenswoordig doen dit de *Hollanders* en de *Engelschen*, die op *Long Island* en andere zeeplaatsen wonen. Zo dra de schelp gevangen is neemt men 'er den visch uit, rygt hem aan een draad, en hangt hem dus in de lugt om in de zon te drogen. Dit gedaan zynde, wordt hy in vaten gelegd en naar *Albany* gezonden, waar de *Wilden* deze waar kopen, die zy voor een hunner beste geregten houden. Behalven de *Europeanen* komen velen van de Inlanders jaarlyks op de zee kust om *Clams* te vangen.

Wampum der *Wilden.* De *Wilden* gebruiken deze schelpen in plaats van geld, en maken 'er hun zo genaamd *Wampum* van. Hunne Vrouwen hangen ze ook om als zy opgeschikt willen wezen. De *Wampums* worden eigenlyk van het violet der schelp gemaakt, want de blauwagtige stukken hebben by hun

(*) *Salvia Officinalis* Linn.

hun ene veel grotere waarde dan de witten. Een Reiziger, wel voorzien van deze schelpen, kan 'er ene aanmerkelyke winst mede doen onder de Inlanders; maar als hy geld, goud of zilver medeneemt, zal hy voorzeker verliezen, want de *Wilden*, die verder binnen 's lands wonen, agten deze metalen weinig of niet, gelyk ik dikwyls heb opgemerkt. Voorheen maakten zy hunne *Wampums* zelven, schoon niet zonder veel moeite, maar tegenswoordig worden zy meest van de *Europeanen* gemaakt. Byzonderlyk doen dit die van *Albany*, en winnen 'er aanmerkelyk veel by. In 't vervolg denk ik de wys waarop de *Wampums* gemaakt worden te beschryven.

Behalven de verschillende sekten van *Christenen*, wonen 'er vele *Joden* in *New York*, die daar grote voorregten bezitten. Zy hebben ene *Synagoge*, bezitten huizen en buitenplaatsen in eigendom, en mogen winkel doen in de Stad. Ook hebben ze verscheiden schepen, die ze bevragten. In een woord, zy genieten de zelve voorregten als de overige Ingezetenen. *Joden.*

Gedurende myn verblyf te *New York*, zo wel deze reis als de twee volgende jaren, ben ik dikmaals met *Joden* in gezelschap geweest, en vernam onder anderen dat dit volk noit enige spys voor zig op zaturdag bereidde, maar dat altyd den dag te voren deed, en dat zy 's winters den gantschen zaturdag over vuur aanhielden. Zy eten gemeenlyk geen spek; egter wierd my door verscheiden' geloofwaardige menschen verhaald, dat zy op reis zynde, en wel vooral de jonge *Joden*, gene zwarigheid maakten die, of enige andere spys, die hun wierd voorgezet, te gebruiken, zelfs in tegenwoordigheid van *Christenen*. Ik was voor de twedemaal den 2. November in hunne *Synagoge*, en wierd elke reis op ene byzondere plaats gezet, die voor de *Christenen* geschikt is. Een jonge *Rabbi* verrigtte den godsdienst ten dele in 't *Hebreeuwsch* en ten dele in 't *Rabbynsch*. De mans en de vrouwen waren allen op zyn *Engelsch* gekleed; de eersten hielden allen den hoed op. De galeryen waren voor de vrouwen. De mans wierpen by het bidden enen witten doek over het hoofd, het welk misschien enen *Zak* wilde verbeelden. Maar ik merkte dat de rykeren enen kostbaarderen doek hadden dan de anderen. Velen van de mans hadden *Hebreeuwsche* boeken, waaruit zy by beurten zongen en lazen. De *Rabbi* stond in 't midden der *Synagoge*, met het aangezigt naar het oosten gekeerd; maar hy rabbelde zodanig dat het byna onmogelyk moet geweest zyn hem te verstaan. (*)

New York, de Hoofdstad der Provincie van dien naam, legt op 40. gr. *De Stad New York.*

(*) Gelyk 'er gene *Joden* in *Zweden* zyn was de Heer Kalm onbekend met hunne godsdienstplegtigheden, en om die reden verhaalt hy ze als iets byzonders. F.

gr. 40. *minn.* *N.* en 74. *gr.* 4. *min.* *W. van Lond.* omtrent 97. *Eng.* mylen van *Philadelphia.* Hare legging is zeer voordelig voor den handel, want de Stad ſtaat op een punt dat door twee bayen wordt gemaakt, in ene van dewelken de Rivier *Hudſon*, niet ver van de Stad, zig uitſtort. Dus is *New York* aan drie kanten van water omringd. De grond, waarop de Stad gebouwd is, is op ſommige plaatſen effen en op andere heuvelagtig. De plaats wordt gerekend zeer gezond te zyn.

Geſtigt door de *Hollanders.* De Stad wierd het eerſt door de *Hollanders* aangelegd, in 't jaar, gelyk men zegt, 1623. toen zy meeſter van het land waren. Zy noemden ze *Nieuw Amſterdam*, en het land zelf *Nieuw Nederland.* De Engelſchen maakten 'er zig meeſter van in 't jaar 1664. en behielden het uit hoofde van het volgende verbond van vrede. Zy noemden het land en de Stad beiden *New York.* In grootte komt de Stad zeer na by *Boſton* en *Philadelphia.* Maar in fraiheid, rykdom, en handel, betwiſt zy die plaatſen den voorrang. Tegenwoordig zal zy anderhalf maal zo groot als *Gothenburg* in *Zweden* zyn.

De ſtraten lopen zo lynregt niet als te *Philadelphia*, en hebben ſomtyds aanmerkelyke bogten. Egter zyn zy ruim, wel bebouwd, en geplaveid, uitgenomen op ſommige hoge plaatſen, waar dat niet nodig was. Op de voornaamſte ſtraten ſtaan bomen, die des zomers een groot aanzien en ene lieflyke lommer geven. Dit doet de Stad als naar enen tuin gelyken. De bomen die het talrykſt zyn zyn de *Waterbeuken*, (*) welken door hun zwaar blad veel ſchaduw geven, en de *Sprinkbaanboom*, (†) wien zyne ſchone bladeren en de aangename reuk van zyne bloemen zeer geſchikt maken om in ene Stad digt by de huizen en in tuinen geplant te worden. Ook ſtonden 'er Linden en Olmen op de ſtraten, dog minder in getal. Zy waren in 't gemeen om den anderen geplant.

Boomkikkers. Behalven allerhande vogelen, die des zomers zig in de bomen onthouden, vindt men 'er een ſoort van *Kikker* in groten overvloed in. (§) Zy maken een ſchrikkelyk geweld des avonds en des nagts, vooral na enen heten dag en als men regen verwagt, zo dat zy 't gezang der vogelen als verdoven. Dikwyls ſchreeuwen zy zo ſterk dat een menſch moeite heeft van zig te doen verſtaan.

Huizen. De meeſte huizen zyn van gebakken' ſteen, in 't algemeen ſterk en net, en verſcheiden verdiepingen hoog. Sommigen hadden, volgens de oude bouworder, de gevels naar de ſtraat gekeerd, maar dit was anders by

(*) *Platanus occidentalis* Linn. *Waterbeech* in 't *Engelſch.*
(†) *Locuſttree* Linn. *Robinia Pſeudo Acacia.*
(§) Dit is de *Rana arborea* van Linnæus, en wel de *Amerikaanſche* Verſcheidenheid daar van.

by de nieuweren. Vele huizen hadden op het dak een balkon, waarop de menschen 's avonds gewoon waren te zitten, en van waar men een aangenaam gezigt over de Stad, de naburige wateren, en de overleggende kust heeft. De daken zyn gemeenlyk met pannen of berden van wit dennenhout, (*) dat hier te lande wast, gedekt. De Inwoonders zyn van gevoelen, dat zulk een dak al zo duurzaam is als een dat van wit Cederhout (†) gemaakt is, gelyk in *Pensylvanie* geschiedt. De muren zyn van binnen gewit, en ik zag nergens behangsels, waarvan men hier weinig schynt te weten. De muren waren geheel bedekt met printen en kleine schilderytjes. Op beide zyden van den schoorsteen waren gemeenlyk een soort van kasten; de muren onder de vensters waren meest beschoten, en 'er waren zitbanken by. De kasten en al het houtwerk waren gemeenlyk blauwagtig grauw geschilderd.

DAAR zyn verscheiden Kerken in de Stad, die aanmerking verdienen. Kerken.
De *Engelsche Kerk*, gebouwd in 't jaar 1695. in het westen der Stad, is van steen, en heeft toren en klokken. De *Nieuwe Hollandsche Kerk*, insgelyks van steen, is vry groot, en heeft enen toren met een uurwyzer, het enige dat in de Stad is. Zy staat noord en zuid. Men heeft hier in het aanleggen van Kerken naar gene streken zig gerigt. In deze Kerk zyn nog altaar, nog sakristy, nog koor, nog kaarskronen, nog schilderyen. De *Oude Hollandsche Kerk*, insgelyks van steen, is zo groot niet als de *Nieuw*[illegible]. Zy was van binnen beschilderd, dog zonder beelden, en met een klein orgel versierd, dat haar de Gouverneur *Burnet* vereerd heeft. De mans zitten meest op de gallery en de vrouwen beneden.

DE *Presbyteriaansche Kerk* is tamelyk groot, en eerst onlangs gebouwd. Zy is van steen, en heeft enen toren met ene klok. Nog vindt men 'er ene *Duitsche Luthersche Kerk*, ene *Duitsche Hervormde Kerk*, ene *Fransche Kerk* voor de *Protestantsche Vlugtelingen*, ene *Quaker vergaderplaats*; waarby men de *Joodsche Synagoge* nog voegen kan.

AAN den zeekant op de spits der landengte legt een tamelyk goed *Fort* kasteel, het *Fort George* genoemd, het welk de gantsche haven be- *George.* strykt, en de Stad ten minsten voor enen onverwagten aanval verdedigen kan. Ten noorden tegens het strand aan is zy door palissades bevestigd, die egter, daar men in lang genen vyand te dugten heeft gehad, grotendeels in slegten staat zyn.

IN de Stad zelve is geen goed water te vinden, maar digt 'er by is Water.
ene schone bron, waaruit de Inwoonders hun water voor de thee en de keu-

(*) *Pinus strobus* LINN. Sp. Pl. p. 1419.
(†) *Cupressus thyoides* LINN. Sp. Pl. p. 1422.

keuken halen. Sommigen evenwel, die minder kiesch zyn, bedienen zig van het water uit de putten in de Stad, schoon het zeer slegt is. Dit gebrek van goed water is lastig voor de vreemde paarden die in de Stad komen, want zy lusten het water niet dat men daar vindt.

De Haven. De Haven is vry goed. De schepen kunnen met hunne volle lading vlak tegens de brug aan leggen. Het water is zeer brak, dewyl de zee gedurig in de Haven komt, en daar door vriest zy niet toe, ten zy in zeer koude winters. Dit is een groot voordeel voor den handel, het welk *Philadelphia* niet heeft. De Haven is bevryd van alle orkanen uit het zuidoosten, door *Long Island*, dat vlak over de Stad legt. Dus hebben de schepen alleen de zuidwester stormen te vrezen, want aan dien kant is de Haven open. Dog de ingang heeft enige gebreken, onder anderen dit dat 'er geen oorlogschip kan inkomen, want schoon zy vry diep is, is 'er egter voor zo diep gaande vaartuigen geen water genoeg. Somtyds is het ook wel zware koopvaardyschepen gebeurd, door het sterk gaan der golven, wanneer zy tusschen de zelven in nederzakten, eventjes grond te raken, schoon zonder kwade gevolgen. Buiten dat, de ingang is nauw, en vele schepen zyn daar vergaan, om dat ze ligt op ene bank geraken kunnen, als zy gene goede lootsen hebben. Oude lieden, die lang den ingang dier haven bevaren hadden, verzekerden my, dat hy nog dieper, nog ondieper, nog smalder nog breder was dan voorheen.

Het verschil van ty by hoogst en laagst water is hier omtrent zes *Eng.* voeten. Maar op zekere tyden van de maand, wanneer de vloed het hoogst is, stygt hy tot zeven voet boven de laagste ebbe.

Handel. New York is misschien de Stad die van gantsch *Noord Amerika* den sterksten handel dryft. *Boston* en *Philadelphia* komen haar zeer naby. *New York* strekt haren handel zeer ver uit, en men wil dat zy meer schepen naar *Londen* zendt dan *Philadelphia*. Men voert van hier naar die Hoofdstad alle de pelteryen, die men van de *Wilden* koopt, suiker, *Mahogany*, *Brazilie*, en ander verwhout, *Rum*, en andere *West Indische* waren, nevens al het geld dat men uit de *West Indien* getrokken heeft. Alle jaren worden hier schepen gebouwd om te *Londen* verkoft te worden, en men heeft in de laatste jaren zeer veel yzers derwaards gezonden. Van *Londen* brengt men hier in, stoffen en allerhande *Engelsche* Handwerken en andere vreemde waren. *Engeland*, en inzonderheid *Londen* wint ontzaglyk by den handel op *Noord Amerika*; want niet alleenlyk *New York*, maar alle de *Engelschen* Steden op het vaste land voeren zo veel goed uit *Engeland* in, dat al het geld, nevens alle de waren die hier uit andere gewesten komen, naar *Engeland* moet, om het geen men hier trekt te betalen, en dit alles is daartoe nog niet voldoende. Hieruit blykt

blykt hoe veel ene wel geregelde Volkplanting tot de welvaert van hare Moederplaats toebrengt.

New York zendt vele schepen naar de *West Indien* met koorn, meel, bischuit, houtwerk, timmerhout, planken, vleesch, visch, boter en andere eetwaren. Ook gaan 'er velen naar *Boston*, in *Nieuw Engeland*, met koorn en meel, die van daar vleesch, boter, timmerhout, verscheiden' soorten van visch, en andere waren terug ontvangen, welken zy verder naar de *West Indien* voeren. Daar nemen zy somtyds *rum* in, die op die plaatsen in groten overvloed gestookt wordt, en verkopen die hier met groot voordeel. Ook varen 'er somtyds geladen Jagten tusschen *New York* en *Philadelphia* over en weder; het geen alleen, gelyk uit de Koeranten blykt, geschiedt, om dat sommige waren op de ene plaats duurder zyn dan op de andere. Jaarlyks zendt men ook schepen naar *Ierland* beladen met *West Indische* waren, maar vooral met Lynzaad, dat hier gewonnen wordt. Men heeft my verzekerd dat 'er sommige jaren meer dan tien schepen mede geladen naar *Ierland* gegaan zyn, om dat het vlas daar gezegd wordt geen goed zaad te geven. Maar het is waarschynlyk dat de ware reden is, dat men in *Ierland*, om des te beter vlas te hebben, niet wagt tot dat de plant ryp is, en derhalven vreemd zaad moet laten komen. En dus is dit een der hoofdtakken van den handel geworden.

Somtyds worden de goederen die naar de *West Indien* gaan met gereed geld betaald, en somtyds in waren, die of eerst naar *New York* gebragt, of regelregt naar *Engeland* of *Holland* gezonden worden. Als dan een schip op de terugreis gene waren medenemen, of niemant het bevragten wil, zo vaart het naar *Newcastle* in *Engeland*, en neemt in plaats van ballast steenkolen in, die hier wel betaald worden. Ook gebruikt men ze in vele huizen, in de keuken en in de kamers, dewyl zy beter koop geschat worden dan het hout. *New York* dryft ook enigen handel op *Zuid Karolina*, waar het koorn, meel, suiker, *rum*, en andere goederen naar toe zendt, en van waar het ryst wederom terug ontvangt, het welk genoegzaam het enige is dat uit *Zuid Karolina* verzonden wordt.

De waren waarin de Provincie van *New York* handel dryft zyn niet zeer menigvuldig. De voornaamsten zyn, pelteryen, die te *Oswego* van de *Wilden* gekoft worden, vele planken, die meest van *Albany* komen, timmerhout en vaatwerk, dat van omstreeks de Rivier *Hudson* gehaald wordt, en eindelyk weit, meel, garst, haver, en ander graan, dat men van *New Jersey* en uit de Provincie zelve krygt. Ik heb Jagten gezien van *Nieuw Brunswyk*, geladen met weit, die los in 't schip lag, en met meel in tonnen gepakt, gelyk ook met ene menigte

nigte van lynzaad. De Provincie van *New York* levert ook enig vleesch en andere eetwaren, die men verzendt, dog in gene menigte. Ook is de voorraad van erwten die van *Albany* komt niet aanzienlyker. Maar des te meer yzer kan men verzenden, want men vindt het op verscheiden' plaatsen van dit Landschap in overvloed en tamelyk goed. De overige voortbrengsels hebben niet veel om 't lyf.

Wyn. De meeste wyn, dien men hier en in de andere Volkplantingen van *Noord Amerika* gebruikt, komt van *Madera*, en is sterk en heet.

Handwerken. Hier zyn nog gene Handwerken, die naam verdienen, aangelegd. Men krygt hier alles van *Londen*.

De *Hudson*. De Rivier *Hudson* brengt den handel van *New York* veel voordeels aan. Zy is omtrent honderd en vyftig *Eng.* mylen landwaards in bevaarbaar, en valt niet ver van de Stad naar het westen in de Bai. Gedurende agt maanden van het jaar is de Rivier vol van Jagten, en andere grote en kleine vaartuigen, naar *New York* gaande of 'er van daan terug kerende, beladen met inlandsche of vreemde waren.

Schepen. Ik kan niet juist bepalen hoe groot het getal der schepen is die jaarlyks hier aankomen of afvaren. Maar ik heb in de *Pensylvanische* Koerant gevonden, dat van den 1. December 1729. tot den 1. December 1730. twee honderd en elf schepen in de haven van *New York* gekomen, en twee honderd twee en twintig daar uit gevaren waren. En sedert dien tyd is de handel zeer sterk toegenomen.

Markten. Tweemaal in de week komen de Boeren te *New York* te markt, omtrent op de zelve wys als te *Philadelphia*, alleen maar met dit onderscheid dat hier de markt op verscheiden plaatsen gehouden wordt.

De Gouverneur. De Gouverneur van *New York* heeft zyn Paleis in het Fort. Onder de genen die met deze post bekleed geweest zyn, verdient William Burnet ene euwigdurende gedagtenis. Hy was een zoon van den beroemden Thomas Burnet, en scheen de geleerdheid van zynen Vader overgeerfd te hebben. Maar zyne grootste verdienste bestond in zynen aanhoudenden yver voor de welvaart van dit gewest. Het volk van *New York* houdt hem voor den besten Gouverneur, dien zy oit gehad hebben, en denken zyne bewezene diensten niet genoeg te kunnen pryzen. De veelvuldige starrekundige waarnemingen, die hy hier maakte, zyn in verscheiden' *Engelsche* werken te vinden. In 't jaar 1727. byde komst van *George den II.* tot den troon van *Groot Britanje*, wierd hy aangesteld tot Gouverneur van *Nieuw Engeland*. In gevolge hier van verliet hy *New York* en begaf zig naar *Boston*, waar hy in 1729. overleed.

Parlementen. Eens of tweemaal in 't jaar wordt te *New York* ene vergadering gehouden van de Afgezondenen uit alle de oorden van de Provincie. Men kan deze Vergadering aanzien als een klein soort van *Parlement* of Ryksdag.

dag. Hier wordt alles het welvaren van 't gewest rakende in overweging genomen. De Gouverneur beroept de Vergadering en doet ze scheiden naar goedvinden. Dit is ene magt waarvan hy zig bedient wanneer hy of verdere overwegingen onnodig, of de Vergadering niet eens gezind genoeg oordeelt; dog het gebeurt ook dikwyls genoeg dat hy, door eigenzin of eigenbelang bewogen, deze magt ten nadeele der Provincie gebruikt. Somtyds heeft het gewest enen Gouverneur gehad, die met de Ingezetenen in zulke onenigheid geraakte, dat de Afgevaardigden naderhand uit spyt en wraakluft zig tegens alles kanteden wat hy voorstelde, het ware dan voordelig of niet. In zulke gevallen plegt de Gouverneur de Vergadering te ontbinden, en ene andere te beroepen, welke hy evenwel binnen korten tyd weder ontbond zo dra hy bemerkte dat de leden niet wel gezind waren. Op deze wys wist hy het hun zo moede te maken door de kosten die zy zo dikwyls gedwongen waren te doen, dat zy op 't laast blyde waren zig met hem te mogen verenigen in hunne pogingen ten besten van 't gewest. Maar daar zyn ook Gouverneurs geweest die de Vergadering beriepen en ontbonden alleen om dat zy zig niet naar hunnen zin schikken wilde, of hare toestemming niet kon geven aan voorslagen, die misschien gevaarlyk of schadelyk voor de gemene zaak zouden geweest zyn. De Koning stelt den Gouverneur naar welgevallen aan, dog de Ingezetenen betalen hem zyn jaargeld. Dus heeft hy groter inkomsten naar mate hy de gunst der Inwoonders winnen kan. Daar zyn voorbeelden in deze en andere Provincien van Gouverneurs, die door hunne onenigheden met de Ingezetenen hun gantsche jaargeld kwyt raakten, hebbende den Koning geen vermogen om hun dit te doen betalen. Indien een Gouverneur dan geen goed van zig zelven heeft, kan hy daar door gedwongen worden zyn ampt nederteleggen, of zig met een zeer gering inkomen te behelpen, of zig naar den zin der Ingezetenen te schikken. Dog 'er zyn zekere vaste voordelen, die men hem niet onthouden kan. Dezen zyn I. dat niemant in de gantsche Provincie ene herberg kan opzetten zonder verlof van den Gouverneur, het welk men alleen verkrygen kan mits betalende ene zekere erkentenis volgens de omstandigheden. Sommige Gouverneurs, welken aan de Ingezetenen weigerden hun jaargeld te betalen, zogten derhalven die schade te boeten door 't verdubbelen van het getal der herbergiers. II. Weinige lieden, die staan te trouwen, willen hunne geboden van den preekstoel afgelezen hebben, uitgenomen zulken die zeer arm zyn; maar verkrygen een verlof van den Gouverneur, waarby de Predikanten, *Hervormde* of *Luthersche*, magt krygen zulke personen, die dat verlof vertonen, te trouwen. Dit verlof nu is den Gouverneur ene halve *Guinea* waard. En deze vergunningen door de gehele Provincie belopen ene aanmerkelyke som. III. De Gouverneur

Gouverneurs.

neur tekent alle paspoorten, en byzonder de zeepassen; en dit geeft hem een ander middel ter goedmaking zyner verteringen. Nog zyn 'er enige kleinder voordelen, die ik voorby zal gaan.

Wetten. De Vergadering is gewoon de oude wetten te overzien, en des noods nieuwen te maken. Ook regelt zy den loop van 't geld, en andere zaken daar toe betrekkelyk. Want men moet aanmerken dat ieder van de Volkplantingen onafhanglyk van de anderen is, en hare eigene munt en eigene wetten heeft; zo dat zy als een land op zig zelf bestaande kan worden aangezien. Hiervan daan komt het dat in oorlogstyden de zaken vry langzaam, ongeregeld en slap worden bestierd; want de Provincies zyn niet alleen somtyds oneens, maar de inzigten der Gouverneurs en der Vergaderingen van de byzondere gewesten zyn ook dikwyls strydende; zo dat het ligt gebeurt, dat, terwyl men twist over het geen best en het beste koop zoude zyn in 't voeren van den oorlog, de vyand kans heeft de ene plaats na de andere wegtenemen. Ook is het dikwyls gebeurd, dat, terwyl de ene Provincie door den vyand geplaagd werd, de anderen stil en werkeloos zaten, als of haar dit alles niets aanging. Somtyds duurde het twee of drie jaren eer zy het eens waren of men ene Volkplanting die aangetast werd ondersteunen zoude, en het is gebeurd dat het besluit viel van neen. Zelfs zyn 'er voorbeelden van Provincies, die, niet alleen onzydig bleven in enen kryg tusschen ene andere Provincie en enen uitheemschen vyand, maar die zelfs voortgingen enen aanmerkelyken handel met den vyand te dryven.

Oorlogen.

Door deze verdeeldheden hebben de *Franschen* in *Kanada*, die maar een hand vol volks in vergelyking van de *Engelschen* in *Amerika* waren, gelegenheid gehad merkelyke voordelen op de laatsten te behalen. Want uit het getal en de magt der *Engelschen* oordelende zoude men zeggen, dat het hun ligt vallen moest de *Franschen* in *Amerika* te overmeesteren. (*)

Staatkundige aanmerking. Evenwel is het ene zaak van groot belang voor de kroon van *Engeland*, dat deze Volkplantingen zo na aan een land onder het bestier van *Frankryk* gelegen zyn als *Kanada*. Daar is reden van te denken dat het den Koning noit ernst was om de *Franschen* daar uittejagen. De *Engelsche* Volkplantingen zyn zo magtig geworden dat zy met *Groot Brittanje* zelf om den voorrang dingen. Om dan het evenwigt van den handel naar den kant van het Ryk op den duur te doon over-

(*) Dit is ook gebeurd door de betere vereniging en de pogingen der Volkplantingen, ondersteund door de magt van *Groot Brittanje* zelf; zo dat *Kanada* overweldigd en door den laatsten vrede geheel aan de *Engelschen* afgestaan is. F.

overflaan, en ter bereiking van verfcheiden andere oogmerken, is het verboden, Handwerken in *Amerika* aanteleggen; goud of zilvermynen te zoeken, ten zy men het gevonden goud of zilver regelregt naar *Engeland* zende; op enige plaats handel te dryven die niet onder 't gebied van *Groot Brittanje* ftaat, enige zekere plaatfen maar uitgenomen: en vreemde fchepen mogen niet in de *Amerikaanfche* havens komen. Deze en diergelyke bepalingen maken dat de *Amerikaanfche Engelfchen* minder liefde voor hun oorfpronglyk Vaderland krygen, en deze onverfchilligheid wordt vergroot door de menigte van vreemdelingen, als *Duitfchers*, *Hollanders* en *Franfchen*, die hier gevestigd zyn. Voeg hierby dat vele menfchen noit te vreden zyn met het gene zy bezitten, hoe aanzienlyk dat ook zy, altyd meerder willende winnen, en naar verandering hakende; en dat hunne al te grote vryheid en weelde hen tot onbandigheid brengt.

Engelschen, zelfs die uit *Europa* herwaards overgekomen waren, hebben my verteld, dat binnen dertig of vyftig jaar de Volkplantingen in *Amerika* magt genoeg hebben zullen om enen ftaat op zig zelven te maken, en volkomen onafhanglyk van *Oud Engeland* te zyn. Maar gelyk de gehele kuft open legt, en de binnenlanden door de *Franfchen* ontruft worden, dwingen deze gevaarlyke vyanden in oorlogstyden de Volkplantingen hare verbindtenisfen met haar Vaderland te onderhouden. De *Engelfche* Regering heeft derhalven ene genoegzame reden van de *Franfchen* in *Kanada* als het gefchiktfte middel aantezien om de Volkplantingen by haren pligt te houden. Maar ik ben reeds te ver van myn ftuk afgedwaald; ik keer derhalven weder naar *New York*.

De afwyking der Naald is in die Stad door *Philip Well*, eerften Ingenieur van *New York*, in het jaar 1686. bevonden 8. *gr.* 45. *min.* *W.* Maar in 1723. was zy maar 7. *gr.* 20. *min.* volgens de waarnemingen van den Gouverneur *Burnet*. Waaruit wy befluiten mogen, dat in agtendertig jaren de Naald omtrent 1. *gr.* en 25. *min.* dat is omtrent 2. *min.* ieder jaar, nader aan het ware noorden komt. De Heer *Alexander*, een man van veel kennis in de Starre- en Wiskunde, verzekerde my uit verfcheiden waarnemingen, dat in het jaar 1750. den 18. September de afwyking gerekend wierd te zyn 6. *gr.* 22. *min.* Afwyking der Naald.

Daar zyn twee Drukkeryen in de Stad; en alle week komen 'er *Engelfche* koeranten uit, die het nieuws van de gehele wereld bevatten. Drukkeryen.

De *winter* is hier veel geftrenger dan in *Penfylvanie*, en byna zo hard als in fommige delen van *Zweden*, dog hy duurt niet zo lang als by ons; de lente begint hier vroeg en de herfft laat. Des *Zomers* is de hette onmatig. De meloenen zyn op het open veld reeds ryp in 't begin van Augustus, daar wy ze onder glazen en op hete bedden nauwlyks op dien tyd tot rypheid brengen kunnen. Ik kan de koude van den winter niet Winters.

niet juist bepalen, zynde alle de waarnemingen gemaakt volgens Thermometers die in huis hingen, en die de buitenlugt niet aanraken kon. De sneeuw blyft enige maanden leggen; en men bedient zig hier van sleden, gelyk in *Zweden*, dog men maakt ze wat te groot. De Rivier *Hudson* is omtrent aan haren mond ene *Eng.* myl breed. Het verschil tusschen het hoogste en 't laagste water is daar tusschen de zes en zeven voet. Het water is zeer brak; en met dat al blyft het ys daar niet alleen ene, maar dikwyls verscheiden maanden zitten. Het is somtyds meer dan twee voet dik.

Muggen. De *Muggen* zyn hier dikwyls zeer lastig. Zy komen met het hoi naar de Stad, dat op de lage landen gewonnen wordt, die geheel en al van het zoute water doortrokken zyn; of volgen het vee, als het 's avonds t'huis komt. Ik heb in my zelven en in anderen ondervonden hoe zeer dit kleine gedierte iemant in enen nagt mismaken kan.

Watermeloenen. De *watermeloenen*, die men digt by Stad aankweekt, groeyen zeer weelderig. Zy zyn uitmuntend en beter dan ergens anders in *Noord Amerika*, schoon zy op 't openveld geplant worden, en zonder op een warm bed gestaan te hebben. Ik zag in September 1750. ene watermeloen aan het huis van den Gouverneur *Clinton*, die 47. *Eng.* ponden woog, en by enen Koopman alhier ene die 42. pond zwaar was. Egter hield men deze twee voor onder de grootsten te behoren die men hier kon aantreffen.

Sachems. In 't jaar 1710. reisden van hier vyf Koningen, anders *Sachems*, van de *Iroquoizen* naar *Engeland*, om Koningin Anna tot een verbond met hun tegens de *Franschen* te bewegen. Ik zal my niet ophouden met hunne namen, kleding, het onthaal dat zy aan het Hof kregen, hunne gesprekken met de Koningin; dit alles is uit andere boeken bekend. De Koningen of *Sachems* der *Wilden* hebben gemeenlyk geen groter gezag over hun dan een Schout in zyn gebied, en veeltyds nog minder. Op myne reizen door hun Land had ik noit gelegenheid myne opwagting by enen dezer *Sachems* te gaan maken, want die Heren kwamen onverzogt uit eigen beweging het eerst aan myn verblyf, op hoop van een glas brandewyns of twee te krygen, daar zy boven alles veel werks van maken.

Hollanders te *New York.* De eerste Volkplanters in *New York* waren de *Hollanders*. Wanneer de Stad en haar regtsgebied door de *Engelschen* ingenomen, en in verruiling tegens *Suriname* by den vrede afgestaan werd, bleef het den ouden Ingezetenen vry te *New York* te blyven en alle de voorregten en vryheden te genieten, die zy van te voren bezeten hadden, of met alle hunne goederen te vertrekken. De meesten verkozen het eerste; en dit is de reden dat het grootste getal van de Ingezetenen dezer Stad en Provincie *Hollanders* zyn, die, byzonderlyk de oude lieden, nog hunne moedertaal spreken, schoon zy allengskens hunne zeden beginnen te

veranderen, vooral in de Stad en daar digt by, want de jonge lieden fpreken meeft *Engelfch*, gaan in de *Engelfche* kerk, en zouden het zelfs kwalyk nemen, als men ze *Hollanders* en niet *Engelfchen* noemde.

SCHOON de Provincie van *New York* lang voor *Penfylvanie* door *Europers* is bewoond geweeft, is egter die laatfte Provincie veel meer bevolkt. Men kan dit niet toefchryven aan de natuur van den grond, want die is te *New York* zeer goed, maar zie hier wat men wil dat de reden hier van is. Onder de Regering van Koningin *Anna*, omtrent het jaar 1709. kwamen vele *Duitfchers* herwaards en verwierven land om zig neertezetten. Na dat zy hier enigen tyd gewoond, huizen en kerken gebouwd, en koornlanden en weiden aangelegd hadden, wierden hunne vryheden verkort, en men ontzette ze, onder verfchillende voorgevens, van een gedeelte hunner bezittingen. Dit maakte hen gaande. Zy keerden ten laatften geweld met geweld, en floegen de zulken die hen van hun eigendom beroven wilden. Dog de Regering nam dit zo euvel op, dat de yverigften uit de *Duitfchers* by den kop gevat, hard gehandeld en zwaar geftraft werden. Dit verbitterde de overigen zo zeer, dat de meeften hunne huizen en goederen verlieten, en naar *Penfylvanie* weken, waar zy zeer wel ontvangen wierden, en ene aanzienlyke uitgeftrektheid lands verwierven, nevens vele voorregten, die altyd duren moeften. Hiermede niet voldaan, fchreven zy aan hunne nabeftaanden en vrienden in *New York*, en raadden hen van, zo zy oit naar *Amerika* dagten overtekomen, niet naar *New York* te gaan, waar de regering niet deugde. Deze raad had zulk enen invloed, dat de *Duitfchers*, waarvan 'er in 't vervolg een zeer groot getal naar *Amerika* gingen, altyd *New York* vermydden, en allen zig naar *Penfylvanie* begaven. Somtyds gebeurde het dat zy gedwongen waren met fchepen naar *New York* gefchikt over te komen, dog zy waren nauwlyks daar aangeland, of zy haaftten zig naar *Penfylvanie* te gaan, in 't aanzien van alle de Inwoonders van *New York*.

New York minder bevolkt dan *Penfylvanie*.

DOG 'er kan nog ene twede oorzaak gegeven worden van het gebrek aan volk in *New York*. Toen de *Hollanders* by den vrede met *Engeland* de vryheid kregen van alle hunne voorregten zonder de minfte bepaling te blyven genieten, nam ieder van hun een zeer groot ftuk lands in bezit, en verfcheidenen van de hoofden der magtigfte huisgezinnen maakten zig meefter van ene uitgeftrektheid lands, die groot genoeg zou geweeft zyn voor een geheel kerspel. En daar de meeften van hun zeer ryk waren, bewoog hen de nyd dien zy jegens de *Engelfchen* hadden, om hunne landen niet dan tot enen buitenfporigen prys aan dezelven te willen verkopen, het welk hunne nakomelingen ftiptelyk zyn nagevolgd. Dus hebben de *Engelfchen* en andere Vreemdelingen weinig aan-

moediging om zig hier nedertezetten. Integendeel hebben zy in de andere Provincien gelegenheid genoeg om landeryen beter koop te krygen, en met groter veiligheid voor hun zelven. Dus is het geen wonder dat zo vele delen van *New York* onbebouwd leggen en naar woestenyen gelyken. Dit voorbeeld toont aan hoe zeer een misslag in de regering de bevolking benadelen kan.

Vertrek van *New York* naar *Philadelphia*.

Den 3. November gingen wy omtrent den middag weder van *New York* op reis, en onzen togt vervolgende kwamen wy den 5. te *Philadelphia* aan.

Appelen vroeger ryp in *Pensylvanie* dan in *New York*.

In den omtrek dier Stad had het volk al ene maand geleden hunnen Cyder gemaakt, waartoe zy genoodzaakt waren omdat de appelen zo ryp waren dat zy afvielen. Maar op onze reis door *New York* zagen wy de menschen daar eerst aan bezig. Dit is een duidelyk bewys dat de appelen in *Pensylvanie* eerder ryp worden dan in *New York*; maar of dit van den grond, of van de groter hette in *Pensylvanie*, of van ene andere oorzaak komt, kan ik niet zeggen. Dog het zo vroeg maken van den Cyder heeft geen het minste voordeel in; integendeel, de ondervinding heeft geleerd dat het beter is hem later in 't jaar te maken, wordende de grote hette gehouden de gisting te beletten.

Polecat.

Daar is een viervoetig dier zeer gemeen, niet alleen in *Pensylvanie*, maar ook in andere gewesten van *Zuid* en *Noord Amerika*, by de *Engelschen Polecat* (*) genoemd. In *New York* noemen zy het gemeenlyk *Skunk*. De *Zweden* heten het *Fiskatte*, om zynen vreeslyken stank. De *Franschen* in *Kanada* geven het den naam van het *stinkend dier* of het *Duivelskind*. (†) Enigen heten het ook *Pekan*. De Heer Catesby (§) heeft het beschreven, en naar het leven afgebeeld. Dit dier gelykt veel naar den Marter, is omtrent van dezelve grootte en gemeenlyk zwart. Op den rug heeft het ene streep die in de langte loopt, en twee anderen op ieder zyde, die met de eerste gelykwydig lopen. Somtyds, dog zeer zelden, ziet men 'er die geheel wit zyn. Op onze terugreis naar *Philadelphia* zagen wy 'er een dat door de honden doodgebeten was. En naderhand had ik vele gelegenheden van het te zien, en van zyne eigenschappen te horen spreken. Het houdt zyne jongen zo wel in holle bomen als in gaten onder den grond. Het klimt zeer vlug op de bomen, is een groot vyand van 't gevogelte, breekt de eijeren en vreet de kiekens op, en als het in een hoenderhok kan komen vernielt het al wat 'er in is.

Dit

(*) Dat is *Bunsem*. (†) *Bête puante. Enfant du Diable.*
(§) *Nat. Hist.* of *Carol.* vol. 2. p. 62. tab. 62. onder den naam van *Putorius Americanus striatus*. Linnæus noemt het *Viverra putorius*.

Zyn stank.

Dit dier heeft ene eigenschap waardoor het vooral bekend is. Wanneer het door menschen of honden vervolgd wordt, loopt het zo schielyk als het kan weg, of kloutert op enen boom, maar als het zo bezet is dat het niet ontsnappen kan, verdedigt het zig met zyn pis. Sommigen denken dat het dit doet met zynen staart te bepissen, en dan denzelven zo schielyk en met zo veel kragt te slingeren dat de pis naar alle kanten 'er uitvliegt; maar anderen zyn van mening dat het zyn pis zonder het behulp van den staart zo ver zenden kan. Voor my ik vind het eerste het waarschynlykst; want sommige geloofwaardige lieden hebben my verzekerd dat, schoon zy meer dan agttien voet van het dier afstonden, hunne aangezigten geheel en al nat geworden zyn. Zyn pis heeft zulk enen stank dat 'er niets by kan vergeleken worden, omtrent gelyk, dog veel sterker, als het *Geranium Robertianum* van Linnæus. Wanneer men omtrent hem komt als hy zyn' stank laat ruiken kan men enigen tyd nauwlyks adem halen, en het is of men stikken zou. Heeft men het ongeluk de pis in het oog te krygen, zo loopt men gevaar dat te verliezen. Vele honden, die op de jagt den *Polecat* yverig vervolgen, lopen weg zodra zy nat gemaakt worden; evenwel als zy van 't regte ras zyn, zullen zy 't niet opgeven, voor dat ze hem gevangen en doodgebeten hebben; dog zy zyn genoodzaakt nu en dan hunne neuzen in den grond te steken om adem te scheppen.

Een kleed, dat door dit dier is nat gemaakt, behoudt den stank meer dan ene maand, ten zy men het vierentwintig uren onder varsche aarde leggen late, want dan gaat 'er de reuk grotendeels af. Als men de pis op zyne handen of het aangezigt gekregen heeft, wryft men die ook met losse aarde, en sommigen hebben hunne handen een uur lang in den grond gehouden. Waschen helpt zo schielyk niet. Een zeker Man van aanzien, door den *Polecat* nat gemaakt, stonk zo schrikkelyk, dat, toen hy in huis kwam, de menschen 'er uitliepen, of hem den ingang weigerden. Honden, die op de jagt der *Polecatten* geweest zyn, stinken enige dagen daarna nog zo dat men ze in huis niet verdragen kan. Te *Philadelphia* zag ik eens op enen marktdag ene hoop volks met stenen naar enen hond goyen, die waarschynlyk het ongeluk gehad had van dit dier te na gekomen te zyn. De Reizigers worden dikwyls in de bosschen van dien reuk gekweld, zo dat men somtyds den neus moet toehouden. Als de wind van de plaats komt daar de *Polecat* geweest is, by nagt of in grote stilte, is de stank des te geweldiger.

In den winter van 1749, kwam een *Polecat*, gelokt door den reuk van een dood lam, digt by een huis daar ik dien nagt sliep. De honden het dier terstond nazettende, gebruikte het zyne gewoonlyke

lyke wapenen om zig van hun te ontslaan. Het gelukte; de honden hadden genen lust hunne jagt te vervolgen. Hy maakte zulk een stank, dat, schoon ik op enigen afstand 'er van daan was, ik 'er byna van stikte, en het vee vond hem ook zo onaangenaam dat het begon te bulken. Allengskens verdween hy egter. Tegens het einde van dat jaar kwam een dezer dieren in onzen kelder, dog men vernam genen stank, want dien geeft hy niet van zig ten zy in nood. De Keukenmeid evenwel merkte enige dagen agter malkander dat 'er van het vleesch gegeten was, en, denkende dat het de kat gedaan had, stopte zy de toegangen toe. Maar den volgenden nagt wierd zy wakker van een ysselyk geweld in den kelder. Zy ging 'er naar toe, en, schoon het donker was, zag zy een dier met twee glinsterende ogen, die als vuur schenen te branden. Zy greep egter moed, en sloeg het dood. Dog toen het beest regt benauwd begon te worden, vervulde het den kelder met enen zo afschuwelyken reuk, dat niet alleen de Meid gedurende enige dagen 'er ziek van was, maar dat ook brood, vleesch en andere eetwaren, die in den kelder stonden, 'er zo van doordrongen werden, dat men het alles weg werpen moest.

Uit een voorval dat een myner kennissen te *New York* had, maak ik op, dat de *Polecat* of niet altyd zeer schuw is, of dat hy zeer sterk slapen moet. Deze Man, op enen zomeravond in de schemering uit het bosch komende, meende dat hy ene plant voor zig zag staan, en, die willende afplukken, wierd hy op eenmaal van den *Polecat* bepist, die op den grond zat en zynen staart om hoog hield. Dit had den Man doen denken dat het ene plant was. Hy had vele moeite zig van dien geur te ontdoen.

Mak gemaakt. Schoon deze dieren zo onaangenaam een gezelschap kunnen zyn, plegen dog somtyds de *Engelschen*, *Zweden*, *Franschen* en *Wilden* ze te temmen. Zy volgen dan hunne Meesters gelyk als honden, en bedienen zig noit van hunne wapenen, ten zy men ze slaat of bang maakt. De Wilden eten hem. Maar wanneer zy hem de huid aftrekken, snyden zy 'er de blaas uit, om voortekomen dat het vleesch een kwaden smaak kryge. Ik heb ook *Engelschen* en *Franschen* gesproken, die verzekerden 'er van gegeten te hebben, en dat het niet kwalyk smaakte. Zy vergeleken het by 't vleesch van een speenvarkentje. De *Europers* gebruiken de huid, die grof en langhairig is, niet, maar de *Wilden* bereiden ze, latende 'er het hair aan, en maken 'er tabaksbeurzen van, die zy voor het lyf dragen.

(Zyn vleesch.) (De huid.)

Byzonderheden aangaande de *Karolina*. Den 6. November tegen den avond ging ik naar het landgoed van den Heer *Bartram*. Ik vond iemant by hem die in *Karolina* woonde, en my verscheiden' byzonderheden aangaande dat Land mededeelde, waarvan ik 'er enigen ga gewagen.

Teer,

Teer, Pek en Ryſt zyn de voornaamſte voortbrengſels van dat geweſt. De grond is zeer zandig, en dus waſſen 'er vele pyn- en dennebomen, waaruit men de *Teer* maakt. Men neemt daar gemeenlyk zulke bomen toe die van zelven dood gegaan zyn. Men weet daar niet, gelyk in *Ooſt Botbnie*, de bomen tot het Teerbranden op zulk ene wys te gebruiken, dat men 'er den baſt op ene, en ſomtyds aan verſcheiden' zyden, eerſt afſchilt. Op ſommige plaatſen in *Karolina* neemt men hier toe ook de takken. Het branden en koken geſchiedt, gelyk my de man het beſchreef, op de zelve wys als in *Finland*. De Pek wordt uit de Teer op deze wys gemaakt. Men graaft enen kuil, en beſmeert dien van binnen met klei, hier giet men de Teer in, en maakt 'er een vuur rondom, dat men brandende houdt tot dat de Teer de ſtevigheid van de Pek verkregen heeft. Daar wierden in *Noord Amerika* twee ſoorten van Teer gemaakt. Het eerſte is de gemene Teer, dezelve daar ik zo even van geſproken heb, en die uit de ſtammen, de takken en de wortelen van zulke dennebomen gemaakt wordt, die al van zelven ſterk uitgedroogd waren, het welk in dit Land de gebruiklykſte wys is. Het andere ſoort maakt men dus. Men ſchilt de bomen aan enen kant en laat ze zo een jaar ſtaan, gedurende het welk de harſt uit de ſcheuren voor den dag komt. Dan velt men den boom, en brandt hem tot Teer. En dit is de *Groene Teer*; niet dat zy groen van kleur is, want de beide ſoorten hebben byna dezelve kleur, maar omdat zy uit groene bomen gemaakt wordt, daar men de gemene Teer uit dorre bomen brandt. Het branden geſchiedt even als in *Finland*. Men gebruikt alleen de zogenaamde Zwarte Dennen, want de Witten zyn hier niet goed toe. Daarentegen zyn zy voor maſten en planten uitmuntend. De groene Teer is duurder dan de gemene. Men klaagt reeds overal dat de Denneboſſchen op deze wys geheel vernield worden. Voortbrengſels. Teer.

De *Ryſt* wordt in *Karolina* ſterk geplant. Zy ſlaagt het beſt op moeraſſige gronden, die onder water gezet kunnen worden, en rypt daar het vroegſt. Waar men zulk enen grond niet vinden kan moet men enen drogen nemen, dog daar is de Ryſt zo goed niet. De grond moet noit gemiſt worden. In *Karolina* wordt de Ryſt in het midden van April gezaid en is ryp in September. Men plant ze op ryen gelyk de erwten, en moet omtrent vyftien duim tuſſchen de ryen open laten. Zo dra de plant opkomt zet men 't land onder water. Dit bevordert niet alleen het groeyen van de Ryſt, maar doodt ook al het onkruid, zo dat 'er niet behoeft gewied te worden. Het ſtroo van de Ryſt wordt voor een uitmuntend voedſel voor het vee gehouden, dat het ook gaarn eet. De Ryſt vereiſcht ene hete lugſtreek, en daarom wil zy in *Virginie* niet opnemen, en nog minder in *Penſylvanie*; de winters zyn in die geweſten Ryſt.

te koud en de zomers te kort. Men weet in *Karolina* niet hoe van de Ryst *Arrak* te maken. *Zuid Karolina* brengt de meeste Ryst, en *Noord Karolina* de meeste Teer voort.

Oester-schalen in den grond.

De zelve Man verhaalde ook, dat hy onder in enen put vele oesterschelpen gevonden had, wel zeventig *Eng.* mylen van de zee en vier van ene rivier. Zy lagen op ene diepte van veertien voeten. Het water van den put was brakagtig, dog dat van de rivier zoet. By het zetten van enen zaagmolen, anderhalve myl van ene rivier, had hy eerst zand, en toen klei gevonden, die vol zat van oesterschalen. Daar onder vond hy vele sneppen van zeevogels, zo als hy ze noemde, die al geheel versteend waren. Dit zyn vermoedelyk *Glossopetræ* geweest.

Vossen.

Men vindt in de *Engelsche* Volkplantingen twee soorten van *Vossen*, het ene grauw en het andere ros. Maar in 't vervolg zal ik nog van anderen spreken, die men somtyds in *Kanada* verneemt.

Grauwe Vossen.

De grauwe Vossen heeft men hier altyd. Zy zyn in *Pensylvanie* en de zuidelyke Provincien gemeen, maar vry zeldzaam in de noordelyken, waarom de *Franschen* in *Kanada* ze *Virginische Vossen* noemen. Zy doen geen kwaad aan de lammeren, maar roven het gevogelte weg als zy maar kunnen. Egter schynt men ze niet voor een zeer schadelyk dier te houden, want 'er staat gene beloning op het doden derzelven. De Hoedemakers zoeken hunne vellen sterk, en gebruiken het hair. Ook voert men 'er klederen mede. Het vet gebruikt men tegens allerlei pyn in de leden. Men wil dat zy zo hard niet lopen kunnen als de rossen. Zy worden somtyds tam gemaakt, dog men houdt ze altyd vast gebonden. De Heer Catesby heeft dit soort van Vossen beschreven en met zyne kleuren natuurlyk afgebeeld. (*) Een van deze vellen kosten in *Pensylvanie* twee schellingen en zes *pence*.

Rosse Vossen.

De Rosse Vossen zyn hier schaarsch, en volkomen de zelve met de *Europischen*. De Heer *Bartram* en verscheiden anderen verzekerden my, dat, volgens het algemene getuigenis der *Wilden*, dit soort voor de aankomst der *Europeanen* hier niet bekend geweest is.

Oorsprong.

Maar aangaande de wys waarop zy hier gekomen zyn heb ik twederlei berigt. De Heer *Bartram* heeft van de Inlanders gehoord, dat deze Vossen niet lang na de aankomst der *Europers*, kort na enen zeer kouden winter, waarin de gehele zee noordwaards aan toegevroren was, het eerst verschenen. Waaruit men wilde opmaken dat zy misschien uit *Groenland* of de noordelyke delen van *Asia* of *Europa* over het ys gekomen waren. Dog de Heer *Evans* en anderen verzekerden my, dat het volgende berigt daarvan ook gegeven wierd. Een ryk Heer uit *Nieuw Engeland*, die een groot liefhebber van 't jagen was, bragt een groot getal Vos-

(*) *Nat. Hist. of Carol.* Vol. 2. p. 78. tab. 78.

sen uit *Europa* over, en liet ze op zyn landgoed lopen, op dat hy het vermaak van de Vossejagt mogt konnen nemen. (*) Dit zou reeds in het begin gebeurd zyn dat *Nieuw Engeland* door de *Europeanen* bevolkt werd. Van die Vossen zouden alle de Rosse Vossen, die 'er zyn, afkomstig wezen. Zy worden nu onder de schadelyke dieren gerekend, want zy vergenoegen zig niet, gelyk de Grauwen, met gevogelte, maar vreten zelfs de lammeren op. Om deze reden is 'er in *Pensylvanie* ene beloning van twee schellingen beloofd aan hem die enen ouden, en van ene schelling aan hem die enen jongen vos doodt. In de andere Provincies is het zelve vastgesteld. Hun vel wordt zeer gezogt en is even zo duur als dat van de Grauwe Vossen.

Daar zyn hier twee verscheidenheden van *Wolven*, die egter van het zelve soort schynen te zyn, sommigen zyn geelagtig of helder grauw, en de anderen zwart of donkerbruin. De oude *Zweden* verhaalden dat in hunne kindschheid, en nog meer by de aankomst hunner vaderen, 'er ontzaglyk vele wolven in het land waren, en dat men alle nagten hun gehuil hoorde. Ook verscheurden zy dikwyls schapen, varkens en ander klein vee. Omtrent den tyd dat de *Zweden* en de *Engelschen* zig hier neder gezet hadden, wierden ook de *Wilden* van de kinderziekte aangetast, ene kwaal die zy van de *Europeanen* overerfden, en waarvan zy van te voren niets wisten. Vele honderden stierven 'er van, en de meeste *Wilden* van het toen zogenaamde *Nieuw Zweden* kwamen 'er door om. Op dien tyd kwamen de Wolven, gelokt door den stank van zo vele lyken, in zulke menigte te voorschyn, dat zy alle die lyken verslonden, en zelfs de arme zieke menschen in hunne hutten aantastten, zo dat het klein getal dat nog gezond was genoeg te doen had met ze Wolven. Kinderziekte onder de *Wilden*.

(*) Geen van deze berigten is voldoende, en daarom ben ik van oordeel, dat deze Rosse Vossen oorspronglyk uit *Asia* zyn gekomen, waarschynlyk van *Kamschatka*, waar dit soort gemeen is; dog dat dit al lang geleden gebeurd is, en dat zy zig dus allengskens in *Amerika* verspreid hebben. Misschien is het waar dat de *Wilden* ze noit vernomen hebben voordat zig de *Europers* hier nederzetteden; dog dit kan daarvandaan gekomen zyn dat zy van te voren geen gebruik van derzelver vellen wisten te maken. Dog toen die begonnen gezogt te worden, leiden zy 'er zig op toe om 'er op te jagen, en, daar zy ze van te voren weinig gezien hadden, hielden zy ze voor iets nieuws. Het geen dit nog bekragtigt is, dat toen de *Russen* onder den Kommandeur *Bering* op de Westkust van *Amerika* landden, zy vyf Rosse vossen zagen, die zo mak waren dat zy in 't geheel niet bang voor menschen schenen. Nu dit zou zeer wel te begrypen zyn, als wy ons voorstellen dat zy gedurende verscheiden' geslagten op ene plaats geweest zyn, waar zy door niemant gestoord wierden. Dog het zou niet wel te begrypen zyn, als wy ze afkomstig veronderstellen uit een Land waar vele Inwooners zyn, gelyk als omstreeks *Kamschatka*, en daar zy gewoon waren gejaagd te worden. F.

wegtejagen. Maar sedert dien tyd zyn ze verdwenen, zo dat men ze zelden ziet, en het gebeurt weinig dat zy enig kwaad doen. Dit schryft men daaraan toe, dat het land nu beter bebouwd wordt, en dat men 'er velen van doodt. Maar hoger op in 't Land, waar het zo wel niet bebouwd wordt, zyn ze nog overvloedig. Op de kusten van *Pensylvanie* en *New Jersey* blyven de schapen 's nagts over in 't veld, zonder dat men voor de Wolven vreest. Egter is 'er ene beloning beloofd van twintig schellingen in *Pensylvanie* en van dertig in *New Jersey*, aan hem die enen doden Wolf levert, en hy behoudt daarenboven het vel. Daar zyn voorbeelden dat deze Wolven zo mak als honden gemaakt zyn.

Wilde Stieren. De wilde *Stieren* houden zig voornaamlyk in de bosschen van *Karolina* op. De Inwoonders jagen 'er veeltyds op, en zouten het vleesch in, gelyk gemeen ossevleesch, en geven het hunnen Dienstboden te eten. Dog de huid is van weinig nut, hebbende te wyde poren om ze tot schoenen te gebruiken. De arme menschen egter slapen op deze huiden in plaats van bedden.

Planten. Het *Viscum filamentosum*, (*) wordt in *Karolina* overvloedig gevonden. De Inwoonders gebruiken het als stroo in de bedden, en tot opschik voor de paarden. Het vee houdt 'er veel van. Ook is het goed om in te pakken.

Het *Spartium scoparium* (†) wies in den tuin van den Heer *Bartram*, uit zaad dat hy uit *Engeland* gekregen had. Hy zeide, dat hy 'er verscheiden' planten van had gehad, dog dat ze van de koude gestorven waren. Evenwel wast het in *Zweden* in het wild.

Truffels. Ook had die Heer enige *Truffels*, (§) die hy uit enen zandigen grond in *New Jersey* gekregen had, waar zy overvloedig zyn. Hy vertoonde ze aan zynen Vriend uit *Karolina*, en vroeg hem of zy de *Tukkahoo* der *Wilden* waren. Dog deze zeide van neen, en voegde 'er by, dat, schoon de Truffels in *Karolina* zeer gemeen waren, hy ze egter noit anders dan in melk tegens den buikloop had zien gebruiken. Maar van de *Tukkahoo* gaf hy ons de volgende beschryving.

Tukkahoo. Zy wast in vele poelen en moerassen in menigte. De varkens wroeten hare wortels op. De *Wilden* in *Karolina* zoeken ze ook op, terwyl zy door de bosschen zwerven, drogen ze in de zon, malen ze, en bakken 'er brood van. Zo lang de wortel nog varsch is heeft hy enen brandigen en wrangen smaak, dog die gaat 'er by het drogen af. Naar deze eigenschappen te oordelen, zou het de *Arum Virginianum* (**) zyn.

Na den maaltyd keerde ik weder naar de Stad.

Ve-

(*) Een soort van *Marentak*, of bygewas op de bomen.
(†) Linn. Sp. Pl. p. 709. (§) *Lycoperdon Tuber* Linn.
(**) Linn. Sp. Pl. p. 966. Vergelyk hier mede wat in 't vervolg van de *Tabim* en *Tukah* zal gezegd worden.

Vele *Engelschen* en *Zweden* houden hier *Byen*, die hun jaarlyks een tamelyk voordeel aanbrengen. Zy slagen hier zeer wel. Het wasch wordt het meest aan de Kooplieden verkoft, dog de honig gebruiken de Eigenaars zelven. In 't algemeen wierd 'er vastgesteld dat de gemene Byen voor de aankomst der *Europeanen* niet in *Noord Amerika* bekend waren, maar dat de *Engelschen* ze het eerst hebben medegebragt. Ook verklaren de *Wilden* dat hunne ouders noit enige byen, 't zy in de bosschen, 't zy ergens anders gezien hebben, voor dat de *Europeanen* hier enigen tyd gevestigd waren geweest. Ook hebben zy 'er genen anderen naam voor dan die van de *Engelsche Vlieg*. Tegenswoordig zyn zy zeer menigvuldig in het Land. Egter heeft men opgemerkt dat de Byen, wanneer zy zwermen, zig altyd naar het zuiden en noit naar het noorden verspreiden. Het schynt dat zy de landen de laatste streek uit gelegen zo goed niet vinden voor haar gestel. Zy kunnen 't in *Kanada* niet houden, en sterven daar allen des winters. Het scheen my toe dat zy in *Amerika* wat kleinder waren dan in *Zweden*. Tot nog toe heeft men ze niet in de bosschen aan genen kant de *Blauwe Bergen* gevonden, het welk my in de gedagte bevestigt dat zy hier onlangs eerst zyn overgebragt. Door iemant wierd aan den Heer *Bartram* verhaald, dat hy op zyne reizen in de bosschen een ander soort van Byen gevonden had, die, in plaats van den honig en het wasch in huisjes verdeeld te houden, die beiden onder een vermengd in enen zak by zig droegen. Dog dit berigt vereischt opheldering en bekragtiging. Byen.

Alle de oude lieden in *Amerika* geboren, die ik over deze zaak onderhield, stemden hierin overeen, dat 'er tegenswoordig op ver na zo veel eetbaar gevogelte niet was als voorheen toen zy kinderen waren, en dat deze vermindering zigtbaar was. Zy zeiden zelfs, dat zy reeds 'er hunne ouders over hadden horen klagen, in wier jonge jaren de bayen, rivieren, en poelen van allerhande watervogels, als ganzen, enden, en diergelyken, vol waren. Dog tegenswoordig ziet men 'er somtyds niet enen enkelden vogel op. Voor zestig of zeventig jaar kon een enig man wel tagtig enden op enen morgen schieten, en thans staat men dikwyls te vergeefs op te passen dat 'er een enige kome. Een negentigjarige *Zweed* verzekerde my, dat hy in zyne jeugd eens drieentwintig enden in enen schoot gedood had. Zulk een geluk zal thans niemant hebben; en men moet dikwyls enen gantschen dag lopen om 'er twee of drie te zien. De Kraanvogels (*) kwamen in dien tyd by honderden in Vermindering van gevogelte.

(*) Toen Kapitein *Amadas*, de eerste *Engelschman* die oit in *Noord Amerika* landde, voet aan land zette, *vloog 'er*, om zyne eigene woorden te gebruiken, *zulk een troep Kranen, meest allen wit, op, onder zulk een geschreeuw, dat het door den weergalm verdubbeld zynde geleek als of 'er een geheel leger van menschen hard op schreeuwde.* F.

in 't voorjaar over, dog tegenwoordig maar weinig. De wilde Kalkoenen en de Patryzen waren voorheen met grote troepen in de bosſchen. Maar tegenwoordig is men moede van 't lopen eer men enen enkelden vogel kan doen opſtaan.

Het is niet moeilyk de reden van deze vermindering uittevinden. Voor de aankomſt der *Europeanen* was het land onbebouwd en vol zware bosſchen. De weinige *Wilden*, die hier woonden, ſtoorden de vogels zelden. Zy dreven genen handel onder zig. Zy kenden nog yzer, nog buskruid. Het honderdſte gedeelte van de vogels, die toen daar zo menigvuldig waren, was overvloedig om het klein getal Inwoonders te voeden. En wanneer men daarby bedenkt hoe veel tyds zy beſteden moesten om hunne kleine Maislanden te bebouwen, om te visſchen, om op bevers, herten, beren, en ander wild te jagen, zal men ligt begrypen dat zy weinig om het ſtoren van 't gevogelte denken konden. Maar ſedert de aankomſt van zo vele *Europeanen* zyn de zaken geheel veranderd. Het land is wel bevolkt, het gevogelte is gedeeltelyk gedood, gedeeltelyk verjaagd: in de lente worden de eyeren, en de oude en de jonge vogels zonder onderſcheid, weggenomen, dewyl 'er gene ſchikkingen gemaakt zyn die zulks beletten. En zo 'er al gemaakt waren, zou de geeſt van vryheid, die hier ſterk heerſcht, dezelven weinig doen in agt nemen. Maar ſchoon het eetbaar gevogelte zeer verminderd is, zyn 'er anderen die eer vermeerderd zyn. Dit kan men eigenlyk het meeſt zeggen van een ſoort van Krayen, by de *Engelſchen Zwarte Vogels* (*) en by de *Zweden Maisdieven* genoemd. Ook hebben zig de Eekhoorns zeer vermenigvuldigd, welken zo wel als de evengenoemde vogel op Mais azen, of ten minſten 'er zeer op geſteld zyn. Naar mate nu de bevolking toeneemt, vermeerdert de bouw van de Mais; gevolglyk wordt het voedſel van dit gedierte vermenigvuldigd. Voeg hierby, dat men het zelve zelden eet, en dus niet hindert zig te vermenigvuldigen. Ook zyn 'er nog andere vogels welken men niet eet, die tegenwoordig byna al zo talryk zyn als zy voor de aankomſt der *Europeanen* waren. De klagten over 't verminderen van het eetbare gevogelte waren door gantſch *Noord Amerika* gemeen.

En van den viſch.

Oude lieden hadden met den viſch even het zelve als met het gevogelte zien gebeuren. In hunne jeugd waren de bayen, rivieren, en poelen zo vol van viſch dat men in enen trek 's morgens vroeg gedaan zo veel ving als een paard ſlepen kon. Maar tegenwoordig zyn de zaken geheel veranderd; men viſcht dikwyls met al zyn want enen gantſchen nagt voor genoegzaam niets. De oorzaken van deze vermindering

(*) *Blackbirds*, eigenlyk *Shining birds*, glinſterende vogels. F. Linnæus noemt dezen vogel *Gracula Quiscula*.

ring in den visch zyn gedeeltelyk dezelven als die van de vermindering van het gevogelte, visschende men nu geduriger en op meerderhande wyzen dan te voren. De talryke molens op de beekjes en rivieren brengen hier toe ook iets by, want men heeft opgemerkt dat de visch de rivieren opzwemt om zyne kuit in stille wateren te schieten, en dat als hy werken ontmoet die zynen voortgang stuiten, hy terug keert en nimmer wederkomt. Dit verzekerde my een ryk man van *Boston*. In een zeker water van zyn' vader plegt men des winters en byna ook den gehelen zomer door een zeker soort van Haringen te vangen, dog sedert dat men enen molen op dat water gezet had, waren zy niet meer te bespeuren. Dus klaagde men hier overal over 't verlopen van den visch. Het zelve zeiden sommige oude lieden ook van de Oesters te *New York*; want schoon die daar steeds in ene aanmerkelyke menigte gevangen worden, en zy zo vet en lekker zyn als men ze wenschen kan, zeggen alle de oestervangers dat zy grotelyks alle jaren verminderen. De waarschynlykste reden hiervan is het onophoudelyke vangen van dezelven.

Waarnemingen aangaande den visch.

De Heer *Franklin* verhaalde my dat in den oord van *Nieuw Engeland*, daar zyn vader gewoond had, twee rivieren in zee vielen, waarvan in de ene zeer veel haring gevangen wierd en in de andere niet een. Egter waren de plaatsen daar deze rivieren zig in zee stortten niet ver van malkander. Men had opgemerkt, dat, wanneer de haring in de lente kwam om zyne kuit te schieten, hy altyd de ene en noit de andere rivier opzwom. Dit deed den ouden Heer *Franklin* lust krygen te beproeven of hy niet zou kunnen maken dat zy ook in de andere kwamen. Met dit inzigt zettede hy zyn' netten uit toen zy kwamen om op te zwemmen en ving 'er enigen. Hy nam 'er de kuit uit, en bragt die zorgvuldig in de andere rivier over. De kuit kwam uit, en sedert heeft men veel meer haringen alle jaren in dat water gevangen dan in het ander, en dit blyft nog zo. Dit geeft aanleiding om te denken, dat de visch altyd gaarne daar zyn kuit schiet waar hy zelf is uitgebroeid, en waar hy het eerst in 't water komt, als ware hy aan die plaatsen gewend.

De volgende waarneming is ook opmerkenswaard. Niemant heeft voorheen gehoord dat men by Kaap *Hinlopen* kabeljauwen ving; men ving ze altyd aan den mond der *Dellaware*, dog tegenwoordig zyn zy op de eerstgenoemde plaats menigvuldig. En hieruit zou men kunnen opmaken, dat de visch ook dikwyls uit eigen' beweging van verblyf verandert.

Verhaal aangaande *Groenland*.

Een Schipper, die in *Groenland* geweest was, verzekerde volgens zyne eigene ondervinding, dat ten noorden de 70. *gr.* de hette veel sterker was dan meer zuidwaards. Hieruit besloot hy dat de hette onder den Pool nog veel geweldiger zyn moest, dewyl de zon daar nog

langer

langer zonder ondergaan blyft schynen. Het zelve met de zelve gevolgtrekking had de Heer *Franklin* ook van de Schippers te *Boston* gehoord, die in de noordelykste gewesten van ons halfrond geweest waren. Maar nog wonderbaarder is het geen hy verstond van Kapitein *Henry Atkins*, die nog te *Boston* woont. Enigen tyd op de kusten van *Nieuw Engeland* ene slegte vangst gehad hebbende, zeilde hy meer noordwaards tot op de hoogte van *Groenland*. Op 't laatst kwam hy zo ver, dat hy menschen vond die noit *Europeanen* gezien hadden, en het geen nog vreemder luidt, die geen kennis in 't geheel van het gebruik van 't vuur hadden, en, zo zy al die kennis gehad hadden, zouden zy 'er niets aan hebben gehad, dewyl 'er geen hout in dat land was. Dit volk at den visch en het vleesch geheel rauw. De Kapitein ruilde van deze menschen enige zeer zeldzame vellen voor sommige kleinigheden. Hy heeft op het sterkste betuigd dat dit volk het vuur niet kende. Reeds is het bekend dat ver op naar 't Noorden nog bomen, nog struiken, nog enig hout te vinden zyn. Maar het is niet waarschynlyk, dat de Inwoonders van zulk een land den traan der visschen en het vet der dieren niet in hunne lampen branden en gebruiken zouden om hun eten te koken en hunne hutten in den winter te verwarmen, byzonderlyk ook om gedurende hunnen winterschen nagt van enige maanden ligt te hebben. Zoude buiten dit zulk ene duisternis wel te verdragen zyn?

Het *Moose-deer*. In verscheiden' geschriften leest men van een zeer groot dier, dat men in *Nieuw Engeland* en andere plaatsen van *Noord Amerika* vinden zou. In *Ierland* graaft men somtyds lange en getakte hoorns uit den grond; en geen mensch in de wereld kent een dier dat zulke hoorns heeft. Dit heeft velen lieden aanleiding gegeven om te denken, dat zy van het in *Noord Amerika* zo berugte *Moose-deer* waren, welk dier voorheen in dat Eiland zou moeten geweest zyn. Zelfs heeft men 'er uit opgemaakt dat *Ierland* voorheen aan *Amerika* vast geweest is, of ten minsten dat ene keten van Eilanden, die nu weg zyn, ene verbindtenis tusschen die twee gewesten gemaakt heeft. Dit deed my onderzoek doen, of een dier met zo grote hoorns, als men het *Moose-deer* geeft, oit in deze gewesten gezien was. De Heer *Bartram* had veel onderzoeks hier naar gedaan, dog niemant kon hem enig geloofwaardig berigt hier omtrent geven, en dus was hy van gedagte dat 'er zulk een dier niet was. De Heer *Franklin* verhaalde, dat hy, nog een jonge zynde, twee beesten gezien had die men *Moose-deer* noemde; dog het stond hem zeer wel voor dat zy van zulk ene grootte niet waren als zy moesten zyn geweest, indien de hoorns in *Ierland* gevonden voor hun gepast zouden geweest zyn: de twee beesten, die hy zag, wierden naar *Boston* gebragt, om ze van

daar

daar aan Koningin *Anna* te zenden. De hoogte was als die van een groot paard, dog de kop en de hoorns waren hoger. De Heer Dudley heeft ene beschryving gegeven van het *Moose-deer* dat men in *Noord-Amerika* vindt. (*) In *Kanada* zynde vernam ik dikwyls by de *Franschen*, of men daar oit zo groot een dier gezien had als sommigen zeggen dat 'er in *Noord Amerika* zyn, en met zo verschrikkelyke hoorns als 'er in *Ierland* gegraven worden. Dog zy hadden 'er noit van gehoord, veel min 'er gezien. Sommigen deden 'er by, dat indien 'er zulk een dier was zy het noodzaakelyk zouden hebben moeten zien, dewyl zy de bosschen zoo veel doorkruisten. Men vindt hier Elanden, die van het zelve soort zyn als de *Zweedschen*, of ene verscheidenheid van dezelven. Van dezen worden 'er dikwyls enigen gevangen die zwaarder zyn dan naar gewoonte; en hier van daan zal misschien het spreukje van het grote dier met de grote hoorns gekomen zyn. Deze Eland wordt door de *Franschen* in *Kanada Original* geheten, welken naam zy van de *Wilden* ontleend hebben. Misschien meent *Dudley* in zyne beschryving van het *Moose-deer* niets anders dan deze zware Elanden. (†). Is waarschynlyk de Eland.

De Heer *Franklin* vereerde my een stuk van enen steen dien men, om dat hy het vuur zo wel weerstaat, in *Nieuw Engeland* gebruikt om 'er smeltovens van te maken. Hy bestaat uit een mengsel van *Slangesteen* of *Lapis ollaris* en *Asbest*. Het grootste deel is een blauwe Slangesteen, vet en glad in 't aanraken, en gemakkelyk om te snyden en te bewerken. Hier en daar zyn enige glinsterende starretjes, gelyk in dien Asbest wiens vezels uit het middelste als uit een middelpunt voorkomen. (§) Dezen steen houwt men niet uit de rotsen, maar vindt hem hier en daar op 't land. Een zeldzame steen.

Een andere steen wordt van sommige *Zweden Zeepsteen* (**) genoemd, om dat men hem gebruikt om vlakken uit de klederen te doen. Men zou hem in 't Latyn *Saxum talcosum particulis spataceis granatisque immixtis* noemen. Ene nadere beschryving zal ik in een ander werk geven. Nu voeg ik 'er maar by, dat de grondkleur bleek groen is met sommige donker blauwe vlakken, en somtyds met enigen die in 't groe- Zeepsteen.

(*) *Philosoph. Transactions* N. 368.

(†) Het geen te meer gewigt aan dit gevoelen van den Heer Kalm geeft, is dat de *Algonkins* den Eland *Musu* heten, gelyk hy zelf naderhand aantekent. En deze *Algonkins* waren, voor dat de *Iroquoizen* of de *Vyf Volken* zo magtig wierden, het onzaglykste volk in *Noord Amerika*, schoon zy nu tot een zeer gering getal gebragt zyn. Hunne taal was in dien tyd een soort van algemene taal in geheel *Noord Amerika*; zo dat 'er geen twyffel over blyft of het *Moose-deer* is de Eland. F.

(§) *Asbestus fibris ecentro radiantibus.*

(**) *Saopsten*

groene vallen. Hy is zeer glad op 't gevoel en als gegolfd, en laat zig gemakkelyk zagen en snyden, maar wordt dan niet zeer gelyk. Ik heb 'er van gezien die een vadem en meer lang waren, breed naar evenredigheid, en gemeenlyk van zes duim tot een voet dik. Ik kan niets van zyne oorspronglyke grootte zeggen; ik ben noit op de plaats geweest daar zy gegraven worden, en heb ze maar te *Philadelphia* gezien, waar zy gebragt worden alreeds gesneden zynde. De talkdeeltjes zyn in dezen steen omtrent dertigmaal zo veel als de anderen. Men vindt hem op vele plaatsen in het Land, by voorbeeld in de nabuurschap van *Chester* in *Pensylvanie*. De *Engelschen* noemen hem ook *Zeepsteen*. (*)

Deze steen wordt voornamelyk op deze wys gebruikt. Eerst dient hy om vlakken uit de klederen te doen. Dog hier toe is de gehele steen niet even goed, want tusschen zyne heldere deeltjes zitten enige donkeren, die geheel uit Slangesteen bestaan, en gemakkelyk met een mes kunnen gesneden worden. Wat van dezen lossen steen tot stof geschraapt en op een smeervlak gestroid, 't zy in zyde of andere stof, trekt het vet tot zig, en afgewreven zynde neemt het de vlak met zig weg. En gelyk deze steen ook zeer tegen 't vuur bestand is, maken de Landlieden 'er hunne haarden van, vooral de plaats daar het vuur legt, en de hette 't grootst is, want hy houdt het sterkst vuur uit. Als men genoeg van dezen steen vinden kan maakt men 'er de stoepen van in plaats van gebakken' stenen, die men 'er anders toe neemt.

De muren om de hoven, tuinen, en begraafplaatsen, die gemeenlyk van gebakken' stenen gemetseld worden, overdekt men met deze steenen, om dat zy zo wel tegens zon, lugt, regen en wind bestand zyn, en niet veranderen maar de tichels bewaren. Om deze reden maakt men gemeenlyk de deurposten, waarin de hengsels vatten, en de posten van de kelder vensters van dezen steen; in verscheidene openbare gebouwen is 'er de gehele benedenmuur van gemaakt, en in andere huizen worden 'er de hoeken mede opgetrokken.

Zout. Het zout dat in de *Engelsche Noord Amerikaansche* Volkplantingen gebruikt wordt, haalt men uit de *West Indien*. De *Wilden* hebben op sommige plaatsen Zoutbronnen, uit welker water zy zout koken. In 't vervolg zal ik gelegenheid hebben om enigen derzelven te

(*) Dit schynt of het zogenaamde *Fransch Kryt*, of misschien de *Soap-rock* of *Zeeprots*, die gemeen is in *Kornwal* digt by *Lizardpoint*, te wezen, en die behalven enige talkdelen, voornamelyk uit ene aarde gelykende naar *magnetia* bestaat, welke met het zure zout van vitriool een aardagtig vitriool-zout, of *Epsom salt*, geeft F.

te beſchryven. De Heer *Franklin* was van gedagte, dat men in *Penſylvanie* gemakkelyker uit het zeewater een goed zout maken zou kunnen dan in *Nieuw Engeland*, waar het ſomtyds geſchiedt, ſchoon deszelfs legging meer noordelyk is.

Men heeft in *Penſylvanie* een *Looderts* ontdekt, dog het was in te geringe menigte dan dat iemant 'er gebruik van zou hebben willen maken. Men heeft 'er ook *Zeilſtenen* van ene tamelyke deugd gevonden, en ik bezit 'er zelf verſcheien' ſtukken van. Loodерts. Zeilſtenen.

Yzer wordt in *Penſylvanie* en de andere *Engelſche* Provincies in zulke menigte gevonden, dat men 'er geheel *Europa* mede zou kunnen voorzien, en miſſchien wel de gehele wereld. Het erts is hier veel ligter te bewerken dan in *Zweden*; want op vele plaatſen kan men met een byl, een koevoet, en een houten beitel even zo ligt het erts los maken, als men by ons een kuil in ene harde aarde graaft. Zy weten op vele plaatſen niets van te boren, te doen ſpringen, te branden. Daarby is het erts zeer ſmeltbaar. Van dit yzer wordt zulk een voorraad gewonnen, dat niet alleen de talryke bewoonders dezer Volkplantingen daar genoeg van hebben, maar dat 'er ook zeer veel van jaarlyks naar de *Amerikaanſche* Eilanden gezonden wordt. Zelfs heeft men ſedert enigen tyd begonnen daar mede op *Europa* te handelen. Dit yzer wordt beter dan enig ander voor de ſchepen gehouden, wordende veel minder dan het *Zweedſche* door het zoute water weggevreten. Enigen zyn van mening dat zy, ongeagt de vragt, hun yzer in *Engeland* beter koop leveren kunnen dan enig ander volk, vooral wanneer het land nog meer bebouwd, en daar door de daglonen minder zwaar wezen zullen. Yzer.

De *Amiantus fibris ſeparabilibus molliuſculis* van den Biſſchop Browallius wordt in *Penſylvanie* tamelyk veel gevonden. (*) Sommige ſtukken zyn zeer zagt, anderen wederom vry tai. De Heer *Franklin* had, toen hy meer dan twintig jaren geleden ene reis naar *Engeland* deed, ene beurs van *Amiant* gehad, en die aan *Sir* Hans Sloane vereerd. Ook heb ik papier gezien dat van dezen ſteen gemaakt was. Ik bewaar 'er enige ſtukken van in myn Kabinet. De Heer *Franklin* had van anderen gehoord, dat als men een ſtuk van dezen ſteen des winters in de lugt, aan de koude en 't nat bloot geſteld, laat leggen, hy daardoor gemakkelyk te ſpinnen wordt; dog hy wiſt niet hoe ver men hier ſtaat op maken kon. By die gelegenheid verhaalde hy een kortswylig voorval dat hy 'er mede gehad had. Hy had 'er enige ſtukken van op den papiermolen gegeven om 'er een vel papier van te maken. Bergvlas.

(*) *Mountain Flax*, *Linum montanum* Forster's Miner. p. 17. *Bergvlas*, *Berglinnen*.

ken. Toen hem dit gebragt werd, vouwde hy 't in malkander, wierp het in 't vuur, zeggende den man die 't bragt dat hy een wonderwerk zien zoude. Deze, onkundig van de eigenſchap dezer ſtof, was over deze vertoning zeer verwonderd. De Heer *Franklin* lag hem de zaak, dog niet volkomen, uit. Terwyl hy eens uit de kamer gegaan was, kwamen 'er enigen van zyne kenniſſen binnen, die terſtond het papier kenden. De goede ambagtsman dagt hun iets zeer wonderlyks te verhalen. Hy vertelde hun dan dat hy een vel papier zo konſtig toebereid had dat het in 't vuur niet brandde. Zy hielden zig als of zy het voor onmogelyk hielden. Dog hy beweerde de zaak des te yveriger. Eindelyk kwam het tot ene weddenſchap. Dog terwyl hy het vuur wat aanſtookte beſmeerden de anderen het papier behendig met vet. De man ſmeet het geruſt in 't vuur, en op het ogenblik was het in volle vlam. Hy ſtond zonder een woord te kunnen zeggen, terwyl de anderen hun lacchen niet inhouden konden. Zy ontdekten hem daarop het gantſche geheim.

Mieren. IN verſcheiden huizen der Stad liepen veel kleine *Mieren*, die haar verblyf of onder den grond of in de holtens der muren hielden. Hare gehele langte bedroeg ene meetkundige lyn. Zy waren zwart of donker rood. Zy hielden veel, even gelyk de Mieren in andere landen, van zoetigheden. De Heer *Franklin* toonde zig zeer geneigd te geloven, dat deze diertjes op de ene of de andere wys malkander hunne gedagten konden doen weten. Hy beriep zig daaromtrent op enige ondervindingen. Als ene Mier wat ſuiker of iets anders vindt, loopt zy ten eerſten naar haar hol heen. Nauwlyks heeft zy daar ene wyl vertoefd, of een gantſch heir komt 'er uit te voorſchyn, kruipt naar de gevondene ſuiker toe, en vangt terſtond aan dezelve by ſtukken weg te ſlepen. Ene Mier behoeft ook maar ene dode vlieg hier of daar aan te treffen, die zy alleen niet wegſlepen kan, of zy ylt naar huis, en na enige ogenblikken ziet men 'er meer voor den dag komen, en 't gevonden aas met gemene kragten wegvoeren. Enigen tyd geleden had de Heer *Franklin* in ene kaſt een klein aarden potje met ſyroop ſtaan gehad, in de welke vele Mieren ingeſlopen waren, die de zoetigheid gretiglyk op aten. Dog hy merkte het, ſchudde ze daar uit, en bond den pot met enen dunnen draad aan enen ſpyker aan den balk vaſt. Maar by geval was 'er ene enkelde Mier ingebleven. Deze vrat zig zat, dog konde niet wegkomen. Zy liep lang, dog te vergeefs, herom. Eindelyk vond zy den weg langs den draad naar den balk. Daarvan daan liep zy den wand langs naar den grond. Nauwlyks een half uur daarna, kwam een grote zwerm te voorſchyn, trok naar de zoldering en lynregt op den draad aan. Langs den zelven kropen zy weder in den pot en gingen aan 't eten. Hier mede hielden zy zo lang

aan

aan als 'er wat in was. Ondertusschen liep de ene hoop den draad langs af, en de andere op.

Voortekens omtrent het weder.

Een Man van aanzien, die zig lang in dit Land had opgehouden, verzekerde, dat hy sedert byna twintig jaren door de ondervinding opgemerkt had, het geen ook anderen zo vastſtelden, dat het aanstaande weder in den gehelen winter hier gemeenlyk zo is als op den 1. November ouden ſtyl. Is het dien gehelen dag helder, zo zal 'er dien winter niet veel ſneuw en regen vallen. Maar is het den halven dag klaar en de andere helft betrokken, zo zal het begin van den winter ſchoon, dog het einde en de lente ruw en onaangenaam zyn. Van gelyken aard waren ook de overige voorſpellingen. Op andere plaatſen heb ik ook van dergelyke voortekens van 't weder gehoord. (*) Dog gelyk een goed oordeel het vertrouwen op de zelven vermindert, zo hebben ook de gedane aantekeningen aangaande het weder getoond hoe dikwyls deze voortekens gefeild hebben.

Bronnen.

Pensylvanie is ryk aan bronnen. Men zal gemeenlyk ten minſten aan enen kant van elken berg ene bron ontmoeten, waaruit een helder water voortkomt. Dit water wordt dikwyls naar een klein ſtenen gebouw geleid, waar men het ſluit, en den grond doet overſtromen. Hier bewaart men des zomers niet alleen de melk, maar verkoelt 'er ook den wyn en andere dranken in. Vele landhuizen waren ook zo aangelegd dat 'er een klein ſtroompje onder de keuken of de voorraadkamer door liep, om het water by de hand te hebben.

Vyvers.

Niet alleen lieden van groot aanzien, maar alle zulken die enig vermogen bezitten, hebben gemeenlyk by hunne landhuizen viſchvyvers, waarin zy altyd zorg dragen dat de viſch varſch water kryge. Om deze reden waren de vyvers meeſt digt by ene bron.

Middel om het gras te doen waſſen.

Ik merkte op verſcheiden' plaatſen van dit geweſt op hoe men middel wiſt om veel gras op de weilanden te hebben. De weiden leggen meeſt tuſſchen de heuvels en de dalen, waar vele beekjes door ſtromen. Als de grond te nat is leidt men het meeſte water in gruppen af. Dog om voor te komen dat de hete zon het gras verdorre, zoekt men alle de naburige bronnen op, en leidt het water in alle de beekjes, die natuurlyk naar de laagtens lopen, langs het hoogſte van de weiden, uit welken men des noods langs ſloten het water in de vlakte brengt, zo dat alle de weilanden bewaterd worden. Komt 'er ene wat al te diepe plaats tuſſchen in, zo leidt men het water langs ene houten buis daar over heen. En om het water des te hoger te hebben, heeft men by

(*) Zodanig is het onder anderen by de *Nederlanders* aangenomen gevoelen, dat de wind, die op den dag der lente nagt en dag evening gewaid heeft, zes weken zal aanhouden te wayen.

by de bronnen zelven dyken gemaakt, waar tusschen het zig verzamelen moet, tot dat het die hoogte verkregen hebbe dat het door juist dien weg lopen moet dien men het voorgeschreven heeft. Somtyds heeft men zelfs wel ene *Eng.* myl ver het water over heuvelen en de tusschen gelegene dalen, door middel van houten' buizen, heen, naar zulke plaatsen gebragt, daar men het hebben wilde. Iemant die het niet gezien heeft kan nauwlyks geloven wat een schoon gras op die weilanden wast, byzonderlyk digt by die afleidingen, daar in tegendeel anderen, waarmede men zo niet gehandeld heeft, 'er bedroefd uitzien. De weiden tusschen de heuvelen leggende hebben meest alle hoger kanten, dus men het water ligt op de zelve leiden kan. De weilanden wierden gemeenlyk driemaal iederen zomer gemaid. Dog de zomer duurt hier zes of zeven maanden.

Wanneer het loof afvalt.

De bladeren waren omstreeks het midden van November allen afgevallen, zo wel van de Eiken als andere bomen, die gewoon zyn hun blad te wisselen, en bedekten in de bosschen den grond wel zes duim hoog. Deze menigte van blad schynt de bovenste zwarte aarde zeer te moeten doen aangroeyen. Egter is zy niet boven de drie of vier duimen dik in de bosschen, en onder dezelve legt ene steenkleurige klei, gemengd met een zand van de zelve kleur. Het is zonderling dat een grond, die noit bebouwd is geworden, met zo gering ene zwarte aarde bedekt is. Dog hier van in 't vervolg nader.

Eekhoorns.

De *Eekhoorns*, die hier in de bosschen zeer menigvuldig zyn, zyn van verscheiden' soorten. Ik zal de gemeensten nauwkeurig beschryven.

Grauwe Eekhoorns.

De *Grauwe Eekhoorns* zyn overvloedig in *Pensylvanie*, en de andere delen van *Noord Amerika*. Van grootte zyn ze omtrent gelyk de *Zweedschen*, dog iets groter, en blyven altyd grauw. De bosschen, vooral in *Pensylvanie*, bestaan meest uit bomen die hun blad laten vallen, en in dezen houden zig de Eekhoorns het liefst op. Catesby heeft hen, onder den naam van den *groten aschgrauwen Virginischen Eekhoorn* beschreven, en naar het leven afgebeeld. (*) De *Zweden* noemen hem *Grao Ickorn*, en dit is het zelve met het *Engelsch Grey Squirrel*, of *Grauwe Eekhoorn*. Zy hebben hun nest merendeels in holle bomen, en brengen 'er mos, stroo, en andere buigzame dingen naartoe. Hun voedzel is voornaamlyk noten, als hazelnoten, *Chinquapins*, kastanjes, walnoten, *hikorynoten*, en eikels. Maar de *Mais* is hun liefste kost. De grond in de bosschen legt in den herfst vol van eikels en andere noten. Hiervan verzamelen de Eekhoorns enen goeden voorraad voor den winter, en bewaren ze in gaten,

(*) *Nat. Hist. of Carol.* Vol. 2. p. 74. tab. 74. Ray Syn. Quadrup. p. 215.

ten, die ze graven, op verscheiden' plaatsen, hier en daar wat. Ook dragen zy 'er veel van naar hunne nesten.

Zo dra de winter komt, en de koude en sneeuw hen in hunne nesten sluiten, blyven zy daar verscheiden' dagen binnen, en leven van den voorraad dien zy daar by een gebragt hebben. Zo dra het weder wat zagter is komen zy voor den dag, en graven een van de gaten open, waar in hun overige voorraad legt. Daar eten zy ten eersten een deel van op, en dragen het overige naar het nest op den boom. In de volgende winters merkten wy dikwyls op, dat als het zagt weder geweest was en 'er ene strenge koude op stond te volgen, de Eekhoorns een dag of twee sterk door de bosschen herom liepen, deels om zig regt zat te vreten, en deels om hunne nesten met enen nieuwen voorraad voor de aanstaande koude te voorzien, gedurende welke zy t'huis blyven. Wanneer men ze dan in ene ongewone menigte herom lopen zag, konde men daaruit vry zeker ene op handen zynde vorst voorspellen.

De Varkens, die hier in 't veld lopen zo lang 'er geen sneeuw legt om hunnen kost te zoeken, doen den armen Eekhoorns grote schade, door hunne magazynen om te wroeten en den voorraad op te vreten. Zo wel de *Wilden* als de *Europers* doen hun best om deze voorraadhuizen te vinden, dewyl alle de noten die 'er in leggen uitgezogt zyn, en niet alleen door en door ryp, maar ook niet wormstekig. Zo is het ook met de noten en eikels, die de Boschmuis (*) in den herfst vergadert. De *Zweden* verhalen dat 'er in den langen winter van het jaar 1741. zulke menigte van sneeuw viel, dat de Eekhoorns niet by hunne magazynen komen konden, zo dat 'er velen van honger sterven moesten.

Ik heb reeds van de schade gesproken die zy op de Maisvelden doen. Zy doen des te meer kwaads om dat zy niet al het koorn, maar alleen het binnenste en zoetste eten, en al het overige te gelyk afbyten. Ik heb eens omtrent het eind van April, dat de Eiken in vollen bloei stonden, ene menigte Eekhoorns in de bomen gezien, somtyds vyf, zes en meer, op elken boom, die de bloemsteeltjes, een weinig beneden de bloem afbeten, en ze op den grond vallen lieten. Of zy 'er iets van aten, of 'er enig ander gebruik van maakten, kan ik niet zeggen. Maar de grond lag vol van eikebloeisems, waaraan de steel nog zat. Dit maakt dat de bomen zo veel eikels, ten nutte der varkens en andere dieren, niet voortbrengen als zy anders doen zouden.

Van alle de wilde dieren dezes Lands kunnen de Eekhoorns het gemakkelykst getemd worden, vooral als men ze jong krygt. Ik heb ze Mak gemaakt.

zo

(*) *Dormice* in 't *Engelsch*; *Mus Cricetus* by Linn.

zo mak gezien dat ze de kinderen in de bosſchen en overal na liepen, en op de ſchouders kwamen zitten. Somtyds gingen zy maar een ſtuk wegs in 't hout mede, en keerden dan terug naar de hokjes die voor hun gemaakt waaren. Als zy eten, zitten zy op hun agterſte, en houden het eten tusſchen de voorpootjes, en den ſtaart in de hoogte. Wanneer men den makken meer geeft dan ze op kunnen, brengen zy 't naar hunne koyen, en bewaren het onder de wol of het ander goed daar zy op leggen. Zy waren niet bang voor vreemde menſchen, en lieten zig van ieder aanraken, zonder te willen byten. Zy komen ſomtyds zelfs enen vreemden op den ſchoot, en gaan daar leggen ſlapen. Zy ſpelen met de katten en de honden, en eten ook brood.

De Grauwe wilde Eekhoorns houden ook den ſtaart om hoog als zy zitten. Als zy een menſch zien bewegen zy den ſtaart gedurig, en knarsſen op de tanden, dus zy een vry ſterk geluid maken, en het is moeilyk ze te doen zwygen. Dit maakt, dat zulken die uit gaan om vogels of andere dieren te ſchieten dikwyls regt boos op hun worden, dewyl hun geraas hen ontdekt, en het wild waarſchuwt. Schoon een Grauwe Eekhoorn niet zeer ſchuw ſchynt, is hy egter moeilyk te doden, want zodra hy een menſch ziet, klimt hy op enen boom, en gaat gemeenlyk in 't topje zitten. Daar tragt hy zig agter de takken te verbergen om niet gezien te worden, en ſchoon de jager onder rondom den boom gaat, doet de Eekhoorn het zelve al zo ſchielyk, zo niet ſchielyker. Vindt hy twee takken die t'zamen komen, hy gaat 'er tusſchen zitten, en klemt zig zo ſterk 'er in dat hy nauwlyks zigtbaar is. Men mag dan den boom ſchudden, met takken of ſtenen goyen, ja zelfs 'er op ſchieten, hy verroert zig niet. Vindt hy drie takken die t'zamen komen, zo verſchuilt hy 'er zig tusſchen, en dan is hy genoegzaam buiten gevaar. Somtyds ontſnapt hy op enen boom daar oude eekhoorn-of vogelneſten in zyn, en dan ſluipt hy 'er in, zonder dat men hem 'er uit kan krygen, het zy met ſmyten, ſchudden of ſchieten; want de Grauwe Eekhoorn ſpringt zelden van den enen boom op den anderen, ten zy in den uiterſten nood. Zy lopen gemeenlyk den zelven weg langs den boom naar boven en naar beneden, met het hoofd vooruit. Verſcheidenen, die ik in de bosſchen ſchoot, waren vol van vloyen.

Talrykheid. Ik heb reeds aangemerkt dat 'er tegenswoordig veel meer Eekhoorns zyn dan voorheen, dog het is aanmerkenswaard dat 'er in ſommige jaren een veel groter getal van Eekhoorns uit de binnenlanden naar *Penſylvanie* en de andere Volkplantingen afkomt dan in de anderen. Zy komen gemeenlyk in den herfſt, en hebben het dan zeer druk met in de bosſchen noten en eikels te verzamelen, die zy in holle bomen of hunne magazynen brengen. Zy zyn zo naarſtig in het aanleggen van hunne voorraadhuizen, dat ſchoon de noten dat jaar zeer overvloedig geweeſt

weeſt

weest zyn, men 'er bezwaarlyk veel van vinden kan. Men beweerde hier ondervonden te hebben, dat als 'er zo veel Eekhoorns uit de binnenlanden kwamen de volgende winter gemeenlyk gestreng was. Dog dit is niet altyd zo, gelyk ik in den herfst van 1749. bevonden heb, wanneer 'er een groot getal Eekhoorns in de Volkplantingen afkwam, en egter was de winter niet harder dan naar gewoonte. Dog het bleek dat hun verhuizen aan de schaarschheid van noten en eikels in de bovenlanden moest toegeschreven worden. Om deze reden keren zy gemeenlyk het volgende jaar weder naar hunne oude woonplaats te rug.

Hun vleesch. De huid.

SOMMIGE menschen houden het vleesch van de Eekhoorns voor ene grote lekkerny, dog anderen maken 'er in 't geheel geen werk van. De huid deugt niet veel, alleen snydt men 'er nog wel riemen uit, om dat zy redelyk tai zyn. Sommigen gebruiken ze om klederen te voeren by gebrek van iets beters.

Betoverd door de Ratelslang.

DE *Ratelslang* verslindt den Eekhoorn dikwyls ongeagt zyne gezwindheid. Dit handeloze schepsel wil men dat dikwyls zo vlug een dier alleen door zyne betovering vangt. Ik had noit gelegenheid van het te zien, maar zo vele geloofwaardige lieden verzekerden my 'er van, verklarende het met grote opmerkzaamheid zelven gezien te hebben, dat ik my gedwongen vinde een zo eenparig getuigenis aantenemen. Deze betovering geschiedt op de volgende wys. De slang legt onder den boom waarop de Eekhoorn zit, hare ogen zyn op hem gevestigd, en van dat ogenblik af kan hy niet ontkomen. Hy begint een droevig geschrei, het welk zo kenbaar is dat ieder die het hoort daaruit weet dat hy van de slang betoverd wordt. De Eekhoorn loopt enigen tyd den boom wat af en wederom op, dog altyd wat meerder naar beneden dan naar boven. De slang blyft van onderen hare ogen op het beestje gevestigd houden, met zulke ene aandagt dat men 'er omtrent komende een groot geweld kan maken zonder dat zy het eens merke. De Eekhoorn ondertusschen komt al lager en lager, en springt op 't laatst der slange te gemoet, welker bek alreeds open is om hem in te zwelgen. Het arme beestje loopt dan onder een naar gehuil in den mond der slang, die, als het niet te groot is, het in eens doorzwelgt. Maar is de proi te groot om in eens doortegaan, zo belikt de slang het zo lang tot dat het glad genoeg is om op eenmaal te kunnen doorgeslikt worden. Alle de merkwaardige omstandigheden van deze betovering heb ik beschreven in de *Verhandelingen der Zweedsche Koninglyke Maatschappy der Wetenschappen* voor het jaar 1753. Dus wil ik hier niet breedvoeriger wezen. De zelve toverkragt wordt aan de zogenaamde *Zwarte Slang* ook toegeschreven. (*)

DE

(*) „ Men heeft waargenomen „ tekent hier de Heer FORSTER aan, „ dat alleen zulke Eekhoorns en vogels, die hunne nesten digt by de plaats heb- „ ben

Zyn zeer schadelyk.

De Eekhoorns doen niet alleen ene merkelyke schade in de Mais terwyl zy op 't veld staat, gelyk ik reeds heb aangemerkt, maar zelfs wanneer zy reeds in de schuren is, want, als zy 'er by komen kunnen, zyn zy in staat in weinige nagten wel ene gantsche ton vol naar hunne holen te verslepen. Om deze reden heeft de Regering in de meeste *Amerikaansche* Volkplantingen ene beloning gezet op den kop van iederen Eekhoorn. Het schynt onbegrypelyk zulk een geld als 'er in *Pensylvanie*, alleen van den 1. Januari 1749. tot den 1. Januari 1750. toe, voor Eekhoorns koppen betaald is. Toen de Afgevaardigden der Provincie vergaderden, klaagden zy allen dat hun schatkist door alle die beloningen voor Eekhoorns koppen leeg geraakt was, want 'er stond toen een prys van drie *pence* op. In dat jaar waren agtduizend ponden St. *Pensylvanisch* geld voor pryzen betaald. Dit is my verzekerd van een man die zelf de rekeningen had nagezien.

Vele menschen, vooral jonge lieden, lieten al ander ambagt varen, en gingen naar de bosschen om Eekhoorns te schieten. Dog de Regering heeft sedert den prys tot de helft verminderd.

Vliegende Eekhoorns.

De *Vliegende Eekhoorns* zyn een byzonder soort, en schynen de zelven te zyn die men in sommige delen van *Finland* vindt, en die door de Heer Linnæus in zyne *Fauna Suecica* No. 38. *Sciurus volans* genoemd wordt. Op zyn hoogst is de *Amerikaansche* Vliegende Eekhoorn ene verscheidenheid van den *Finlandschen*. Catesby (*) heeft hem naar het leven beschreven en afgetekend. Hy geeft hem den zelven naam. Men vindt dit dier in de bosschen, dog niet menigvuldig. Zelden ziet men ze by dag, ten zy ze gedwongen worden door het storen hunner nesten zig te vertonen, want zy slapen over dag; dog zo dra het begint donker te worden, komen zy te voorschyn, en lopen byna den gantschen nagt. Zy onthouden zig in holle bomen; en by het vellen derzelven komen 'er somtyds zeven en meer van voor den dag. Door middel van een vel met het welk hen de Voorzienigheid aan hunne beide zy-

„ ben daar zulke slangen komen, een zo naar geluid maken, en de takken zo
„ op en neder lopen om daar door de aandagt der slang van hunne jongen af
„ te trekken, en dus gebeurt het dat zy dikwyls zo digt by de slang komen,
„ met inzigt niet om zig in haren mond te werpen, maar om weder te rug
„ te lopen, dat de slang gelegenheid krygt van ze te byten, te vergiftigen,
„ en dus opteevreten. En dit, denk ik, is ene genoegzame verklaring van
„ deze gehele zogenaamde betovering.

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 2. p. 76. 77. tab. 76. 77. Zie ook Edwards *Nat. Hist. of Birds* tab. 191. Het is egter nog zo uitgemaakt niet dat deze Eekhoorn dezelve is met den *Finlandschen* en dien men in 't Noorden van *Asia* vindt. De *Amerikaansche* heeft enen platten penagtigen staart, en de *Europische* enen ronden. F.

zyden voorzien heeft, kunnen zy van den enen boom op den anderen vliegen. Deze vellen spannen zy uit als vleugels, en trekken ze weder in zo dra zy den naburigen boom bereikt hebben. Sommige menschen zeggen dat zy altyd horizontaal vliegen, dog anderen verzekerden dat zy eerst een weinig naar beneden gaan en dan weer ryzen, wanneer zy omtrent den boom zyn in den welken zy vliegen willen. Zy kunnen 't niet verder brengen dan vier of vyf vadem. Van alle de Eekhoorns zyn dezen 't gemakkelykst te temmen. De kinderen nemen ze mede naar school of waar zy ook henen gaan, zonder dat deze dieren oit zoeken te ontsnappen. Als zy den Eekhoorn wegzetten springt hy hun ten eersten weder op het lyf, kruipt hun in den boezem, in de mouwen, of in de ployen van de klederen, en gaat daar leggen slapen. Zyn voedsel is even het zelve als dat der overige Eekhoorns.

In de bosschen vindt men een klein soort van Eekhoorns, by de *Engelschen Aardeekhoorns* genoemd. Catesby heeft ze beschreven en afgebeeld (*) onder den naam van *Gestreepten Eekhoorn*. (†) Deze woont niet, gelyk de anderen, in holle bomen, maar onder den grond, daar zy, omtrent als de Konynen, holen graven, waarnaartoe zy de vlugt nemen wanner zy onraad gewaar worden. Die holen gaan diep in den grond, en verdelen zig in verscheiden armen, waarvan sommigen ook openingen boven de aarde hebben, zo dat zy, wanneer het gat daar zy uitgekomen zyn mogt toegestopt worden, enen anderen weg vinden om te ontvlugten. Maar in den herst, wanneer het blad sterk valt, is het waard om hunne verlegenheid te zien, als zy vervolgd worden, want dan, hunne holen door de bladeren toegestopt zynde, hebben zy veel werks om ze zo schielyk te vinden. Dan lopen zy ginds en weder, als of zy den weg vergeten waren, en schynen niet te kunnen begrypen waar de ingangen van hunne holen gebleven zyn. Als men ze dan vervolgt, of in de handen klapt, blyft hun gene andere tovlugt over dan op de bomen te klouteren, het geen zy anders noit doen. Dit soort is in *Pensylvanie* veel talryker dan in de andere Provincien van *Noord Amerika*, die ik bezogt heb. Zy zyn gemeenlyk zes duim lang, behalven hunnen krommen staart, en zeer dun. Het vel is roodagtig bruin, en getekend met vyf zwarte strepen, ene vlak op den rug en

Aardeekhoorns.

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 2. p. 75. Zie ook Edwards *Nat. Hist. of Birds* t. 181. Dog dezen hebben den Vliegenden Eekhoorn in ene zittende gestalte afgebeeld. Men zal hem hier vliegenden in plaat vertoond vinden, nevens ene nauwkeurige afbeelding van den *Ground Squirrel* of Aardeekhoorn.

(†) *Sciurus striatus.* Zo heet hy ook by Linnæus.

en twee aan iedere zyde. Hun aas is allerlei koorn, rog, garst, weit, mais, eikels, noten en diergelyken. Zy verzamelen ook in den herfst hunnen wintervoorraad, en bewaren dien in hunne holen. Als zy op een koornstapel komen doen zy al zo veel schade als de muizen en ratten. Men heeft dikwyls opgemerkt, dat, als zy rogge gegeten hadden en dan weit kwamen te vinden, zy de rogge overgaven om den buik op nieuws met weit te vullen, als zynde meerder naar hunnen smaak. Als men de Mais op 't veld inzamelt maken zy hun werk van de airen aftebyten, en hunne bekken met koorn te vullen, zo dat hunne wangen geheel opgezet zyn. Met dezen buit haasten zy zig naar hunne holen.

Hunne holen. EEN *Zweed*, vry laat in 't najaar enen molendam doende maken, en daartoe de aarde van enen naburigen heuvel gebruikende, ontmoette een hol van deze Eekhoorns. Hy volgde den gang dien hy gevonden had, en ontdekte enen anderen, die 'er, als een tak uit den hoofdstam, uitkwam, en byna twee voet lang was, aan het einde van den welken hy ene menigte uitgezogte eikels vond, die het kleine zorvuldige dier voor den winter had opgelegd. Kort daarna vond hy enen anderen gang op zyde, gelyk aan den voorgaanden, dog die enen frayen voorraad van Mais bevattede. Een volgende diende om Hikorynoten te bewaren, en de laatste gang, die ook de meest verborgene was, bevatte omtrent twee hoeden vol uitmuntende kastanjes.

DES winters ziet men deze Eekhoorns zelden, levende zy dan in hunne holen van den verzamelden voorraad. Evenwel komen zy nog wel eens op enen moyen dag te voorschyn. Dikwyls graven zy in de kelders, waarin de landlieden hunne appelen bewaren, die zy dan ten dele opeten, en ten dele bederven, zo dat 'er weinig van overblyft. In de Mais gaan zy niet minder ruw te werk. Dog de katten zyn hunne grote vyanden, die ze dood byten en opvreten, of ze hunnen jongen t'huis brengen. Deze Eekhoorns worden van gene menschen gegeten; ook gebruikt men hun vel niet.

DIT soort laat zig het minst mak maken; want, schoon zy al zeer jong gevonden zyn, is het nogthans gevaarlyk ze met de blote hand aanteraken, dewyl zy zeer scherp byten als men niet oppast. Verscheiden kinderen, die veel moeite genomen hadden om ze te temmen, zeiden dat zy gene kans zagen om ze zo mak te maken als de andere soorten. Het best gaat het nog als men ze krygt nog geheel klein zynde. Vele menschen hielden ze in koyen terwyl zy nog wild waren, om dat zy 'er zeer aardig uitzien.

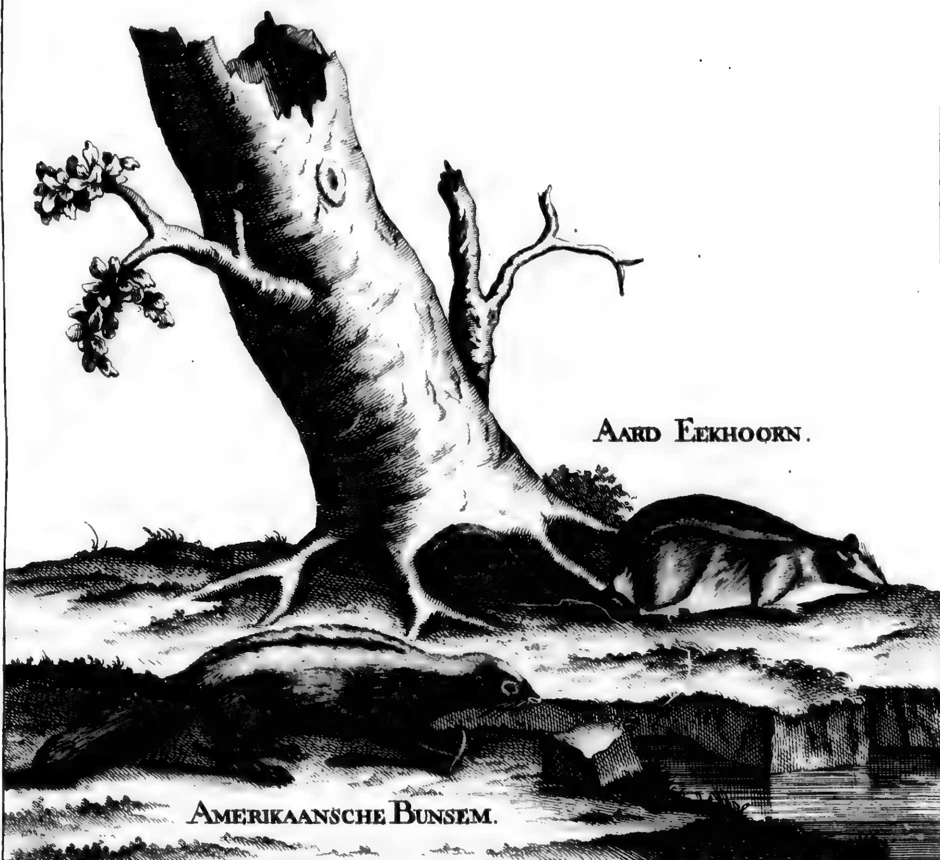
BY ene andere gelegenheid zal ik van den zwarten en roodbruinen Eekhoorn spreken, die ook hier gevonden wordt.

DEN

Pl. I.

VLIEGENDE EEKHOORN.

C. J. de Huyser fecit 1772

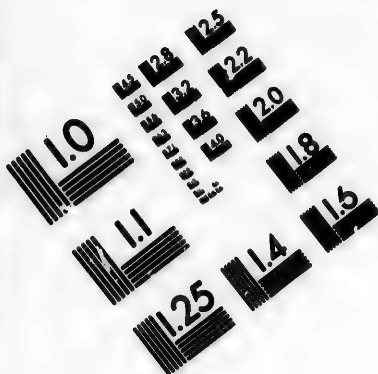
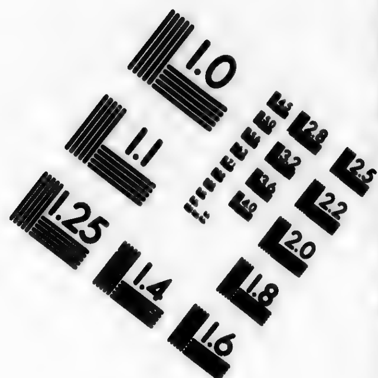
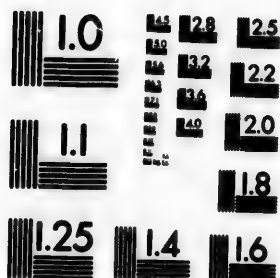

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

Den 15. November verhaalde my de Heer *Kock* een toeval, dat hem overgekomen was, en te bevestigen scheen dat de orkanen door zekere tekens van te voren zig aankondigen. Hy zeilde naar de *West In lien* in een klein Jagt, en had een oud man aan boord, die langen tyd deze zee bevaren had. De oude man de diepte peilende riep den stuurman toe, den Heer *Kock* te zeggen, dat hy terstonds de boten moest uitzetten met een genoegzaam getal volks, om het Jagt gedurende de stilte voortteroeyen, ten einde het Eiland zo schielyk als mogelyk was te bereiken, dat voor hun lag, dewyl men binnen vierentwintig uren een geweldig orkaan te wagten had. De Heer *Kock* vroeg hem waarom hy dit dagt, en de oude man zeide hem, dat hy by het peilen het lood enige vademen dieper in het water gezien had dan te voren; dat derhalven het water eensklaps helder was geworden, het welk hy voor een onfeilbaar teken van een aanstaande orkaan in zee hield. De Heer *Kock* zag ook de ongewone klaarheid van het water. Hy gaf dan onmiddelyk bevel om de boot in 't water te brengen en het Jagt voortteroeyen; zo dat zy voor den nagt in behouden haven kwamen. Dog voordat zy die nog volkomen bereikt hadden, begonnen de golven al hoger en hoger te gaan, en het water scheen als te koken, schoon men nog genen wind gewaar werd. Des nagts ontstond het Orkaan en woedde zo vreeslyk, dat niet alleen 'er vele schepen vergingen, en de daken werden weggerukt, maar dat zelfs het Jagt van den Heer *Kock* en andere schepen, schoon in veilige havens leggende, door het geweldig opzetten der baren zo ver op 't land gezet werden, dat 'er verscheiden' weken verliepen voor dat zy 'er weder af kwamen. Voortekens van een Orkaan.

Een oud *Hollandsch* schipper zeide, dat hy eens enen Hai in de Baï van *New York* gevangen had, die opengesneden zynde ene menigte van alen in zyn' maag had.

De Heer *Bartram* vertoonde my den 18. November een aarden pot, die op ene plaats gevonden was daar voorheen de *Wilden* gewoond hadden. De man, die hem het eerst had opgegraven, bewaarde daar smeer in om zyn' schoenen en laarzen mede te smeren. De Heer *Bartram* kost den pot van hem. Zy was nog onbeschadigd. Ik kon 'er nog verglazing, nog kleur op onderkennen, maar van buiten had hy veel sieraden, en over 't geheel was hy zeer wel gemaakt. Ook vertoonde my de Heer *Bartram* velerhande stukken van gebroken aarden vaten, welken de *Wilden* voorheen gebruikten. Het was duidelyk aan deze allen te zien dat zy niet van enkelde klei gemaakt waren, dog dat 'er verscheiden' andere stoffen onder gemengd waren, volgens de natuur der plaatsen daar zy waren gemaakt. Die *Wilden*, by voorbeeld, die digt aan de zeekust woonden, stampten oester- en mosselschelpen, en mengden die met de klei. Anderen, die dieper in het Land hunne woonplaatsen Oude potten gevonden.

hadden, waar men bergkryſtallen vinden kon, mengden die ook geſtampt onder de potaarde. Dog hoe zy in 't maken dier potten te werk gingen is gantſch onbekend. Zeker is het dat zy ze niet hard bakten, want zy waren zo week dat men ze met een mes kon aan ſtukken ſnyden. Egter ſcheen het werk zeer goed te zyn, want men vindt nog gehele vaten of ſtukken in den grond die in 't geheel niet beſchadigd zyn, ſchoon zy meer dan tagtig jaren onder de aarde gelegen hebben. Voor dat de *Europeanen* zig in *Noord Amerika* nederzetteden, hadden de *Wilden* geen ander vaatwerk om hun eten in te koken dan deze aarden potten van hun eigen maakſel. Dog ſedert derzelver aankomſt hebben zy altyd potten, ketels, en ander vaatwerk van hun gekoft, en zig niet meer bekommerd om die zelven te maken, zo dat zy deze konſt geheel verloren hebben. Dus zyn, zelfs onder de *Wilden*, potten van hun eigen maakſel ene grote zeldzaamheid gevonden. Ik heb 'er van gezien die uit een ſoort van 't *Talcum* van LINNÆUS beſtonden.

Leyen. DE Heer *Bartram* toonde my ook kleine ſtukken van ene zwarte Lei, die overvloedig op ſommige plaatſen aan de Rivier *Skulkill* gevonden wordt. Men vindt 'er ſtukken van die vier voet en meer in 't vierkant zyn. De kleur en 't maakſel is het zelve als de Tafellei, (*) uitgenomen dat die wat dikker is. De Inwoonders omſtreeks de *Skulkill* dekken 'er humne daken mede, en de Heer *Bartram* verzekerde my dat hy een geheel dak gezien had beſtaande uit vier zulke Leyen. De ſtralen der zonne, de hette, de koude, en de regen hebben genen invloed op dezen ſteen.

Stalactites. NOG verhaalde die Heer dat op vele plaatſen holen gevonden wierden, die diep onder 't gebergte doorliepen. Hy was in verſcheidenen van dezelven geweeſt, en had 'er veel *ſtalactites* van verſchillende grootte boven aan in 't binnenſte van de bergen gevonden. Zy waren van verſcheiden kleuren. Dog het byzonderſte was, dat hy 'er enigen vond die uiterlyk van boven tot onder toe als geſcheurd waren. Hy had 'er ſommige ſtukken van naar *Londen* gezonden, dog had 'er thans geen.

Reis naar *Rakoon.* DEN 20. November ging ik in den morgen, nevens enen Vriend, op een reisje naar *Rakoon* in *New Jerſey*, daar vele *Zweden* waren, die humne eigene kerk hebben. Wy moeſten drie *Eng.* mylen afdoen eer wy aan het Veer kwamen, daar wy over de *Dellaware* konden gezet worden. Het land was hier op vele plaatſen zeer laag. De vlaktens wierden by elken vloed overſtroomd, en liepen by de ebbe weer ledig. Evenwel had men zig deze vlaktens door middel van dyken weten ten nutte te maken. Het waren nu weilanden. Hier

(*) *Schiſtus tabularis* LINN. Syſt. Nat.

Hier waren vele *Waterbeuken* aan beide de zyden van den weg geplant, digt op een, welken in den zomer ene aangename lommer geven, aangezien de grootte en menigvuldigheid van hunne bladeren. Dit maakt den weg zeer vermakelyk, gelykenden naar ene lommerryke laan. De *Dellaware* is hier omtrent even zo breed als by *Philadelphia*. Digt by het Veer waren verscheiden aardige huizen op beide de zyden gebouwd, waar de Reizigers verfrisschingen krygen kunnen. Op onze uitreis van *Pensylvanie* naar *New Jersey* wierden wy over de *Dellaware* gezet in een vaartuig dat den waard aan de zyde van *Pensylvanie* aanging; maar op onze terugreis moesten wy dat van den man die aan de overzyde woont gebruiken. Zo als wy de Rivier over waren bevonden wy ons in ene andere Provincie, want de *Dellaware* maakt de grensscheiding uit tusschen *Pensylvanie* en *New Jersey*, zo dat al wat ten westen der Rivier legt tot het eerst genoemde, en het geen ten oosten is tot het laast gemelde gewest behoort. Dog beide de Landschappen hebben verschillende wetten en verschillende munt.

Wy vervolgden onze reis verder, en merkten welhaast op, dat het land aan die zyde daar wy thans waren gantsch anders 'er uitzag dan aan de overzyde, want in *Pensylvanie* bestaat de grond meerder uit klei en zwarte aarde en is zeer vrugtbaar; maar in *New Jersey* is hy zandiger en mager, zo dat de voeten der paarden op vele plaatsen zeer diep in 't zand zakten. Digt by de plaats daar wy waren overgezet, een eind wegs langs den oever, was een tamelyk zwaar Dennebosch. De bomen waren niet zeer hoog, dog in hunne grootste kragt; tusschen beiden vertoonde zig hier en daar enig eiken kreupelhout. Maar na dat wy omtrent drie *Eng.* mylen verder waren, eindigde het Dennewoud, en wy zagen niet meer van die bomen voor dat wy by de Kerk van *Rakoon* kwamen. In alle de delen van *Pensylvanie* daar ik geweest ben, heb ik weinig Dennebomen gevonden; in tegendeel zyn ze menigvuldig in *New Jersey*, en vooral in het beneden deel van dat Landschap. Vervolgens zagen wy den gantschen dag geen ander geboomte dan dat zyn blad laat vallen; meest Eiken van verscheiden' soorten en grote hoogte; dog zy stonden overal zo ver van malkander dat 'er een rytuig tusschen door kon ryden, zynde daar weinig of gene struiken die het verhinderen konden. De bladeren bedekten thans den grond ter hoogte van ene hand breedte, het welk de bovenste zwarte aarde moet doen toenemen. Op vele plaatsen stroomden kleine beekjes. Het land was gemeenlyk vlak, dog maakte hierendaar enen langzaam opgaanden heuvel. Grote bergen vertoonden zig niet, en op sommige plaatsen vonden wy enige stenen, die niet groter dan een vuist waren. Men zag enige huizen verspreid staan, en op ene plaats alleen lag een klein dorp. Het land was meer met hout bedekt dan bebouwd, en wy waren meest altyd in een bosch.

Landsdouwe.

DIEN

Riviertjes. DIEN dag en de volgenden trokken wy verscheiden zogenaamde *Kills* of kleine riviertjes over, die langzaam naar de *Dellaware* uit het land henen vloeiden. Als het ty in de *Dellaware* opkwam, zwollen deze stroompjes ook een eind wegs. Voorheen moeten zy by den vloed veel breder geweest zyn, dog tegenwoordig worden zy door dyken belet de naburige weiden te overstromen. Langs alle de rivieren waren hier dyken gelegd, zo dat het water by den vloed hoger was dan het land. In de dyken waren schutdeuren, waardoor men het water uit- en inlaten kon. Zy lagen somtyds aan den buitenkant van den dyk, zo dat het binnenwater hoger zynde ze open drong, en het buitenwater ze toesloot.

DIEN avond namen wy onzen intrek by enen *Zweed*, genoemd *Peter Rambo*.

Pynbomen. DE Pynbomen die wy dezen dag gezien hadden, waren van dat soort dat dubbelde bladeren en langwerpige zaadhuisjes of pynappelen, met schubben gedekt, draagt. (*) De *Engelschen* noemen ze onderscheidshalven *Dennen van New Jersey*. Gemeenlyk zitten 'er maar twee bladen of prikkels in ene schede, gelyk by de *Zweedschen*. Dog uit sommige scheden kwamen 'er drie. De zaadhuisjes hadden lange stekels, zo dat ze kwalyk aanteraken waren. In de verte zien 'er anders deze Dennen juist zo uit als onze *Zweedschen*. Uit dezelven werd zeer veel teer gebrand, waarvan ik hierna breder spreken zal. Zy deugen voor niets anders, als allen te klein zynde. Als men ze voor palen in de aarde gebruikt, vergaan zy binnen kort. Zo dra zy geveld worden komen 'er wormen in. Men gebruikt ze egter om te branden in plaatsen daar men geen ander hout krygen kan. Ook maakte men 'er hier en daar smidskolen van, gelyk ik in 't vervolg verhalen zal. Dog 'er is nog iets byzonders omtrent deze bomen aantemerken, het welk nevens my vele menschen bevonden hebben. In de grote hette des zomers zoekt het vee hun lommer veel meer dan dat van den Eik, of andere bomen, wier blad zeer dik is, en als het de laatsten onder de Dennen gemengd vindt, gaat het altyd onder de Dennen staan, schoon 'er ene betere lommer onder de anderen is; en wanneer 'er maar een enkelde van deze bomen te vinden is, loopt 'er zo veel vee onder als 'er onder staan kan. Sommigen wilden hieruit opmaken dat de harstagtige uitwaassemingen van den Denneboom voordelig voor het vee zyn, en het meer genegen maken om onder dezelven dan onder andere bomen te staan.

Lepelboom of *Kalmia*. DE *Lepelboom* (†) komt noit tot ene grote hoogte. Wy zagen hem

(*) *Pinus foliis geminis, Squammis conorum oblongorum aculeatis.*
(†) *Spoon tree.*

hem dezen dag op verscheiden' plaatsen. De *Zweden* gaven hem dezen naam, omdat de *Wilden*, die hier voorheen woonden gewoon waren hunne lepels en spanen van dit hout te maken. Ik heb zulk een lepel in myn Kabinet, gemaakt uit dit hout door enen *Amerikaan*, die op de zelve plaats waar nu *Philadelphia* staat verscheiden herten gedood heeft, want in dien tyd was die plaats geheel bedekt met bomen en kreupelhout. De *Engelschen* noemen dezen boom *Laurel*, om dat zyne bladen zeer veel naar die van den *Laurocerasus* gelyken. De Ridder LINNÆUS heeft, volgens zyne byzondere vriendschap jegens my, de goedheid gehad, hem den naam te geven van de *breedbladerigen* KALMIA. (*) Deze boom tiert het best tegens de heuvels, vooral aan de noordzyde als 'er een beekje langs loopt; om die reden kan men staat maken *Kalmias* te vinden wanneer men op ene steile plaats komt waar een beekje omtrent loopt. Maar hy staat veeltyds vermengd onder de beuken. Hoe hoger de *Kalmia* tegens het noorden op den heuvel staat te minder groeit zy. Ik heb ze niet alleen in *Pensylvanie* en *New Jersey*, maar ook, dog schaarsch, in *New York* gezien. Ik vond ze noit noordelyker dan 42. *gr. N.* schoon ik 'er zeer oplettede of zy 'er ook waren. Deze boom behoudt zyne fraye groene bladeren den winter over; zo dat, wanneer de andere bomen al hun sieraad kwyt zyn, zy de bosschen met hun groen opluisteren. Omtrent Mai begint hy hier te bloeyen, en dan betwist hy den rang van schoonheid aan alle de bekende bomen. De bloemen zyn ontelbaar, en zitten aan grote trossen. Voor dat zy opengaan hebben zy een schoon rood; maar naderhand verbleekt ze de zon, zo dat zy geheel wit worden. Sommigen hebben ene rozekleur. Haar gedaante is zonderling, want zy gelyken veel naar een kroes der Ouden. Dog de reuk is zo aangenaam niet. Op sommige plaatsen was men gewoon op kersmis en nieuwjaarsdag de kerken met de takken van dezen boom, die dan geheel groen zyn, opteschikken.

DOG deze boom heeft ene andere eigenschap. Zyne bladen zyn een vergift voor sommige, en een voedsel voor andere dieren. De ondervinding heeft geleerd, dat, als de schapen 'er van eten, zy of ten eersten sterven, of zeer ziek worden, en 'er bezwaarlyk van opkomen. De jonge en tedere schapen sterven van ene kleine hoeveelheid, dog die wat ouder zyn kunnen wat meer verdragen. Egter is dit voedsel hun dodelyk, wanneer zy 'er wat veel van eten. Het zelve heeft plaats omtrent de kalveren, die 'er ook van sterven, of ten minsten bezwaarlyk 'er afkomen. Het heugt my dat in den herst van 1748. sommige kalveren van die bladen gegeten hadden, zeer ziek wierden, opzwollen, schuim op

Vergiftig.

T den

(*) *Kalmia foliis ovatis, corymbis terminalibus*, vel *Kalmia latifolia*.

den mond kregen, en 't nauwlyks op de benen houden konden. Men reddede ze egter door 't ingeven van buskruid en andere middelen. De schapen zyn het meest aan 't gevaar bloot gesteld van door deze bladeren in bekoring gebragt te worden in den winter, want, na lang op stal gehouden te zyn geweest, zyn zy gretig naar alle groen, vooral als de sneuw nog op het veld legt. Paarden en Ossen bekomt dit blad ook zeer kwalyk, en schoon 'er noit een van gestorven is, gelooft men egter in 't gemeen dat indien zy 'er wat veel van aten zy 'er ook van sterven zouden, want men heeft opgemerkt, dat als zy 'er maar ene geringe hoeveelheid van aten zy 'er voor lyden moesten. Daarentegen zyn deze bladeren een voedsel in den winter voor de Herten, wanneer het veld onder de sneuw legt, en zy niets anders vinden kunnen. Wanneer men ze dan schiet is hun gedarmte met dit blad opgevuld, en het is iets wonderlyks dat, als men die ingewanden den honden geeft, dezelven daar wild en als dronken van worden, en somtyds ook zo ziek dat het schynt dat zy 'er van zullen sterven. Dog de menschen hebben geen ongemak van het eten van het vleesch van zulke herten. Ook zyn deze bladeren in den winter een voedsel voor zekeren vogel, dien de *Zweden* in *Noord Amerika Hazelhoen* genoemd hebben, die hier den winter over blyft. Als men dan 'er een van schiet, vindt men den krop vol van deze bladeren.

Het hout. HET hout van de *Kalmia* is zeer hard, en daarom gebruikt men het om assen in katrolblokken te maken; dog vooral dient het voor weversspoelen, waartoe de wevers geen hout hieromstreeks beter houden, want het is vast, laat zig ligt glad maken en springt niet. De schrynwerkers en drayers maken 'er ook allerlei werk van, waartoe men anders gewoon is het beste soort van hout te gebruiken. Byzonderlyk neemt men daartoe den wortel, dewyl die doorgaans geel is. Het hout is zo fyn en hard als men 't zou kunnen wenschen. Uit het middelpunt lopen verscheiden stralen uit, dog wat ver van malkander. Als men het loof in 't vuur smyt, spat het als of men 'er zout in gegoid had. Men gebruikt des winters de takken met de bladeren daaraan om de schoorstenen te vegen. In 't jaar 1750. werden de meeste bomen in *Pensylvanie* van zekere rupsen kaal geschoren, dog dezen waagden zig niet op de *Kalmia*. Enige lieden beweerden dat als 'er des zomers brand in een bosch ontstond, het vuur zig door dezen boom liet stuiten.

Mais. Zo wel de *Zweden* als de andere Inwoonders planten zeer veel *Mais*, niet alleen voor zig maar ook voor hun vee. Men beweerde dat 'er geen beter voer voor de varkens was, om dat zy 'er zeer vet van wierden, en hun vleesch 'er enen beteren smaak door kreeg als van enig ander voedsel. Ik heb der *Koninglyke Zweedsche Maatschappye* der

der Wetenſchappen twee Vertogen over dit ſoort van graan gegeven, die in hare Verhandelingen te vinden zyn. (*)

De wielen der karren die men hier gebruikt beſtaan uit twee ſoorten van hout. Tot de velgen neemt men den Spaanſchen, en tot de ſpeken den Witten Eik.

Saſſafras.

De *Saſſafrasboom* wies hier overal. De *Zweden* noemen hem hier *Saltenbras*, of *Salſenfras*. Als men wat van dit hout in 't vuur werpt, ſpringt het even als of 'er zout in lag. Men gebruikt het voor palen aan de tuinen, want het duurt lang in de aarde. Anders denkt men dat 'er nauwlyks een hout te vinden is, dat in de blote lugt zo zeer van de wormen wordt aangegrepen, als dit, want zy vreten het in korten tyd door en door. De *Zweden* zeiden dat de *Wilden*, die voorheen hier woonden, 'er ſchalen van maakten. Als men iets van den boom, of deszelfs jonge ſcheuten, afſnydt, en het onder den neus houdt, heeft het enen ſterken dog aangenamen reuk. Sommigen ſchillen den wortel, en brouwen de ſchil in hun bier, om dat zy denken dat dit zeer gezond is. Men legt de ſchil ook in brandewyn, of terwyl men hem nog bezig is over te halen, of naderhand als hy al klaar is, insgelyks voor de gezondheid.

Goed tegens de waterzugt.

Een oude *Zweed* herinnerde zig nog dat zyne Moeder verſcheiden' menſchen van de waterzugt genezen had, door middel van een afkookſel van den Saſſafraswortel in water, elken morgen genomen, dog te gelyk kopte zy den lyder op de voeten.

Gebruikt tegens de weegluizen.

Wanneer men een ſtuk lands met hout bewaſſen bebouwen wil, laat men 'er gemeenlyk de Saſſafrasbomen op, om dat zy ſterk in de bladen zyn, en in de zware hette het vee lommer verſchaffen. Vele *Zweden* waſchten met een afkookſel van de ſchil des wortels van den Saſſafras het vaatwerk uit, waarin zy Cyder, bier, of brandewyn brouwen wilden, om dat zy zig verbeeldden dat daardoor de dranken gezonder wierden. Sommigen hadden de poſten hunner bedden van dit hout laten maken om de weegluizen te verdryven, het welk zy meenden dat door zynen ſterken reuk dat ongedierte hinderen zou daarin te neſtelen. Zo lang ook dat hout zynen ſterken reuk behoudt had men 'er ene goede uitwerking van beſpeurd, dog naderhand kon men niet merken dat het veel hielp. Enige *Engelſchen* verhaalden dat het enige jaren geleden te *Londen* in 't gebruik was geweeſt de bloemen van den Saſſafras als thee te drinken, om dat men het voor zeer gezond hield. Dog toen men begon te bedenken dat deze drank veel tegens de *Venusziekte* gebruikt wierd, ſchafte men het af, uit vrees van kwade verdenking. In *Penſylvanie* plagten enige menſchen de ſpaanders van

(*) Naamlyk in de Delen van de jaren 1751. en 1752.

dit hout in de kasten te leggen, om de motten uit het wollen goed te houden. De wortel behoudt langen tyd zynen reuk. Ik heb 'er enen gezien die wel vyf of zes jaar in ene lade gelegen had en nog zeer sterk rook.

RAMBO, de *Zweed*, vertelde dat de *Wilden* voorheen allerlei leden met den bast van den kastenjen eik rood plagten te verwen. En enige oude lieden bragten zig te binnen dat hier in 't jaar 1697. een zo harde winter geweest was, dat het ys in de *Dellaware* twee voeten dikte had gehad.

Digt en zwaar Gras.

AOKE HELM was een der voornaamste *Zweden* in dezen oord, wiens Vader met den *Zweedschen* Gouverneur *Prinz* herwaards gekomen was. Hy was over de zeventig jaar oud. Deze oude man verhaalde ons dat in zyne kindschheid in de bosschen een zeer digt gras plegt te wassen, wel twee voeten hoog, dog dat het thans zo verminderd was, dat het vee werk had genoeg te vinden, en dat tegenwoordig vier koeyen niet meer melk gaven dan toen ene, dog de oorzaken van deze verandering zyn ligt te vinden. In de jeugd van den ouden *Helm* was het land weinig bebouwd, en men hield 'er nauwlyks het tiende deel van het vee dat men 'er nu houdt, dus had ene koe toen zo veel voedsel als nu tien. Verders, het meeste gras duurt hier maar een jaar, en wast niet, gelyk by ons in *Zweden* het meeste doet, verscheiden jaren voort uit enen den zelven wortel. Dus moet men ieder jaar op nieuws gras zayen. Het groot getal van beesten nu verhindert het voortzayen dewyl zy het gras afeten eer het bloeyen kan. Dus moet men zig niet verwonderen dat het gras tegenwoordig zo dun staat. Dit maakt dat men, vooral des winters, op reis verlegen genoeg is met zyne paarden, en dat zo wel in *Pensylvanie* en *Maryland* als in *New Jersey*, want het gras is daar gantsch niet overvloedig aan te treffen, dewyl het door het vee afgeschoren wordt eer het zaad schiet. Maar verder noordwaards, als in *Kanada*, heeft men soorten van overblyvend gras genoeg. Zo wyslyk heeft het de Schepper geschikt. Alle de koude gewesten moesten natuurlyk een duurzaam gras voortbrengen, dewyl de Inwoonders, wegens den langdurigen winter, meer hoi voor hun vee behoefden. De zuidelyke landschappen daarentegen hebben minder van dat soort van gras, vermits het vee den gehelen winter over in het veld blyven kan. Egter hebben vele voorzigtige lieden *Europisch* duurzaam graszaad op hunne weilanden gestroid, het welk daar zeer wel scheen te slagen.

Duurt maar een jaar. Gebrek.

Mispelbomen.

DE *Persimon*, of de by de *Zweden* zogenaamde *Mispelboom* (*) wies hier vry algemeen. Ik heb 'er reeds van gesproken, nogthans zal ik 'er iets

(*) *Diospyros Virginiana.*

iets byvoegen. Zyne vrugten begonnen thans ryp te worden, en eetbaar te zyn. Men at ze nu gelyk ander ooft. Zy zyn zeer zoet en fappig, dog een weinig t'zamentrekkend. Ik at 'er gemeenlyk zeer veel van zonder nadeel. Men brouwt van de Mispelen een aangenaam bier, op deze wys. Laat in den herfft, als de vrugt reeds door de vorft aangedaan is, kneedt men de vrugt in een deeg van weit of ander meel, maakt 'er koekjes van, zet ze in den oven, tot dat ze door en door gebakken en droog zyn. Dan neemt men ze 'er uit. Als men nu aan 't brouwen gaan zal, zet men enen pot op 't vuur vol koud water, en legt 'er enige koekjes in. Het water warm wordende gaan deze koekjes van een. Men neemt het dan van 't vuur, roert het wakker om, zo dat het alles wel door een gemengd wordt. Dan giet men het alles in een ketel. Dus gaat men voort tot dat men koeken genoeg week gemaakt heeft. Dan doet men het mout in den brouwketel, en behandelt het gelyk als bier. Dit bier wordt voor aangenamer gehouden dan meeft alle anderen. Men maakt ook brandewyn van de mispelen. Dit gefchiedt aldus. Men doet 'er ene genoegzame menigte van in een ketel, en laat ze daar ene week in, of iets langer, tot dat ze door en door zagt zyn. Dan giet men 'er water op, en dan moeten zy van zelven giften, zonder dat men 'er iets by doet. Vervolgens ftookt men 'er op de gewone manier brandewyn van, die gezegd wordt zeer goed te zyn, vooral als men onder de mispelen enige zoete wilde druiven doet. Enige mifpelen zyn reeds op het einde van September ryp, dog de meeften later, en velen niet voor November of December, wanneer de vorft ze aandoen kan. Het hout van dezen boom is goed voor allerlei fchrynwerk. Dog, als het geveld zynde in de vrye lugt blyft leggen, is het een van de eerfte houten die rotten, en in een jaar tyds deugt 'er niets meer van. Als de Mispelboom eens geworteld heeft, kan men hem bezwaarlyk uitroeyen, dewyl zy zig te veel verfpreiden. Men zeide my, dat als men een tak affneed en in de aarde ftak, hy wortel fchoot. Dog in zeer harde winters vriezen deze bomen dikwyls dood, en kunnen, zo wel als de Perfikeboom, niet zeer tegens de koude.

Mispelbier.

Vele foorten van *Kawoerden* en *Meloenen* worden hier geteeld, zynde gedeeltelyk reeds by de oude *Amerikanen* bekend geweeft, gedeeltelyk door de *Europeanen* overgebragt. Van de Kawoerden had men een foort dat aan het einde krom is, dog anders langwerpig, en dus wierden zy *Crocknacks* of *Krombalzen* genoemd. Men kan ze byna den gehelen winter over goed houden. Nog zyn 'er zekere andere Kawoerden die ook goed blyven. Anderen wederom worden aan ftukken gefneden, aan draden geregen, en te drogen gehangen. Men kookt of ftooft ze daarna, zo als men wil; en zy kunnen het gehele jaar over du-

Kawoerden. Meloenen.

duren. Men eet en bereidt hier allerhande soorten van Kawoerden, gelyk by ons. Vele landlieden hebben 'er gehele velden van.

Squasbes. De *Squasbes* zyn een soort van kawoerden, dat de *Europeanen* van de Inlanders gekregen hebben, en waarvan ik reeds gesproken heb. Men eet ze gekookt, alleen of by vleesch. Zy vereischen weinig zorg, want zy slagen in allerlei gronden. Als men het zaad in den herfst in de aarde brengt draagt het vrugt in de volgende lente.

Kalabassen. De *Kalabassen* zyn ook een soort van Kawoerden, die veel geplant dog niet gegeten worden. Men maakt 'er allerhande keukengereedschap van. Zy zyn tederder dan de *Squasbes*, en worden hier niet altyd ryp, dog alleen by warm weder. Om 'er keukengereedschap van te maken, worden zy eerst wel gedroogd, het zaad en de vleeschige stof, waarin het legt, neemt men 'er uit, en smyt het weg. De schillen worden van binnen schoon geschraapt; en dan maakt men 'er allerlei lepels, schotels, en andere dingen van om eetwaren in te bewaren. Byzonder zyn zy goed om zaden en planten 'er in over zee te verzenden, want die behouden hunne vrugtbare kragt veel langer in *Kalabassen* dan anders. Sommigen plegen de buitenste schillen der *Kalabassen*, voor dat zy ze openen, af te schrapen, daarna te drogen, en dan van binnen schoon te maken; dit maakt ze zo hard als been. Men kan ze ook afwasschen, zo dat zy hare witte kleur altyd behouden.

Boekweit. De meeste Landlieden in dezen oord zayen Boekweit. Dit geschiedt in 't midden van Juli, want later gezaid zoude zy door de vorst bedorven worden; en als men ze vroeger zait bloeit zy den gehelen zomer over, dog de bloemen vallen af zonder zaad te geven. Sommigen ploegen den grond twee malen waar zy Boekweit zayen willen, dog anderen maar eens, omtrent ene week voor dat ze zayen. Zodra men gezaid heeft, wordt het land geëgd. Men heeft ondervonden dat in een nat jaar de Boekweit wel voortkomt. Zy blyft op het veld tot dat het begint te vriezen. Als de oogst goed is, krygt men twintig, dertig, ja veertig voor een. Zulken oogst had de *Zweedsche* Koster *Ragnilson*, in wiens huis wy thans ons verblyf hadden. Men maakt 'er koeken en puddings van. De koeken worden gemeenlyk des morgens in de pan op een steen gebakken, geboterd, en by de thee of koffy, in stede van geroost en geboterd brood, gelyk anders de *Engelschen* doen, gegeten. De vogels met Boekweit gevoed leggen meer eyeren. Ook worden 'er de varkens zeer vet van. Het stroo gebruikt men niet, maar laat het op het veld, of stroit het in de boomgaarden, om als een soort van mist te dienen, wanneer het rot. Geen dier wil 'er van eten ten zy in den uitersten nood, als het veld met sneeuw bedekt, en niets anders te vinden is. Hoe gemeen de Boekweit in de *Engelsche* Volkplantingen ook is, hebben 'er egter de *Franschen* in *Kanada* gene regte kennis aan.

Wy

LIgtende Wormen.

Wy vonden, den 23. Nov. tegens den avond enige ligt gevende wormen. Hun lichaam was lynregt, bestaande uit elf geledingen, een weinig puntig van voren en van agteren. De lengte van den kop tot den staart was vyf en ene halve meetkundige lyn. De kleur was bruin, en de geledingen als die der *Onisci*. De sprieten waren kort en regt. De zes voeten zaten aan de voorste geledingen. Als de worm liep liet hy het agterste deel op den grond slepen, en dit hielp zyne beweging. Het uiterste van den staart bevatte de stof die in 't donker een groenagtig ligt geeft. De worm konde ze intrekken, zo dat hy geen ligt gave. Schoon het den gantschen dag sterk geregend had, kropen zy in menigte onder het kreupelhout, zo dat de grond als met starren bezaid scheen. In 't vervolg zal ik gelegenheid hebben van een ander soort van gekorven gedierte of vlieg te spreken, die door de lugt vliegende by nagt als vuurvonken ligt geeft. Zoude wel deze ligtende wormen ene verscheidenheid wezen van de *Lampyris Noctiluca* van Linnæus?

Ilex Aquifolium.

Het *Ilex Aquifolium* wies op waterige plaatsen hier en daar in 't woud. Men moest dit gewas onder de zeldzamen rekenen. Het blad blyst zomer en winter groen. De *Zweden* drogen de bladeren, maken ze tot poeder, koken ze in dun bier, en gebruiken ze in 't zydewee.

Verwstoffen.

Men verwt hier rood met *Brazeliehout* en met een soort van boommos, en blauw met *Indigo*. Om zwart te verwen plukt men de bladen van de wilde zuring (*) en kookt ze met de stof, welke dan gedroogd en op nieuws met *Campechehout* en koperrood gekookt wordt. Dit zwart is zeer bestendig. Men spint en weeft zelf hier veel van de dagelyksche klederen, en verwt die in huis. Het vlas wordt van velen gebouwd, en slaagt wel. Dog de hennip gebruikt men weinig.

Sikkels en Seissen.

De Rogge, de Weit, en de Boekweit worden met den sikkel gemaid, dog de Haver met de seis. De sikkels, die men hier gebruikt, zyn lang en smal, en het scherpe is met kleine tandtjes van binnen bezet. De landen blyven een jaar braak leggen, en gedurende dien tyd weidt 'er het vee op.

Zelfs de niet veel vermogende landlieden in dezen oord hebben hunnen boomgaard, min of meer groot volgens hunnen rykdom. De bomen zyn gemeenlyk Persike-Appel en Kersseboomen.

Vervolg van de Reis.

Wy verlieten deze plaats den 24. Nov. een weinig voor den middag, en vervolgden onze reis, de *Zweedsche* Kerk te *Rakoon* voorby, naar *Peils groves*. Het land aan beide zyden van den weg is zandig en tamelyk vlak. Hier en daar ziet men, dog niet dikwyls, enige Landhoeven. Daar waren grote strekken nog enkeld bosch, meest uit verscheiden soorten van Eiken en uit Hikorybomen bestaande. Egter kon men in-

(*) *Rumex acetosella.*

in deze boſſchen zeer wel voortkomen, zelfs met een rytuig, want men vond 'er weinig laag hout en ſtenen in. Dog hier en daar lagen enige bomen, 't zy door ſtorm geveld, of uit ouderdom omgevallen, die enige verhindering maakten.

Waarnemingen omtrent het toenemen van het land.

Gedurende myn verblyf te *Rakoon*, nu en den gehelen volgenden winter, deed ik myn beſt om van de oude *Zweden* alle mogelyke onderrigting te krygen, aangaande het toenemen van het land, en 't verminderen van het water in deze oorden. Ik zal hier gewagen wat onderrigtingen ik kreeg. Ik geef ze zo als ik ze ontvangen heb, met maar weinige aanmerkingen; dus kan de Lezer daaruit zulke gevolgen trekken als hy wil.

Een *Zweed*, *King* genoemd, meer dan vyftig jaren oud, hield zig voor overtuigd, dat, omtrent dezen tyd, de kleine meertjes, poelen, bronnen en rivieren minder water hadden dan toen hy een jonge was. Hy kon verſcheiden meren noemen, die men in zyne jeugd met grote ſchuiten bevoer, en zelfs in 't heetſte van den zomer water genoeg hadden, dog nu of geheel of voor het grootſte gedeelte droog waren, en die ten minſten des zomers geen water meer hadden. Hy zelf had by gebrek van water den viſch zien ſterven; en het ſcheen hem toe dat het tegenwoordig des zomers zo veel niet regende als voorheen. Een man van zyne bloedvrienden, die omtrent agt mylen van de *Dellaware* af, op enen heuvel by een riviertje woonde, had enen put doen graven, en op de diepte van veertig voet ene menigte van oeſter en moſſelſchelpen, van riet, en ſtukken van gebrokene takken gevonden. Ik vroeg hoe zy dagten dat dit alles daar gekomen was, en het antwoord was, dat ſommigen meenden dat alles daar reeds vr den zondvloed af zo gelegen had, en anderen dat het land toenam.

Peter Rambo, een man van digt by de zeſtig jaar, v zekerde my dat op verſcheiden' plaatſen te *Rakoon*, waar men putten of met een ander inzigt diep in den grond, gegraven had, men en menigte van moſſelſchelpen en andere voortbrengſels van de zee h gevonden. Somtyds had men ſtukken houts ontmoet ter diepte van wintig voet, waarvan ſommigen verſteend waren, en anderen 'er u agen als verbrand. Op die diepte vond men eens ene grote lepel. Zoude het verbrande hout niet zwart geworden zyn door onderaardſch minerale dampen? Dog velen hebben 'er uit opgemaakt, dat *Am ika* reeds voor den Zondvloed bewoond was. Dezelve man verhaalde my verders, dat men ook ticchelſtenen diep in den grond gevonden had. Maar zoude niet de ſteenkleurige klei, waaruit de grond hier grotendeels beſtaat, hard zynde, voor ticchelſtenen zyn aangezien? Ik heb horen zeggen dat die klei, hard zynde, veel naar gebakken ſteen gelykt. Hy zeide ook, dat de rivieren nog even zo hoog waren als men wiſt dat zy

oit

oit waren geweeſt; maar in de kleine meertjes, in poelen en vyvers was merkelyk minder water.

Maons Keen, een andere *Zweed* van meer dan zeventig jaar, verzekerde, dat, by het graven van enen put, hy, op de diepte van veertig voet, een groot ſtuk kaſtanjenhout, en wortels en ſtelen van riet gezien had, nevens ene kleiagtige aarde, gelyk die welke men gemeenlyk aan het ſtrand van zeeboezems vindt, daar men zout water heeft. Deze klei had den zelven reuk en enen zoutagtigen ſmaak. Hy en verſcheiden' anderen maakten daaruit op, dat al het land waar *Rakoon* en *Penns-neck* leggen van ouds geheel door de zee bedekt was. Ook was 'er op ene grote diepte ene ſpaan, gelyk die der *Wilden*, gevonden.

Sven Lock en *Willem Cobb*, beiden meer dan vyftig jaar oud, kwamen daarin volkomen overeen, dat men op vele plaatſen hieromſtreeks by het graven naar wellen zeer veel riet, het meeſt verrot, gevonden had ter diepte van dertig en meer voeten. En 't werkvolk van *Cobb* zelven was in 't graven ter diepte van twintig voet op enen dikken tak gekomen, die hen belet had voorttegaan, tot dat men hem doorgehakt had. Het hout was zeer hard. Ook is het zeer gemeen van niet diep in den grond ene menigte te vinden van niet geheel verrotte bladen van allerlei ſoort. By het maken van enen molendyk, enige jaren geleden, op de rivier waarby de kerk van *Rakoon* ſtaat, en het doorgraven ten dien einde van ene bank, vond men dat die meeſt uit oeſterſchalen beſtond, ſchoon men hier meer dan honderdentwintig *Eng.* mylen van zee is. Zy, nevens alle de Inwoonders van *Rakoon*, beſloten hieruit, zonder dat men het hun in 't hoofd gebragt had, dat deze landſtreek in oude tyden door de zee bedekt was geweeſt. Ook verzekerden zy, dat vele kleine meertjes, die in hunne jeugd, zelfs in den zomer, vol waters waren, nu des zomers nauwlyks een beekje uitmaakten, uitgenomen by harde regenvlagen; dog zy vonden niet dat de rivieren van water verminderd waren.

Aoke Helm, een gryzaard van zeventig jaar, vond by 't graven van enen put eerſt zand en kleine ſtenen, en dat ter diepte van agt voeten, daarna ene bleke en vervolgens ene zwarte klei. Op vyftien voeten vond hy een ſtuk hard hout, en verſcheiden ſtukken van vuurſtenen. Hy verhaalde dat hy verſcheiden' plaatſen in de *Dellaware* kende daar men in zyn jeugd met ſchuiten voer, en die nu in kleine Eilandtjes veranderd waren, waarvan 'er ſommigen byna ene *Eng.* myl lengte hadden. Deze Eilandtjes ontſtaan uit zandbanken die zig in den ſtroom vaſtzetten, waarop vervolgens het water enige klei aanſpoelt, in de welke biezen beginnen te groeyen, en dus wordt het allengskens tot land.

By ene zamenkomſt van de oudſte *Zweden* uit het kerſpel van *Rakoon*, kreeg ik het volgende antwoord op de vragen die ik aan-

gaande deze zaak deed. Waar men hier ook putten graaft vindt men overal ter diepte van twintig of dertig voet vele oesterschelpen en *Clams*. Op vele plaatsen heeft men by 't graven ene menigte gevonden van biezen en riet, meest alles onbeschadigd. Eens heeft men enen gehelen bondel van vlas ontmoet wel tusschen de twintig en drieentwintig voet onder den grond. Het was al zo weinig beschadigd als of het eerst onlangs onder de aarde was geraakt. Alle de menschen stonden verwonderd, kunnende niemant begrypen hoe het daar gekomen was. Dog ik verbeelde my dat die goede lieden de ene of de andere *Amerikaansche* plant, als het wilde *Virginische* vlas (*) of het *Antirrhinum Canadense*, dat veel naar vlas gelykt, voor vlas aanzagen; en het was ook opmerkelyk dat die bondel omwonden zou geweest zyn. De *Europers* op hunne aankomst vonden nergens vlas in *Amerika*. Hoe kon 'er dan een bondel van onder de aarde komen? Gebrande kolen heeft men dikwyls in den grond gevonden. De koster, *Erik Ragnilsson*, had 'er velen van gezien. Ook heeft men dikwyls ter diepte van boven de twintig voeten takken en blokken houts ontmoet. Op sommige plaatsen had men spanen by de *Wilden* in gebruik uitgegraven. En uit dit alles maakten zy op, dat deze landstreek voorheen zee geweest was. Dog men moet hierby opmerken, dat meest alle die putten op plaatsen gegraven wierden daar ene nieuwe plantery wierd aangelegd, waar men het hout eerst had weggehakt, dat 'er misschien verscheiden' euwen gestaan had. Uit alle deze aanmerkingen, en nog anderen, die ik in 't vervolg 'er byvoegen zal, kan men opmaken, dat een groot deel van *New Jersey* in overoude tyden een gedeelte was van den bodem der zee, en naderhand voortgebragt is geworden door de modder, slik en andere stoffen, die de *Dellaware* met zig gevoerd heeft. Evenwel maakt het uitstek by *Kaap May*, waarvan in 't vervolg, deze zaak nog meer of min nog twyffelagtig.

Planten die altyd groen blyven

De gewassen die hier zomer en winter hun blad houden zyn.

De *Ilex Aquifolium*, of Hulst.

De *Kalmia Latifolia*, de breedbladerige *Kalmia*;

De *Kalmia angustifolia*, de smalbladerige *Kalmia*, een soort van den eersten.

De *Magnolia glauca*, de Beverboom. De jonge planten van dezen boom alleen behouden des winters haar blad, en de ouden niet.

Het *Viscum album*, het gemene Mistelboompje, wassende gemeenlyk op de *Nyssa aquatica*, de *Liquidambar styraciflua*, den Eik en de Linde, zo dat de toppen dier bomen 'er des winters gantsch groen van schynen.

De

(*) *Linum Virginianum*.

De *Myrica cerifera* of de Talkboom. Dog van dezen behouden maar enige jonge bomen hun loof, de meeften laten het vallen.

De Sparreboom. (*)

De Denneboom. (†)

De *Cupressus thyoides*, of de witte Jenever, anders de witte Ceder.

De *Juniperus Virginiana*, de Rode Jenever, of Ceder.

Verscheiden' Eiken en andere bomen laten hier in den winter hun blad vallen, die wat zuidelyker, gelyk in *Karolina*, het gantfche jaar door groen blyven.

Het uitvallender tanden in *Amerika.*

Men heeft opgemerkt dat de *Europeanen* in *Noord Amerika*, het zy zy in *Zweden*, in *Engeland*, in *Duitschland*, of in *Holland*, of zelfs in *Amerika* van *Europeaansche* ouders geboren zyn, hunne tanden veel vroeger kwyt raken dan in andere landen; byzonderlyk had dit plaats omtrent de Vrouwen. Men zag dikwyls meisjes van twintig jaar, die reeds de helft van hare tanden verloren hadden, zonder hoop te hebben nieuwen te zullen krygen. Ik heb naar de oorzaak hiervan gezogt, dog ik weet niet of ik de ware gevonden heb. Velen waren van mening dat de lugt hier te lande nadelig was voor de tanden, en dit is zeker dat het weder nergens onbeftendiger wezen kan; want een zeer hete dag eindigt dikwyls met ene fcherpe koude, en zo ook omgekeerd. Dog deze veranderlykheid kan het uitvallen der tanden niet veroorzaken, dewyl dit by de *Wilden* gene plaats heeft, die, fchoon zy in de zelve lugt leven, altyd witte en fchone tanden behouden, gelyk ik zelf gezien, en ook van vele anderen gehoord heb. Daar zyn 'er die dit aan 't onmatig gebruik van vrugten en zoetigheden toefchryven; dog ik heb vele menfchen gekend die hierin geen overdaad begingen, en evenwel hunne tanden kwyt raakten.

Dog niet by de *Wilden*.

Of dit komt van het thee drinken.

Ik begon het thee drinken, dat hier des morgens en des middags gefchiedt, te verdenken, het welk tegenwoordig vooral onder de Vrouwen zo gemeen is, dat 'er nauwlyks zelfs ene Boerin of arme Vrouw is, die des morgens geen thee drinke. En in deze mening wierd ik beveftigd op ene reis, die ik deed in de oorden daar de *Wilden* nog wonen. De Generaal Major *Johnson* verhaalde my toen, dat velen van de *Wilden*, die digt by de *Europeanen* woonden, geleerd hadden thee te drinken, en dat men opgemerkt had dat zulke *Amerikaansche* Vrouwlieden, die zig zeer daaraan gewend hadden, even als de *Europische* Vrouwen, hare tanden vroeg kwyt raakten, fchoon zy ze voorheen gantfch zuiver hadden gehad. Integendeel zulken die gene thee gebruikten behielden hare tanden tot enen hogen ouderdom.

Dog

(*) *Pinus Abies*. (†) *Pinus fylvestris*.

Dog naderhand bevond ik dat het gebruik der thee niet de enige oorzaak van dit verlies der tanden wezen kon. Verscheiden jonge Vrouwspersonen, in *Europa* geboren, klaagden dat zy hare meeste tanden waren kwytgemaakt zodra zy in *Amerika* gekomen waren. Ik vroeg, of zy niet dagten dat dit van het menigvuldig thee drinken kwam, dewyl men weet, dat sterke thee de tanden als opvreet; dog zy antwoordden dat zy reeds begonnen hadden hare tanden te verliezen voor dat zy nog thee gedronken hadden. Maar myn onderzoek voortzettende, vond ik ten laatsten ene genoegzame oorzaak van dit uitvallen der tanden. Alle deze Vrouwen bekenden dat zy zeer gesteld waren om alles zo warm te eten als het maar mogelyk was. Dit was even het zelve met de andere Vrouwen in het land, die hare tanden veel vroeger verliezen dan de Mans. Zy drinken veel meer thee des morgens en des namiddags dan de Mans, wier bezigheden hun den tyd niet laten van lang aan de theetafel te zitten. Behalven dat, de *Engelsche* Mans geven weinig om thee, maar houden meer van een kom *punch*. Als de *Engelsche* Vrouwen thee drinken gieten zy ze niet in de schoteltjes, maar gebruiken ze zo heet als zy kunnen uit het kopje. De *wilde* Vrouwlieden volgen ze daarin na. Integendeel, die *Wilden*, wier tanden wit en gaaf zyn, eten of drinken noit iets warm.

Van het warm eten.

Ik vroeg verscheiden van de oude *Zweden* of hunne Ouders en Landslieden hier ook hunne tanden zo vroeg verloren hadden, dog zy zeiden van neen. *Bengtson*, de Kerkeraad van *Philadelphia*, verzekerde my, dat zyn vader op zyn zeventigste jaar persikestenen en noten met zyn tanden kraken kon, en dit zal tegenwoordig niemant hier op die jaren ondernemen. Dit bevestigt het geen ik gezegd heb, want in dien tyd was het gebruik der thee in *Noord Amerika* onbekend.

Koortsen.

Gene ziekte is hier gemeender dan die welke de *Engelschen Fever and ague* noemen, ene koude koorts, die of ene alledaagsche, andere- of derdedaagsche is. Dog het gebeurt dikwyls dat iemant, die ene derdedaagsche koorts gehad heeft, en ze ene week is kwyt geweest, ene alledaagsche in de plaats krygt, en als die weg is, na enigen tyd, weder door ene derdedaagsche wordt aangetast. De koorts begint gemeenlyk op het laatst van Augustus of het begin van September, en duurt den herfst en den winter over tot aan de lente, wanneer zy geheel verdwynt.

De Vreemdelingen worden 'er gemeenlyk het eerste of het twede jaar na hunne aankomst van aangetast, en veel sterker dan de Inboorlingen, zo dat zy 'er somtyds aan sterven. Maar als zy 'er de eerste maal doorkomen, zyn zy 'er gemeenlyk het twede jaar, en somtyds altyd vry van. Men zegt hier in 't gemeen dat de Vreemdelingen de koorts krygen om zig aan de lugt te gewennen. De Inboorlingen van *Europische* afkomst hebben op sommigen plaatsen alle jaren een aanval van koorts,

dog

dog sommigen zyn 'er spoedig van af, daar anderen zes maanden lang daaraan sukkelen, en enigen zelfs tot hunnen dood toe. De *Wilden* zyn 'er ook aan onderhevig, dog zo sterk niet als de *Europeanen*. Geen ouderdom is 'er van bevryd; waar deze koorts heerscht ziet men 'er gryzaards en kinderen in de wieg, dikwyls niet boven de drie weken oud, van geplaagd. Dezen herfst was zy hier veel sterker dan naar gewoonte. Zy maakt de menschen zo bleek als doden en schrikkelyk zwak, dog laat hun nogthans toe in de tusschentyden hunne bezigheden waartenemen. Het is zonderling, dat 'er alle jaren sommige streken zyn daar de koorts regeert, en anderen daar niemant 'er van weet. Ook zyn 'er plaatsen waar men 'er voorheen niets van plegt te weten, dog daar zy nu gemeender begint te worden. Vele oude lieden verzekerden eenstemmig dat de koorts noit zo hevig en aanhoudend was geweest toen zy kinderen waren als nu. Dog anderen, ook ruim zo oud als de eersten, waren van gedagte, dat de koorts voorheen naar evenredigheid der Inwoonders wel zo algemeen en zo sterk geweest was, dog dat men in dien tyd, toen 'er veel minder menschen waren, en de planteryen zo ver van malkanderen lagen, daar zo veel agt niet op had kunnen nemen; zo dat het waarschynlyk is, dat de uitwerkingen der koorts altyd omtrent gelyk geweest zyn.

Het is moeilyk de ware oorzaken dezer ziekte te bepalen; daar schynen 'er verscheiden' te zyn, en die niet altyd dezelven; somtyds, en ik denk gemeenlyk, lopen 'er verscheiden t'zamen. Ik heb 'er Geneeskundigen over onderhouden, en zie hier wat zy 'er van dagten. Oorzaken.

Sommigen meenden dat de gesteldheid van de lugt in dit land oorzaak is van deze koorts, dog de meesten beweren dat zy veroorzaakt wordt door de staande en rottende wateren; en dit schynt de ondervinding te bekragtigen. Want men heeft opgemerkt, dat zulken die in de nabuurschap van moerassen en poelen wonen, of op zulke plaatsen waar men een staand en stinkend water vindt, genoegzaam ieder jaar de koorts krygen, en 'er veel ligter dan anderen van worden aangetast. En dit gebeurt voornaamlyk in een jaargetyde, dat de wateren, door de onmatige hette het meest uitwaassemen, en de lugt met kwade dampen vervullen. Ook is de koorts zeer sterk op alle lage plaatsen, en waar tweemaal in de vierentwintig uren het zeewater met het ty opkomt, en zig met het zoete water vermengt. Des zomers wordt men, over zulke plaatsen reizende, dikwyls gedwongen zyne neusgaten toetehouden, uit hoofde van den stank, dien de vermenging van het zoete met het zoute water voortbrengt. Om deze reden worden de menschen te *Penns-neck*, en te *Salem* in *New Jersey*, waar de grond de gezegde eigenschappen heeft, jaarlyks veel sterker door de koorts geplaagd, dan die op hoger gronden wonen.

Indien iemant wonende op hoge landen, waar men vry is van de koorts, naar de lager landen trekt, kan hy wel ſtaat maken van alle jaren op den gewonen tyd de koorts te krygen zo lang hy daar blyft wonen. Menſchen, die de friſchſte kleur hadden, uit de hoger landen naar de lagere verhuizende, en daar enen tyd lang blyvende vertoeven, hebben alle hunne kleur verloren, en zyn zo bleek geworden als doden. Dit kan egter de enige oorzaak van de koorts niet wezen, want ik ben in lage landen geweeſt, daar veel ſtaande wateren waren, waar de menſchen zeiden zelden van de koorts gekweld te worden; dog deze plaatſen lagen twee of drie graden meer noordwaards.

Anderen waren van gevoelen dat het onvoorzigtig en onmatig eten van vrugten zeer veel de oorzaak was van deze koorts. Dit heeft byzonderlyk plaats omtrent de *Europeanen* die eerſt overkomen, en nog niet aan de lugt en de vrugten van *Amerika* gewend zyn, want zy die hier geboren zyn kunnen 'er meer van verdragen, en zyn egter niet geheel vry van de kwade gevolgen der onmatigheid. Ik heb hierover vele *Engelſchen* en *Duitſchers* uit eigen' ondervinging horen ſpreken. Zy bekenden het dikwyls beproefd te hebben, dat als zy eens of tweemaal nugteren van een watermeloen aten zy verzekerd konden wezen van binnen weinige dagen ene koude koorts te hebben. En het is merkwaardig het geen de *Franſchen* in *Kanada* my vertelden, dat de koortſen daar minder gemeen waren, ſchoon men daar niet minder watermeloenen gebruikte dan in de *Engelſche* Volkplantingen, en dat men noit opgemerkt had dat zy koorts veroorzaakten; maar dat wanneer men in 't hete van den zomer by de *Illinoizen* komt, een *Amerikaanſch* volk, dat op de zelve breedte met *Penſylvanie* en *New Jerſey* woont, zy geen watermeloenen eten konden zonder de aanvallen ener koude koorts te beſpeuren, en dat de *Wilden* hen ook waarſchuwden van zo gevaarlyk ene vrugt niet te eten. Doet ons dit niet denken dat de groter trap van hette in *Penſylvanie* en het Land der *Illinoizen*, beiden vyf of zes graden zuidelyker dan *Kanada* gelegen, die vrugt gevaarlyker maakt? In de *Engelſche* Volkplantingen heeft ieder Boer watermeloenen, die men onder 't hoyen gebruikt, of gedurende het werken in den oogſt, wanneer het volk niets in de maag heeft, om zig in de hette te verkoelen, gelyk deze ſappige vrugt zeer friſch is. Ook eet men hier in den zomer zeer veel meloenen, komkommers, kawoerden, *ſquasbes*, moerbezien, appelen, perſiken, kerſſen, en ander ooſt, al het welk ook het zyne doet ter bevordering der koorts.

Dog dat de levenswys hier zeer veel aan toebrengt, kan men beſluiten uit de eenparige berigten van oude lieden aangaande de tyden hunner kindſchheid, volgens welke berigten de menſchen in die tyden aan

zo

zo vele ongemakken niet onderhevig en zelden ziek waren. Alle de oude *Zweden* verklaarden, dat hunne Landslieden die zig hier het eerst nederzetteden enen hogen ouderdom bereikten, en dat hunne kinderen omtrent tot die zelve jaren kwamen; dog dat de kleinkinderen en de kleinkleinkinderen den ouderdom van hunne voorouders niet hadden bereikt, en zo gezond en sterk op ver na niet geweest waren. Dog de *Zweden* leefden hier in 't begin zeer matig. Zy waren te arm om brandewyn en *rum* te kopen, die zy ook zelven niet stookten. Egter hadden zy somtyds een goed sterk bier. Zy wisten ook genen cyder te maken, die nu zo gemeen in 't Land is. Koffi, thee, chokolaat, waaruit zelfs nu het Landvolk ten dele zyn ontbyt maakt, waren onbekend. De meesten hadden noit suiker of *punch* geproefd. De thee, die men nu hier drinkt, is of zeer verlegen, of met allerlei kruiden vermengd, zo dat zy nauwlyks meer den naam van thee verdient; gevolgelyk kan zy niet dan ene kwade uitwerking op zulken doen die dezelve in menigte gebruiken; behalven dat zy niet missen kan van de ingewanden te verslappen, daar zy 's morgens en 's namiddags byna kokend heet gedronken wordt. De *Wilden*, afkomelingen van de oorspronglyke bewoonders dezes Lands, verstrekken tot een bewys van het geen ik zegge. 'T is bekend dat hunne voorouders, ten tyde van de aankomst der *Europeanen*, zeer oud wierden; 't was niets vreemds van 'er lieden onder te vinden die boven de honderd jaar waren. Zy leefden sober, en dronken niets dan water. Brandewyn, *rum*, wyn, en andere sterke dranken waren hun onbekend. Dog sedert dat de *Christenen* hun die dranken hebben leren drinken, en zy ze zo aangenaam gevonden hebben, bereiken zulken die hunne lusten niet kunnen tegengaan niet de helft van de jaren hunner voorvaderen.

Eindelyk, daar waren 'er die beweerden, dat het uitroeyen van zo vele welruikende planten, waarmede op de aankomst der *Europeanen* de bosschen vol waren, dog die het vee thans vernield heeft, kon worden aangezien als ene van de grote oorzaken van de voortgangen der koortsen. De menigte dezer bloemen verspreidde alle morgens en avonden enen lieflyken geur in de bosschen. Het is derhalven niet vreemd te denken, dat daardoor de schadelykheid der rottige uitwaassemingen gematigd werd, zo dat zy zo gevaarlyk in dien tyd niet waren.

Verscheiden geneesmiddelen worden tegens deze kwaal aangewend. De *Kina* was voorheen een onfeilbaar middel, dog tegenswoordig doet zy altyd die uitwerking niet, schoon men ze hier voor zuiver en onvervalscht bekomt. Vele lieden beschuldigden dit middel van iets kwaads in het lichaam agter te laten. Dog men heeft gemeenlyk ondervonden, dat als de *Kina* goed was en terstonds in 't begin der koorts gebruikt wierd, eer het lichaam verzwakt was, zy de koorts altyd verdreef, zo dat

Middelen daar tegen.

dat de huiveringen niet weder kwamen, en men gene pynen nog zwaarte in de leden overhield. Maar als de kwaal was ingeworteld en de Lyders sterk verslapt had, of dat zy natuurlyk zwak waren, verliet hen de koorts wel op 't gebruik der Kina, dog keerde een veertien dagen daarna weder, en dwong hen ze op nieuws te gebruiken; waarvan het gevolg dikwyls was pyn en styfheid in de leden en somtyds in de ingewanden, waardoor zy belet wierden te gaan, welke pyn hun vele jaren bybleef, en dikwyls tot den dood toe. Deze kwade uitwerking wordt gedeeltelyk aan den koortsbast, dien men hier zelden onvervalscht bekomt, en gedeeltelyk aan de onvoorzigtigheid der Lyders onder 't gebruiken van denzelven toegeschreven. Een van myne kennissen was zeer ervaren in 't verdryven van de koorts door de Kina, welke hy gaf zodra de koorts zig in 't lichaam vastgezet had. Dog voor dat hy ze gebruikte nam hy een zweetmiddel, dewyl hy dit zeer heilzaam gevonden had. En gelyk hier de koorts veeltyds van dien aard is dat zy niet doet zweten, zelfs niet in hare hette, moest men door andere middelen de uitwaassеming bevorderen. Ten dien einde nam de Lyder het middel op den dag van de huivering en moest dien avond zonder eten zyn. Den volgenden morgen moest hy in 't warme bed blyven, veel thee drinken, en wel toegedekt zyn, om sterk te kunnen uitwaassemen. Dus bleef hy tot dat het zweten ophield, verliet dan het bed in ene warme kamer, waschte het lichaam met bloed-lauw water, om het te zuiveren van de vuiligheid door het zweten veroorzaakt, ten einde die de poren niet mogte verstoppen. De Lyder wierd daarop afgeveegd, en nam eindelyk de Kina verscheiden' malen op den zelven dag in. Dit wierd twee of drie malen herhaald, op de dagen na dat de zieke de koorts gehad had, en zy verliet hem gemeenlyk zonder weder te komen, en zonder dat hy 'er in 't vervolg bleek van zag.

De schors van den wortel des Tulpebooms (*) op de wys der Kina genomen heeft somtyds de zelve uitwerking.

Sommige menschen schillen de wortels van den Kornoeljeboom, (†) en geven de schil den zieken in. Verscheidenen, die door de Kina niet geholpen wierden, zyn door dit middel genezen. Ik heb ook menschen gezien die geholpen waren door zwavel fyn gestampt, met suiker vermengd, alle avonden voor dat zy naar bed gingen, en alle ogtenden voor dat ze opstonden, te gebruiken. Dit deden zy drie of vier malen in den tusschentyd dat zy van de koorts vry waren, en namen 'er telkens wat warmen drank op, om de poeder te doen zakken. Dog sommigen vonden hier geen baat by.

Anderen namen den gelen bast van den persikeboom, byzonderlyk dien van den wortel, en kookten hem in water, tot dat 'er de helft van ver-

(*) *Liriodendron Tulipifera* Linn. (†) *Cornus florida*. Linn.

vervlogen was. Hiervan nam de zieke elken morgen een wynglas vol voor dat hy iets gegeten had. Deze drank heeft enen onaangenamen smaak, en trekt den mond by een gelyk aluin; dog hy had vele menschen te *Rakoon* geholpen, die andere middelen te vergeefs gebruikt hadden.

Weder anderen kookten de bladen der *Potentilla reptans*, of der *Potentilla Canadensis*, in water, en dronken 'er van voor dat de huivering aankwam; en het is bekend dat 'er velen door geholpen zyn.

De Bewoonders van den stroom *Mahawk*, zo wel *Amerikanen* als *Europers*, stampen den wortel van het *Geum rivale*. Deze poeder wordt van sommigen in water gekookt tot dat het afkooksel vry sterk is; anderen gieten 'er maar koud water op, en laten 't enen dag over staan; enigen mengen ze met brandewyn. Van dit middel moet de Lyder een glas vol nugteren nemen op zynen vryen dag. Men verzekerde dat dit een der zekerste middelen was, en de Kina overtrof.

Die genen welken digt by de yzermynen woonden betuigden zelden of noit door deze koorts te worden aangetast; dog wanneer zy ze egter hadden, dronken zy het water uit bronnen die uit de yzermynen komen, en enen sterken staalsmaak hebben. Dit middel verzekerden ze my onfeilbaar te zyn. Anderen, die niet digt by zulke bronnen woonden, trokken 'er voor enige dagen naar toe, als zy de koorts hadden, om het water te drinken, dat hen gemeenlyk hielp.

Ik heb boven reeds aangemerkt, dat saly met citroensap zeer heilzaam tegens de koorts bevonden is.

Dog men had opgemerkt dat een middel dat den een hielp dikwyls kragteloos op den ander is.

Borstontstekingen (*) zyn ook ene ziekte waardoor men hier dikwyls wordt aangetast. Velen van de oude *Zweden* vertelden my dat zy in hunne jeugd 'er weinig van gehoord hadden, dog dat deze ziekte nu zo gemeen was dat zy jaarlyks vele menschen wegsleepte. Maar men heeft opgemerkt dat zy in sommige jaren zo kwaadaardig niet is als in anderen, wanneer zy de meeste Lyders doodt. Ook is zy sterker op de ene dan op de andere plaats. Borstontstekingen.

In den herfst van 1728. sleepte zy vele menschen weg te *Penns-neck*, ene plaats beneden *Rakoon*, digter aan de *Dellaware*, waar vele *Zweden* waren gevestigd. De meesten *Zweden* stierven 'er van, schoon zy zeer talryk waren. Dit heeft gemaakt dat hunne kleine kinderen, die overbleven, met de kinderen der *Engelschen* opgroeyende, hunne moedertaal vergeten hebben, zo dat 'er weinigen zyn die nu het *Zweedsch* verstaan. Sedert dien tyd heeft deze ziekte jaarlyks wel enige menschen te

(*) *Pleuritis.*

te *Penns-neck* om hals geholpen, dog in geen groot getal. Zy scheen, als ware het, te rusten, tot in den herfst van dit jaar 1748. wanneer zy op nieuw yslelyk begon te woeden. Iedere week stierven 'er van zes tot tien oude menschen aan. Het was ene ware *Pleuritis*, maar zy had deze byzonderheid, dat zy met ene grote zwelling onder den strot en den hals en met ene belemmerde doorzwelging begon. Sommigen hielden ze voor aanstekend. Enigen verklaarden in goeden ernst dat als zy in ene familie kwam, zy, niet alleen die in 't zelve huis woonden, maar ook zulken van de familie aangreep die 'er ver van daan hun verblyf hielden. Velen zyn 'er te *Penns-neck* geweest, die, zonder dat zy hunne zieke bloedvrienden bezogt hadden, de ziekte gekregen hebben, en 'er aan gestorven zyn. Ik wil de waarheid hiervan niet betwisten, dog vind het gevolg niet gegrond. De ziekte woedde het meest in November. Egter stierven 'er enige oude lieden den volgenden winter aan. Dog de kinderen liepen 'er tamelyk vry van. De Geneeskundigen vonden zig in deze ziekte zeer verlegen.

Oorzaken. HET is bezwaarlyk de oorzaken van zo geweldige ziektens juist te bepalen. Een oude *Engelsche* Heelmeester sprak 'er dus over. Men drinkt hier in den zomer veel punch en andere hete dranken, waardoor het bloed verdikt en de aderen in 't middenrif (*) opgezet worden. Tegen 't einde van October en 't begin van November wordt het weder veranderlyk, zo dat het op den zelven dag nu heet dan weder koud is. Als de menschen by dit veranderlyke weder veel in de lugt zyn krygen zy dit ongemak. Ook is het zeker dat de lugt het ene jaar ongezonder is dan het andere, het welk van de hette en andere omstandigheden afhangt, en dit doet veel tot deze ziekte. Het is aanmerkelyk dat 'er in 't jaar 1728. en 1748., toen 'er zo vele menschen te *Penns-neck* stierven, te *Rakoon* weinig doden waren, schoon beide de plaatsen digt by malkander leggen, en dezelve lugt en grondsgesteldheid hebben. Maar *Penn's neck* legt zeer laag, en *Rakoon* tamelyk hoog. Te *Penn's neck* woont men tusschen poelen en moerassen, waarin het water staat te rotten; het is 'er vol van bomen, die den wind afkeren. Ook wordt het water te *Penn's neck* niet voor zo goed gehouden als te *Rakoon*, schoon 'er geen onderscheid is in den smaak. Het wordt daarenboven in sommige kleine stroompjes brakagtig, als de *Dellaware* by den vloed opzet en 'er in komt. Op de oevers van deze stroompjes wonen vele *Zweden*, en gebruiken 'er het water van.

Philadelphia. DEN 3. December 1748. vertrok ik weder naar *Philadelphia*, waar ik nog dien avond aankwam.

Wilde druiven. IN de bosschen vindt men overvloed van verscheiden' soorten van wil-

(*) *Diaphragma*.

wilde *Druiven*. Een soort, aanmerkelyk door zyne grootte, wast in de poelen, en wordt zeer gezogt van den *Rakoon*. Deze druif wordt van de *Engelschen Vossedruif* (*) anders *Poeldruif*, geheten. Zy zyn niet aangenaam van smaak, en de Inwoonders eten ze zelden, dog wel een klein soort van druif, die op enen drogen grond groeit. Men gebruikt ze in den herfst rauw. Zy zyn aangenaam, een mengsel van zoet en zuur. Sommigen drogen ze, en bakken ze in tarten, of zetten ze droog voor. Voorheen maakten 'er de *Zweden* enen tamelyk goeden wyn van; dog hier zyn zy van uitgescheiden. Enige *Engelschen* evenwel perssen 'er nog enen lieflyken drank uit, dien zy my verzekerden zo goed te wezen als de beste *Fransche* wyn, en lang te duren.

Om dezen wyn te maken, verzamelt men de druiven van den 21. September af tot den 11. November toe, dat is als zy beginnen ryp te worden. Men moet ze snyden by droog weder, nadat de dauw weg is. Zy worden afgeveegd. Een groot vat staat 'er gereed, waarin of syroop of brandewyn geweest is. Dit maakt men wel schoon, slaat 'er enen der bodems uit, en plaatst het op ene bekwame wys op stukken houts in den kelder, of in een warm vertrek omtrent twee voet boven den grond. De druiven worden in het vat gedaan, en, als zy wat gezonken zyn, doet men 'er drie of vier dagen daaraan weder nieuwen by. Een man gaat 'er met blote voeten in, en treedt de druiven. In omtrent een half uur is 'er het sap al uit. Dan keert de man de ondersten boven, treedt ze nog een kwartier; en dit is genoeg om 'er het goede vogt uit te krygen; want langer te treden zou ook de onrype druiven doen breken, en den wyn enen kwaden smaak geven. Dan dekt men het vat toe met een digt deksel, of met twee deksels als men genen kelder heeft, of het weder zeer koud is. Dus laat men het vogt gisten, en in de volgende vier of vyf dagen werkt het zeer sterk. Zodra het gisten ophoudt wordt 'er een gat gemaakt omtrent zes duim van den bodem, en men tapt wat van het vogt 'er uit, tweemaal iederen dag. Zodra dat klaar en bezonken is, laat men het vogt over in een kleinder vat. Van twintig bossen druiven krygt men omtrenr twintig *gallons* sap. Het kleine vat blyft stil staan, en de most gist voor de twede reis; en dan is het noodzakelyk dat het vat geheel vol zy. De schuim, die zig boven aan het sponsgat zat, moet 'er afgenomen, en het vat gedurig weder opgevuld worden. Dit duurt tot omtrent Kersmis, en dan mag men het vaatje stoppen, op het laatste is de wyn in Februari gereed en gebotteld. Ook heeft men hier de gewoonte enige rype druiven in een Wyn.

(*) *Foxgrapes*.

wat te werpen om 'er azyn van te maken, die zeer goed is. Velen maakten van deze druiven enen brandewyn, die enen aangenamen smaak heeft, dog die egter nog lieflyker is als 'er wat mispelen onder zyn. Het hout van deze wyngaarden is van geen gebruik, voor stokken is het te buigzaam. Als men in den stam houwt, komt 'er binnen kort een witte smakeloze harst voor den dag. Men plant ze in vele tuinen om de prielen met hun groot blad te dekken. Als hier, in Mai en Juni, de wyngaarden bloeyen, geven de bloemen enen sterken dog zeer lieflyken en verfrisschenden reuk, die zig zelfs op enen groten afstand vernemen doet. Om dien tyd in de bosschen komende kan men uit derzelver reuk bemerken dat 'er wyngaarden zyn. Hoe streng ook de winters zyn, doen zy egter den wyngaard niet aan. Elke druif is omtrent zo groot als ene erwt, dog wat meer zuidwaards hebben zy de grootte van ene gemene razyn, en enen aangenaamen smaak. Binnen in het land maken zy gedurende een deel van den herfst het voornaamste voedsel voor de Beren uit, die op de bomen klouteren om de druiven te plukken. Men meent, dat als de wilde druiven zorgvuldig aangekweekt en behandeld wierden zy groter en beter zyn zouden.

Voortekens rakende het weder.

Ik zal hier van twee voortekens aangaande het weder gewagen, waar aan men hier veel geloofs sloeg. Sommigen wilden kunnen voorzeggen dat de aanstaande winter niet zeer gestreng zoude zyn, om dat zy in October wilde ganzen en andere trekvogels naar het zuiden hadden zien vliegen, die kort daar aan terug gekomen, en in groten getale noordwaards gevlogen waren. Inderdaad de volgende winter is een van de gematigdsten geweest.

Enige lieden voorzeiden den 5. December, dat wy voor den avond van den 6. regen hebben zouden. De reden van deze voorzegging was, dat dezen morgen by het ryzen der zon zy uit hunne vensters alles zeer duidelyk aan de overzyde der Rivier had kunnen zien, zo dat alles veel nader by dan gewoonlyk scheen te zyn, en dat dit gemeenlyk een teken van regen was. De voorspelling wierd ook tamelyk juist vervuld.

Het yzer den *Wilden* onbekend.

Voor de aankomst der *Europeanen* hadden de *Wilden* gene kennis aan het yzer, schoon dat zeer overvloedig in hun land valt. Evenwel wisten zy enigermate zig van het koper te bedienen. Enige *Hollanders* bewaarden nog de overlevering, dat hunne Voorouders, by hun nederzetten te *New York*, vele *Amerikanen* ontmoet hadden, die koperen tabakspypen hadden, en die hun door tekens te kennen gaven, dat zy ze in de nabuurschap kregen. Naderhand werd de schone kopermyn ontdekt die op *Second River* tusschen *Elizabeth-town* en *New York* is. By het graven in deze myn vond men gaten waaruit enig koper

Dog niet het koper.

per gehaald was, en enige werktuigen, waarvan de *Amerikanen* waarſchynlyk zig bediend hadden om het metaal voor hunne pypen te krygen. Zulke gaten in de bergen zyn ook op ſommige plaatſen van *Penſylvanie*, te weten beneden *Newcaſtle* zeewaards aan, gevonden, en geven altyd te kennen dat 'er kopererts in te vinden is. Sommigen hebben zig verbeeld, dat de *Spanjaards*, na de ontdekking van *Mexiko*, langs de kuſt van *Noord Amerika* gezeild, en nu en dan aan land getreden zyn, om te zien of 'er ook enig goud of zilver zoude te vinden wezen, en dat die miſſchien deze gaten in de bergen gemaakt hebben. Maar, als men al veronderſtelt dat zy dus langs de kuſt gevaren zyn, konden zy onmogelyk ten eerſten de kopermynen vinden, en hielden zig waarſchynlyk niet op met dit erts, daar zy meer goud en zilver zogten. Het is dan genoegzaam zeker dat de *Amerikanen* deze gaten gegraven hebben. Of zoude men durven vermoeden, dat de oude *Noren*, lang voor de ontdekking van COLOMBUS, hier aangeland zyn, en deze koperaderen gevonden hebben, toen zy naar het *voortreffelyke Wynland* (*) voeren, waarvan onze oude overlevering, SAGOR genoemd, ſpreekt, welk *Wynland* ongetwyffeld *Noord Amerika* was? Dog hieromtrent zal ik in 't vervolg gelegenheid hebben, myne gedagten beter te uiten. Het is aanmerkelyk dat overal, daar men onlangs diergelyke gaten in de bergen gevonden heeft, welken duidelyk gezien kunnen worden van menſchen gegraven te zyn, dezelven met veel aarde bedekt waren, als of men ze voor de vreemden verborgen had willen houden.

Op langdurige reizen gebeurt het ſomwylen dat het Bootsvolk enen Viſch vangt dien niemant kent, dog, alzo zy meeſt gretig naar viſch zyn, maken zy zelden zwarigheid 'er van te eten, ſchoon dit veeltyds te veel gewaagd is, want ſomtyds worden 'er wel vergiſtige viſſchen gevangen. Dog men heeft ene manier om dezelven te kennen, gelyk my verſcheiden' Schippers gezegd hebben, met, als de onbekende viſch gekookt wordt, een zilveren knoop, of een ander ſtuk zilvers, in den ketel te leggen, dit gantſch zwart zal worden als de viſch vergiſtig is, maar zo niet, verandert het zilver niets. Dit beweerden ſommigen zelven ondervonden te hebben. (†) Vergiſtige Viſſchen.

X 3 DE

(*) Zie hier over het zeldzame dog opmerkelyke werk getiteld TORFÆI *Hiſtoria Vinlandiæ antiquæ, ſeu partis Americæ Septentrionalis. Hafniæ*, 1715. in 4°. F.

(†) Deze proef door middel van het zilver genomen vereiſcht dat het afkookſel van den viſch zo ſterk zy dat het als een ontbindvogt op het zilver werken konne. Maar daar kunnen vergiften wezen die op het zilver niet werken en nogthans dodelyk zyn voor den menſch. Het voorzigtigſte zou by gevolg

Rhode Island voor ene bril verkoft.

De Heer *Franklin* en verscheiden' andere Heren verhaalden my, dat een ryke *Amerikaan*, die Heer van *Rhode Island* geweest was, het zelve voor ene bril aan de *Engelschen* verkoft had. Dat Eiland is groot genoeg voor een geheel Vorstendom, en maakt een byzonder Gouvernement uit. Deze *Amerikaan* wist de brillen naar waardy te schatten; want inderdaad, indien zy zo gemakkelyk niet te krygen waren, zouden zy uit hoofde van haar nuttig gebruik niet minder gelden dan de diamanten.

Dienstboden.

De *Dienstboden*, die men in de *Engelsche Noord Amerikaansche* Volkplantingen gebruikt, zyn of vryen of slaven, en de eersten zyn nog twederhanden.

Vrye Dienstboden.

Zulken die volstrekt vry zyn dienen by het jaar, en kunnen wanneer zy willen hunnen dienst verlaten, dog wanneer zy dat binnens tyds doen lopen zy gevaar hun loon, dat vry aanmerkelyk is, te verliezen. Een knegt, die wat bekwaamheden heeft, wint tusschen de zestien en de twintig ponden *Pensylvanische* munt, dog op het land niet zo veel. Ene Meid wint agt of tien pond in 't jaar. Behalven hun loon hebben deze Dienstboden den kost, dog moeten zig van klederen voorzien. Krygen zy enig stuk goeds, zy moeten 'er hunne Heren voor danken.

Servings

Het twede soort van vrye Dienstlieden bestaat uit menschen die jaarlyks uit *Duitschland*, *Engeland* en andere landen overkomen. Dezen zyn alle jaren zeer talryk, oud en jong, van beide sexen; sommigen vlieden de verdrukking waaronder zy zugteden; anderen zyn uit hun vaderland om den Godsdienst verdreven; dog meest allen zyn zy arm, en hebben geen geld genoeg om hunne vragt te betalen, die tusschen de zes en de agt pond voor ieder is, en om die te vinden maken zy een beding met den Schipper, dat zy zig voor enige jaren zullen laten verkopen als zy zullen zyn aangekomen. In dat geval betaalt hy die ze koopt de vragt voor hun. Dog dikwyls zyn het oude menschen die overkomen, en dezen verkopen hunne kinderen, die dan voor hun zelven en voor hunne ouderen dienen moeten. Ook zyn 'er die een deel van de vragt betalen, en voor het overige zig voor enen korten tyd laten verkopen. Hieruit blykt, dat de prys der arme vreemdelingen in *Noord Amerika* niet gelyk is, en dat de een langer dient dan de ander. Als hun tyd uit is, krygen zy een nieuw pak klederen en nog enige andere dingen van hunne Heren; die ook verpligt zyn hen te kleden en te onderhouden gedurende den tyd van den dienst. Velen van de *Duit-*

volg wezen van enen lust tegen te gaan die zo noodlottig zou kunnen zyn, niet alleen voor enigen uit het Scheepsvolk maar voor het gehele Schip zelfs, door het van zo vele nodige handen te beroven. F.

Duitschers brengen gelds genoeg mede om hunne vragt te betalen, dog willen zig liever laten verkopen, met inzigt om gedurende hunnen dienst de taal en het land te leren kennen, om des te beter te weten wat zy zullen aanvangen als zy hunne vryheid zullen bekomen hebben. Zulke Dienstlieden worden boven alle anderen gezogt, om dat zy niet zo duur zyn als de *zwarte* slaven, die wel eens zo veel kosten; en de knegts en meiden die zig by 't jaar verhuren zyn ook te duur, daar dezen nog kwalyk de helft kosten, want men geeft gemeenlyk viertien pond st. *Pensylvanisch* geld voor enen persoon die vier jaar dienen moet, en zo naar evenredigheid. Dit soort van Dienstlieden noemen de *Engelschen Servings*. Als men zulk enen *Serving* voor enige jaren gekoft heeft, en men hem weder verkopen wil, heeft men 'er vryheid toe, dog blyft egter verpligt hem by 't eindigen van de dienstjaren het pak klederen te geven, ten zy men daaromtrent een verding met den tweden koper gemaakt hebbe. De *Engelschen* en *Ieren* verkopen zig gemeenlyk voor vier jaren; maar de *Duitschers* komen dikwyls met den Schipper overeen, voor dat hy hen aan land zet, omtrent ene zekere som gelds voor een zeker getal personen, en zodra zy aangekomen zyn gaan zy iemant zoeken die de vragt voor hun betalen wille. Ter vergoeding geven zy een of meerder van hunne kinderen, volgens de omstandigheden, voor een zeker getal van jaren. Eindelyk sluiten zy den koop met die hun het meeste biedt.

De *Zwarten* maken het derde soort van Dienstlieden uit. Dezen zyn in enen zekeren zin slaven, want als eens een *Zwart* gekoft is, is hy de slaaf van den koper zo lang hy leeft, ten zy deze hem aan een ander overdoet of vry maakt. Egter heeft de Heer het regt niet zynen slaaf om enige misdaad om te brengen, dog moet het der Regering overlaten volgens de wetten met hem te handelen. Voorheen bragt men de *Zwarten* uit *Afrika*, en byna ieder koft ze, die vermogen daartoe had. De *Quakers* alleen maakten zwarigheid slaven te houden, dog zyn niet meer zo kiesch, en houden 'er nu zo velen als de anderen. Evenwel agten velen het hebben van slaven strydig met het *Christendom*. Ook zyn 'er te *Philadelphia* verscheiden' vrye *Zwarten*, die 't geluk gehad hebben van enen yverigen *Quaker* tot Heer te krygen, die hun hunne vryheid schonk, na dat zy hem enige jaren getrouw gediend hadden. *Zwarten.*

Tegenwoordig brengt men weinig *Zwarten* meer uit *Afrika*, want zy hebben zig hier zeer vermenigvuldigd. Zy huwen op deze wys. Als men mans en vrouwen in zyne slaverny heeft, laat men ze t'zamen trouwen, en dan zyn de kinderen ook de slaven van de Heren hunner ouders. Maar heeft men enen zwarten knegt, die genegenheid heeft voor de slavin van een ander, zo hindert men hem daarin niet,

dog

dog men heeft 'er geen voordeel van, want de kinderen komen den Heer der slavin toe; dus is het voordelig slavinnen te hebben. Een Heer die zynen slaaf ombrengt is des doods schuldig; dog 'er is geen voorbeeld dat 'er een *Blanke* om deze oorzaak ter dood gebragt is. Enige jaren geleden had een Heer zynen slaaf gedood; zyne vrienden, en de Regering zelve raadden hem heimelyk het Land te verlaten, kunnende anders niet nalaten van hem in hegtenis te nemen, en dan was 'er gene hoop van hem te redden. Men ging zo zagt met hem te werk, op dat de *Zwarten* het genoegen niet mogten hebben van enen Heer ter dood te zien brengen om het doden van zynen slaaf, uit vreze dat dit hen tot allerlei gevaarlyke aanslagen mogt aanmoedigen.

De *Zwarten*, die tegenwoordig van buiten inkomen, worden niet meer uit *Afrika* gehaald, gelyk ik reeds heb aangemerkt, maar uit de *Amerikaansche* Eilanden, werwaards zy oorspronglyk uit hun Land zyn overgevoerd; want men heeft ondervonden, dat als men de *Zwarten* onmiddelyk uit *Afrika* naar deze noordelyke gewesten overvoert, zy zo gezond niet blyven, als wanneer zy trapsgewyze van lugt veranderen, en eerst uit *Afrika* naar de *West Indien*, en van daar naar *Noord Amerika* vervoerd worden. Men heeft dikwyls ondervonden dat de *Zwarten* de koude niet zo wel kunnen verdragen als de *Blanken*, want schoon de laatsten niets van de koude weten, verliezen 'er de eersten dikwyls de tonen en vingers door. Ook is 'er nog een onderscheid tusschen hun in dit opzigt, want die regelregt uit *Afrika* komen kunnen de koude zo wel niet verdragen als zulken die hier geboren of hier lang geweest zyn; de vorst doet ligt de handen en voeten aan der genen die zo eerst uit *Afrika* komen, of veroorzaakt hun geweldige pynen in de leden, schoon zy die hier lang geweest zyn 'er niets van weten. Daar zyn vele voorbeelden dat de *Zwarten*, wanneer zy des winters uit *Afrika* wierden overgevoerd, handen of voeten door de vorst aan boord verloren, hoewel de koude niet buiten mate fel, en het scheepsvolk nauwlyks gedwongen was handschoenen te dragen. Zelfs verzekerde men, dat men hier *Zwarten* had gehad, die van de koude in 't begin eerst zware pynen in de benen gehad hadden, welken naderhand van zelven afgebroken, en met het vleesch daarop van 't lichaam gevallen waren. Zo gebeurt het dan hier met de menschen, het geen men aan de planten ziet, wanneer zy uit ene zuidelyke lugtstreek naar ene koude vervoerd worden.

De prys der *Zwarte* slaven verschilt naar mate van hunnen ouderdom, hunne gezondheid, en bekwaamheden. Een volwassen *Zwart* kost van veertig tot honderd ponden *Pensylvanisch* geld. Zelfs zyn 'er voorbeelden dat zy meer dan tweehonderd ponden gegolden hebben. Een jonge of een meisje van twee of drie jaar kan kwalyk gekost

koft worden voor minder dan agt of veertien pond. Niet alleen de *Quakers*, maar ook anderen, maken somtyds hunne zwarte slaven vry. Dit geschiedt aldus. Als een Heer enen getrouwen *Zwart* heeft, die hem goede diensten heeft gedaan, geeft hy hem dikwyls zyne vryheid als de Heer sterft. Dog dit is kostbaar, want men is dan verpligt zorg te dragen voor het onderhoud van den vry gegevenen wanneer hy oud is, op dat de noodzakelykheid hem niet tot kwaad doen brenge, of hy tot eens anders laste kome, want deze vrygelatene *Zwarten* worden gemeenlyk zeer lui en onverschillig. Dog de kinderen, die een vrygelaten slaaf gedurende zyne slaverny geteeld heeft, blyven alle slaven, schoon hun vader vry is. Maar zulken die zy vry zynde krygen zyn ook vry. De *Zwarten* worden in *Noord Amerika* veel zagter behandeld en beter onderhouden dan in de *West Indien*. Zy krygen even zo goed voedsel als de Dienstboden, en genieten in alles de zelve voordelen, uitgenomen dat zy genoodzaakt zyn al hun leven dienstbaar te blyven, en anders niets winnen dan het geen hun hunne Meesters uit goedheid schenken. Dog zy worden ook ten koste hunner Heren gekleed. In tegendeel worden zy in de *West Indien*, en vooral in de *Spaansche* Eilanden, zeer wreed behandeld. Dus kan men hier enen *Zwart* geen zwaarder bedreiging doen dan van hem naar de *West Indien* te zenden, indien hy niet beter oppast. Ook heeft men veeltyds ondervonden, dat, als men omtrent dit volk te toegevend is, zy zo koppig worden dat zy niet meer willen doen dan hun gelust; zo dat 'er ene strikte tugt vereischt wordt, indien men 'er wel van zal gediend worden.

In 't jaar 1620. werden 'er enige *Zwarten* in een *Hollandsch* Schip overgebragt, en in *Virginie* koft men 'er twintig van. Dezen houdt men voor de eersten die herwaards kwamen. Toen de *Amerikanen*, die in dien tyd hier veel talryker waren, dit zwarte goed voor 't eerst zagen, hielden zy ze voor Duivels, en noemden ze om die reden langen tyd *Manitto*, het welk zo wel een Duivel als God betekent. Enigen tyd te voren, toen zy het eerst een *Europisch* Schip zagen, dagten zy dat God zelf in het Schip moest wezen. Dit heb ik van *Amerikanen* zelfs, die het van hunne Voorouders gehoord hadden. Om die reden scheen hun de aankomst der *Zwarten* alles in wanorder gebragt te hebben. Dog sedert hebben zy zo ongunstig niet meer van de *Zwarten* gedagt, want thans wonen verscheiden' *Zwarten* onder hun; en ik zelf heb gezien dat zy en de *Amerikanen* somtyds onder malkander huwen. Eerste *Zwarten*.

De *Zwarten* zyn thans over de honderd en dertig jaar in dit Land geweest, en de winters zyn 'er, vooral in *Nieuw Engeland* en *New York*, al zo gestreng als in *Zweden*. Ik onderzogt dan nauwkeurig- De *Zwarten* worden

noit blank. lyk of men niet gemerkt had dat de koude enigen invloed op de kleur der *Zwarten* had gehad, zo dat het derde of vierde geslagt zo zwart niet was als hunne voorouders. Dog het algemene antwoord was, dat men geen het minste onderscheid in de kleur bespeuren kon, en dat een *Zwart* hier geboren uit Ouders die ook in dit land geboren waren, en welker ouders van vaders en moeders zyde ook zwart in deze gewesten waren geboren, tot het derde of vierde geslagt opwaards, in 't minste van kleur niet verschilde van de *Zwarten* die lynregt uit *Afrika* kwamen. Hieruit besloten 'er velen, dat geen *Zwart* of zyn nageslagt oit van kleur verandert, hoe lang zy ook in een koud land wonen. Dog de vermenging van enen blanken met ene zwartin, of van enen zwarten met ene blanke vrouw, heeft ene andere uitwerking. Om derhalven te verhinderen dat 'er zo onaangename vermengingen geschiedden tusschen de *Blanken* en de *Zwarten*, en dat de laatsten een al te groot denkbeeld van zig zelven mogten krygen ten nadele van hunne Meesters, wierd my gezegd, dat 'er ene wet was die de huwelyken tusschen de *Blanken* en de *Zwarten* verbood, en dat wel onder doodstraf, en dat de Geestelyke die zodanige trouwplegtigheid verrigten mogt van zyn ampt zou ontzet worden. Dat evenwel de *Blanken* en de *Zwarten* zig vermengen, blykt uit de vermengde kleur der kinderen die 'er somtyds geboren worden.

Meest nog Heidenen. HET is zeer te bejammeren dat de Heren van deze zwarte slaven in de meeste *Engelsche* Volkplantingen zo weinig zorg hebben voor derzelver geestelyke welvaart, en ze in hunne heidensche onkunde laten voortleven. Daar zyn 'er die met alle magt hunne *Zwarten* verhinderen zouden van zig in den *Christelyken* Godsdienst te doen onderwyzen, ten dele om dat zy het voor ene schande zouden houden dat zy enen geestelyken broeder onder zo veragtelyk een volk hadden, ten dele vermits zy zig verbeelden, dat zy dan dezelven zo hard niet meer zouden kunnen behandelen, en eindelyk uit vreze dat zy te trots worden zouden, als zy zig zelven op gelyken voet met hunne Heren in het geestelyke zagen.

Vergift onder hun. DAAR zyn verscheiden geschriften waar in beweerd wordt, dat de Zwarten in *Zuid Amerika* een vergift hebben, waarmede zy malkander om hals helpen, schoon de uitwerking niet schielyk volgt, maar eerst lang na het innemen van het gift bespeurd wordt. De zelve gevaarlyke konst is onder de *Zwarten* in *Noord Amerika* bekend, gelyk de ondervinding geleerd heeft. Egter zyn 'er weinig die het geheim weten, en die kennen ook het middel daartegen. Om die reden wanneer een *Zwart* zig vergeven voelt, en enen vyand kan bedenken die hem het vergift misschien gegeven heeft, gaat hy naar hem toe, en zoekt hem door gebeden en geschenken te bewegen om hem van het vergift

gift te verlossen. Wanneer deze boosaardig is, ontkent hy niet alleen dat hy den ander vergift heeft ingegeven, maar ook dat hy 'er een middel tegens weet. Dit vergift doodt niet dan na enige jaren tyds. Dog van het ogenblik af dat men het in heeft begint men uitteteren en is men zelden meer gezond. De ongelukkige kan genoegzaam van het tydstip af dat hy het vergift in kreeg merken dat hy vergeven is. De *Zwarten* bedienen 'er zig gemeenlyk van tegens de zulken van hunne medeslaven die wel oppassen, van hunnen Heer bemind worden, en zig van zyne overige makkers schynt te willen afzonderen. Dikwyls zyn 'er ook andere oorzaken der vyandschap. Dog zeldzaam zyn de voorbeelden van slaven die hunne Heren hebben gezogt te vergiftigen. Veelligt komt dit van de zagte behandeling die zy hier ontvangen; of veelligt vrezen zy dat men het spoedig merken, en dat 'er dan gene straf te zwaar zyn zoude voor zulken slaaf.

Noit ontdekken zy waaruit dit vergift bestaat, maar houden het zeer geheim. 'T is waarschynlyk dat het iets zeer gemeens is, 't welk men de gehele wereld over vinden kan, want waar zy zyn weten zy het zich gemakkelyk te bezorgen. Dus kon het niet ene plant wezen, gelyk vele geleerden hebben gedagt, want zulk ene plant zou niet overal te vinden zyn. Ik heb veel van *Zwarten* horen vertellen die op deze wys omgekomen waren. Alleen zal ik een voorval verhalen, dat gedurende myn verblyf alhier gebeurde. Een man had enen *Zwart* die hem zeer getrouw was, en zo wel oppaste dat hy hem voor twintig andere *Zwarten* niet zou gegeven hebben. Ook betoonde zyn Meester hem ene byzondere genegenheid, en het gedrag van den slaaf was ruim zo goed als dat van een *Christen* knegt. Hy verkeerde ook zo weinig als hy kon met de overige slaven, en om die reden hateden zy hem geweldig, dog hadden gene gelegenheid om hem het vergift in te krygen, dewyl hy weinig by hun was, schoon zy het dikwyls getragt hadden te doen. Egter gelukte het hun op ene kermis, als de arme slaaf in de Stad gekomen was, want hy woonde buiten. Zy verzogten hem met hun te drinken; hy weigerde het in 't eerst, dog zy drongen hem zo sterk dat hy eindelyk genoodzaakt was hun genoegen te geven. Zo dra hy in de kamer kwam, namen zy ene kan van den muur, dronken hem toe, en wilden dat hy hun bescheid zou doen. Hy dronk, dog toen hy de kan van den mond nam, zeide hy, *wat bier is dit? Het is vol van* —— Ik zegge met voordagt niet hoe hy het noemde, want het zal zekerlyk de naam geweest zyn van het vergift, waarmede de boosaardige *Zwarten* zo veel kwaads uitregten, en dat is overal te vinden. Het is beter dat het onbekend blyve, dewyl het tot te veel kwade oogmerken mogt gebruikt worden. De overige *Zwarten* en *Zwartinnen* begonnen te lacchen om de klagten van hunnen gehaten Landsman, dansten en zon-

gen, als of zy ene uitmuntende daad gedaan, en eindelyk hun lang bedoelde wit bereikt hadden. De brave *Zwart* ging ten eersten naar huis, en vertelde dat hem de andere slaven vergeven hadden; en sedert begon hy uitteeteren, zonder dat hem iets helpen konde. Hy stierf enigen tyd daaraan.

Reis naar *Rakoon*. Den 7. December des morgens ondernam ik op nieuws een reisje naar *Rakoon* in *New Jersey*.

Vermenigvuldiging der menschen hier te lande. Het schynt niet moeilyk te zyn reden te geven waarom de menschen hier sterker vermenigvuldigen dan in *Europa*. Zo dra een mensch den vereischten ouderdom heeft bereikt, kan hy zonder enige vrees voor armoede trouwen, want hier leggen zo veel vrugtbare landen onbebouwd, dat men zonder zwarigheid een nieuw stuk lands om te bebouwen krygen kan, waarvan men gemakkelyk met vrouw en kinderen kan bestaan. De imposten zyn zeer laag, en de vryheid is zo groot dat ieder zig als enen Vorst in zyne staten beschouwen mag. Ik zal hier door enige voorbeelden tonen wat uitwerkingen zulk ene gesteldheid hebben konne.

Voorbeelden. Maons Keen, een der *Zweden* van *Rakoon*, was nu byna zeventig jaar oud. Hy had verscheiden kinderen, kindskinderen en kindskindskinderen, zo dat van de genen die nog in leven waren hy vyfenveertig personen monsteren kon. Behalven dat, verscheiden' van zyne kinderen waren, het zy zeer jong of al tot zekere jaren gekomen zynde, reeds gestorven. Dus was hy ongemeen gezegend. Dog hy komt niet in vergelyking by de volgende voorbeelden, die ik uit de *Philadelphische* koerant getrokken heb.

In 't jaar 1732. den 24. Januari stierf te *Ipswich* in *Nieuw Engeland*, *Sarah Tuthil*, ene weduwe, oud zes en tagtig jaar. Zy had in de wereld gebragt zestien kinderen, en van maar zeven van dezelven had zy gezien honderd en zeven en zeventig kleinkinderen en kleinkleinkinderen.

Den 30. Mai 1739. verzamelden zig in het huis van *Richard Buttington*, in het kersspel van *Chester* in *Pensylvanie*, alle zyne afkomelingen, makende t'zamen honderd en vyftien personen. De vader van deze nakomelingschap, *Richard Buttington*, was geboren in *Engeland*, en toen in zyn vyf en tagtigste jaar. Hy was in volkomen' gezondheid, kragt en levendigheid. Zyn oudste zoon, toen zestig jaar oud, was de eerste *Engelschman* die in *Pensylvanie* geboren werd.

Den 8. Januari 1742. overleed te *Trenton* in *New Jersey* de weduwe *Sara Furman*, geboortig uit *Nieuw Engeland*, oud zynde zeven en negentig jaar, en nalatende vyf kinderen, een en zestig kindskinderen, honderd twee en tagtig kindskindskinderen, en twaalf kindskindskindskinderen, allen in 't leven toen zy stierf.

In 't jaar 1739. den 28. Januari stierf te *South Kingston* in *Nieuw Engeland* in haar honderdste jaar de weduwe *Maria Haszard*. Zy was ge-

geboren op *Rhode Island*, en was grootmoeder van den toenmaligen Vice-Gouverneur van dat Eiland, den Heer *George Haszard*. Zy kon vyfhonderd, zo kinderen, kindskinderen, kindskindskinderen als kindskindskindskinderen tellen. Toen zy ftierf waren 'er tweehonderdenvyf van in 't leven. Ene van hare kleindogters was alreeds federt vyftien jaar grootmoeder.

OP deze wys is de wenfch in de *Engelfche* huwelyksformulieren gebruikelyk, dat het nieuwgetrouwde paar zyne kinderen moge zien tot in het vierde en vyfde nageflagt, in deze perfonen letterlyk genoeg vervuld geworden.

IN ieder land vindt men ene menigte van Infekten, die, hoe klein en veragtelyk zy ook fchynen, ene fchrikkelyke fchade kunnen veroorzaken. Van deze gevaarlyke diertjes zyn 'er ook enigen in *Noord Amerika*, fommigen alleen aan dat geweft eigen, en anderen heeft het gemeen met *Europa*. Ongedierte.

IK heb reeds gefproken van *Mosquitos* en van den *Bruchus Pifi*, den vernieler der erwtlanden; hier zal ik 'er enige anderen byvoegen.

DAAR is een foort van fprinkhanen of krekels, die omtrent alle zeventienjaren eens in ene ongeloofiyke menigte wederkomen. Zy komen uit de aarde in het midden van Mai, en maken zes weken lang zulk een geweld in de bomen en de bosfchen, dat men werk heeft van malkander te horen. Gedurende dien tyd boren zy met den angel hunner ftaarten gaten in de zagte fchil der takken, waardoor die takken verdorren. Andere fchade doen zy niet aan de bomen of gewasfen. Tusfchen de jaren dat zy zo talryk zyn hoort men 'er maar enen enkelden van. De *Engelfchen* noemen ze *Locufts*. Krekels.

DAAR is ook een foort van rupfen in deze gewesten, die het loof der bomen eten, en in fommige jaren ontelbaar zyn. Dog tusfchen die jaren in zyn zy zeldzaam. Wanneer zy menigvuldig zyn maken zy de bomen zo kaal dat die in 't midden van den zomer 'er uitzien als in 't midden van den winter. Zy vreten alle foorten van bladen, en laten weinige bomen onaangeroerd. En, gelyk op dien tyd de hette het geweldigft is, heeft het ontkleden van 't geboomte dit noodlottige gevolg, dat het de hette niet weerftaan kan en fterft. De *Zweden* vertoonden my hier en daar in de bosfchen grote ftreken daar nu jonge bomen groeiden in plaats van de ouden, die enige jaren geleden door de rupfen vernield waren. Deze rupfen veranderen naderhand in kapellen, die op hare plaats zullen befchreven worden. Rupfen.

DE *Grasworm* doet in fommige jaren ook veel kwaads op vele plaatfen, in de weiden en op koornlanden. Somtyds zyn de velden met gantfche heiren van dezelven en andere Infekten overdekt. Dog het is gelukkig dat alle die bezoekingen niet te gelyk komen, want op fommi- Graswormen.

mige jaren, dat de ſprinkhanen menigvuldig zyn, worden 'er niet veel rupſen en graswormen gevonden, en zo ook met de laatſten, zo dat 'er maar een van deze drie ſoorten van ongedierte te gelyk regeert. Ook zyn 'er vele jaren dat zy zeer ſchaarſch zyn. Van de graswormen heeſt men opgemerkt dat zy zig vooral op enen vetten grond zetten. Dog zodra een nyverig Landman ze op zyne akkers verneemt, trekt hy ene ſmalle grup met ſteile kanten rondom het land daar de wormen op zyn, zo dat zy, als ze verder willen kruipen, in de grup vallen, daar zy niet weer uit kunnen. Verſcheiden lieden verzekerden my dat deze drie ſoorten van Inſekten malkander zeer kort volgden, dat de krekels het eerſte jaar kwamen, de rupſen in het twede en de graswormen in het derde. Ook heb ik dit ten dele waargevonden.

Motten. De *Motten* (*) die op de wollen ſtoffen zitten zyn hier ook menigvuldig. Ik heb klederen, wollen handſchoenen en ander goed gezien, die den gantſchen zomer in ene kaſt opgeſloten gehangen hadden, zonder wel bezorgd geweeſt te zyn, door en doorgevreten, zo dat zy in ſtukken vielen, en veeltyds niet konden herſteld worden. Ook ſtelden zy de pelteryen ſomtyds zo toe, dat men 'er het hair met handen vol van kon afhalen. Ik weet niet of de Motten oorſpronglyk aan dit Land eigen, dan uit *Europa* overgebragt zyn.

Vloyen. Vloyen vindt men ook in dit werelddeel. Vele duizenden wierden 'er ongetwyffeld van uit andere landen overgebragt, dog zekerlyk zyn hier ook ontelbare menigtens van dezelven geweeſt. Ik heb ze op grauwe Eekhoorns en Hazen gezien, die op woeſte plaatſen gedood waren waar zeker noit een *Europeaan* gewoond heeft. Toen ik naderhand verder in het Land kwam, en genoodzaakt werd in de hutten en op de bedden der Wilden te ſlapen, wierd ik zo gekweld van ontelbare vloyen, dat het was als of ik op de pynbank lag. Zy dreven my uit het bed, en ik was blyde van op de planken, die onder het dak der hut lagen, te mogen ſlapen. Dog het is ligt te begrypen dat de menigte van honden die de *Amerikanen* houden ene oneindige menigte van vloyen fokken moeten. De honden en de menſchen ſlapen door malkander in de hutten, en een vreemdeling kan kwalyk gaan leggen en de ogen een weinig toedoen of hy is in gevaar van door een hond of twaalf, en ſomtyds meer, plat gedrukt of verſmoord te worden, die zig gedeeltelyk om hem heen, gedeeltelyk op hem te ſlapen leggen. Ik denk dat zy niet verwagten van dezelven weggejaagd of geklopt te worden, gelyk hun wel van hunne meeſters overkomt.

Krekels. Ik ben in *Penſylvanie* nog in *New Jerſey* gene van dat ſoort van *Krekels* (†) het welk zulk een geweld maakt, en dat men in *Zweden* ſom-

(*) *Tinea*. (†) *Gryllus domeſticus*.

fomtyds in de huizen vindt, gewaar geworden, en andere menfchen, die ik 'er naar vroeg, wiften niet ze ooit vernomen te hebben. Des zomers is 'er een foort van krekels (*) in het veld, die juist het zelve piepende geluid maken als onze huiskrekels; dog zy houden zig in het veld op, en zyn ftil zodra de winter aankomt en het koud wordt. Men zegt dat het nu en dan gebeurt dat deze krekels daar onophoudelyk piepen als het warm weder is, of als de vertrekken warm zyn, maar zodra het koud wordt zwygen zy ftil. Op fommige plaatfen van *New York* en *Kanada* zyn 'er alle de landhuizen en zelf; de meefte huizen in de Stad vol van, en dan doen zy hun gezang den gantfchen winter door horen.

DE *Wandluizen* (†) zyn hier ook in menigtens. Ik ben 'er op vele plaatfen van *Kanada* genoeg van geplaagd geworden, dog heb 'er by de *Wilden* genen vernomen gedurende myn verblyf te *Fort Frederic*. De Kommandant, de Heer *De Louifignan*, verhaalde my, dat nog de *Illinoizen* nog de andere *Wilden* uit de wefter delen van *Noord Amerika* iets van dit ongedierte wiften, gelyk hy zelf ondervonden had, zynde hy lang onder hun geweeft. Egter kon ik niet befliffen of de Wandluizen hier reeds voor de aankomft der *Europers* geweeft zyn, dan of die ze hebben mede gebragt. Velen hielden ze voor oorfpronglyk uit dit Land, en, tot een bewys van deze mening zeiden zy, dat men ze dikwyls onder de vleugels der vleermuizen gevonden had, waar zy diep in het vleefch zig hadden ingevreten. Om die reden meende men dat de vleermuizen ze in enen hollen boom gekregen, en van daar in de huizen gebragt hadden, waar de vleermuizen zelven aan de muren blyven hangen, en in de reten, die zy 'er vinden, kruipen. Dog alzo ik noit Wandluizen op de Vleermuizen gezien heb, kan ik hier niets van zeggen. Miffchien heeft men ene andere luis of een myt voor een Wandluis aangezien. Of indien 'er waarlyk een van dit gedierte onder de vleugels ener vleermuis gezeten heeft, kan zy die wel in een huis, daar *Europifche* Wandluizen in waren, gekregen hebben.

Wandluizen.

MEN tragtte hier dit ongedierte op verfcheidene wyzen te verdryven. Ik heb reeds aangemerkt dat men ten dien einde de ledikanten van Saffafrashout maakte, dog dat het maar voor een tyd hielp. Sommige menfchen hebben my uit eigene en meermalen herhaalde proeven verzekerd, dat 'er geen kragtiger middel tegens dit ongedierte was, dan kokend water in alle de reten te gieten daar zy in zitten, en

Middelen tegens dezelven.

(*) Misfchien is dit de *Gryllus campeftris*, of gemene zwarte *Veldkrekel* van *Europa*, die RÖSEL zeer frai heeft afgebeeld in zyn Werk over de Infekten. 2. D. *Gryll.* f. 13. F.

(*) *Cimex lectularius*.

en al het hout der ledikanten daarmede te ſwaſſchen, dit twee- of driemaal herhaald zynde, zouden alle de wandluizen zyn uitgeroeid. Maar als 'er in andere naburige huizen zyn gaan zy aan der menſchen kleren zitten, en worden dus overgebragt.

Ik kan niet zeggen of dit middel goed is dan niet, dewyl ik het niet beproefd heb; maar door herhaalde proeven heb ik bevonden dat de zwavel, wel gebruikt zynde, de wandluizen en hare eyeren volkomenlyk in de ledikanten en de muren vernielt, ſchoon zy tienmaal talryker waren dan de mieren in een mierenneſt. (*)

Kakkerlakken. De *Kakkerlakken* zyn ene plaag der nieuwe wereld, en worden in vele delen van dezelve gevonden. De geleerde Doctor *Colden* was van mening, dat zy de eigenlyke inboorlingen der *Weſt Indien* waren, en dat zy uit de Eilanden naar *Noord Amerika* waren overgebragt. Dit bleek, dagt hy, uit de menigte van dit ongedierte die de *Weſt Indiſche* ſchepen medebrengen. Dog ik meen reden te hebben van te geloven, dat zy reeds ſedert onheuglyke tyden hier te lande geweeſt zyn, ſchoon ik egter niet ontkennen wil dat zy uit de *Weſt Indien* zyn overgebragt. Te *New York* zyn zy genoegzaam in ieder huis, en die zyn ongetwyffeld met de ſchepen overgekomen. Dog hoe kan men dit zeggen van die welken in het midden der boſſchen en woeſtynen gevonden worden?

De *Kakkerlakken* worden door de Engelſchen *Cockroaches*, door de Zweden *Brödätare*, dat is *Broodeters*, ook wel *Kakkerlak*, en door den Ridder Linnæus *Blatta Orientalis*, geheten, en onder het geſlagt der Motten gerekend. Men verneemt ze niet alleen in de boſſchen, daar zy op de omgekapte bomen lopen. Ik zag in Februari verſcheiden kakkerlakken op ſtukken oud verrot hout zitten, dat men in huis bragt om te verbranden. In 't eerſt waren ze als dood, maar enigen tyd in de kamer zynde geweeſt kwamen zy by, en begonnen te lopen. Ik vond naderhand dat als men oud brandhout des winters in huis bragt en doorhakte, daar vele kakkerlakken als in enen ſtaat van ongevoeligheid in waren. Dien zelven winter wierd 'er een grote dode boom omgehouwen, en om te branden doorgezaagd, en ik zag in ene ſpleet, enige vademen boven den grond, verſcheiden kakkerlakken nevens vele gemene mieren. Het ſcheen dat zy opwaards gekropen waren om ene veilige ſchuilplaats tegens den winter te vinden. Op myne reis in het midden van October 1749. door de onbebouwde landen tuſſchen de *Engelſche* en de *Franſche* Volkplantingen, zag ik by het maken van een vuur, des nagts, digt by enen verrotten boom, op den oe-

(*) Daar is een nog onfeilbaarder middel, te weten, het houtwerk, waarin dat ongedierte zit, met een ſmeltſel van *Arſenicum* of Rottekruid te waſſchen. F.

oever van het meer *Champlain*, ene menigte van kakkerlakken uit het hout kruipen, wordende door den rook en het vuur wakker gemaakt, en uit hunne gaten gejaagd. De *Franſchen*, die met my waren, kenden ze niet, en wiſten ze niet te noemen. In *Kanada* wiſten de *Franſchen* niet dat zy ze in de huizen gezien hadden. In *Penſylvanie* lopen zy in grote menigte langs de halmen van het koorn in den oogſt, gelyk my gezegd wierd. Anders onthouden zy zig in de *Engelſche* Volkplantingen gemeenlyk in de huizen, en zitten in de reten, vooral in de balken die 't digſt by den ſchoorſteen zyn.

Zy doen veel ſchade door het kruim van 't brood op te vreten. Als zy eens door de korſt heen gebeten zyn, weten zy in korten tyd het gehele brood van binnen uitteholen, zo dat men het opſnydende niets dan een ledige korſt vindt. Ook zeide men dat zy andere eetwaren opvreten. Somtyds byten zy de menſchen in den neus of de voeten, terwyl zy leggen te ſlapen. Een oude *Zweed* verhaalde my, dat hy eens in zyne jonger jaren door ene kakkerlak zeer verſchrikt geworden was, die, terwyl hy ſliep, in zyn oor was gekropen. Hy ontwaakte ſchielyk, ſprong het bed uit, en voelde dat het dier, waarſchynlyk uit vrees, alle kragten aanwendde om dieper in te kruipen. Deze pogingen van de kakkerlak veroorzaakten hem zo grote pyn, dat hem het hoofd als ſcheen aan ſtukken te breken, en hy byna zinneloos wierd; egter liep hy ſchielyk naar den put, en, een emmer met water geſchept hebbende, ſmeet hy 'er wat van in 't oor. Zo dra de kakkerlak dit voelde, ſtiet zy zig met hare poten te rug uit het oor, en verloſte dus den man van zyne angſt. Schadelykheid.

De *Houtluizen* zyn zeer onaangename Inſekten, en in een zeker opzigt erger dan de voorgaanden; maar gelyk ik ze reeds, in ene Verhandeling aan de *Koninglyke Zweedſche Maatſchappy* gezonden, beſchreven heb, wyze ik den Lezer derwaards. (*) Houtluizen.

Den 11. December ging ik kort voor den middag op een klein togtje naar *Penn's neck*, en verder over de *Dellaware* naar *Wilmington*. Het land omſtreeks *Penn's neck* was van dezelve hoedanigheid als in het overige van *New Jerſey*. De grond beſtaat meeſt uit zand met ene dunne laag zwarte aarde. Hy is niet zeer heuvelig, maar meeſt plat, en zeer vol van boſſchen met afvallend blad, vooral eiken. Nu en dan ziet men ene enkelde boerdery met enige koornakkers rondom. Tusſchen beiden zyn kleine poelen, en ſomtyds een ſtroompje, waarin weinig drift is. *Penn's-neck.*

De boſſchen beſtaan uit allerhande ſoorten van bomen, dog meeſt Hikory en Eiken. Zekerlyk zyn zy noit geveld geweeſt, en altyd onverhinderd voortgegroeid. Men zoude dan verwagten dat 'er bo- Geboomte.

(*) Voor het jaar 1754.

bomen van enen zeer groten ouderdom in gevonden werden, dog het tegendeel is waar, en men ziet 'er weinig die drie honderd jaren gestaan hebben. De meesten zyn maar tweehonderd jaar oud. En dit deed my denken dat de bomen, zo wel als de dieren, sterven wanneer zy enen zekeren ouderdom bereikt hebben. Dus vinden wy hier zware bosschen; maar als de bomen honderdenvyftig, of honderden tagtig jaren gestaan hebben, beginnen zy of van binnen te vergaan, of verliezen hunne kronen, of hun hout wordt geheel week, of de wortels zyn niet langer in staat om een genoegzaam voedsel intezuigen, of zy sterven door enige andere oorzaak. Wanneer het dan stormt, het geen hier somwylen gebeurt, breken de bomen, of even boven den grond, of in het midden, of in den top, af. Sommige bomen worden zelfs met wortel en al door den wind uitgerukt. Dus regten de stormen in deze bosschen zware verwoestingen aan. Overal ziet men bomen omver leggen. Ook ontstaat 'er dikwyls brand in de bosschen, waardoor de bomen halverwege verteerd worden, zo dat een sterke wind ze gemakkelyk verder omversmyt.

Winden. IK tragtte, door waartenemen in welke streek de meeste omgewaide bomen lagen, optemaken, welke winden hier de geweldigste waren, dog kon niets met zekerheid vaststellen, want de bomen lagen naar alle de streken van het kompas. Ik oordeelde dan, dat elke wind, die van enen kant wait daar de wortels vergaan zyn en de boom weinig wederstand bieden kan, den boom omver moest werpen. Op deze wys raken de oude bomen geduriglyk weg, en worden door jonge opgevolgd. Die omgevallen zyn leggen op den grond te verrotten, en vermeerderen dus de zwarte aarde, waarin de bladen ook allengskens veranderd worden, die aan den gevallen boom zitten, of iederen herfst vallen. Het duurt enige jaren eer een boom geheel vergaan is. Als de wind 'er enen met wortel en al uit den grond rukt, komt 'er ene menigte van losse aarde mede, die 'er enigen tyd aanzitten blyft, dog eindelyk 'er afvalt, en een klein heuveltje maakt, dat naderhand nog verhoogd wordt door de bladeren. Dus worden 'er in de bosschen vele oneffenheden voortgebragt, hoogtens en laagtens, en dus moet de bovenste tuinaarde zig op sommige plaatsen ophopen.

Welke bomen het eerst vergaan. ALLE de bomen verrotten niet even gauw. De *Nyssa*, de Tulpeboom en *Liquidambar* vergaan in korten tyd. De Hikory duurt ook niet lang, en de Zwarte Eik valt eerder van een dan de Witte. Dog de omstandigheden werken hier ook in mede. Indien de bast om het hout blyft zitten rot hy mede, en wordt van binnen geheel en al door de wormen opgegeten, zo dat in den tyd van zes, agt of tien jaren niets 'er van over is dan een roodagtige bruine stof. Maar als 'er de bast af was, konden de bomen dikwyls twintig jaar leggen eer zy vergaan waren. De spoedi-

dige groei van enen boom, de grootte zyner poren, en de gedurige veranderingen van heet en nat weder in den zomer, maken dat een boom schielyker rot. Hier moet men by doen, dat allerhande soorten van gekorvenen gaten maken in de gevallene bomen, en dat dus de vogtigheid der lugt in de bomen indringt en de verrotting bevordert. De meeste bomen hier hebben jaarlyks afvallende bladeren. Velen van hun beginnen reeds te rotten terwyl zy nog staan en bloeyen. Dit maakt den boom hol, zo dat 'er vele dieren hunne nesten in komen maken.

De *Dellaware* wordt vlak over *Wilmington* gerekent anderhalve *Eng.* myl breed te wezen, dog op het oog scheen zy zo breed niet. In 't midden zegt men dat zy van vier tot zes vadem diep is. Breedte van de *Dellaware*

De schrynwerkers gebruiken, volgens hun zeggen, voornamelyk het zwart Walnoten, het wilde Kersfebomen en het gemarmelde Ahornhout. Van de zwarte Walnotebomen is hier ene genoegzame menigte. Evenwel worden zy van sommige onbedagtzame menschen uitgeroeid, en de Boeren maken 'er veeltyds hun brandhout van. Het hout van den wilden Kersfeboom is goed en schoon voor 't oog; het is geelagtig, en hoe ouder het werk is hoe frayer het 'er uitziet. Dog het is alreeds bezwaarlyk te vinden, want het wordt overal uitgeroeid, en nergens weder aangeplant. De Gemarmelde Ahorn is ene verscheidenheid van den gemenen Roodbloemigen Ahorn, dog ook al schaarsch. Men kan verscheiden bomen vellen, zonder dat men het gemarmelde hout vindt. Het hout van den *Liquidambar* wordt ook tot schrynwerk gebruikt, dog krimpt als men het wat digt by het vuur brengt. Van de Sparren en de zogenaamde Witte Ceders bedient men zig ook om verscheidene dingen te maken. Schrynwerkers-hout.

De Molenaars van den molen, die hier stond, zeiden, dat de assen van de molenraderen uit den Witten Eik plegen gemaakt te worden, en dat zy drie of vier jaar goed bleven, dog de assen van Sparrenhout duurden zo lang niet. De tanden der raderen en rollen wierden gemaakt van Wit Walnotenhout, om dat men hier geen harder hout krygen kan. Het hout van den Moerbezieboom wordt het allerbest gehouden voor krammen en houvasten in schuiten en schepen. Molens.

Des avonds voer ik van *Wilmington* af naar de overzyde aan het veer, aan den kant van *New Jersey*.

Den 13. keerde ik vroeg terug naar *Rakoon*. *Rakoon.*

Op vele bomen in de bosschen vindt men hier of op de ene zyde, of in het midden van enen tak, of rondom enen tak, meer of min grote knobbels of uitwassen. Somtyds is 'er maar een op enen boom. In de grootte is 'er een aanmerkelyk verschil, want sommigen van deze knobbels zyn zo groot als een manshoofd, anderen weder zyn klein. Somtyds is 'er een boom als geheel van bedekt. Dik- Boomknoesten.

 wyls

wyls zaten zy niet alleen aan enen kant, maar maakten een ſoort van ring rondom den boom of den tak. Kleine bomen, niet boven enen vadem hoog, hadden ook dikwyls zulke knobbels. De knobbels beſtaan uit het zelve hout als de boom, en zien 'er van binnen uit omtrent als gemarmeld hout. Enigen waren egter ook hol. Als men enen knobbel op enen kleinen boom openſnydt, vindt men 'er gemeenlyk vele kleine wormen in, die ſomtyds ook gemeen zyn in de grote uitwaſſen. Dit wyſt ons den oorſprong der knobbels in 't algemeen aan. De boom wordt van een Inſekt geſtoken dat zyne eyeren onder den baſt legt, en uit die eyeren komen wormen te voorſchyn, welken het ſap uit de vaten doen lopen, het welk allengskens hard en tot enen knobbel wordt. Alleen de bomen die hunne bladen jaarlyks vallen laten hebben deze knobbels, en onder dezen vooral de Eik, van dewelken wederom de *Spaanſche* Eik de meeſte knobbels heeft. Ook vindt men ze op den Esſcheboom en den Ahorn. Voorheen maakten de hier gezetene *Zweden*, dog nog meer de *Finlanders*, ſchotels, borden, en diergelyke dingen van die knobbels die op den Eſch groeiden. Dit vaatwerk, zeide men my, was heel aardig, en zag 'er uit als of het van gemarmeld hout was gemaakt. Die van den Eik kunnen hiertoe niet gebruikt worden, als zynde gemeenlyk wormſtekig en verrot van binnen. Tegenwoordig gebruiken de *Zweden* dit ſoort van ſchotels en borden niet meer, maar hebben aardenwerk. Sommige knobbels zyn van ene ongemene grootte, en doen 'er enen boom gedrogtelyk uitzien. Diergelyke bomen treft men hier in de boſſchen veel aan. (*)

Wegen. De wegen zyn hier, naar dat de grond is, goed of kwaad. In 't zand zyn zy droog en goed, dog op de klei deugen zy niet. Men is hier zeer nalatig in het onderhouden derzelven. Als een beekje niet zeer breed is legt men 'er niet eens ene brug over, en de Reizigers mogen zien hoe zy 'er beſt overkomen. Dit maakt dat men op ſommige plaatſen by ſterke ſtortvlagen gevaar loopt van te verdrinken. Als 'er een boom

(*) In *Siberie* in 't Landſchap *Wiatka*, in het Gouvernement van *Kazan*, maken de Inwoonders kommen en ander huisraad uit de knobbels die men daar veel op de berkebomen vindt. Zy worden gedraid, tamelyk dun gemaakt, en met een ſeker ſoort van vernis overdekt, dat ze zeer frai maakt, want het goed ziet 'er geel uit, gemarmeld met bruine aderen, als of het beſchilderd was. Het beſte ſoort wordt zo dun gemaakt dat het half doorſchynend is, en wordt buigzaam in warm water gelegd zynde, zo dat 'er allerhande gedaantens aan gegeven kunnen worden, dog als men het aan zig zelf laat en het koud geworden is, komt het weer tot zyn oude figuur. Dit ſoort van hout wordt in *Rusland* genoemd *Kap*, en het daarvan gemaakte houtwerk *Kappowie Tchaſhki*. Het is duur als het van het beſte ſoort en wel vernist is. F.

boom dwars over den weg valt, hakt men hem zelden door, maar rydt 'er rondom heen. Dit kan men ligt doen, dewyl de grond vry gelyk en zonder ſtenen is, 'er geen kreupelhout waſt, en de bomen tamelyk ver van malkander ſtaan. Dit maakt dat de wegen zo veel bogten hebben.

De Landhoeven leggen meeſt op haar zelven, en men vindt 'er zelden twee by malkander leggen, uitgenomen op zulke plaatſen die als ſteden worden aangezien. Dit maakt dat 'er weinig dorpen zyn. Elke hoeve heeft hare akkers, weilanden en boſſchen. Zou dit ook iets hebben toegebragt om de wolven uitteroeyen, dat men byna overal huizen en menſchen vindt? Twee of drie Landhoeven hebben gemeenlyk ene weide of een boſch in gemeenſchap; dog de meeſten hebben elke hare toebedeelde landen. Weinig dorpen.

Al wie zig in 't huwelyk wil begeven moet zyne drie geboden van den Predikſtoel hebben laten aflezen of een verloſſchrift van den Gouverneur hebben. De geboden van de geringere menſchen alleen worden afgelezen, al wat iets meerders wezen wil neemt een verloſſchrift, waarin de Gouverneur verklaart de zaak onderzogt en niets gevonden te hebben dat het voltrekken der trouw hinderen moet, en dat hy gevolgelyk hiertoe verlof geeft. Hy ondertekent het geſchrift. Dog eer het den verzoeker in handen wordt geſteld, moet de Bruidegom zelf komen vergezeld van een of twee brave mansperſonen, die voor hem inſtaan dat 'er gene wettige verhindering is opgekomen. Dezen moeten een getuigſchrift tekenen, waarin zy zig aanſpreeklyk maken en verbinden tot vergoeding van alle ſchade die 'er door de klagten der Voogden, der Heren, of der Nabeſtaanden des perſoons die zig in 't huwelyk begeeft, of van zulken aan de welken hy eerder verbonden was geweeſt, veroorzaakt mogte worden; want dit alles kan de Gouverneur onmogelyk weten. Voorts, dat 'er niets uit hoofde der aantegane egtverbintenis te vrezen is, en dat 'er niets is dat dezelve verhinderen moete. Voor een verloſſchrift betaalt men te *Philadelphia* vyfentwintig *Penſylvaniſche* ſchellingen, waarvan 'er twintig voor den Gouverneur en vyf voor zynen Sekretaris zyn. Het verloſſchrift luidt alleen aan *Proteſtantſche* Geeſtelyken. De *Quakers* krygen een byzonder verloſſchrift. Maar, vermits het zeer laſtig wezen zou, vooral voor zulken die ver af van de verblyfplaats des Gouverneurs wonen, om een verloſſchrift in de Stad te komen en hunne borgen medetebrengen, nemen de Predikanten op het land een genoegzaam getal van verloſſchriften en borgtogten *in blanco* in voorraad, die zy aan de zulks behoevenden ter hand ſtellen voor den gewonen prys van vyfentwintig ſchellingen, en iets daarenboven voor hunne moeite. Het dus verzamelde geld brengen zy den Gouverneur als zy in de Stad komen, te gelyk met de borgtogten. Hieruit kan men op- Huwelyken.

opmaken, dat de Gouverneurs buiten hun jaargeld nog een tamelyk inkomen van hunne post hebben. (*)

Jaren van Mondigheid.

VOLGENS de *Engelsche* wetten is een mansperfoon met zyn eenentwintigste, en een meisje op haar agttiende jaar mondig, en kan dan trouwen zonder het verlof van zyne Ouders. Dog voor dien ouderdom kan het zonder toestemming van ouders of van voogden niet geschieden.

Verscheidenheid van Landaarden in de Volkplantingen. Bedrog hieruit ontstaande.

MEN vindt in de Volkplantingen allerhande soorten van landaarden, zo wel van zulken die onlangs uit *Europa* zyn overgekomen, als van zulken die nog geen vast verblyf genomen hebben. Dus gebeurt het wel, dat by het trouwen van zulk een paar de Bruidegom zegt dat hy voor het tegenwoordige nog geen geld heeft, maar betalen zal zodra hy kan, en zig hiermede met zyn wyf weg pakt, zonder dat de Predikant oit het zyne krygt. Dit heeft gelegenheid tot ene gewoonte gegeven, die nu in *Maryland* gemeen is. Als 'er een arm paar getrouwd wordt, houdt de Predikant op in het midden van het formulier, en vraagt *waar is myn geld*? (†) Geeft dan de Bruidegom het geld, zo gaat de Predikant voort, dog heeft deze het niet, zo wordt de trouw zo lang uitgesteld tot dat hy beter by kas is. Ryke lieden, van wie de Predikant gene zwarigheid heeft van zyn geld niet te krygen, staan aan deze onaangename vraag niet bloot.

Wetten hieromtrent.

SCHOON een Predikant verlof gekregen heeft tot het trouwen van een paar, kan hy egter, indien hy niet voorzigtig is, in onaangename omstandigheden geraken, want op vele plaatsen is 'er ene wet, die, niettegenstaande zulk een verlofschrift, de magt van den Predikant zeer bepaalt. Hy mag een onmondig paar niet trouwen, indien hy niet verzekerd is van de toestemming der ouders. Ook mag hy zulke vreemdelingen niet trouwen die verbonden zyn een zeker getal jaren te dienen zonder de bewilliging van hunne Heren. Indien hy zonder zulke toestemming ene trouw verrigt, vervalt hy in ene boete van vyftig *Pensylvanische* ponden, alhoewel hy een verlofschrift en den borgtogt heeft van twee mannen, want de Ouders en Heren storen zig niet aan die borgtogten, maar spreken den Geestelyken aan, die zyne schade kan zien te herhalen op de genen die hem borg gebleven zyn. Dog met de bewilliging van ouders of meesters kan hy zonder gevaar de trouw verrigten. Geen Predikant mag enen Zwart met iemant van *Europische* afkomst trouwen, onder straf van honderd pond boete, volgens de wetten van *Pensylvanie*.

HIER

(*) En dit is iets het geen waarschynlyk het invoeren van Bisschoppen in *Noord Amerika*, waarop velen zo gesteld zyn, zeer bezwaarlyk maken zal.

(†) *Where is my fee?*

Hier heeft een kortswylig gebruik by sommige huwelyken plaats. Als een man stervende zyne weduw in armoede laat zitten, of zo, dat zy alle de schulden niet betalen kan met het weinige dat haar overblyft, en dat dit niettegenstaande 'er een man is die haar trouwen wil, moet zy trouwen in haar blote hembd. Door deze plegtigheid staat zy aan de schuldeischers van haren overledenen man hare klederen, en al wat zy in huis vinden kunnen, af. Dog boven dat is zy niet gehouden hun iets meer te betalen, als hun alles hebbende overgegeven wat zy had, uitgenomen maar een hembd om haar te dekken, het welk de wetten van het Land haar niet ontnemen kunnen. Zodra zy getrouwd is, en niet meer tot den eersten man behoort, trekt zy de klederen aan die haar de twede gegeven heeft. De *Zweedsche* Predikanten hebben verscheiden bruids in zo een goedkope en lugtige kleding getrouwd, gelyk uit de registers in de kerken blykt. Ook heb ik dikwyls van zulke huwelyken in de *Engelsche* Koeranten gelezen, die in de Volkplantingen uitkomen. Het volgende in 't byzonder zal ik uit ene aantekenen. „ Ene vrouw ging, met niets „ anders aan dan haar hembd, begeleid door hare naaste vrienden, uit „ het huis haars overledenen Mans naar dat van haren Bruidegom, die „ haar ten halven wege te gemoet kwam met fraye nieuwe klederen, en „ in tegenwoordigheid van allen zeide, dat hy die aan zyne Bruid leen- „ de, en trok ze haar met eigen handen aan. „ Waarschynlyk zeide hy haar die klederen te lenen, uit vreze dat als hy ze haar gegeven had de schuldeischers van haar eersten man mogten opkomen en ze haar ontnemen, onder voorgeven dat zy moest worden aangezien als tot den eersten man behorende, eer zy met den tweden getrouwd was. Kortswylig gebruik.

Het schynt uit de volgende waarnemingen zeer waarschynlyk, dat 'er voor de *Zweden* hier te lande alreeds *Europeanen* geweest zyn, en in 't vervolg zullen wy nog iets ter bekragtiging van deze mening bybrengen. De zelve oude man, *Maons Keen*, van wien ik alreeds gesproken heb, verhaalde my meer dan eens, dat toen de *Zweden* in de voorleden eeuw zig hier nederzetteden, en ene Volkplanting, *Helsingburg* genoemd, op de *Dellaware* aanleiden, iets beneden de plaats daar nu *Salem* staat, zy op de diepte van twintig voeten enige gemetselde putten vonden. Dit kon onmogelyk een werk der *Wilden* wezen, die gene gebakken stenen voor de aankomst der *Europeanen* gekend hebben, en gevolgelyk nog minder wisten hoe die te gebruiken. De putten lagen wel op 't land, dog evenwel op zulke plaatsen aan de *Dellaware* die somtyds onder water en somtyds droog zyn. Dog sedert is het land zo afgenomen dat de putten geheel onder water geraakt zyn, en het is zelden laag genoeg om de putten te zien. Toen de *Zweden* naderhand op enigen afstand van de voorgaanden nieuwe putten groeven, vonden zy in den grond enig gebroken aarden vaatwerk, en nog ge- *Europeanen* hier te lande voor de aankomst der Zweden.

gehele goede gebakken' ſtenen, diergelyken zy ook dikwyls onder 't ploegen hebben bovengehaald.

En voor *Columbus* tyd.

Hieruit, ſchynt het, mag men opmaken, dat in oude tyden hier, of *Europeanen* of een ander beſchaafd volk, door ſtorm of anderſins moeten zyn naar toegedreven, zig neergezet, ſtenen gebakken, en ene Volkplanting gemaakt hebben; dog dat zy naderhand zig met de *Amerikanen* vermengd hebben, of door dezelven omgebragt zyn. Miſſchien hebben zy allengskens door den omgang met de *Wilden* derzelver zeden en denkingswyze aangenomen. Men heeft de *Zweden* zelfs beſchuldigd, dat zy alreeds halve *Wilden* waren, toen de *Engelſchen* hier in 't jaar 1682. aankwamen. En men ziet nog werkelyk, dat de *Franſchen*, de *Engelſchen*, de *Duitſchers*, de *Hollanders*, en andere *Europers*, die vele jaren in afgelegene landſchappen, digt by de *Wilden*, gewoond hebben, zo veel overeenkomſt met dezelven krygen, zo in hun gedrag als denkwys, dat men ze 'er alleen door hunne kleur van onderſcheiden kan. Dog de geſchiedeniſſen en overlevering der *Wilden* verzekeren ons, dat de gemelde putten niet konnen gemaakt zyn ten tyde van *Columbus* onderneming of kort daarna, dewyl de *Amerikanen* zeggen dat zy veel ouder zyn. Het geen ik hier aangaande deze putten gezegd heb, is my naderhand op nieuws door verſcheiden' *Zweden* verhaald.

Tekens aangaande het weder.

Den 22. December voorſpelde ons een oude Landman verandering van weder, omdat de lugt op den middag zeer warm was, zynde zy 's morgens zeer koud geweeſt. Buiten dat maakte hy het zelve daaruit op, dat de wolken zig om de zon zo hadden t'zamengetrokken. En de hieragter gevoegde waarnemingen zullen tonen dat deze voorzegging juiſt is vervuld geworden.

Middelen tegens tandpyn.

Schoon ieder oud wyf onfeilbare middelen tegens tandpyn waant te bezitten, waarvan de meeſten vrugteloos worden aangewend, wil ik nogthans enigen van die middelen aantekenen die hier gemeenlyk tegens dat ongemak aangewend worden.

Als de pyn ontſtaat uit holle kiezen, ſteekt men een weinig katoen in ene tabakspyp, doet 'er de tabak boven op, ſteekt ze aan, en rookt tot dat het alles byna verbrand is. Onder 't roken komt de olie van de tabak in het katoen, het welk men 'er dan uitneemt, en zo heet als men 't verdragen kan tegens de kies legt.

De vrouw van Kapitein *Lindſey* te *Oſwego* heeft my verhaald, dat de *Iroquoizen* in dit geval het volgende middel voor het beſte houden, en zy had zelve het zeer goed gevonden. Zy nemen de zaadhuisjes van de *Virginiſche Anemone*, zodra het zaad ryp is, en wryven ze aan ſtukken. Dan zien zy 'er uit zo ruw als katoen. Men doopt deze ſtof dan in ſterken brandewyn, en ſteekt ze in de holle kies. De pyn gaat 'er gemeenlyk van over. De brandewyn is bytende, en de *Anemone* zaden zyn insge-

gelyks fcherp, gelyk de meefte zaden van bloemen die te gelyk de *ftamina* en de *piftilla* hebben. Dus helpt dit malkanderen om de pyn te verligten. Wy hebben ook vele zaden die de zelve eigenfchappen hebben als de *Amerikaanfche Anemone.*

Tegens de tandpyn vergezeld met zwelling wierd het volgende middel het meeft gebruikt. Men kookt meel van Mais met melk, doet daar, terwyl het nog over 't vuur ftaat, wat varkens of ander vet by, en roert het om tot dat het alles wel gemengd is. Dan doet men 'er een handdoek over, en legt het daarin, zo heet als men 't verdragen kan, op de pynelyke wang, waar men 't op leggen laat tot dat het koud is. Ik heb dit zeer kragtig tegens de zwelling gevonden, die het niet alleen vermindert, maar het verzagt ook de pyn, opent de dikte, indien 'er zig enige kwade ftof gezet heeft, en doet den etter uitlopen.

Ik heb de *Iroquoizen* den binnenften baft van den *Kanadafchen* Vlierboom zien koken, en op de wang leggen daar de pyn het fterkft was. Dit verzagtte, zeide men, de fmert dikwyls.

Onder de *Iroquoizen*, of de *Vyf Volken* op de Rivier *Mohawk*, zag ik ene jonge vrouw, die, door het fterk theedrinken, ene geweldige tandpyn gekregen had. Om zig hiervan te genezen kookte zy de bladen van een foort van Myrteboom, (*) en bond die zo heet als zy 't uithouden kon op de wang. Dit middel zeide zy had haar dikwyls geholpen.

Voor de aankomft van de *Europeanen* onder het geleide van *Columbus* in *Amerika*, waren de *Wilden* geheel onkundig van het gebruik van 't yzer, het welk ons zeer wonderlyk moet voorkomen, daar *Amerika* byna overal zeer vele yzermynen bevat. Dus waren zy verpligt dit gebrek te vergoeden door het gebruik van fcherpe ftenen, fchelpen, klauwen van vogels en wilde beeften, en andere dingen, om bylen, meffen en diergelyke fnydende werktuigen te maken. Hieruit kan men zien dat zy een armoedig leven moeten geleid hebben. De oude *Zweden*, die in hunne jeugd omgang met de *Amerikanen* gehad hadden, toen zy hier nog vry talryk waren, wiften nog veel van hunne levenswys te vertellen. Nog vindt men by toeval vele werktuigen die de *Wilden* voor de aankomft der *Zweden* of andere *Europers* gebruikt hebben. Tegenwoordig gebruiken de *Amerikaanfche Wilden* geen andere werktuigen als die van yzer of andere metalen gemaakt zyn, welken zy van de *Europeanen* krygen. Maar alzo ik gelegenheid gehad heb van velen van de oude werktuigen der *Amerikanen* te zien en zelfs te verzamelen, zal ik dezelven hier befchryven. Het yzer eertyds onbekend aan de *Wilden.*

Hunne Bylen waren van fteen. Hare gedaante gelykt veel naar die van Werktuigen der oude *Amerikanen.*

(*) *Myrica afplenifolia.* Linn.

van onze wiggen, waarmede wy het hout kloven, omtrent enen halven voet lang en breed naar evenredigheid. *Zy* zyn gemaakt als onze wiggen, scherp aan het ene einde, dog egter iets botter. Dewyl zy aan enen steel moesten vastgemaakt worden, zo was 'er boven aan een rand om aan het dikke einde. Om den steel vast te maken spleet men ze op, en stak de gespleten' einden van den stok in den rand van den steen, en bond dan de gespleten' stukken vast op malkander, omtrent zo als de Smids in de spleten van den steel de yzeren byl vastmaken. Sommigen van deze bylen hadden geen rand van boven, en het schynt dat zy die maar in de hand hielden om 'er mede te hakken of te stoten, zonder dat 'er een handvat aan behoefde te zyn. De meesten dezer bylen, die ik gezien heb, bestonden uit ene harde rots, dog anderen waren gemaakt van enen harden, zwarten, fynen vuursteen. Als de *Wilden* enen zwaren boom vellen wilden, konden zy dit met hunne bylen niet uitvoeren, dog bedienden zig dan van het vuur. Zy verbrandden de wortels van den boom, en deden hem dus tuimelen. Maar op dat het vuur niet verder gaan mogte dan hun oogmerk was, staken zy enige oude lappen aan een stok, doopten die in 't water, en maakten daar den boom een weinig boven het vuur gestadig mede nat. Wanneer zy enen dikken boom tot een Kano wilden uithollen, lagen zy droge takken om den stam, zo ver zy den boom dagten hol te maken, en staken die in brand. In de plaats van die verbrand waren werden anderen aangebragt. Ondertusschen waren zy gestadig bezig met den boom boven en onder het vuur, daar hy niet branden moest, nat te maken. De boom hol gebrand zynde, zo ver zy zulks verlangden, schraapten zy met hunne bylen, met scherpe schalen, en diergelyken, het gebrande 'er af, en maakten de Kano van binnen glad. Op deze wys gaven zy zulk ene gedaante 'er aan als zy goedvonden. Ene Kano was gemeenlyk tusschen de dertig en de veertig voet lang. Het voornaamste waartoe hunne bylen dienden was de velden bekwaam te maken voor het planten der Mais; want als zulk een veld, daar zy Mais telen wilden, met hout bedekt was, hakten zy den bast rondom de bomen af met hunne bylen, vooral in den tyd dat hy sappig was. Dus verdorde de boom, terwyl hy geen voedsel meer krygen kon, en de bladeren beletteden de zonnestralen niet langer door te schieten. De kleinder bomen wierden met geweld uitgerukt, en men roerde daarna de aarde met kromme en scherpe takken om.

Messen. In plaats van messen behielpen zy zig met scherpe stukken vuursteen, quarts, of enig ander soort van steen, of met enen scherpen schulp, of een scherpgemaakt been.

Pylen. Vooraan de pylen maakten zy dunne en hoekige stukken steen vast, ge-

gemeenlyk vuurstenen of quartsen, dog somtyds wel een ander soort. Sommigen gebruikten de beenderen der dieren, of de klauwen van vogels of beesten. Enigen van deze oude werppylen zeer vry stomp, egter schynt het dat zy 'er vogels en beesten mede hebben weten te doden; dog of zy door de kragt van den boog sterk genoeg voortgejaagd wierden om diep in het lichaam van een mensch door de klederen heen te kunnen indringen, kan ik niet zeggen. Men heeft 'er nogthans gevonden die zeer scherp en wel gemaakt waren.

Zy hadden stenen stampers omtrent een voet lang en zo dik als een mans arm. Dezen bestaan voornamelyk uit een zwart soort van steen, en wierden voorheen gebruikt om Mais te stampen, het welk van over oude tyden af hun voornaamste of enig graan is geweest. Zy hadden generhande soort van molens om het te malen, en wisten niet wat voor een ding een molen was. Oude *Franschen* in *Kanada* hebben my verteld, dat de *Amerikanen* ten uitersten verbaasd stonden toen zy de *Franschen* den eersten molen zagen opregten. Zy kwamen, zelfs van zeer ver, in groten getale, om dat wonder te zien, en wierden niet moede van 'er verscheiden dagen by te blyven zitten om het te bekyken. Zy waren lang van mening dat hy niet van den wind, maar van geesten, die 'er binnen in zaten, wierd omgedreven. By het bouwen van den eersten watermolen waren zy ook meer of min in de zelve verwondering. Voorheen stampten zy al de Mais in holle bomen met de beschrevene stenen stampers. Velen hadden ze evenwel maar van hout. De zwartagtige steen, waarvan de bylen en de stampers voor dezen gemaakt werden, is een zeer goede slypsteen, en om die reden gebruiken de *Engelschen* en de *Zweden* dezelven, als zy ze vinden, om hunne messen te wetten. Stampers.

De oude ketels der *Wilden* waren of van klei of van een soort van dufsteen. (*) De eersten bestonden uit ene donkere klei gemengd met witte zand- of quartskorreltjes, en in het vuur gebakken. Velen van deze ketels hebben twee gaten in den bovenrand aan elke zyde, waardoor men enen stok stak, en den ketel, zo lang hy kookte, boven het vuur hield. De meesten hebben geen voet. 'T is iets zonderlings, dat genen van die ketels van binnen of van buiten verglaasd waren. Enige weinige oude *Zweden* konden zig nog herinneren, dat zy de *Wilden* in zulke potten hadden zien koken. Zy zyn zeer dun, en van verschillende grootte, somtyds van enen groenagtigen, en somtyds van enen grauwen dufsteen, en enigen zyn van een soort van vuursteen. De bodem en de rand zyn dikwyls ruim een duim dik. Schoon de *Amerikanen* gene kennis van yzer, staal, of enig ander metaal hadden, Ketels.

 wisten

(*) *Lapis ollaris.*

wiſten zy evenwel deze ſtenen ketels zeer aardig uittehollen.

Tabakspypen. De oude Tabakspypen der *Wilden* waren ook van klei, of van duf- en ſlangeſteen. Die uit klei zyn hebben de gedaante van de onzen, dog zyn wat ruwer en niet zo wel gemaakt. De pyp is dik en kort, naauwlyks een duim, dog ſomtyds een vinger lang. De kleur is byna zo als de onzen die wat lang gebruikt zyn. Die, welken uit dufſteen gemaakt worden, beſtaan uit de zelve ſtof als de ketels. Sommigen van dezelven zyn tamelyk wel gemaakt, ſchoon de *Wilden* nog yzer nog ſtaal hadden. Maar behalven deze tabakspypen, vindt men nog een ander ſoort, die zeer vernuftig uit een zeer frayen roden dufſteen, of een ſoort van ſlangagtig marmer gemaakt zyn. Dezen zyn zeer ſchaarſch en zelden in gebruik dan by de *Sachems* of Oudſten der *Wilden*. De fraye rode ſteen, waarvan die pypen gemaakt zyn, is ook zeldzaam, en wordt alleen in het land der *Ingouez* gevonden, die, volgens Vader Charlevoix, (*) aan de overzyde der *Miſſiſippi* wonen. Ene pyp van dit ſoort wordt by de *Amerikanen* veeltyds hoger geagt als een ſtuk zilvers van dezelve grootte. Uit het zelve ſoort van ſteen beſtaat gemeenlyk hunne zo genaamde *Pyp van vrede*, (†), van de welke zy zig bedienen by het aangaan van vrede of verbonden. Byna alle Schryvers, die van dit volk gewag hebben gemaakt, ſpreken van deze pyp, en ik zal 'er in 't vervolg breder over handelen.

Viſchangels. In plaats van Viſchangels gebruikten de *Wilden* hoeken van been of vogelklauwen. Sommigen van de oudſte *Zweden* alhier vertelden my, dat in hunne jeugd zeer vele *Amerikanen* in het toen zo genaamde *Nieuw Zweden* gewoond hebben, die met zulke hoeken op de *Dellaware* viſchten.

Wyze van vuur te maken. Om vuur te maken hadden zy de gewoonte van twee harde droge ſtukken houts ſterk tegens malkander te wryven, tot dat het hout begon te roken en daarna in vlam vloog.

Aanmerking. Dusdanig waren de werktuigen die de *Amerikanen* voor de aankomſt der *Europers* gebruikten, voor dat zy geleerd hadden zig van het yzer te bedienen. *Noord Amerika* heeft overvloed van Yzermynen. De *Wilden* woonden door het gehele land verſtroid; en men kan vele plaatſen aanwyzen waar men thans yzermynen ontdekt heeft, daar nog geen honderd jaren geleden grote dorpen van *Wilden* geſtaan hebben. Dus is het zonderling dat zy geen gebruik hebben weten te maken van een metaal dat zy overal onder hunne ogen hadden, en daar zy alle dagen op traden. Zy woonden op plaatſen daar men nader-

(*) *Journal hiſtorique d'un voyage d'Amerique.* Tom. 5. Lettr. 13.

(†) *Calumet de paix* by de *Franſchen.*

derhand yzererts ontdekt heeft, en reisden vele mylen ver om ene elendige byl, een mes, of iets diergelyks van steen te krygen. Zy moesten verscheiden dagen te koste leggen om hunne werktuigen scherp te maken, met ze tegens ene rots of andere stenen te wryven, en wierden dan nog kwalyk voor hunnen arbeid beloond, want zy konden nimmer met hunne bylen enen dikken boom vellen, en bezwaarlyk konden zy 'er enen kleinen mede omhouwen. Het was hun onmogelyk met die bylen enen boom uittehollen, of het honderdste gedeelte van het werk te doen dat wy met onze yzeren bylen verrigten. Hieruit ziet men hoe nadelig de onkunde, of de dwaze verangting is van nuttige konsten.

Men vindt hier een genoegzaam getal van *Hazen*, dog zy zyn veel kleinder dan de *Europischen* en niet veel groter dan onze Konynen. Zy blyven zo wel des winters als des zomers grauw, gelyk de onzen maar des zomers zyn. De tippen hunner oren zyn altyd grauw en niet zwart; de staart is ook in alle jaargetyden grauw van boven. Zy jongen verscheiden' malen in het jaar. In de lente leggen zy hunne jongen in hollen bomen, en des zomers, in Juni en Juli, in het gras. Wanneer zy verrast worden nemen zy gemeenlyk hunne schuilplaats in holle bomen, waar men ze met een stok met een haak van voren uithaalt, of door een gat in den boom te snyden, of door rook rondom den boom te maken uit dryft. In alle die gelegenheden heeft men 'er honden by van doen. Deze hazen byten noit, en men kan ze zonder gevaar aanraken. By dag zitten zy gemeenlyk in holle bomen, en komen 'er zelden uit, ten zy ze door menschen of honden gestoord worden; dog 's nagts gaan ze uit om voeder te zoeken. By slegt weder, of als het sneeuwt, leggen zy een dag of twee stil, en wagen zig niet buiten hunne schuilplaatsen. Op de koollanden doen zy grote schade; en de appelbomen moeten oneindig veel van hun lyden, want zy schillen ze digt by den grond geheel af. Men stemt hierin overeen, dat zy in enen kouden harden winter vetter zyn dan in enen zagten en vogtigen. Men gaf hiervan verscheiden' oorzaken by gissing op. De huid is zo los dat men ze niet van 't lyf aftrekken kan, en by gevolg deugt zy nergens toe, want als men ze by de hairen trekt volgt het vel met stukken van zelf. Deze Hazen kan men niet mak maken. Zy hebben altyd, zelfs in 't midden van den winter, ene menigte van vloyen. (*) Hazen.

(*) Uit deze beschryving blykt klaar genoeg dat deze Hazen een onderscheiden soort zyn van onze rosagtige grauwe Hazen, zo wel als van die welken in de noorder delen van *Europa* en *Asia* gevonden worden, die des winters wit zyn, met zwarte tippen aan de oren, dog des zomers een grauw vel hebben.

Muizen. MUIZEN van het gemene soort vond men hier te lande in de steden en op 't veld, en dat in zulke menigtens, dat zy hier, even als in andere landen, zeer veel schade doen. OLDMIXON (*) verhaalt dat 'er nog muizen nog ratten in *Noord Amerika* geweest zyn, eer zy met de schepen uit *Europa* overgekomen waren. Hoe ver dit waar is weet ik niet. Dog dit is zeker, dat ik op vele woeste plaatsen, waar noit een mensch gewoond heeft, velen van 't gemene soort van Muizen doodgeslagen heb, die in de spleten der bergen zaten. En is het waarschynlyk dat alle die Muizen, die door alle de binnenlanden verspreid zyn, van die zouden afkomstig wezen die uit *Europa* zyn overgebragt?

Ratten. DE *Ratten* kan men ook onder dat gedierte rekenen dat veel kwaads in dit land doet. Men vindt ze en in de steden en op het land. Zy zyn van de zelve grootte als onze Ratten, dog anders van kleur, want zy zyn grauw wat naar het blauwe hellende. Ik vroeg de *Zweden* of zy hier al voor de aankomst der *Europeanen* geweest waren dan niet, dog kon geen voldoend antwoord erlangen. Allen kwamen zy daarin overeen, dat 'er jaarlyks ene bystere menigte van dit ongedierte met de schepen werd overgebragt. De Heer *Bartram* beweerde, dat voor dat zig hier de *Europers* hadden nedergezet de Ratten reeds in dit land geweest waren; want hy had 'er ene grote menigte van op die hoge bergen gezien, die de *Blauwe Bergen* genoemd worden, waar zy tusschen de stenen in de onderaardsche holen, die in dat gebergte menigvuldig zyn, nestelden. Zy houden zig by dag zo stil, dat men 'er zelden een van ziet, dog des nagts maken zy een schrikkelyk geweld. Als het zeer koud was schenen zy geheel bevroren, want zo lang de vorst aanhield deden zy zig in 't geheel niet horen. Men moet hier aanmerken, dat 'er nog by de *Zweden* nog by de *Engelschen* luiken voor de vensters zyn, nauwlyks vindt men 'er een dakvenster, en maar alleen losse planken. De muren der houte huizen waren zelfs niet met mos digt gestopt, zo dat het in de kamers, schoon 'er gestookt wordt, niet warmer is dan in de voorhuizen. In de vertrekken daar de Dienstboden sliepen stookte men in 't geheel niet, schoon het somtyds vinnig koud was. Dus staan de Ratten des winters ene grote koude uit; maar zodra het gematigd weder wordt komen zy te voorschyn. Wy merkten dezen winter verscheiden' malen op, dat de Ratten kort voor ene zware koude het zeer druk hadden, en des nagts een groot geraas maakten. Het scheen dat zy een voorgevoel van de aanstaande vorst hadden, en daarom wakker aten en voor-

By een nauwkeurig onderzoek zouden de Natuurkenders misschien nog meerder onderscheidende kenmerken vinden. F.

(*) *British Empire in America* vol. 1. p. 444.

voorraad opdoen wilden. By nagt weder waren zy gewoon appelen en anderen voorraad wegteslepen. Dus besloten wy altyd voor vast, dat als de Ratten des nagts sterk aangingen of zeer gulzig waren, 'er ene zware koude op handen was. Ik heb reeds opgemerkt dat de grauwe Eekhoorns hier te lande de zelve eigenschap hebben. De Muizen eten ook, gelyk dezen, niet de gehele Maiskorrels, maar alleen de zoete binnenste kern daaruit.

Den 21. Januari 1749. was de koude hier zo fel als in *Zweden*, schoon dit Land zo veel zuidelyker legt. De Thermometer van Celsius was des morgens twee en twintig graden beneden het punt van vorst. Gelyk de kamers hier zonder blinden, en de wanden niet met mos digt gestopt zyn, moeten hier de winters zeer onaangenaam voor iemant wezen die aan de warme *Zweedsche* kamers gewoon is. Dog het is hier een grote troost dat de koude niet lang aanhoudt. Sommige dagen van deze maand Januari was het zo koud in myne kamer, dat ik geen twee regels schryven kon zonder dat de inkt in de pen bevroor. Als ik niet schreef kon ik den inkt niet op tafel laten staan, maar was genoodzaakt hem op den haard te zetten, of in myn zak te steken. Egter, schoon het zo koud was, en dat het somtyds verscheiden' dagen en nagten aan een sneuwde, zo dat het veld byna zes duim dik besneuwd was, moest het vee dag en nagt over in 't veld blyven gedurende den gantschen winter. Want nog de *Engelschen* nog de *Zweden* hadden stallen; maar de *Duitschers* en *Hollanders* volgden hier in de gewoonte van hun vaderland, en haalden hun vee des winters op stal. De meeste oude *Zweden* zeiden, dat zy by hunne aankomst hier te lande volgens het gebruik van *Zweden* stallen gemaakt hadden, dog toen de *Engelschen* zig hier kwamen nederzetten, en, volgens het gebruik van *Engeland*, hun vee altyd in 't veld lieten, hadden zy ook die gewoonte aangenomen. Zy stonden nogthans toe, dat het vee wanneer het fel koud is, zeer veel leed, vooral als 'er vorst op enen regen kwam, en dat dit in den zwaren winter van 't jaar 1741. op vele plaatsen verscheiden' beesten het leven gekost had. Het vee vond nu zyn voedsel in het woud, waar nog sommige bladeren op de jonge eiken zaten, dog het liet de bladeren met rust, en beet alleen de tippen der dunne takken, en de koppen der tederste eikeboompjes af. De paarden liepen op de Maisvelden, en aten de droge bladen van de weinige stelen die 'er nog over waren. De schapen weidden in de bosschen en op de akkers. De hoenders sliepen des nagts op de takken der bomen in de tuinen, want 'er waren gene hokken voor hun. De varkens lagen ook, binnen ene betuining, onder den bloten hemel. Een klein soort van vogels, by de *Zweden* *Sneuwvogel*, by de *Engelschen* *Chuck-bird* (*) genoemd, kwam omtrent

Vinnige koude

Gene stallingen voor het vee.

De sneuwvogel.

(*) Catesby noemt hem *Passer nivalis*, en Linnæus *Emberiza hiemalis*.

trent dezen tyd by de huizen. Men ziet ze zelden dan wanneer het sneeuwt, anders zoeken zy hun voedsel op de wegen.

Ys. De *Dellaware* tegen over *Philadelphia* en iets lager lag thans toe, zo dat men 'er over gaan kon. Dog niemant dorst 'er over te ryden.

Patryzen. Men vindt *Patryzen* in dit Land, dog niet van het zelve soort met de onzen. Somtyds noemen en *Zweden* en *Engelschen* ze ook *Wagtels*. Van gedaante, aard en eigenschappen zyn zy dezelve met de *Europische* Veldhoenders, dat is te zeggen, zy lopen weg en verstoppen zig als men ze vervolgt. Maar zy zyn kleinder en van ene andere kleur. Ik kan in dit werk niet breedvoerig de beschryvingen inlasschen, die ik van vogels, gekorvenen, viervoetige dieren, en planten gemaakt heb, om dat dit het te ver zou doen uitlopen. Ik zal alleen aanmerken, dat deze Patryzen aan de poten naakt, op den rug bruin, zwart en wit gespikkeld, op de borst donker geel, en op den buik wit zyn, met zwarte randen om de veren. Van grootte zyn zy als het Hazelhoen. (*) Boven ieder oog hebben zy een ligtgelen smallen kring. In *Nieuw Zweden* zyn zy menigvuldig, en men behoeft daar niet ver te gaan om 'er grote klugten van te vinden. Egter onthouden zy zig niet digt by de steden, het zy ze door het veelvuldig schieten uitgeroeid of verjaagd zyn geworden. Zy zyn altyd in groter of kleiner troepen, vliegen niet zeer ver, maar lopen op de velden, vooral onder de struiken en nevens de tuinen, waar zy haar voedsel zoeken. Men houdt ze voor een uitmuntend eten, en maakt ze op velerhande wyzen gereed. Om deze reden worden 'er velen gevangen en geschoten. Men vangt ze in een soort van vierkante knip, van berden gemaakt, waaronder men wat haver stroit; de knip wordt aan den enen kant op stokjes gezet. Als het geluk wat mede loopt kan men 'er verscheiden te gelyk vangen. Wanneer zy onder het kreupelhout zig verbergen, kan men 'er zeer digt bykomen, zonder ze te doen opvliegen. Des nagts kruipen zy op enen hoop t'zamen. Zy krauwelen op den grond even als de kuikens. In de lente maken zy hare nesten onder het kreupelhout, op de Maisvelden, of op de heuvels in de open lugt. Zy krabben enig stroo byeen, waar in ze omtrent dertien witte eijeren leggen. Zy eten verscheidenerhande graan en gras zaden. Ook heeft men ze de bessen van den Sumach (†) zien eten. Sommige menschen hebben ze jong gevangen, en in koyen mak gemaakt, waar na men ze los lopen laat. In dat geval blyven zy trouw by de kippen.

Tuinen. De betuiningen, welken men in *Pensylvanie* en *New Jersey*, maar inzonderheid in *New York*, gebruikt, worden uit hoofde harer slingeragtige gedaante, in 't *Engelsch*, *Wormfences* genoemd. De pa-

(*) *Tetrao bonasia.* (†) *Rhus glabra.*

palen worden van verſcheidenerlei hout gemaakt, welk niet alle even duurzaam is; de rode Ceder wordt gehouden het langſt goed te blyven, zelfs meer dan dertig jaar, maar het is ſchaarſch te vinden, en groeit maar op ene plaats hieromſtreeks. De betuiningen rondom *Philadelphia*, die egter verſchillen van de *Wormfences*, zyn, 't is waar, allen van rode Ceders gemaakt, dog het hout wordt daar te water van *Egg- harbour* gebragt, waar het overvloedig waſt. De ſtutten waarop de palen leggen zyn van witten Ceder, en de palen tuſſchen beiden van roden Ceder. Na het rode Cederhout wordt het Eiken en Kaſtanjenhout het beſt geagt. Het laatſte is wel het beſte, dog niet overal in genoegzamen overvloed, en derhalven gebruikt men allerlei eikenhout. Om deze betuiningen te maken hakt men de kleine bomen niet om, dog velt hier en daar enige dikke bomen, en maakt daar palen van. Uit enen boom kan men ene grote menigte van palen hebben. De *Zweden* hadden in 't eerſt betuiningen willen maken zo als in hun vaderland gebruiklyk is, maar zy hadden 'er van moeten afzien, om dat zy gene palen genoeg vinden konden om in den grond te ſlaan, want in den grond geſlagen duurt het hout niet boven de vyf of zes jaar, zo ver het in de aarde ſteekt, behalven dat zy gene tenen vinden konden om ze t'zamen te verbinden. Zy maakten 'er wel enigen van Hikory, en van den witten Eik, dog de tenen waren ſchielyker vergaan. De palen dezer betuiningen, welken men overdwars legt en op twee andere palen in den grond geſlagen ruſten doet, zyn zeer zwaar, zodat de ſtutpalen werk hebben van ze te dragen, en als het begint te ſtormen vallen deze ſchuttingen dikwyls omver, dog het koſt weinig moeite ze weder opteregten. Zy lopen al ſlingerende, en dus vereiſchen zy veel meer houts dan indien zy lynregt liepen, daarenboven duren de beſte *Wormfences*, uit het duurzaamſte hout gemaakt, niet boven tien of twaalf jaren; zo dat zy zeer veel houts verſlinden, en het te voorzien is dat na enige jaren de boſſchen meeſt vernield wezen zullen, indien hiertegen gene voorzorg wordt gebruikt, vooral daar het hout hier zeer roekeloos verſpild, en in grote menigte, ten minſten des winters, dag en nagt gebezigd wordt.

De *Muskusrat*, zo wegens zynen reuk genaamd, (*) is tamelyk gemeen in *Noord Amerika*. Zy leven voornamelyk van de moſſelen, die op den bodem der ſtromen leggen. Men vindt velen van die moſſelſchelpen aan de ingangen hunner holen. Zy houden altyd huis in de nabuurſchap van meren, rivieren en poelen. Hunne holen zyn een Muskusrat.

(*) *Muskusrat*, in 't *Engelſch*, *Rat musqué* in 't *Franſch*, *Desmans-Rättor* in 't *Zweedſch*. LINNÆUS noemt hem *Caſtor Zibethicus*.

een weinig boven het water. *Zy* zitten 'er altyd in als zy niet aan 't zoeken van hun voedsel zyn. Zy eten ook verscheiden wortelen en planten. Deze Muskusratten verschillen enigsins van de *Europischen*. (*) De beide soorten hebben de zelve tanden; de staart der *Amerikaanschen* is plat op beide de zyden, zo dat de ene scherpe rand opwaards en de andere nederwaards gedrukt is. By de agterpoten zyn de tonen niet met een beweegbaar vel verenigd, (†) maar hebben aan beide zyden van den voet lange, witte, digt by malkander, en als ene kam opstaande hairen, behalven de korte hairen waarmede de voeten geheel bedekt zyn. Zulke hairen staan aan beide de zyden der tonen, en dienen in 't zwemmen omtrent even zo wel als een vel. Zy zyn van grootte als ene kleine kat, of, om nauwkeuriger te zyn, de lengte van het lyf is omtrent tien duim, en de staart even zo lang. De kleur van den kop, den hals, den rug, de zyden, en het buitenste der dyen is zwartagtig bruin; het hair is zagt en glinsterend; onder den hals, op de borst, en binnenste der dyen zyn ze grauw. Zy maken hunne nesten in de dyken, die opgeworpen zyn langs de rivieren, om het water van de weilanden aftehouden; dog zy brengen veel schade aan die dyken toe, door ze met hun graven te ondermynen, en voor het water doortogten op de weilanden te maken. De Bevers daarentegen stoppen alle de gaten in de dyken en dammen toe. Van buiten zyn de nesten van tenen, biezen en diergelyken, en binnen in brengen zy allerhande zagte dingen, waarop zy de jongen leggen. De *Zweden* hielden ze tegenwoordig voor niet minder talryk dan voorheen. Men tragt ze uitteroeyen, om dat zy veel schade aan de dyken toebrengen, en tot ene aanmoediging hiertoe dient dat de huid gekoft wordt. Voorheen koste elk vel maar drie, dog tegenwoordig van zes tot negen *pence*. De hoedemakers gebruiken de vellen, en de hoeden daar van gemaakt worden byna zo goed geagt als Beverhoeden. Men vangt ze gemeenlyk in vallen, waarin men appelen tot een lokaas hangt. In 't Land der *Iroquoizen* zag ik hoe de *Wilden* de gangen van de holen der Muskusratten na groeven tot dat zy aan de nesten kwamen, daar zy alles dood sloegen. Niemant eet hier hun vleesch, of de *Wilden* moesten het doen, dat ik niet zeggen kan, want dezen zyn niet zo kiesch. Men legt de muskuszakjes onder de klederen, om ze tegens de motten te bewaren. Het is zeer bezwaarlyk deze ratten uitteroeyen als zy zig eens wel in enen dam genesteld hebben. Een *Zweed* nogthans verhaalde my dat hy daarin op de volgende wys geslaagd was. Hy zogt alle de holen op, stopte ze allen toe, alleen een uitgenomen aan den kant van waar de wind kwam. Hier lag hy zwavel in, stak die in brand, en maakte toen het gat toe, latende maar ene klei-

(*) *Castor Moschatus* LINN. (†) *Pedes palmati.*

kleine opening om den wind doortelaten. Op deze wys verstikte hy alles wat 'er in de nesten was. Zodra de zwavel verteerd was, groef hy het hol op, en vond de ratten allen by hopen dood leggen. Hy verkoft de vellen, en kreeg dus zyne moeite betaald, behalven het voordeel dat hy had van zig van hun ontslagen te hebben.

De *Bevers* waren voorheen overvloedig in *Nieuw Zweden*, gelyk my alle de oude *Zweden* verhaalden. In dien tyd zag men den enen dam na den anderen in de rivieren door de Bevers opwerpen. Maar sedert dat het Land beter bebouwd is, zyn de Bevers gedeeltelyk hoger landwaards in geweken, waar de menschen zo talryk niet zyn. Dus is 'er in *Pensylvanie* maar ene enige plaats waar men Bevers vindt. Hun voornaamste voedsel is de bast van den Beverboom, (*) en dit stellen zy boven alles. Dus lagen de *Zweden* takken van dien boom in vallen digt by de woningen der Bevers, toen zy nog menigvuldig waren, en konden zig byna altyd verzekeren van ene goede vangst. Sommige menschen te *Philadelphia* houden getemde Bevers, waarmede zy uit visschen gaan, en die altyd terug by hunne meesters komen. De Major *Rodefert* in *New York* verhaalde, dat hy zulk enen Bever een half jaar lang in huis had gehad, waar hy los liep gelyk een hond. Hy gaf hem brood, en somtyds visch, daar hy zeer gretig naar was, en deed zo veel water in een bak als het dier van noden had. De Bever sleepte alle oude lappen en andere zagte dingen, die hy vinden kon, in enen hoek, waar hy gewoon was te slapen, en maakte 'er een bed van. De kat van het huis maakte zig eens, dat zy jongen had, meester van dat bed, en de Bever hinderde ze daar niet in. Als de kat van het nest weg ging, nam hy de jonge katjes in zyne voorpoten, warmde ze tegen zyne borst, en scheen 'er veel van te houden. Zodra de Moeder weer kwam, gaf hy ze haar terug. Somtyds bromde hy wel eens, dog beet noit. Bevers.

De *Engelschen* en *Zweden* geven den naam van *Mink* aan een dier van dit Land, dat ook in 't water of digt 'er by woont. Ik heb noit gelegenheid gehad iets meer dan de huid van het zelve te zien. Dog de gedaante van de huid, en het gene ik eenparig van het beest gehoord heb, doen my denken dat het tot het geslagt der Wezels behoren moet. Het grootste van die vellen dat ik oit zag was een voet en agt duim lang, een kleinder omtrent tien duimen lang en omtrent drie en een derde breed, voor dat het uitgesneden was. De kleur was donker bruin, en somtyds byna zwart. De staart was hairig, gelyk dien van een Marter. Het hair was digt, en de oren kort met korte hairen. De langte van de poten aan het kleinste vel was omtrent twee duim. Dit dier, verhaalde men my, gelykt zo veel naar den *Polecat*, dat men 'er nauwlyks De *Mink*.

(*) *Magnolia glauca.*

lyks onderscheid tusschen zien kan. (*) Zyne levenswys is als volgt. Hy vertoont zig weinig by dag, dog 's nagts komt hy uit de holle bomen op de oevers der rivieren te voorschyn. Somtyds onthoudt hy zig op de scheepswerven en by de bruggen te *Philadelphia*, daar hy de Ratten sterk vervolgt. Ook kruipt hy veel door een klein gat in de hoenderhokken, waar hy de kippen dood byt, haar het bloed afzuigt, maar ze zelden opvreet. Als hy ganzen, enden, of ander gevogelte ontmoet, doodt hy ze en vreet ze op. Hy leeft van visch en gevogelte. Als men in de nabuurschap van wateren woont waar zig dit dier onthoudt, kan men bezwaarlyk enden of ganzen houden, want het vernielt alle de jongen. Eerst byt het 'er zo velen dood als het krygen kan, sleept ze dan weg, om 'er zig op te vergasten. De Mink doet ook schade aan dyken en dammen door zyn graven. Men vangt hem in vallen, waarin men vogels of visch of ander lokaas doet. Het vel wordt in de steden verkoft, en het geldt, naar zyne grootte, twintig *pence* of wel twee schellingen het stuk. Sommige Vrouwen dragen 'er moffen van, dog de meesten worden naar *Engeland*, en van daar naar elders, verzonden. De oude *Zweden* verhaalden my, dat de *Wilden* voorheen allerhande vleesch plegten te eten, behalven dat van den *Mink*.

De *Rakoon* of *Hespan*.

Ik heb reeds iets gezegd van den *Rakoon*; ik zal hier, op ene plaats die eigenlyk zyn vaderland is, (†) wat meerder 'er byvoegen. De *Engelschen* noemen hem overal *Rakoon*, enen naam dien zy ongetwyffeld van de *Wilden* ontleend hebben; de *Hollanders* geven hem dien van *Hespan*, de *Zweden* dien van *Espan*, en de *Iroquoizen* dien van *Attigbro*. Hy woont gemeenlyk in holle bomen, komt noit voor den dag dan by donker wolkig weder, dog 's nagts loopt hy zyn voedsel zoeken. By slegt weder, vooral by sneeuw of storm, wil men, dat hy wel ene week aan een in zyn hol blyft leggen, gedurende welken tyd hy leven zou van zyne poten te zuigen. Zyn voedsel zyn vrugten, vooral Mais, wanneer de korrels nog week zyn. In de tuinen doet hy veel schade aan de appelen, de kastanjes, pruimen, en wilde druiven, die zyn liefste spys zyn; onder het gevogelte is hy schrikkelyk wreed. Vindt hy ene hen op hare eyeren, zo doodt hy eerst de hen, en vreet dan de eyeren op. Hy wordt gevangen door honden, die zyn spoor naar 't nest volgen in den hollen boom, of in strikken of vallen, waarin men een kuiken, enen anderen vogel, of enen visch zet. Sommige men-

(*) De *Mink* of *Minx* is een soort van kleinen Otter, by LINNÆUS genaamd *Mustela lutreola*. F.

(†) Het vlek *Rakoon*.

menſchen eten zyn vleeſch. Hy ſpringt met zyne vier voeten te gelyk, en om deze en meer andere reden, wordt hy door velen onder het geſlagt der Beren gerekend. Zyn huid geldt te *Philadelphia* agttien *pence*. De Heſpans waren, zeide men, ver na zo talryk niet als voorheen, dog binnenslands waren zy in overvloed. Ik heb reeds geſproken van het gebruik dat de Hoedemakers van zyn vel maken, en aangetekend dat zy ligt mak gemaakt worden, en dat zy zeer op zoetigheden geſteld zyn. Van alle wilde dieren van *Noord Amerika* wordt 'er geen zo mak als de Heſpan.

Vertrek naar *Philapbia*.

Den 10. Februari, des morgens, vertrok ik naar *Philadelphia*, waar ik tegens den avond aankwam. Ik vond by het Veer de *Dellaware* vol dryfys, het geen ons dwong een uur te wagten, en by het Veer ene opening te maken; wy raakten eindelyk met nog enige reizigers over, voor dat 'er meer ſchollen afkwamen. Dewyl het dezen winter na den 12. Januari zo ſterk begon te vriezen, wierd de *Dellaware* geheel met ys bedekt, het welk zo ſterk wierd dat men by *Philadelphia* met paarden 'er over kon. Het ys bleef leggen tot den 8. Februari toen het begon los te gaan, en de geweldige orkaan, die 'er dien nagt opvolgde, brak het geheel, en het dreef zo ſchielyk weg, dat den 12. Februari niet ene enkelde ſchol meer afkwam, uitgenomen een of twee ſtukken digt aan den oever.

Krayen.

Dezen dag zag men grote troepen van krayen vliegen, en op de bomen nedervallen. Tot nog toe had men ze den gantſchen winter niet gezien, ſchoon men zegt dat zy 'er den winter over blyven. Gedurende de gantſche lente zaten zy des morgens in de toppen der bomen, dog niet in troepen by malkander. Zy behoren tot het ſchadelyk gevogelte, want zy azen meeſt op koorn. Als de Mais gezaid is krabben zy de korrels uit den grond en vreten ze op. Als zy begint ryp te worden pikken zy een gat in de ſchil die rondom de airen is, waardoor de Mais bederft, dewyl de regen door die gaten indringt en 't koorn doet verrotten. Ook ſtelen zy kuikens. Zeer zyn zy op dode krengen geſteld. Voorheen ſtond 'er ene beloning op het brengen van dode krayen, dog de koſten liepen te hoog. Ik heb op vele plaatſen jonge wilde kraijen zien ſpelen met andere makke krayen, wier vleugels gekort waren, die rondom de Landhoeven vry rond huppelden, dog altyd weder naar huis keerden, zonder dat ze tragtten te ontſnappen. (*)

Vertrek naar *Rakoon*.

Den 12. Februari na den middag vertrok ik weder van *Philadelphia* naar *Rakoon*. Ik gaf op dit reisje nauwkeerig agt op de bomen daar nog eni-

Bomen die hun blad nog niet kwyt waren.

(*) Deze krayen zyn maar ene verſcheidenheid van den *Corvus Cornix* van Linnæus.

enige bladen opzaten. De bladen waren bleek en droog, dog niet ten vollen afgevallen. Deze bomen waren de volgenden.

De *Beuk*, (*) 't zy groot of klein, behield zyne meeste bladen tot in de lente. De grootste bomen hadden maar hun beneden bladen.

De *Witte Eik* (†) had zyn meeste loof nog als de bomen jong en niet veel meer dan een vierde van ene el in 't kruis dik waren; maar de oude bomen waren meest kaal, uitgenomen aan derzelver jonge scheuten. De kleur der droge bladen was bleker in den witten dan in den zwarten Eik.

De *Zwarte Eik*, gelyk hy hier genoemd wordt, dog die by Linnæus de *Rode Eik* hiet, had ook nog droge bladen op de jonge bomen. De kleur was rosagtig bruin.

De *Spaansche Eik*, die maar ene verscheidenheid is van den *Zwarten*, had ook nog droge bladen op de jonge bomen.

Een zeldzaam soort van *Eik*, bekend door de driehoekige spits zyner bladen, en die van onderen glad dog van boven een weinig wollig zyn, (§) had ook nog zyn blad op de jonge bomen.

Alle deze *Eiken*, wanneer zy onder de twintig jaar waren, hadden nog meest hun loof. Het schynt dat de Voorzienigheid, behalven andere oogmerken in het bewaren van het verdroogde loof aan vele bomen, ook beoogd heeft, verscheidene soorten van gevogelte agter het zelve een scherm tegens de koude en den wind te doen vinden; gelyk ik dezen winter vele vogelen in de bomen ene schuilplaats heb zien zoeken gedurende ene felle vorst of storm.

Insekten in den grond gevonden.

Den 13. Februari vond ik in 't graven in den grond verscheiden gekorven diertjes, die in de aarde gekropen waren om daar den winter doortebrengen. Zo dra zy in de lugt kwamen bewogen zy zig wat, maar hadden de kragt niet van te lopen, de zwarte Mieren alleen uitgenomen, die een weinig kruipen konden, schoon langzaam.

De Insekten die ik hier vond, waren de volgenden.

De *Zwarte Mieren* waren in vry grote menigte en tamelyk levendig. Zy lagen omtrent tien duim in den grond.

De *Carabus latus* lag op de zelve diepte met de Mieren. Dit is hier een zeer gemeen diertje.

De *Kastanjebruine Kever* met de harige borst en de *elytræ korter dan den onderbuik, met verscheiden in de langte lopende strepen bezet met hair*, is enigsins gelykende naar den *Scarabæus melolontha*, dog verschilt 'er in verscheiden opzigten van. Ik vond 'er velen van in de aarde.

De

(*) *Fagus Sylvatica*. (†) *Quercus alba*. (§) Dit schynt maar ene verscheidenheid te zyn van de *Quercus rubra*.

De *Veldkrekels* lagen tien duim diep. Zy waren volkomen als in slaap, dog zodra zy in een warm vertrek kwamen wierden zy wakker en zeer levendig. Des zomers heb ik deze krekels overal waar ik in *Amerika* geweest ben zeer menigvuldig gevonden. Zy sprongen in 't veld, en maakten een geraas gelyk dat van onze gemene Huiskrekels, zodat men ze van malkander door hun geluid niet wel zoude kunnen onderscheiden. Somtyds is hun geschreuw zo sterk dat men 'er pyn in 't hoofd van krygt, en malkander niet verstaan kan. Dit geraas is op zulke plaatsen daar zig Ratelslangen ophouden zelfs gevaarlyk, om dat het maakt dat men het geluid der slang niet horen kan. Ik heb reeds gezegd dat zy somtyds in de schoorstenen overwinteren. Hier lagen zy den gantschen winter in de aarde, dog in 't begin van Maart, wanneer het begint warm te worden, kwamen zy voor den dag, en begonnen hun gezang, schoon in 't eerst maar flauw en zeldzaam. Als wy op onze reizen gedwongen waren op onbewoonde plaatsen te overnagten, waren zy in de ployen van onze klederen gekropen, zo dat wy des morgens lang werk hadden eer wy 'er ons van ontslagen hadden.

De *Rode Mieren*, die in *Zweden* de Mierhopen opwerpen, vond ik ook dezen en den volgenden dag, dog zy zaten niet in den grond, want *Jungstrom* vond ze in de spleten van enen ouden doden boom dien hy velde. Deze spleten waren verscheiden' ellen hoog in den boom, en de Mieren zo hoog gekropen om daar haar winterverblyf te nemen. Zodra zy in de warmte kwamen begonnen zy zig sterk te bewegen. Mieren.

Men vindt hier enen Vogel, dien de *Engelschen* en de *Zweden* den *Blauwen Vogel* noemen, om dat hy van een zeer schoon blauw is. Hy houdt zig hier het gantsche jaar op. Catesby heeft hem in zyne natuurlyke grootte en met kleuren afgebeeld, (*) dog de kleur van de borst moet daar roodbruin of donker rood zyn, de dyen en de poten zwart als git, de bek ook geheel zwart, en het blauw in 't algemeen donkerder, levendiger en meer glinsterend. Geen vogel is 'er in *Zweden* die een zo glanzend en donker blauw heeft. De Meerkol kan hier en daar enige zulke veders hebben, dog niet overal. Deze vogel aast op Insekten en planten, en komt des winters, wanneer hem het eerste soort van voedsel ontbreekt, by de landhuizen om van hoizaad en ander klein graan te leven. De *Blauwe Vogel.*

De *Rode Vogel* is een ander vogeltje, dat Catesby ook afgebeeld heeft. De *Rode Vogel.*

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 1. pl. 47. Hy noemt hem *Motacilla Sialis.* Men vindt hem ook in *Edward's Nat. Hist. of Birds* p. 24. In myn Dagregister heb ik hem *Moticilla cærulea nitida, pectore rufo, ventre albo* genoemd.

heeft. (†) Het behoort tot de vogels die den byen schadelyk zyn, want het past 'er op om ze te verslinden. Ik onderhield 'er een mannetje van vyf maanden in ene koi; ik gaf het niets dan Mais en Boekweit. Door zyn gezang lokte hy anderen naar het huis, en na dat ik enige mais onder het venster op den grond gesmeten had, kwamen zy daar alle dagen eten; en dus was het gemakkelyk ze in knippen te vangen. Enigen, vermoedelyk ouden, zo wel mannetjes als wyfjes, treurden zig in de koitjes dood, maar zy die mak wierden begonnen ongemeen lieflyk te zingen. Hun gezang lykt veel naar dat van den Nagtegaal. Men zendt 'er velen van naar *Londen*. Zy hebben zo veel kragt in de bekken, dat ze eens menschen hand aan 't bloeden byten kunnen. In de lente zitten zy des morgens te zingen boven in de bomen. In de koyen zitten zy by pozen zeer stil en rusten, en dan huppelen zy heen en weer, en laten tusschen beiden hunne stem horen.

Kranen. DEN 17. Februari zag men enige *Kranen* noordwaards vliegen. Zy houden hier gemeenlyk vroeg in de lente stil, dog broeyen hier niet, maar gaan verder naar het noorden. Oude *Zweden* hebben my verteld dat in hunne jeugd, toen het land nog zo niet bebouwd was, ieder voorjaar hier een ongelooflyke menigte van Kranen was, maar tegenwoordig zyn zy zo talryk niet meer. Vele menschen eten ze als zy ze kunnen schieten. Men zegt dat ze geen schade aan het koorn doen.

DEN 23. deed ik een togtje naar *Penn's neck*, dog kwam des avonds weder te *Rakoon*.

Sneeuw. DE sneeuw lag nog op vele plaatsen in de bosschen, byzonderlyk daar de bomen zeer kort op malkander stonden. Egter was zy niet boven de vier duimen diep. De weg was byna geheel vol ys, zo dat het gevaarlyk was op paarden die niet gescherpt waren te ryden. Men weet hier niet veel van sleden, dog rydt des winters te paard naar de kerk, schoon de sneeuw somtyds een voet dik legt. De sneeuw legt zelden boven ene week, maar dan komt 'er veeltyds weer nieuwe op.

Maisdieven. EEN soort van vogel, by de *Zweden Maisdieven* geheten, doet grote schade in dat soort van graan, het welk zy eten, zo wel als het eerst gezaid en nog met aarde bedekt is, als wanneer het staat ryp te worden. De *Engelschen* noemen hem den *Zwarten Vogel*. Daar

(†) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 1. pl. 38. Hy noemt hem *Coccothraustes rubra*. LINNÆUS geeft hem in zyn *Syst. Nat.* den naam van *Loxia Cardinalis*.

Daar zyn twee soorten van, beiden door Catesby beschreven, (*) tusschen de welken ene zo grote vriendschap heerscht dat zy veeltyds t'zamen in troepen onder een vliegen. Dog in *Pensylvanie* vindt men meer het eerste soort, en die vliegen daar dikwyls zonder dat 'er een enige van het twede soort by is. Het eerste soort, of de Purpere Spreuw, heeft zoo veel gelykenis met de krai, de spreuw, en den exterr, dat men niet weet waar men hem voor houden zal, dog hy schynt het naaste by de spreuw te komen. De bek is juist als die van den exter; de tong, de vlugt, zyn zitten op de bomen, zyn geluid en zyne gedaante, maken hem tot een spreuw. Op enigen afstand schynt hy zwart, dog van naby bezien heeft hy een blauwen of purperagtigen weerschyn, dog niet zo sterk als in Catesby's plaat. (†) De grootte is als de Spreuw; de bek zwart, de tong is spits, het oog is bleek, de kop van boven glinsterend groen en blauw, op zyde en onder de ogen donker blauw, de rug purperagtig, in de vleugels sommige veren purperagtig en zwart; de staart, uitgespreid zynde, schynt rondagtig; de hals van onderen blauwagtig groen, de borst zwart en glinsterend groen, de vleugels van onderen en de dyen zwart, de poten zwart, met vier tenen, de agtersten 't grootst, de nagels zwart.

Men zegt dat enigen van deze vogels in de moerassen overwinteren, die geheel overwassen zyn van dik hout, en zy vertonen zig alleen maar by

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 1. pl. 12. de *Purple Daw*, en pl. 13. de *Red-winged Starling*. Wy hebben ze in dit werk doen invoegen.

(†) De Heer Kalm beschryft dezen vogel in 't *Latyn*, naar het gebruik der Natuurkundigen. Magnitudo *Sturni*. Rostrum *subulato conicum*, *rectum*, *convexum*, *basi nudum*, *nigrum*, *maxillis fere æqualibus*, *superiori tamen tantillum longiori*. Nares *oblongo quadratæ*, *ad basin maxillæ superioris oblique positæ*, *nudæ*; *tuberculum corneum*, *seu prominentia parva a latere superiori*. Lingua *acuta*, *apice bifida*. Oculorum *iris pallida*. Capitis *frons*, *pars superior*, *nucha* collum *superna & ad latera obscure cæruleo viridia*, *nitida*, *latera capitis sub oculis obscure coerulea*. Dorsum *totum tectricesque* alarum *purpureæ*, *sed non ita manifeste in parte superiori uropygii*, *sed ibi magis fuligine subnigræ*. Remiges *primariæ novem nigræ*; *cæteræ secundariæ nigræ*, *margine exteriori purpurascentes*. Rectrices *duodecim nigræ purpureæ*, *apice rotundatæ*, *quo lateribus propiores eo breviores*, *intermediæ longissimæ*. Cauda *explicata versus apicem rotunda videtur*. Gula *obscure viridis*, *nitida*. *Pectus etiam versicolor & pro varia inter lumen & oculum positura jam nigrum*, *jam smaragdinum*. Venter *fuligineus*; *tectrices inferiores caudæ obscure purpureæ*. Pectus & abdomen *sub alis purpurea*; *tectrices alarum inferiores fuligineæ*. Alæ *inferius nigræ*; femora *plumis fuligineis*; tibiæ & pedes *nigri*, *nitidi*. Digiti *quatuor more avium plurimarum*. Ungues *nigri*, posticus *cæteris major*. Deze vogel is de *Monedula purpurea* van Catesby, en de *Gracula Quiscula* van Linnæus.

by zagt weder. Dog het grootste getal gaat tegen den winter naar het zuiden. Ik zag ze den 23. Febr. voor het eerst van 't jaar. Zy vlogen reeds in grote troepen. Zo dra de Mais in den grond is komen zy met grote scholen, krabben de korrels op, en eten ze. Zo dra het blad uitkomt, trekken zy het met de plant en al uit; en dus veroorzaken zy den Landman al vroeg veel schade en moeite. Om hunnen smaak tot de Mais wat te verminderen leggen sommigen de zaadkorrels in een afkooksel van den witten Nieswortel (*) eer zy ze planten. Als de Maisdief een korrel of twee zo klaar gemaakt opheeft, wordt hy duizelagtig en valt, en dit maakt zyne makkers bang. Dog tegens den herfst, als de Mais ryp wordt, halen zy hunne schade dubbeld weer in. Dan vergaderen zy by duizenden op de Maisvelden. Zy zyn zeer stout, want als men ze verjaagt, vliegen zy maar een weinig verder en gaan weder zitten. Dus gaan zy van het ene eind van een akker tot het andere, en verlaten een veld niet voor dat zy hun genoegen hebben. 'T is byna onbegrypelyk waarvandaan zo grote troepen komen kunnen, als men 'er van in den herfst ziet vliegen. Als zy opryzen maken zy den hemel als zwart. Zy vliegen dan zo in een gedrongen, dat men zeggen zoude dat zy hunne vleugels kwalyk moesten kunnen bewegen. Ik heb iemant gekend die 'er ene grote menigte van op een akker schoot, zonder de overigen te kunnen verjagen, want zy vlogen omtrent een musketschoot ver, en vielen dan weer neder, en veranderden altyd van plaats als hun vyand naderde. Dus vermoeiden zy hem, zonder dat hy ze verdryven kon, schoon hy 'er zeer velen op elken schoot van doodde. Zy eten ook het zaad van de *Zizania aquatica*, dog gemeenlyk na dat de Mais van 't land is. Ook zeide men dat ze ook boekweit en haver eten, en volgens sommigen ook weit, rogge en garst, maar niet dan by nood. Evenwel doen zy gene schade in die soorten van granen. In de lente zitten zy in menigte in de bomen digt by de Landhoeven, en hun gezang is aangenaam. Daar staat in *Pensylvanie* en *New Jersey* ene beloning op het doden van hun, en in *Nieuw Engeland* heeft men 'er nog groter haat tegen, want, volgens het geen my de Heer *Franklin* verteld heeft, zyn zy daar byna uitgeroeid, hebbende daar de beloofde beloningen zo sterke aanmoeding toe gegeven. Maar toen in den zomer van 1749, ene ontelbare menigte wormen in de weilanden waren, die al het gras opvraten, is men van die vyandschap tegens de Maisdieven weerom gekomen, vermits men meende te hebben opgemerkt, dat die vogels voornamelyk op die wormen aasden voor dat Mais ryp is, en dus dezelven of uitroeiden of hunnen al te groten aanwas verhinderden. Dus schynen zy enig regt te hebben op ene beloning. Na 't uit-

(*) *Veratrum album*.

't uitroeyen der Maisdieven doden de wormen meer schade dan van te voren hunne vyanden gedaan hadden. In 't jaar 1749. lieten die wormen in *Nieuw Engeland* zo weinig hoi over, dat men het uit *Pensylvanie*, en zelfs uit *Groot Brittannie* moest laten komen. Buiten den mensch hebben de Maisdieven ook andere vyanden, onder anderen een soort van kleinen Havik, die op hun en op ander klein gevogelte aast. Ik heb deze Havikken op de Maisdieven, die gerust zaten te eten, zien jagt maken, ze opjagen, en in de vlugt vangen. Het vleesch der purpere Maisdieven (*) wordt niet gegeten, dog dat van die met rode vleugelen (†) wordt somtyds genuttigd. In het voorheen zo genaamde *Nieuw Zweden* wil men dat de Maisdieven in getal niet verminderd zyn.

De *Amerikaansche Braambessen* (§) zyn door gantsch *Noord Amerika* algemeen, en wassen op diergelyke plaatsen als zy in *Zweden* doen. De *Amerikaanschen* zyn groter, dog schynen anders maar ene verscheidenheid van de onzen. De *Engelschen* noemen ze *Cranberries*, de *Zweden Tranbär*, de *Franschen* in *Kanada Atopa*, een naam van de *Wilden* ontleend. Men verkoopt ze laat in 't najaar te *Philadelphia* op de markt. Men kookt en bereidt ze even als wy onze blauwe bessen, (**) om in taarten en andersins te gebruiken. Dog zy vereischen veel suikers, zynde zy anders zeer zuur, maar de suiker is niet zeer duur in een Land waarvandaan de suikerplanteryen niet ver af leggen. Velen van deze bessen worden naar de *West Indien* en *Europa* vervoerd. Braambessen.

Een soort van Mosselen, volkomen de *Mytilus anatinus* van Linnæus, wierd overvloedig in de gruppen op de weilanden gevonden. De schelpen waren van buiten veeltyds met ene dunne korst van yzerdeeltjes overdekt, wanneer het water in de sloten uit ene yzermyn kwam. De *Zweden* en *Engelschen* maakten hier zelden gebruik van deze mosselen, dog de *Wilden* plegten ze te eten, het geen ook enige weinige *Europers* nog wel doen. De *Mytilus Anatinus*.

De sneeuw lag den 2. Maart nog in de schaduwagtige plaatsen in de bosschadien, maar het veld was volkomen bloot. Het vee vond nog weinig voedsel in de bosschen. Sneeuw.

De *Sneeuwvogel* (†) wordt dus genaamd om dat men hem noit ziet dan dan als 'er sneeuw legt. Sommige winters komen zy in zo grote menigte als de *Maisdieven*, en vliegen rondom de huizen en schuren om koorn en hoizaadtjes te vinden. Sneeuwvogel.

Den 3. Maart c n agt uren des avonds zag men een zogenaamd *Sneeuwvuur* Sneeuwvuur.

(*) *Gracula Quiscula*. (†) *Oriolus Phoeniceus*. (§) *Vaccinium hispidulum*. (**) *Vaccinium vitis idæa*.

(†) Zie hem in Catesby *Nat. Hist. of Canada*. B. 1. pl. 36. onder den naam van *Passer nivalis*. Linnæus noemt hem *Emberiza hyemalis*.

vuur aan den hemel. Ik heb dit verschynsel in de Verhandelingen der *Kon. Zweedsche Maatschappy* voor het jaar 1752. beschreven. (*)

Wilde Duiven. In de bosschen vlogen om dezen tyd ene ongelooflyke menigte van *Wilde Duiven*, (†) en men verzekerde dat zy nu menigvuldiger waren dan gewoonlyk. Zy kwamen deze week, en men zag ze omtrent veertien dagen, waarna zy allen verdwenen.

Donder. Den 7. Maart wierd my verteld, dat het hier een teken van slegt weder was als de Donder in het zuiden of zuidwesten opkwam en zig naar het oosten en daarna naar het noorden uitbreidde; maar dat als de bui zig niet uitbreidde, of zig zo wel naar het oosten als het westen verspreidde, zulks goed weder voorspelde. Dezen dag hoorde men het in 't zuidwesten donderen, dog de bui verspreidde zig in 't geheel niet.

Vorst. De vorst had tot nog toe in den grond gezeten, zo dat men 'er met een houweel moest doorhakken als men graven wilde. Egter was zy niet boven ene hand diep doorgedrongen. Dog den 7. Maart raakte zy 'er uit. Dit maakte den grond zo week dat 'er de paarden, als men ryden wilde, zelfs in de bosschen, 'er zeer diep inzakten.

Schade door de Vorst veroorzaakt. Ik vroeg aan verscheiden' oude menschen, of men hier oit waargenomen had, dat 'er bomen van de vorst gedood waren, of 'er veel van geleden hadden. Het antwoord was, dat de jonge Hikories dikwyls in harde winters sterven, en dat de jonge Zwarte Eiken 'er ook wel van lyden. Zelfs gingen 'er wel in harde winters Zwarte Eiken van vyf duim over 't kruis dood. Somtyds raakten wel alle de Persikebomen van ene gehele streek weg. Men had ondervonden dat alle deze bomen op de heuvels de koude beter konden wederstaan dan in de dalen, zelfs zo, dat somtyds die in de laagtens staan allen dood vriezen, zonder dat die welken op de heuvels wassen iets geleden hebben. De Zwarte Walnoot, de Sassafras en andere bomen leden noit van de koude. In de lente had men opgemerkt dat een koude nagt twee of drie, na dat de bomen al tamelyk grote bladen hadden, het loof dikwyls geheel vernield hadden. Dog in de plaats van dat loof waren altyd weder andere bladen te voorschyn gekomen. Het is zonderling, dat by die gelegenheid de vorst maar werkt op het onderste loof, tot zeven of agt voet van den grond, en het blad in den top ongeschonden laat. Verscheiden' oude *Zweden* en *Engelschen* hadden deze opmerking gemaakt, en, volgens de aantekeningen van den opmerkzamen Ingenieur *Lewis Evans*, was hier de nagt tusschen den 14. en 15. Juni 1746. zeer koud geweest, en had de zelve uitwerking voortgebragt. De bomen, toen

(*) De Heer Forster houdt dit voor een verschynsel van Noorderligt.
(†) Hier van vindt men hier ene plaat.

Pl. II.

AMERIKAANSCHE WILDE DUIF.

woen in bloei staande, hadden meest hunne bladen en bloemen, die digst by de aarde waren, verloren; enigen tyd daarna kregen zy nieuwe bladen, maar gene bloemen. Verders is het merkwaardig, dat de vorst dan voornamelyk schade toebrengt op zulke plaatsen waar kalksteen gevonden wordt, zelfs al merkt men anders nergens enig nadeel van de zelve, al leggen zelfs die kalkstenige gronden hoog, en al lopen de andere lage gronden vry. De Heer *Evans* is de eerste die deze aanmerking gemaakt heeft, en ik heb verscheiden' malen gelegenheid gehad dezelve bevestigd te zien, gelyk ik in 't vervolg zal aantekenen. De jonge Hikories, en na dezen de jonge Eiken, lyden in zulke gevallen het meest, gelyk ik zelf ook in de jaren 1749. en 1750. ondervonden heb.

VAN de *Spegten* vindt men hier alle die soorten welken CATESBY, in het eerste Deel van zyn kostbaar werk over de *Natuurlyke Historie* van *Karolina*, beschreven, en met hunne natuurlyke kleuren afgebeeld heeft. Ik zal ze alleen maar optellen, en 'er ene of twee van hunne eigenschappen bydoen, het overige voor een ander werk sparende. Spegten.

DE *Koningsspegt*, of *Picus principalis*, wordt hier, dog zeldzaam, en maar in een jaargety gevonden.

DE *Goudenkoekoek*, *Picus auratus*, is hier overvloedig. De *Zweden* noemen hem *Hittock* en *Piut*, ter oorzake van zyn geluid. Hy zit meest altyd op den grond, en men ziet hem zelden in de bomen pikken. Hy leeft voornamelyk van Insekten, dog wordt zelf somtyds een proi van den Havik. Hy is gemeenlyk zeer vet en zyn vleesch smakelyk. Dewyl hy hier het gehele jaar over blyft, en 's winters niet wel Insekten krygen kan, moet hy waarschynlyk ook van gras en kruiden leven. Zyne gedaante en sommigen zyner eigenschappen doen hem naar den Koekoek gelyken.

DE *Karolynsche Spegt*, *Picus villosus*, is een middelmatig soort, en hier menigvuldig. Hy bederft de Appelbomen met gaten 'er in te byten.

DE *Roodkoppige Spegt*, *Picus erythrocephalus*, was zeer overvloedig in het land. De *Zweden* noemden hem alleen *Hackspick* of *Spegt*. Dit soort is zeer schadelyk in de Maisvelden en de boomgaarden, want hy pikt door de Maisairen henen, en vreet de appelen op. In sommige jaren zyn zy zeer overvloedig, vooral omtrent de zoete appelen, waarvan zy niet meer dan de schil overlaten. Voorheen stond 'er ook een prys op hun. Zy houden ook veel van eikels. Tegens den winter trekken zy zuidwaards, en als men ze nog in 't begin van den winter in de bosschen ziet, houdt men dit voor een teken van zagt weder.

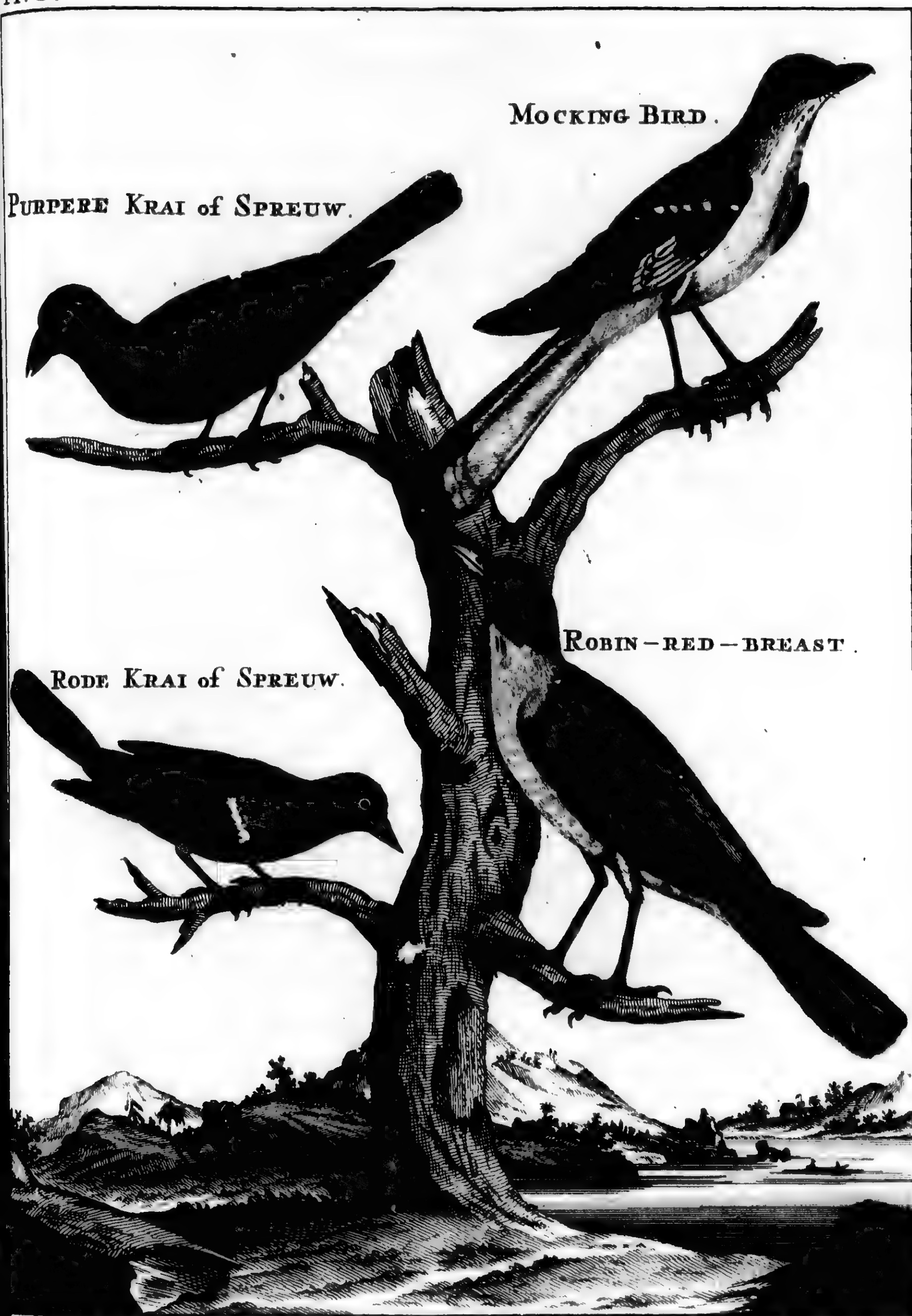
De *kleine bonte Spegt met het gele onderlyf*, *Picus varius*, is hier maar in al te groten getale, want hy doet veel kwaads aan de appelbomen.

De *kleinste bonte Spegt*, *Picus varius minimus*, *Picus pubescens*, is hier in overvloed. Hy is de schadelykste van allen in de boomgaarden, dewyl hy de stoutste is. Zodra hy een gat in enen boom gepikt heeft, maakt hy 'er een ander vlak by, in ene horizontale strekking, tot dat hy rondom den boom enen kring van gaten heeft gebeten. Dikwyls hebben de Appelbomen hier verscheiden' zulke kringen rondom den stam, veeltyds maar een duim boven malkander. Somwylen maken zy 'er zo vele gaten in dat de boom sterft. Hy is zo gelyk aan den laatst voorgaanden, dat men hem 'er voor nemen zoude, was hy niet veel kleinder.

Kikkers. Men vindt hier een soort van *Kikkers* (*), by de *Zweden Sill-häppetässor*, dat is *Haringspringers*, genaamd, die nu reeds des avonds en 's nagts in de poelen begonnen te schreuwen. De *Zweedsche* naam is hun gegeven om dat zy aanvangen te schreuwen in den zelven tyd dat men hier op de vangst gaat van den zogenaamden *Haring*, die egter veel van den *Europischen* verscheelt. Deze kikkers hebben een byzonder geschreuw, onderscheiden van dat der onzen; het gelykt veel eer maar het geschirp van sommige vogels, en kan byna door *Pjit Pjit* uitgedrukt worden. Dit geraas begint de gehele lente door met het ondergaan van de zon en duurt tot den morgenstond. Het was scherp, en kon zeer ver gehoord worden. Als 'er regen aan de lugt was, schreuwden zy nog veel harder, en vingen zelfs aan op 't midden van den dag, of wanneer het begon te betrekken. De regen volgde gemeenlyk zes uren daarna. Den 16. Maart sneuwde en stormde het den gehelen dag, en 's avonds deed 'er zig niet een horen, en dit duurde zo lang de sneuw bleef leggen en de koude aanhield. Dog zodra het weder warm wierd begonnen zy hun gezang op nieuws. Zy waren zo schuw dat het moeilyk was ze te vangen, want zodra een mensch omtrent hen komt zyn zy ten eersten stil en onzigtbaar. Het schynt dat zy geheel onder water blyven, en maar het uiterste van den neus boven steken als zy schreuwen, want ik konde 'er niet enen zien in de plassen daar zy in waren, ten zy men enen gehelen plas leeg maakte. De kleur is een morssig groen met bruine vlakken hierendaar gespikkeld. Als men ze aanvat geven zy een kermend geluid. Ook schynt het als of zy dan een gedeelte van den rug opblazen, zo dat zy 'er ene hoog-

(*) *Rana ocellaat.*

Pl. 3.

C.J. de Huyser, fecit. A°. 1772.

de
ver
jaar
groo
zen
de
moe
rake
hoev
dog

(*)
Mock
(†)

hoogte op hebben, en houden zig dan dood stil al raakt men ze aan. Levendig in wyngeest gelegd sterven zy in weinige minuten.

De Vogel, door de *Engelschen Robin red-breast* (*) genaamd, wordt hier al het jaar over gevonden. Hy is geheel onderscheiden van dien in *Engeland* den zelven naam draagt. Hy zingt zeer liefslyk, is niet zeer wild, maar huppelt op den grond digt by de huizen. *Robin red-breast.*

De bloemen van den Hazelaar (†) begonnen den 12. Maart open te gaan. Zy slagen het best in ene vette tuinaarde, en de *Zweden* hielden het voor een teken van enen goeden grond, als zy ze zagen staan. Hazelaars.

De Elzebomen begonnen den 13. te bloeyen, gelyk ook het *Dracontium foetidum*, dat menigvuldig in de poelen wast. Dit is de stinkendste van alle planten. De reuk was zo sterk, dat ik nauwlyks de bloem bekyken kon, en als ik 'er wat te lang aan rook kreeg ik hoofdpyn. De *Zweden* noemen het *Byorn-blad*, dat is *Bereblad*, en *Byornretter*, dat is *Berewortel*. De Engelschen heten het *Polecat-root* of *Polecatwortel*, om dat het byna al zo erg stinkt als de *Polecat*. De bloemen zyn violet. Als de bloeisem in volle kragt is beginnen de bladen uit den grond te komen. In den zomer zal het vee deze plant niet aanraken. Dr. *Colden* zeide my, dat hy den wortel in alle die gevallen gebruikte waarin men den *Arum wortel* voorschryft, in zonderheid tegens het blauwschuit. Den *Zweedschen* naam heeft het gekregen om dat 'er de Beren in 't voorjaar, wanneer zy hunne winterwoningen verlaten hebben, zeer gretig naar zyn. Het is zeer gemeen in gantsch *Noord Amerika*. Bloeyende bomen.

De *Draba verna* was hier overvloedig en stond in bloei.

De *witte Nieswortel*, of *Veratrum album*, was zeer gemeen in de poelen en natte plaatsen door gantsch *Noord Amerika*. Het is ene vergiftige plant, welke het vee noit aanraakt, of het moest in 't voorjaar wezen, wanneer het land nog kaal is, en deze plant reeds een schoon groen loof heeft, en dit kost den beesten dikwyls het leven. Schapen en ganzen zyn 'er van gestorven. Men gebruikt den wortel om de Mais voor de Maisdieven te bewaren, gelyk ik reeds verhaald heb. Maar men moet voorzigtig zyn dat geen ander vee aan de daarin gedoopte korrels rake, want enden en ganzen worden 'er zeer ziek van en sterven als de hoeveelheid wat groot is. Den rauwen wortel zal geen beest eten, dog gekookt wel. De honden heeft men 'er zeer ziek van gezien, dog zy *Veratrum album.*

(*) Linn. *Turdus migratorius*. Men heeft 'er hier van, nevens van den *Mocking-bird* of *Spotvogel*, ene plaat gegeven.

(†) *Corylus avellana*.

zy kwamen na ene braking weer by; maar als een beest het zig niet kwyt kan maken loopt het groot gevaar. Sommige menschen wasschen zig op de scheurbuikige delen met een afkookzel van den wortel. Dit veroorzaakt enige pyn en dryft de pis af, dog wordt gezegd den Lyder te helpen. Dat afkooksel doodt ook de luizen, wanneer men 'er de kam indoopt. De kinderen maken poppen van den steel dezer plant, en daarom noemen de *Zweden* ze *Dack*, *Dackor*, of *Dackretter*, dat is *Poppewortel*. De Engelschen noemen ze *Itchreed* of *Ellebore*.

Oude *Amerikanen*.

By de eerste aankomst der *Zweden* in dit Land was het vol van *Amerikanen*. Toen de *Europers* het land begonnen te bebouwen, verkoften het hun de *Wilden*, en trokken meer landwaards in. Egter was het het kleinste gedeelte van hun dat op deze wys hun vaderland verliet, de meesten kwamen in het zelve om, 't zy door oorlogen onder malkander, 't zy door de kinderpokjes, ene ziekte waaraan zy voor dien tyd gene kennis hadden, dog die sedert ene ongelooflyke menigte van hun heeft om hals gebragt. Want schoon zy middelen weten om wonden te helen, weten zy met koortsen en andere ziektens niet omtegaan. Men kan zig verbeelden hoe kwalyk zy de kinderpokken behandelden, daar, zodra de uitslag zig openbaarde, zy naakt in de rivier of een meer sprongen, of anders het koude water zig over 't hoofd wierpen, om de hette der koorts te matigen. Ook dompelen zy hunne kinderen die de pokjes hebben in koud water. (*) Dog de brandewyn heeft de meesten omgebragt. Na dat de *Amerikanen* dezen drank van de *Europers* gekregen hebben, konden zy 'er noit genoeg van vinden. Nauwlyks kan men ergens meer opgezet zyn dan een *Amerikaan* op brandewyn. Ik heb ze horen zeggen, dat zig daaraan dood te drinken was enen roemryken dood te sterven. En inderdaad velen hebben zig dood gezopen.

Hun voedsel.

Het voedsel dezer menschen was zeer onderscheiden van dat van de ove-

(*) De Heer Kalm schreef dit wanneer het nog niet aangenomen was van de pokjes op de koude wys te genezen, en dus dagt hy dat de behandeling der *Amerikanen* deze ziekte zo gevaarlyk maakte. Maar hierin schynt hy zig te bedriegen. Wanneer de *Khalmukken* in *Rusland* de kinderziekte krygen, komen 'er weinig door, en ik denk dat hier gene andere reden van kan gegeven worden, dan dat deze ziekte altyd gevaarlyk is, of wanneer de opene poren in de huid te talryk zyn, het welk komt als men zig in warm water baadt, of wanneer zy te veel gesloten zyn, het welk plaats heeft by alle morssige volken. Alle de *Amerikanen* smeren hunne lichamen met olie, de *Khalmukken* wasschen zig noit, en besmeren hun lyf en hunne klederen met vet. De *Hottentotten* zyn, denk ik, voorbeelden van morssigheid, hunne lichamen zyn besmeerd met schapevet. Dit sluit de poren toe, belet geheel en al de doorwaassеming, en maakt de kinderpokjes altyd dodelyk onder die volken, waarby men voegen kan het gedurig gebruik van sterke dranken, waaraan zy, sedert hunnen omgang met de *Europers*, zeer zyn overgegeven. F.

overige bewoonders van den aardbodem. Weit, rog, garst, haver, ryst, was hun alles onbekend; zo was het ook met vele soorten van de vrugten der oude wereld. De Mais, enige soorten van bonen en kawoerden, maakten al den akkerbouw der *Wilden* uit; en honden waren hun enige huisdieren. Hun landbouw kon hun nauwlyks twee maanden van het jaar den kost verschaffen, de jagt en visschery moesten, en moeten nog, het voornaamste onderhoud aan deze menschen bezorgen, behalven nog enige planten en vrugten die in 't wild wassen. Sommigen van de oude *Zweden* waren nog in leven, die in hunne jeugd met de *Wilden* omgang gehad en hunne huishouding van naby nauwkeurig gezien hadden. Ik was begerig de wilde gewassen te kennen die deze menschen gewoon waren te gebruiken, en ik kreeg van hun het volgende bescheid.

Hopnis of *Hapnis* was de naam dien zy aan een wild gewas gaven, *Hopnis*
dat zy aten. De *Zweden* noemen het nog zo; het wast in de weiden op enen goeden grond. De wortels gelyken naar de Potatoes, en wierden gekookt zynde in plaats van brood gegeten. Sommige *Zweden* volgden in dien tyd dat voorbeeld by gebrek van brood. Nog gebruiken ze sommige *Engelschen* in plaats van *Potatoes*. De Heer *Bartram* verhaalde my dat de *Wilden* verder binnens lands niet alleen deze wortelen, die ruim zo goed als de *Potatoes* zyn, eten, maar zelfs de erwten, die in de zaadhuisjes der plant zitten, als gemene erwten bereiden en gebruiken. Linnæus noemt deze plant *Glycine Apios*.

Katnis is een ander gewas, welks wortels de *Amerikanen* insgelyk aten. *Katnis.*
De *Zweden* noemen het nog met dien *Amerikaanschen* naam. Het wast op lage, modderige, natte gronden. De wortel is langwerpig, gemeenlyk anderhalven duim lang, en in 't midden enen duim en een vierde breed; dog sommigen zyn wel als vuisten. De *Wilden* kookten of braadden ze onder de asch. Sommige *Zweden* aten ze ook in dien tyd met veel smaaks, dog tegenwoordig gebruiken zy niet meer. Een man van eenennegentig jaar, genaamd *Nills Gustafson*, verhaalde my, dat hy dikwyls een kind zynde deze wortels gegeten had, en dat hy ze wel mogt. Hy deed 'er by, dat de *Wilden*, vooral de vrouwen, naar de Eilanden zelfs trokken om die wortelen optegraven, en dat als zy die hadden zy naar geen ander voedsel verlangden. Men zeide dat de varkens, die zeer op deze wortelen gesteld zyn, dezelven zeer schaarsch gemaakt hebben. Het vee houdt veel van 't blad. Ik heb naderhand enigen van die wortels gebraden geproefd, zy smaakten wel dog wat droog, omtrent zo als de *Potatoes*. De *Wilden* geven ook onze rapen den naam van *Katnis*. De *Katnis* is ene verscheidenheid van de *Zweedsche Sagittaria Sagittifolia*; alleen is de wortel in *Amerika* groter. De Heer Osbek berigt, in zyne Reis naar *China*, dat de *Chinezen* ene *Sagit-*

gittaria planten; en de wortels eten. Dit schynt duidelyk ene verscheidenheid van de *Katnis*. Verder noordwaards in *Amerika* vond ik de *Zweedsche Sagittaria*.

Taw-ho TAW-HO of *Taw-him* was ene andere plant, welker wortel de *Wilden* aten. Sommigen noemen ze ook *Tukkah*, dog de meeste *Zweden* kenden ze by den naam van *Taw-ho*. Zy groit op natte gronden. De varkens houden zeer veel van den wortel, en worden 'er zeer vet van. Zy lopen veel naar de plaatsen daar de *Taw-ho* wast, en wroeten 'er naar in de modder, zo dat zy met hun gantsche lyf in 't water vallen, en men niet meer dan een stuk van den rug van hun zien kan. Dus zyn de wortels byna uitgeroeid op alle plaatsen waar veel varkens zyn. Zy worden dikwyls zo dik als een mans dye. Varsch zynde byten zy als vuur op de tong en worden voor een vergift gehouden. Ook aten de *Wilden* ze noit rauw, dog bereiden ze als volgt. Zy verzamelden 'er enen groten hoop van, maakten een groot gat in den grond, waarin zy de wortels lagen, en dekten ze met de zelve aarde weder toe. Dan maakten zy 'er een groot vuur boven op, en lieten 't branden zo lang zy zulks nodig dagten, waarna zy de wortelen weder opgroeven en aten. Zo toebereid smaken zy, gelyk men zegt, als *Potatoes*. De *Wilden* drogen nog bewaren ze oit, maar halen ze altyd varsch uit de poelen als zy ze begeren. Deze *Taw-ho* is het *Arum Virginianum*. Het is merkwaardig, dat de *Arums* in verscheiden wereldelen gegeten worden, schoon de wortels rauw zynde op de tong branden en meer of min vergiftig zyn. Hoe kan men ontdekt hebben dat ene plant zo strydig met onze natuur eetbaar was, en dat haar vergift, dat op de tong byt, door het vuur kan bedwongen worden? Dus wordt de wortel der *Calla palustris*, die in 't noorden van *Europa* groeit, in gevallen van nood in plaats van brood gebruikt. De *Noord Amerikanen* eten dit soort van *Arum*; en in *Zuid Amerika* en de *West Indien* gebruikt men een ander soort van deze plant. De *Hottentotten* bereiden zig brood ook uit een soort van *Arum*, die al zo scherp en vergiftig is als deze. In *Egypte* en *Asia* gebruikt men ook een soort van *Arum* tot voedsel. Waarschynlyk heeft de noodzakelykheid, die gestrenge dog veeltyds nuttige leermeesteres, den mensch het eerst gedwongen een voedsel uittevinden, dat door den smaak in 't begin als ondienstig verworpen wierd. Deze *Taw-ho* schynt dezelve te zyn met die welken de *Wilden* in *Karolina Tukkahoo* noemen.

Taw-kee. DE *Taw kee* is ene andere plant, zo genoemd by de *Amerikanen*, die ze eten. Sommigen van hun noemen ze *Taw-kim* en anderen *Takvim*. Zy groeit in poelen naast natte en lage gronden, en is overvloedig in *Noord Amerika*. Het vee, varkens en herten, zyn

zeer

zeer gretig naar hare bladen in de lente, want zy komen van de vroegsten uit. Het loof is breed, gelyk dat van de Lely der dalen, (*) groen van boven, en bedekt met een fyn dons, zo dat het naar fluweel gelykt. De *Wilden* verzamelen het zaad en bewaren het om te eten. Het moet eerst droog wezen, en verscheiden malen in water gekookt worden, waarna men het eet als erwten. Als de *Zweden* hun boter en melk gaven, kookten of bakten zy daar dat zaad in. Somtyds gebruiken zy het zaad als brood, en het smaakt als erwten. Sommige *Zweden* aten het ook, en het smaakte hun beter dan enige andere van de planten die de *Wilden* voorheen aten. Deze *Taw-kee* is het *Orontium aquaticum*.

De *Blauwe bessen*, hier, door de *Engelschen*, *Huckleberries* genoemd, zynde een soort van *Vaccinium*, maakten ook een zeer gemeen geregt onder de *Wilden* uit. Zy komen zo veel overeen met de *Zweedschen*, dat men ze bezwaarlyk van malkander onderscheiden kan. De *Amerikaanschen* wassen aan struiken, van twee tot vier voet hoogte, hoewel 'er soorten van zyn, die boven de zeven voet opschieten. De *Wilden* plukten 'er jaarlyks ene menigte van, droogden ze in de zon of by het vuur, en bereidden ze naderhand op verscheidene wyzen. Dog zyn zy een lekker beetje onder hun. Op myne reis onder de *Iroquoizen* zetteden zy, als zy my pragtig onthalen wilden, varsch Maisbrood, langwerpig van gedaante, gemengd met gedroogde Blauwe bessen voor, die 'er in lagen als de razynen in een pudding. In 't vervolg zal ik hier meer van zeggen. De *Europers* drogen deze bessen ook, bakken ze in taarten, en gebruiken ze op andere wyzen. Enigen leggen ze in suiker. Ook eet men ze rauw, of alleen, of in varsche melk. Binnen kort zal ik nog van een ander geregt spreken, waarvan de *Wilden* zig bedienden, en nog bedienen by plegtige gelegenheden. Blauwe bessen.

Gedurende byna de gehele lente was het 's morgens by het opkomen der zon stil en goed weder. Om agt uren begon het tamelyk hard te wayen, en dit duurde den gantschen dag tot zonsondergang, wanneer het weder voor den gehelen nagt stil wierd. Dit was de gewone staat van 't weder. Dog somtyds stormde het twee of drie dagen zonder ophouden. Op den middag woei het gemeenlyk het hardst. Maar gemeenlyk ging het zo als 't volgt met den wind. Te zes uren des morgens stil. Te zeven uur een zoete koelte uit het westen, die om agt uur wat sterker wierd, om elf uren nog sterker, maar om vier uren na den middag niet sterker dan zy te agt uren in den morgen was. Dus nam de wind af tot dat het geheel stil was als de zon onderging. De winden waren dit voorjaar gemeenlyk west. Weder gedurende de Lente.

(*) *Convallaria*.

Voorteken. MEN verhaalde my dat het een zeer zeker teken was van flegt weder, als by 't ondergaan der zon zig wolken aan den wester gezigteinder vertonen; en als die wolken binnen 't uur onder den horizon zinken zal het den volgenden dag regenen, al is het 's morgens helder en moi weer. Maar als de wolken in 't zuidwesten aan den horizon gezien worden by 't ondergaan der zon, en zy een weinig later opryzen, kan men den volgenden dag goed weer verwagten.

DEN 20. Maart voorspelde een oude *Zweed* verandering van weder, omdat het zo stil was; want als het verscheiden' dagen hard gewaid heeft en 'er volgt stilte op, zegt men dat 'er regen, sneuw, of andere verandering in 't weder zal voorvallen.

Bloeyende bomen. DEN 21. Maart zag men dat de Rode Ahorn en de *Amerikaansche* Olm begonnen te bloeyen, sommige Olmen stonden reeds in vollen bloei.

DEN 24. Maart ging ik tamelyk ver in 't veld wandelen om naar bloeyende planten te zoeken. Dog ter oorzake van de betrokkene lugt en de zware regens die 'er gevallen waren, was 'er niets voortgekomen. De bladen begonnen nu tamelyk groen te worden. De planten, waarvan ik boven gewaagde, stonden nu in bloei.

DE *Anemone hepatica* stond nu te bloeyen. Zy was overvloedig. De *Zweden* noemden ze *Blauwe bloem*. Zy wisten 'er geen gebruik van te maken.

Gebrek aan sloten. GEEN van alle de akkers, waarop ik heden wandelde, had sloten, schoon die 'er wel nodig waren. Dog men volgde hier de *Engelsche* manier van geen' sloten om de koornvelden te graven, zonder daar op te letten of zy die ook nodig hadden. Een gevolg hiervan was, dat de laatste regens grote stukken van bezaid land hadden weggespoeld. Daar waren gene greppels tusschen de akkers, uitgenomen een zeer smalle langs de betuiningen, die geheel met Sumach en braambessestruiken overwassen was, zo dat het vee daar weinig of geen voedsel konde vinden. De akkers waren naar *broad cast*, gelyk het de *Engelschen* noemen, of in stukken van zes ellen breed, en door voren van malkander gescheiden, aangelegd. Deze akkers waren gelyk, en in 't midden niet hoger dan rondom.

Insekten. EEN soort van worm, *Meloë Majalis*, kroop op de hoge plaatsen.

DE *Antiopa Kapel* vloog in de bosschen. Dit was de eerste kapel die ik dit jaar zag.

DE *Euphrosyne* behoorde tot de zeldzame kapellen. De andere Insekten, die ik dien en de volgende dagen beschreven heb, zal ik by ene andere gelegenheid doen kennen. In 't vervolg zal ik maar van die spreken, die om enige byzonderheid merkwaardig zyn.

Hoistapels. DE Hoistapels waren hier meest op de *Zweedsche* wys gemaakt, dat is,

is, op de wys van enen korten dikken kegel, zonder enig deksel van boven. Als men hoi van doen had sneed men 'er wat af, met een zeker soort van mes. Egter hadden vele lieden, byzonder omstreeks *Philadelphia*, hoistapels met een dak 'er over, dat zy konden doen ryzen en dalen. Digt by den grond lagen enige balken waarop het hoi lag, om dat de lugt 'er vry mogt door spelen. En die hoibergen waren zo gebouwd dat het hoi een vadem of twee boven den grond lag, op enen vloer van planken, waar onder het vee in den winter staan kon, als het zeer slegt weder was, hoewel, gelyk ik gezegd heb, velen hun vee altyd in 't veld lieten. Onder dezen vloer waren rondom wanden van planken, die egter zo veel ruimte tusschen beiden hadden dat 'er de lugt vry kon door spelen.

Den 27. Maart ging ik naar den ouden *Nills Gustafson*, met inzigt om van hem een berigt te krygen aangaande den vorigen toestand der *Zweden* hier te lande. Het land waar door ik reed was van den zelven aard als ik reeds overal gezien had in dit werelddeel. Het was geschakeerd met heuvels en dalen; de eersten bestaande uit ene bleke steenkleurige aarde, zamengesteld grotendeels uit een fyn zand, vermengd met wat zwarte tuinaarde. Ik zag nog bergen nog stenen, uitgenomen enige steentjes niet groter dan een duifei, leggende op de heuvels, en gemeenlyk bestaande uit enen witten quarts, die van buiten meest glad was. Door de dalen liepen enige beekjes met helder water, welker bodem met zulke witte keyen bedekt was als ik reeds beschreven heb. Nu en dan zag ik enen poel in de laagtens. De Landhoeven lagen vry wyd uit malkander, gemeenlyk van alle kanten met koornakkers omringd. Op de meesten dezer akkers waren nog de stompen der bomen over, die men voorheen geveld had, een bewys dat het land nog niet lang bebouwd was, zynde veertig of vyftig jaar geleden nog geheel en al met hout bedekt geweest. Ieder Landman woonde hier op zig zelven op zynen eigenen grond, gemeenlyk van dien van zynen nabuuur door bosschen van hoge bomen afgescheiden, waaronder en tusschen door men egter te paard, en zelfs met een rytuig, ryden kon, zynde de grond zeer effen. Hier en daar lagen omgewaide bomen, sommigen met wortel en al uitgerukt, anderen slegts midden door gebroken. Op sommige oorden vond ik ook grote streken waar jong hout stond, van twintig, dertig, veertig jaar. Deze streken, zeide men my, hadden voorheen den *Wilden* tot planteryen gediend. Ik zag nog gene tekens dat de bladen uitkwamen, nog vond enige bloem in de bosschen. De koude winden, die enige dagen gewaid hadden, hadden alles te rug gezet. De bosschen bestonden voornamelyk uit verscheiden' soorten van Eiken en Hikories. De poelen waren vol van den

De Landsdouwe.

roden Ahorn, die nu in bloei stond, waardoor zy van verre zig geheel rood vertoonden.

Oude staat van 't Land.

De oude *Zweed*, dien ik kwam bezoeken, scheen nog frisch en levendig, en kon wandelen met een stok; dog hy klaagde dat hy in de laatste jaren pynen in den rug en de leden gevoeld had, en zyne voeten niet warm houden kon dan by het vuur. Hy kon, zeide hy, den staat van het land zig zeer wel herinneren ten tyde dat het de *Hollanders* bezaten, en in welken toestand het was voor de aankomst der *Engelschen*. Hy deed 'er by, dat hy veel houts naar *Philadelphia* gevoerd had, in den tyd toen het gebouwd werd. Het heugde hem ook dat 'er een groot bosch stond op de plaats waar nu die stad staat. Zyn Vader was een van die *Zweden* geweest die uit hun Vaderland herwaards overgekomen waren om dit land te bevolken. Hy gaf my de volgende berigten op de vragen die ik hem deed.

Van waar de *Zweden* hun vee gekregen hebben.

Van waar kregen de eerste *Zweden* hun vee? De oude man zeide, dat hy een kind zynde had horen vertellen dat zy hunne paarden, koeijen, schapen, varkens, ganzen en enden hadden medegebragt. In 't eerst was hun getal klein, dog zy vermeerderden sterk in 't vervolg. *Maryland*, *New York*, *Nieuw Engeland*, en *Virginie*, waren, zeide hy, eerder van *Europers* bevolkt geweest dan deze streek; dog hy wist niet of de *Zweden* enig vee uit die Provincies gekregen hadden, uitgenomen uit *New York*. Zo veel hy zig kon te binnen brengen, hadden zy reeds in zyne kindschheid enen tamelyken voorraad van vee. De varkens waren in dien tyd zo sterk vermenigvuldigd, dat zy wild in de bosschen liepen, en men genoodzaakt was ze te schieten, als men ze eten wilde. Ook bragt hy zig te binnen dat de paarden op sommige plaatsen in de bosschen liepen, dog hy kon niet zeggen of enig vee wild geworden was. Het vee, meende hy, wierd nog even zo zwaar als toen hy een kind was, ondersteld zynde dat het eten genoeg kreeg. In zyne jeugd was het voeder zeer overvloedig. Ene koe gaf toen zo veel melk als nu drie of vier, dog zy kreeg ook toen meer en beter voer dan nu drie of vier krygen, en, zo als de oude man zeide, is 'er nu des zomers bedroefd weinig gras.

Van waar de *Engelschen*.

Van waar kregen de *Engelschen* in *Pensylvanie* en *New Jersy* hun vee? Het antwoord was, dat zy het voornamelyk van de *Zweden* en *Hollanders* koften die daar woonden, en een klein getal bragten zy mede. De gedaante van het vee, en het eenparige getuigenis der *Engelschen* alhier, bevestigden het zeggen van den ouden man.

Koorn en vrugten.

Hoe kwamen de *Zweden* hier aan hun koorn en hunne vrugten? De gryzaard zeide, dat hy dikwyls gehoord had dat zy allerhande soorten van granen, van moeskruiden en vrugten mede gebragt hadden, want,

zo

zo ver het hem heugde, hadden zy altyd overvloed gehad van weit, rogge, haver en garst. Zy brouwden toen al hun bier van garstenmout, en het bier was goed en kragtig. Ook hadden zy reeds ketels om brandewyn te stoken, die zy des noods zulken leenden die 'er genen hadden. In 't eerst moesten zy *Mais* van de *Wilden* kopen, zo wel om te eten als om te zayen; maar enige jaren later breidden zy hunne Maisplanteryen zo ver uit, dat de *Wilden* die van hun kopen moesten. Ook verzekerde my de oude man, dat de *Wilden*, toen de *Zweden* zig hier het eerst nederzetteden, veel vernuftiger en werkzamer waren dan nu. In zyne jeugd hadden de *Zweden* enen goeden voorraad van goede witte kool. Ook was 'er overvloed van Winterkool, die 's winters ook op 't veld bleef. Nog waren ze wel voorzien van knollen, die men 's winters in gaten onder den grond bewaarde. Dog hy vond die wys van bewaren niet goed, want als zy daar te lang in lagen wierden zy voos. Hy vond beter ze, na ene wyl, na dat ze gegraven waren, in de opene lugt te hebben gelegen, op enen hoop op 't veld te goyen, met stroo toe te dekken, en aarde boven op het stroo te leggen. Op deze wys houdt men ze nu den winter over, en zy worden niet voos. De *Wilden* waren 'er zeer gretig naar, en noemden ze somtyds *Hopnis*, en somtyds *Katnis*. Ook kweekten de *Zweden* in zyne jeugd gele wortelen. Onder de ooftbomen behoorden de Appelbomen; dog zy waren niet menigvuldig, alleen sommigen hadden kleine boomgaardtjes. Niemant maakte toen Cyder, want die is eerst naderhand in 't gebruik gekomen. Kersſebomen waren 'er reeds in overvloed, toen hy nog een jonge was, en de Persikebomen waren 'er toen in groter menigte dan nu; de *Zweden* maakten 'er bier van. Hy kon niet zeggen hoe zy aan de Persikebomen kwamen.

IN zyn jonger jaren waren de *Wilden* overal door het land verspreid; zy woonden tusſchen de *Zweden* in. Hy sprak van *Zweden* die door hun omgebragt waren, en hy noemde twee zyner Landslieden die zy gevild hadden. Ook stalen zy enige kinderen van de *Zweden*, van de welken men noit weer gehoord heeft. Eens kwamen zy en versloegen enige *Zweden*, van de welken zy de harsſenpannen mede namen. By die gelegenheid trokken zy een klein meisje het vel van 't hoofd af, en zouden 't hebben omgebragt, indien zy juist niet enen boot met *Zweden* op zig hadden zien aankomen, het welk hen bewoog de vlugt te nemen. Het meisje kwam op, dog kreeg noit weer hair op 't hoofd. Zy trouwde, kreeg verscheiden kinderen, en leefde lang daar na. Ook zogten de *Wilden* eens de Moeder van onzen *Nills Gustafson* te vermoorden, dog zy bood hun dapperen tegenstand, tot dat enige *Zweden* toeschoten, en de *Wilden* verjoegen. Niemant kon oit uitvinden wat voor *Wilden* dit geweest waren, want anders leefden zy zeer vreedzaam met de *Zweden*.

De *Wilden*.

De

Levenswys en voedsel. De *Amerikanen* hadden op verscheiden' plaatsen kleine velden met Mais. Voor de aankomst der *Zweden* hadden zy gene anderen dan stenen bylen, gelyk ik reeds heb aangetekend. Zy planteden maar weinig Mais, en leefden meest van de jagt, en het grootste deel van den zomer waren de wortelen, waarvan wy boven gewaagden, hun voornaamste voedsel. Zy hadden geen vee tot den akkerbouw, en moesten dus alles met eigen' handen doen. De Mais bewaarden zy 's winters in holen onder den grond, dog zelden een vadem diep; onder de Mais en op zyde lagen zy brede stukken van boombasten, zo dat daar het koorn geheel binnen in lag. Het *Andropogon bicorne*, een soort van gras, dat hier overvloedig wast, en dat de *Engelschen Indiaansch gras* en de *Zweden Wilskt gras* noemen, vervulde het gebrek van basten. Met dit gras bedekten zy de Mais in het hol, en over dit alles heen deden zy ene genoegzame hoeveelheid van aarde. De Mais bleef zeer goed in deze gaten, en elke *Amerikaan* had zyne onderaarsche magazynen waar zyn voorraad veilig was, hoe ver hy zelf ook weg reisde. Na dat de *Zweden* appel- en persikebomen geplant hadden, kwamen de *Wilden*, en vooral de Vrouwlieden, de vrugten dikwyls stelen; dog als de *Zweden* ze kregen, gaven zy hun een goed pak slagen, ontnamen hun het gestolene, en dikwyls nog daarenboven hunne klederen. Zo gebeurde het ook dat toen de *Zweden* ene menigte varkens bekomen hadden, en die overal door de bosschen liepen, de *Wilden* die stilletjes doodden en zig 'er op vergastten. Dog daar waren ook enige *Wilden* die varkens van de *Zweden* koften, welken zy leerden hen gelyk honden natelopen, en als zy van de ene plaats naar de andere verhuisden, hadden zy hunne varkens in hun gevolg. Zy kregen ten laatsten van dit vee zulke menigte, dat zy ze den *Zweden* voor ene kleinigheid overdeden. De *Amerikanen* hielden zeer veel van melk, en 't was een onthaal als de *Zweden* hun melk voorzetteden. Ook wisten zy een drank gelyk als melk te maken uit de Hikory- en walnoten, die zy droogden, kraakten, de korrels fyn tot poeder maakten, en met water mengden; het welk 'er als melk uitzag en even zo zoet was. Zy hadden tabakspypen van klei van eigen maaksel. Zy rookten niet altyd zuivere tabak, dog gebruikten ene andere plant die de oude man niet kende, dog die hy my verzekerde het *Verbascum Thapsus* niet te zyn, het welk hier gemeenlyk *Tabak der Wilden* genoemd wordt.

Hun Godsdienst. Wat hunnen Godsdienst aangaat, de oude man oordeelde dat die zeer gering was, of dat zy 'er misschien genen hadden. Als zy het hoorden donderen, zeiden zy dat de boze geest toornig was; sommigen van hun gaven te verstaan dat zy aan enen God geloofden, die in den Hemel woont. Hy wandelde eens met enen *Wilden*, en zy ontmoetten ene roodbonte slang. De *Zweed* zogt een stok om ze te doden, dog de *Wildeman* smeek-

ſmeekte hem dat niet te doen, dewyl de ſlang zyn God was. Misſchien zoude de *Zweed* het dier niet gedood hebben, maar horende dat het de Godheid van de *Amerikaan* was ſloeg hy het dood, in 't byzyn van den *Wilden*, zeggende, "om dat gy de ſlang aanbidt, agt ik my „ verpligt ze te doden". Somtyds kwamen de *Amerikanen*, in de *Zweedſche* kerken, hoorden den godsdienſt aan, en gingen weer heen. Eens dat onze *Zweed* te kerk was, en niet mede zong om dat hy geen boek by zig had, ſloeg hem een Amerikaan, dien hy wel kende, op de ſchouder, en zeide, *waarom zingt gy niet mede, Tantanta, tantanta, tantanta*? Op een ander tyd kwam 'er een in de *Zweedſche* kerk te *Rakoon*, en na een wyl rond gekeken en geluiſterd te hebben, zeide hy, *ho! veel gepraat en gezwets, maar geen brandewyn of cyder*, en daarmede ging hy heen; want hier moet men aanmerken, dat als de *Wilden* ene redenvoering tot hunne makkers houden, om ze tot den oorlog aantezetten, zy gewoon zyn buitenſporig te zuipen.

Toen de *Zweden* overkwamen koſten zy zo veel lands als zy wilden byna voor niets. Voor een ſtuk pel, of diergelyks, konden zy een ſtuk gronds krygen dat tegenwoordig meer dan honderd ponden *ſt*. zou waard wezen. Als zy een ſtuk lands koſten, wierd 'er gemeenlyk een koopbrief gemaakt; en ſchoon geen der *Wilden* lezen of ſchryven kon, krabbelden zy evenwel hun teken onder aan. De Vader van den ouden *Nills Guſtaffon* koſt een ſtuk lands van de *Amerikanen* van *New Jerſey*. Zodra het papier opgemaakt was en de *Wilden* het tekenen zouden, tekende een van hun, wiens naam enen Bever betekende, enen Bever, een ander tekende een pyl en boog, en een derde enen berg, in plaats van hnnne namen. Zy maakten hunne kanoos uit dikke bomen, die zy door 't vuur uitholden, gelyk reeds gemeld is.

Omtrent het weder was de oude man van gevoelen, dat het byna het zelve ſedert dien tyd was gebleven; dat 'er nu zo veel ſtormen komen als voorheen; dat de zomers nu ſomtyds heter, ſomtyds koelder zyn dan voor dezen; dat de winters al even lang en koud zyn als in zyne jeugd, en dat 'er dikwyls ruim zo veel ſneuw valt als in de verledene tyden. Dog hy dagt dat 'er geen winter in koude by dien van 1697 halen konde; want toen lag de *Dellaware* zo dik met ys, dat hy 'er verſcheiden geladen' wagens met hoi overbragt naar *Chriſtina*, en dat men ze zelfs nog lager met ſleden konde overryden. Hy wiſt niet dat 'er oit enig vee dood gevroren was, uitgenomen in later tyden enig mager vee en dat gene ſtallen had. Ook regent het des zomers nog meer nog minder dan het plegt, uitgenomen dat in de laatſte jaren de zomers wat droog geweeſt zyn. Ook kon hy gene vermindering beſpeuren in de wateren van rivieren, poelen en plaſſen. Hy gaf het als ene bekende zaak op, dat men overal byna in 't graven van putten oeſterſchelpen diep in de aarde vond.

Het Weder.

E 0 Hy

Koortsen. Hy meende ook dat de afgaande koortsen voorheen even gemeen en geweldig geweest zyn als nu, dog dat zy zo gemeen niet schenen om dat 'er minder menschen waren. Hy had die koorts al gehad eer hy nog volwassen was. Hy kreeg ze in den zomer, en hield ze tot het einde der volgende lente, en dus omtrent een jaar, dog zonder dat zy hem belettede binnens of buitens huis zyn werk te doen. Maar de borstontstekingen waren ver na zo gemeen niet als nu. In 't algemeen waren de menschen in dien tyd zeer gezond.

Enige jaren geleden had zyn gezigt zo afgenomen dat hy een bril had moeten gebruiken. Daarop overviel hem ene koorts, die zo geweldig was dat hy vreesde niet optekomen. Egter herstelde hy, kreeg nieuwe kragten, en was naderhand in staat zonder bril te lezen.

Vorige Levenswys der *Zweden*. De huizen die de *Zweden* in 't eerst bouwden waren zeer slegt. Het gehele huis bestond uit ene kleine kamer, de deur was zo laag dat men bukken moest om 'er door te gaan. By gebrek van glas moesten zy zig behelpen met gaten in den wand, daar een houten schuif voor was. Zy vonden geen mos, of ten minsten geen dat bekwaam was om de reten in de wanden te stoppen. Dus waren zy genoodzaakt dezelven met klei van binnen en van buiten te bepleisteren. De schoorstenen wierden in enen hoek gemaakt van grauwen steen, of op plaatsen daar geen steen te vinden was maar alleen van klei. De bakovens waren ook in de kamer. Voor de aankomst der *Engelschen* hadden de *Zweden* stallen voor hun vee, dog naderhand lieten zy ook na die te maken.

Kleding. Voor dat de *Engelschen* zig hier nederzetteden konden de *Zweden* zo veel klederen niet krygen als zy van noden hadden, en moesten zig behelpen zo goed als zy konden. De mans droegen vesten en koussen van vellen. Hoeden waren niet in gebruik, en men droeg kleine mutsen van voren met kleppen. De schoenen maakten zy zelven, want sommigen hadden geleerd het leder te bereiden en schoenen met hakken te maken; maar zulken die geen schoenmakers van ambagt waren, namen de lengte van hunne voeten, en naiden daarna het leder aan een, schikkende een stuk voor de zool, een voor de agterstukken, en een voor het bovenste. Ook zaiden zy vlas en weefden linnen. Hennip hadden zy niet, dog zy bedienden zig van vlas of wilden hennip om vischwant te maken. De Vrouwen gingen in jakken en rokken van vellen. De bedden, uitgenomen de lakens, waren van beestehuiden, als van beren, wolven en diergelyken.

Spyzen. Koffi, thee, chokolaat, hier nu zo gemeen in 't gebruik, waren toen onbekend. Het ontbyt was brood en boter, en ander voed-

zaam

zaam eten. Suiker en syroop hebben zy zo lang hem heugde genoeg gehad, en de *rum* was voorheen beter koop dan nu.

Uit het berigt dat my de oude *Gustafson* gaf maakte ik op, dat men hier voor de aankomst der *Engelschen* de gebruiken van *Zweden* volgde, dog sedert zyn allengskens de *Engelsche* gewoontens ook by de *Zweden* doorgedrongen. Toen hy nog een kind was, waren 'er twee *Zweedsche* smids, die bylen, messen, seissen, en ander werk op zyn *Zweedsch* maakten, en hun werk was scherper dan hier nu kan gevonden worden. De bylen nu in 't gebruik zyn op de *Engelsche* wys gemaakt, breed van yzer en met enen smallen steel. De meeste *Zweden* maakten gebruik van baden gemeenlyk alle zaterdagen. Zy vierden de kersmis met allerhande spelen en geregten van eten en drinken, volgens de gewoonte van *Zweden*; dit alles is nu meest buiten gebruik. In de jeugd van den ouden man maakte men hier een byzonder soort van karren of wagens. Zy zaagden dikke stukken van *Liquidambar*, en gebruikten 'er twee tot voor- en twee tot agterraden. Met deze wagens reden zy hun hout naar huis. In hunne sleden is weinig verandering gekomen. Timmerhout en stammen wierden naar huis gesleept. Zy bakten, even als nog, grote broden, dog hadden zelden bischuit. Gebruiken.

De *Engelschen* hebben by hunne aankomst den *Zweden* zeer aanzienlyke streken lands tot enen geringen prys afgekoft. Zyn Vader verkoft aan de *Engelschen* voor een varken, ene koe en honderd kawoerden, een stuk lands dat nu wel driehonderd pond waard is.

Met opzigt tot het afnemen van visch en gevogelte was de oude man volkomen van het zelve gevoelen dat ik reeds opgegeven heb. Dusdanig een berigt gaf hy my aangaande den ouden toestand der *Zweden* hier te lande.

De *Orkanen* zyn hier somtyds zeer geweldig, en rukken zware bomen uit den grond. Zy lopen somtyds als in zekere regte streken. Waar zy vallen werpen zy alle de bomen omver, zo dat het 'er uitziet als of de bosschen met opzet waren geveld, dog vlak daar naast staan de bomen onbeschadigd. Zulk ene plaats is my aangewezen geworden. Het is zeer gevaarlyk in de bosschen te zyn waar een orkaan woedt, want de bomen vallen zo plotslings, dat men den tyd niet heeft zig te bergen. Oorkanen.

De *Pensylvanische Abeel* stond nu in vollen bloei. Dog vertoonde al zo weinig nog zyn blad als het overige geboomte.

Een oude Landman berigtte dat men gemeenlyk voor ene maat gezaide Rogge twintig maten terug ontving, en dertig van de Garst. Maar dan moest de grond wel bereid wezen. De Weit gaf omtrent zo veel weerom als de Rogge. De grond was een mengsel van klei, zand en zwarte aarde. Vrugtbaarheid des gronds.

Tegens den avond keerde ik van den ouden *Nills Gustafson* naar huis.

Zwarte Kever.

Den 28. Maart vond ik enen zwarten Kever (*) met een vyfhoekig eivormig schild, enen dikken stompen hoorn, en een bultig lichaam. Deze is een van het dikste soort dat men hier vindt. Ik vond hier en daar gaten op de hoogtens zo wyd dat ik 'er myn vinger in steken kon. Als ik ze opgroef vond ik altyd deze kevers onder in leggen, omtrent vyf duimen diep. Somtyds waren 'er korte witagtige wormen in, omtrent zo dik als een vinger, leggende nevens den kever; misschien is het het zelve dier. Ook waren 'er nog andere Insekten in die gaten, als veldkrekels, spinnen en anderen. Deze kever rook volkomen als het *Trifolium melilotus cærulea.* Hy was geheel bedekt met langwerpigronde en bleke myten. (†) Zyn poten waren al zo dik als die van den Mistkever. (§)

Een ander.

Den 4. April vloog 'er overal langs het veld een *Cicindela* of ligtgevende Kever, met een goudgroenen kop, lyf en poten, en blauwgroenen buik. Hy is zeer gemeen in *Noord Amerika*, en schynt ene verscheidenheid te zyn van de *Cicindela campestris.*

Een soort van Watermuggen (**) huppelden in menigte op 't water, dat niet sterk afliep. Ook zagen wy enen pekzwarten Waterkever (††) zwemmen.

Verandering in den staat des Lands,

Omtrent zestig jaar geleden was dit Land byna geheel met grote zware bomen bedekt en de poelen waren vol waters. Dog weinige andere oorden hebben zo schielyke verandering ondergaan als dit Land. De bosschen zyn op de meeste plaatsen omgehakt, de poelen door afleidingen droog gemaakt, het land is bebouwd, en in koornakkers, weilanden, en diergelyken veranderd. Dus schynt het dat ene zo schielyke verandering ook invloed op het weder hebben moet. Ik onderzogt deze zaak by de oude lieden, die alle deze veranderingen gezien hadden; en zy gaven my dit eenparig berigt.

en het weder.

De winter kwam voorheen vroeger dan tegenwoordig. De Heer *Isaac Norris*, een ryk koopman, die veel deel had in de bestiering van *Pensylvanie*, bekragtigde dit met ene byzonderheid. Zyn vader, een van de eerste *Engelsche* Kooplieden in dit Land, had lang opgemerkt, dat de *Dellaware* in zyne jeugd gemeenlyk half November O. S. reeds toelag, zo dat de Kooplieden hunne schepen voor dien tyd de Rivier moesten doen afzeilen, uit vrees van 'er te moeten overwinteren. Tegenwoordig raakt zy niet toe dan ene maand later.

Ook

(*) Dit schynt de *Scarabæus Carolinus* van Linnæus *Syst. Nat.* p. 545. te zyn. Hy is gemeen in *New York*, *New Jersey*, *Pensylvanie*, *Maryland* en *Karolina*.

(†) *Acari.* (§) *Scarabæus stercorarius.* (**) *Cimex lacustris.* (††) *Dyziscus piceus.*

Ook sneuwde het veel vroeger voor dezen dan nu. Dog het weder was ook meer standvastig, en als het eens begon te vriezen duurde het gemeenlyk tot het einde van Februari of tot in Maart O. S. wanneer het gemeenlyk begon warm te worden. Tegenwoordig is het warm den dag dikwyls na de gestrengste koude, en somtyds verandert het weder verscheiden malen op enen dag.

De meeste oude lieden waren van mening, dat de lente tegenswoordig veel later aankwam dan voorheen, en dat het nu veel kouder was in 't laatst van Februari en in de gehele maand van Mai dan in hunne jeugd, toen reeds in 't laatst van Februari het land al zo groen was als nu in 't laatst van Maart en 't begin van April O. S. De *Zweden* zeiden toen, *Pask bitida*, *Pask sent*, *altid Gras*, „ Paaschen vroeg, Paaschen laat, altyd gras." Maar misschien kan men op deze wys verklaren, hoe het komt dat die oude lieden zig verbeeldden dat toen alles vroeger aankwam. Het vee was toen zo talryk niet als nu, en de bosschen waren vol van gras, dat tot een mans lengte groeide. Tegenwoordig wordt het gras, dat maar een jaar duurt, alle jaren door het gedurige weiden van het vee vernield. Nu was het waarschynlyk dit maar een jaar durend gras dat vroeg in de Lente groen was, en dat nu weg zynde moet de menschen doen denken dat alles voordezen vroeger aankwam dan tegenwoordig.

Ook zou het, volgens hun zeggen, voorheen meer geregend hebben dan tegenwoordig, vooral in den herfst, wanneer het dikwyls bezwaarlyk was van wegen de regenvlagen het hoi en 't koorn binnen te brengen. Enigen van de laatste jaren zyn zeer droog geweest. Evenwel waren sommigen van mening dat het tegenwoordig al zo veel regende als voorheen. Dog alle de oude lieden stemden daarin overeen, dat in hunne jeugd het weer zo veranderlyk niet was als nu; want nu is het gehele jaar door de ene dag zeer heet en de volgende dikwyls zeer koud. Veeltyds verandert het verscheiden' malen op enen dag, zo dat, wanneer het 's morgens vry warm is geweest, de wind om tien uur noordwest is en koude aanbrengt, en dikwyls is het dan kort na den middag weder warm. En deze veranderlykheid van het weder, denkt men, is oorzaak dat de menschen tegenswoordig niet zo gezond meer zyn als voorheen.

Hierin waren zy 't allen eens, dat de winter tusschen 1697. en 1698. de koudste was geweest, dien zy oit gevoeld hadden. Koude winter.

Den 7. April stonden de *Sanguinaria Canadensis*, hier de *Bloedwortel* genoemd, om dat de wortel groot, rood, en doorgesneden zynde gelyk onze rode beet is, en de *Epigæa repens*, die sommigen den *Kruipenden Grondlaurier* noemen, op 't bloeyen. De eerste wies in ene vette aarde, de andere op wat minder gronden. Bloeyende planten.

De *Laurus æstivalis*, by sommigen hier *Spice-wood* geheten, begon

ook te bloeyen, dog de bladen kwamen nog niet uit. Hy vorderde ene natte aarde in de bosschen.

Wilde hennip. HET *Apocynum Cannabinum* of het *Hennip der Wilden*, gelyk het de *Zweden* noemden, wies menigvuldig op verlopen koornakkers, in de bosschen, op de hoogtens, en opene plaatsen. De *Wilden* bedienden zig van dat gewas gelyk de *Europeanen* zig van het Hennip doen, want men kan den steel gemakkelyk tot draden maken. Toen de *Wilden* nog onder de *Zweden* in *Pensylvanie* en *New Jersey* woonden, maakten zy 'er touwen van, welken de *Zweden* van hun kosten, en tot tomen en vischnetten gebruikten. Gemeenlyk kregen zy 'er negen vaêm van voor een brood. Velen van de *Europers* kopen nog van dat touw, om dat het zo duurzaam is. Nog maken de *Amerikanen* ander lynwaad van dit hennip. Op myne reis door het Land der *Iroquoizen* zag ik 'er de vrouwlieden aan werken. Zy gebruikten gene spinnewielen, maar draiden op haar blote lyf 'er draden en strengen uit, die zy rood, geel, zwart of anders verwden, en maakten daar vervolgens hare stoffen vry konstig van. De plant schiet van jaar tot jaar uit den wortel op, en behoeft dus niet jaarlyks op nieuws gezaid te worden. Uit den steel en den wortel komt een wit melkagtig sap, dat enigsins vergiftig is. Somtyds bestaat het vischwant der *Amerikanen* alleen uit dit hennip. Dog de *Europeanen* weet ik niet dat 'er tegenwoordig gebruik van maken.

De Typha latifolia. FLAX, en ook *Cat-tail*, noemde men ene plant die in bayen, rivieren en diepe draikolken wast. (*) Men vlegt de bladen t'zamen en maakt 'er kranssen van, die men tusschen de manen en den hals der paarden hangt, om voortekomen dat de hals van den toom geschaafd worde. Ook maakte men 'er stoelzittingen van. Voorheen gebruikten de *Zweden* het katoen dat om het zaad zit in plaats van veders in de bedden; dog het gaat na enigen tyd tot klompen in malkander zitten, en om deze reden is men 'er van afgescheiden. Ik spreek niet van het nut dezer plant in de Geneeskonst, het welk ik den artsen overlate.

De Garlick. EEN soort van Look, zeer gelykende naar dat het welk in *Zweden* alleen in de bosschen op de hoogtens wast, groeit hier byna op alle de koornakkers in overvloed. De *Engelschen* noemen het *Garlick.* (†) Als de koeyen 'er van aten was haar boter en melk zo sterk, dat men ze nauwlyks eten kon. Somtyds verkoft men op de markt te *Philadelphia* van die boter, die oneetbaar was van wegens ha-

(*) *Typha latifolia* LINN.
(†) *Allium arvense, odore gravi, capitulis bulbosis rubentibus.* GRONOV. *Flora Virgin.* 37. Het schynt het *Allium Canadense, scapo nudo tereti, foliis linearibus, capitulo bulbifero* van LINN. Sp. Pl. te zyn. F.

haren ſterken ſmaak. Om die reden belet men de melkkoeyen op landen te grazen daar de *Garlick* veel waſt. Ook krygt het vleeſch der beeſten enen onverdraaglyken ſmaak als zy 'er des zomers veel van eten. De *Garlick* komt vroeg in 't voorjaar aan. De paarden proeven 'er noit van.

Het zoude myn Dagregiſter al te zeer doen uitdyen indien ik den tyd wilde aantekenen wanneer alle de wilde planten in dit Land bloeyen, wanneer zy ryp worden, en welke gronden zy vereiſchen en diergelyken. Ook zou dit velen myner Lezers weinig ſmaken. Om deze reden bewaar ik dat alles voor een ander Werk, waarin ik alle de gewaſſen van *Noord Amerika* beſchryven zal; in dit Werk zal ik alleen van zulke bomen en gewaſſen ſpreken, die om enige byzonderheid merkwaardig zyn. Een ander Werk beloofd.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

